

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK ROMANINDA BABA ALGISİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye YAZICI

HAZİRAN - 2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK ROMANINDA BABA ALGISİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye YAZICI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ülkü ELİUZ

HAZİRAN - 2022

TRABZON

ONAY

Sümeyye YAZICI tarafından hazırlanan “Türk Romanında Baba Algısının İncelenmesi” adlı bu Çalışma 22.07.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. İhsan SAFİ	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Sümeyye YAZICI
27.06.2022

ÖNSÖZ

İnsanın dünyaya geliş anı itibariyle sahip olduğu baba figürü, kişinin yaşamsal kaynaklarını belirleyen temel etkidir. Birey, kimlik inşasını aidiyet kazandığı bu varlıkla sağlar. Tüm yaratılanlar için bilinmeyen bir evrenden/ anne karnından bilgi ile kuşatılmış aleme geçişiyle başlayan ontolojik arayış; kişiyi dünyaya getiren ebeveynler aracılığıyla açılır. Yaratımın bileşenleri halindeki anne-baba ile tanışan çocuk, varoluş sürecini bu rehberler yardımıyla anlamlandırılmaya çabalar. Var olan dünyayı ve onun getirilerini yaşayanların birincil ağzından aktarma şansı bulan edebi ürünler, insanî arayışların somut belgeleridir. Ortak bir alanda paydaş olmak durumunda kalan insanlar mevcut bütünlüğü korumak ve birbirlerinin göremediklerini gösterebilmek için sanatın gücünü kullanır. İcra edilen eserler aracılığıyla hem toplumsal hem de bireysel bir dirilişin gerçekleştirilmesi amaçlanır. Bu amaçlar doğrultusunda baba figürü de anlatılar içinde görüngü kazanır. Babalık kavramının insanı tamamlayan/büyüten veya eksilten/bireyin kimliğini kıyama uğratan yapısı onun anlatılar içine dahilîyetinin temel nedenidir.

Çalışmada Baba figürünün kavramsal çerçevesine uygun olarak seçilen ve tanımlanan tüm görünüşleri aktarma olanağı sunuldu; önerilen tasnifi bütünleyen roman türündeki eserler tespit edilerek tematik bakımdan tahlil edildi. Edebi eserlerde babanın konumları, işlevleri, görünüşleri ile ilgili kapsamlı ve ayrıntılı bilimsel faaliyet bulunmadığı tespit edilerek söz konusu boşluğun kapatılması hedeflendi.

Akademik yolculuğumun her anında elimden tutan, yönümü bulmamı sağlayan, akademik kimliğimi inşa eden ve beni en başından beri her koşulda destekleyen sayın hocam Prof. Dr. Ülkü ELİUZ'a; dünyaya doğumumun yegane kaynakları, her daim benim ve seçimlerimin arkasında duran çok sevgili anneme ve babama; yönlendirmeleri ve yardımları için kıymetli hocam Doç. Dr. Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ'e; bu sürecin maddi külfetini omuzlayan, hep yanımda duran kıymetli ablam Kübra YAZICI'ya; çalışma boyunca desteğini esirgemeyen değerli hocam Öğr. Gör. Dr. Emrah SEFEROĞLU'na; onlarla öğrenmekten ve büyümekten onur duyduğum Büyü/Yorum ekibine; varlığını daima hissettiren değerli hocam Öğr. Gör. Aynur DÜZENLİ'ye teşekkür ederim.

Haziran, 2022

Sümeyye YAZICI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BABALIK KAVRAMI	6-50
1.1. Babanın Tanımı ve Görünümleri	6
1.2. Babanın İlahi Yansıması: Tanrı Baba ve Âdem Baba	16
1.3. Otorite/İktidar Olarak Baba.....	25
1.4. Toplum ve Birey Hayatında Baba.....	29
1.4.1. Genetik/Kuşak Aktarım Nesnesi Olarak Baba.....	37
1.4.2. Öteki Olarak Baba.....	40
1.4.3. Dayanak/Sığınak Olarak Baba ve Sığınağın Kaybı: Babasızlık	43

İKİNCİ BÖLÜM

2. BABANIN TÜRK ROMANINDAKİ GÖRÜNÜMLERİ	51-153
2.1. Babalık Kavramının Sanata Dönüşümü: Türk Edebiyatında Baba	51
2.2. Türk Romanlarında Baba Görünümleri	58
2.2.1. Öldürülen Tanrının Gölgeleyen Çocukları: Orhan Pamuk-Sessiz Ev.....	58
2.2.2. Babalığın Yitimiyle Gelen Otorite Çözümü: Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü	75
2.2.3. Dededen Babaya Babadan Oğula Aktarılan Babalık: Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı.....	88
2.2.4. Öteki Babanın Aynasında Bir Çocuk: Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar ve Cehennem Çiçeği	99

2.2.5. Çok Katmanlı Baba Görünümünün İzleri: Kemal Tahir-Devlet Ana	114
2.2.6. Seyrek Gelen Babanın İzdüşümünde Küçülen Çocukluk: Hasan Ali Toptaş- Sonsuzluğa Nokta	130
2.2.7. Baba Figürünün Bozulan Yankısı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba	142
SONUÇ VE ÖNERİLER	154
KAYNAKÇA	169
ÖZGEÇMİŞ	176

ÖZET

Baba, bireyin anneye birlikte temel tamamlayıcısı olması bakımından önemli ve merkezi bir unsurdur. Yaşam düzleminde baba; biyolojik, sosyolojik ve geleneksel kökene sahiptir. Birey ve toplum yaşamının yansıma alanlarından biri olan roman türünde görülgülenen babalık kavramının edebi düzlemde açıklanması, evren, ev, aile, toplum, Tanrı, otorite/ devlet, biyolojik ve duyuşsal babalar biçimindedir. Genetik yaratımın başat ögesi olmanın yanı sıra fizyolojik gerçeğin aşımıyla özneleşen bu kimlik görünümü bilinç ve bilinçdışındaki yansılarını bireyin kozmik dünyasını ve aidiyet alanını inşa eder. Kendinden öncenin yok sayılmasının imkânsız kabul edildiği yaratılış esasında babalık kavramı, bir önceki anlamının üzerine eklenerek birleşik bir görüğe kazanır. İnsanlığın ve sözün ortaya çıktığı ilk andan itibaren yaşamsal düzlemin getirilerinden kopamayan romanlar aracılığıyla bireyin var oluşsal sancılarını yazınsal ifade alanına taşıyan sanatkârlar mevcut düzenin parçası baba figürünü anlatılar içine dahil eder. Birbirinin içinden doğan her edebi devirde farklı bir görünüm kazanan babalık kavramı, eserlerde ilahi yaratıcı; insalığın atası kutlu kişi; otorite/iktidar; Öteki; soy bağı taşıyıcısı/gen aktarıcısı, koruyan, sahip çıkan; biyolojik bağ olmadan annenin eşi, üvey baba biçiminde bireyin yaşamına sonradan dahil edilen; manevi önder, çocuğun dünyaya doğumunda yer almayan ama güvenli alana doğumu sağlayan kutlu kişi ve fiziksel veya ruhsal ölümü ile ortaya çıkan babasızlık gibi baba figürünü karşılayan anlamlardan kopmadan yer aldığı görülür. Tematik bakımdan incelenen çalışma Giriş, Babalık Kavramı ve Babanın Türk Romanındaki Görünümleri başlıklı iki ana bölüm, Sonuç, Kaynakça olarak düzenlendi. Birinci Bölüm’de babanın Tanrı ve Âdem Baba, Otorite/İktidar, toplum ve birey hayatında babalık (genetik/kuşak aktarım nesnesi, Öteki baba ve dayanak/sığınak baba ve babasızlık) görünümleri tespit edildi. İkinci Bölüm’de belirlenen baba figürlerine uygun niteliklerdeki sekiz eserin (*Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba*) babalık kavramı bağlamında tahliline yer verildi. Böylece bireysel ve toplumsal kimliğin inşa unsuru baba figürünün edebi eserlere yansımaları üzerine bir değerlendirme gerçekleştirildi.

Anahtar Kelimeler: Baba figürü, Babalık Kavramı, Tanrı Baba, Âdem Baba, Devlet, Öteki

ABSTRACT

The father is an important and central element in terms of being the basic complement of the individual with the mother. In life, the father has biological, sociological and traditional roots. The literary explanation of the concept of fatherhood, which appears in the genre of novel, which is one of the reflection areas of individual and social life, is in the form of universe, home, family, society, God, authority/state, biological and affective fathers. In addition to being the dominant element of genetic creation, this identity view, which becomes subject with the excess of physiological reality, and its reflections in the conscious and unconscious construct the cosmic world and the area of belonging of the individual. The concept of paternity gains a unified perspective by being added to its previous meaning on the basis of creation, in which it is considered impossible to ignore the previous one. Artists, who carry the existential pains of the individual to the field of literary expression through novels, which cannot be separated from the benefits of the vital plane from the first moment of the emergence of humanity and the word, include the father figure, a part of the existing order, into the narratives. The concept of paternity, which gains a different appearance in each literary period born out of each other, divine creator in the works; blessed father of mankind; authority/power; Other; lineage carrier/gene transferor, protector, owner; who are included in the life of the individual in the form of the mother's spouse, step-father without a biological connection; spiritual leader, the blessed person who does not take place in the birth of the child into the world but gives birth to a safe place, and fatherlessness that occurs with his physical or spiritual death, without breaking away from the meanings that meet the father figure. The thematically examined study was organized as two main sections, Conclusion, Bibliography, titled Introduction, The Concept of Fatherhood and The Father's Appearances in Turkish Novel. In the First Chapter, the aspects of father as God and Adam Father, Autoirte/Power, and paternity (genetic/generational transmission object, Other father and support/refuge father and fatherlessness) in society and individual life were determined. In the Second Chapter, eight books (*Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz-Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba*) that are suitable for the determined father figures were analyzed in the context of the concept of fatherhood. Thus, an evaluation was made on the reflections of the father figure, the building element of individual and social identity, on literary works.

Keywords: Father figure, Concept of Fatherhood, God Father, Âdem Father, State, Other

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Tanrı Babanın Görünümleri.....	21
2	Babalığın İzleksel Haritası.....	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Baba, Oğul, Kutsal Ruh	19
2	Yabancılaşma.....	42
3	Özdeşleşme	42
4	Babanın Fiziksel Yansılar.....	63
5	Babanın Konumu	84
6	Kuşaklar Boyu Aktarılan Babasızlık	97
7	Baba, Babanın Görünümleri ve Babasızlığın Sonuçları	116
8	Baba Görünümü Kazanan Kişiler.....	133

KISALTMALAR LİSTESİ

- Çev. : Çeviren
Ed. : Editör
Haz. : Hazırlayan
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
Nr : Numara
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Eril /erkek-dişil/ kadın bireyler, dünyaya gelişene sebep oldukları çocuk ile toplumsal kategorilerin içinde yeni bir yer edinir. Aile adı verilen bu yapının bileşenleri, anne-baba-çocuk biçiminde en az üç unsura dayanır. Toplumsal kabullerin şekillendirdiği ailenin bir uzantısı babalık, çok katmanlı anlam aralığıyla tarihi seyir boyunca görünüm kazanır. Birbirinin alanına dahil bu adlandırmalar çift yönlü bir iletişimin sonucudur. Baba, koruyan-korkulan, sevilen-nefret duyulan, arzulanan-yabancılaşan, “Öteki”leştirilen-özdeşleşilen, yadırganan-yargılanan, benimsenen-soyutlanan, aranan-kaybedilen, yaşatılan-öldürülen, ait hissedilen-köksüzleştirilen, büyüyen-küçülten, rehber görülen-yönsüzleştirilen, dengeleyen-yapı bozan, inşa eden-yıkıma uğratan, sarıp sarmalayan-umursamayan, katil olan-maktul olan manaların karşıtlığını tümünü içerir. Bu yönüyle diğer kavram düzlemlerine kolayca uyum sağlar. Baba figürü, teolojik boyutta Tanrı ve ata; siyasal boyutta devlet-yöneten-etkisi altına alan-bir grubun çıkarlarını koruyan-vekil, şef; manevi boyutta rehber-önder-yönlendirici; maddi boyutta genetik birleşimin temel unsurlarından biri; psikolojide öldürülen-arzulanan kişi; sosyolojik boyutta aile ferdi-lider; ekonomik boyutta para babası; tarihsel boyutta bey-padişah-kral biçimindeki sınıflarla bağlantılanır. Mevcut bağlamda insanın hayal gücü, estetik arayışı, varlığını kalıcı hale getirilmesi, sözün hüküm bulması, tek yönlülüğün kırılıp toplumsal ve bireysel yıkımları açığa çıkarması ve bireyi harekete geçirmesi amaçlarına denk düşen sanat eserlerinin de izleği babalık kavramı olur. Anlatılarda, baba figürünün görünümü ve konumu merak konusudur.

Eril cinsle eşleştirilen baba figürünün cinsiyet kavramını aşan yönü mevcuttur. Eril ve dişil kimlikle sunulan Tanrı/Tanrıçalar kavramın görünümüdür. Cinsiyeti belli olmayan ya da her iki cins ile anılan yaratıcı, yaşanan devirlerde baba figürünün kaynağını oluşturur. Dünya kurulduktan sonra ortaya çıkan zorluklarla mücadelede tek kalan insan, baş edemediği güce karşı daha güçlü bir üst kuvvetin varlığını benimsemek zorunda kalır. Dinlerin doğumu, insanların karşı koyamadığı olağanüstülüklerle başlar. Kurulan devletler, benimsenen kültürler, baş edilen/ edilemeyen olaylar Tanrı'nın vasıflarını niteler. İlahi dinlerin, kutsal kitapların ve onları topluma aktaran peygamberlerin ortaya çıkmasıyla dinler ve Tanrı yeni formlarına kavuşur. Korkulan, baş eğilen, kontrol edilemeyen şeylere hükmetme gücü ile babanın korucuyu rolü şekillenir. Güven güdüsünü açığa çıkaran görünüm, milletlerin büyümesi ve yayılmasıyla onları yöneten kişilere devreder. Tanrı'nın baba ile yakınlaştırılan anlamları devlete oradan yöneticilere daha sonra da baskın karakterli her kişi ve kuruma taşınır. Bu göndergeler fiziksel babalık tanımının alanlarını biçimlendirir. Biyolojik unsur, genetiğin ileticisi baba figürü koruyucu, sığınak yönüyle dinsel; gücü elinde tutan ve yöneten anlamıyla siyasal düzlemde mefhumun tanımını belirler. Toplumlara şekillendiren babalık bireyin de

hayatının yönetim biçimini meydana getirir. Bireyin dünyadaki yolculuğunun kökleri anne ve babanın varlığına dayanır. Yaratılış anı itibariyle ortaya çıkan bu iki görünüm, insanın yaşamının her evresinde farklı anlam kazanır. Baba çocuğun erkek ise özdeşleşerek kız ise öykünerek rol modeli olur. Baba figürünün birey kimlik inşasındaki yerini keşfetmek için çalışmalar yapan Sigmund Freud *Oidipus Kompleksi* ve *Elektra Karmaşası* adını taşıyan kuramlar aracılığıyla babanın çocuğun hayatındaki etkisini inceler. Benzer cinsiyetli ebeveyni -kız ise erkek; erkek ise kız- dışlayıp diğer cinsiyete aşırı bağlanmayı işaret eden bu iki teoride, babalığın ikili görünümü devreye girer. Erkeğin babayı “Öteki”leştirip anneyi arzulaması *Oidipus Kompleksi*; kızın anneyi “Öteki” leştirip babayı arzulaması *Elektra Karmaşası*’nı doğurur. Freud’un psikoseksüel kuramının dayanak noktasını oluşturan babalık ve görünümleri bu teorinin merkez noktasıdır. Jacques Lacan *Baba-nın Adı* verdiği incelemeleri ile Freud’un görüşlerini takip eder ve bu konu hakkında yeni açılar gerçekleştirir; insanın kendi benliğini görmesine olanak sağlayan ayna evresiyle bireysel yolculuğun yönünü belirlemeye çalışır. Babanın imgesel-simgesel-gerçek olmak üzere üç adlandırma içinde yer aldığını söyleyen Lacan, baba figürünün sonuçlarını bu görünümlere dayandırır.

Baba figürünün toplum hayatındaki yeri mevcut düzene göre değişir. Ataerkil düzenin hâkim olduğu devirde baba egemen kimliktir. Anaerkil düzende baba özel ve ayrıcalıklı bir konuma sahip değildir bu nedenle ikinci plana atılır. Doğuran, doğayla bütünleşen, yeni bir canlının sorumluluklarını kuşanan kadın kutsal kabul edildiğinde güç kadının elindeyken savaşın, fiziksel gücün, dölleyen öznenin ve paranın hâkimiyet bulduğu alanlarda baba üst kimlik olur. Babaların dışarıda çalışan, iş yükünü alan, ekonomik kazanç kaynağı sağlayıcısı biçiminde görünümü yaşanan savaşlarda ölen erkeklerin yarattığı boşlukla tekrar biçimlenir. Kadın iş hayatına dahil edilince erkeğin egemen yapısı bozuma uğrar. Dönüşen sosyal, siyasal, ekonomik koşullar babalık tanımını değiştirir. Baba, yenileşen dönemden sonra çalışan anne ile aynı şartlara sahiptir. Böylece baba, yalnızca parayı getiren kişi olma kalıbından çıkarak kadının görevleri olarak görülen diğer tüm işlerinde de sorumluluk alır. Baba ve anne eşit görev dağılımına yayılır ve görevler her iki ebeveyni bölüştürülür. Baba tanımına daha önce var olmayan çeşitli görevler tanımlanır. Böylece her kavramda olduğu gibi baba figürünün alanını yaşanan dönem belirler.

Hristiyanların kutsal kitabı İncil’de yer alan ve bu dinin inanç sisteminde baba-oğul-kutsal ruh esasına dayanan üç birlik kuralığı ile Tanrı’nın baba adını alışı gösterilir. Evrenin yaratıcısı Tanrı ve onun dünyadaki görünümleri oğul İsa ve kutsal ruh ile üçlüğün birliği sağlanır. Tanrı, bu dinde baba biçiminde adlandırılır. Hristiyanlık merkezli babalığın Tanrı ile özdeşimi hususu O’nun insanlık için konumunu belirler. Tanrı’nın herkes için önemli görülen vasıfları insana yüklenir. İnsanın baba adıyla bir üst ben kurması sağlanır. İslamiyet’te babanın Tanrı ile birleşimi söz konusu değildir. Bu dinde Allah tektir ve var olan her şeyi yalnızca O yaratır. O’ndan başka bir yaratıcı, ona herhangi bir ortak yoktur. Babanın ilah ile bütünlenmemesi durumu babalığı ilk yaratılan insan Hz. Âdem’e yönlendirir. Hz. Âdem insanlığın ilk atasıdır bu özelliğiyle ilk babadır. Bu biyolojik babanın varlığı anlamına gelir ve hiçbir yaratıcılık eğilimi taşımaz. Hz. Âdem insandır, diğer insanlardan hiçbir

ayrıcalığı bulunmaz. İnsanlığın ondan çoğalması, soy bağıının ilk inşacısı oluşu onu baba yapar. İkinci baba figürü otorite/iktidar babadır. Burada otoritenin çoklu anlamı ortaya çıkar. Bunlardan ilki devlettir. Devlet toplulukların ortaya çıkmasıyla babanın ilahi görünümünü üstlenir. Düzeni sağlayıcı bir modele ihtiyaç vardır ve devlet herkes adına bunu sağlamayı vadeder. Onun için her bir birey bir baba koruması altında bütünleşir. Ekonomik koşullar, paranın yaşamı idam ettiren merkezi nokta oluşu ortaya çıkan yönetenler sınıfını güçlü kılar. Böylece otorite kabul edilen kişiler baba görünümü alır. Babalığın sadece bir grubun simge kişi olan devlet ile değil baskın kimlik gösteren her şeyle ilgili bir anlamı daha oluşur. Bu seçilmiş bir otorite/iktidar tanımını doğurur. Kabullenilen, itaati uygun görülen, kontrol eline verilen, tercih edilen bir gücün varlığını onaylamadır. Daha sonra bu baskın kimlik babaya yüklenir. Erkek cinsiyetindeki baba, toplumsal işaretiyle otorite/iktidardır. Baba, fiziksel varlığı ile genetik aktarımının unsurlarından biridir. Annenin çocukla bütünleşen doğuma kadarki süreçte anne bedeniyle fiziksel teması anneyi ilk tanınan ebeveyn yapar. Böylece baba, “Öteki”leşir. Anne, çocuğun temas eder ilk tanıştığı kişi olmasından dolayı onunla iletişim kurmada zorlanmazken baba dışarıdan bir müdahaleyle çocukla tanışmaya çabalar. Bu diğer kalış, babalık içinde bir baskıya neden olur. “Öteki” baba, sosyal hayatta edindiği yer ve kurmayı başardığı bağ ile kendini konumunu yeniden inşa eder. Böylece çocuğun hayatında merkezi bir statüye erişir. Çocuk için güven, sevgi, saygı, koruma, aidiyet gibi değerleri karşılığdır. Var olduğu her anda yaşam yolculuğuna yeni giren çocuğun doğru ilerlemesini sağlar. Baba, çocukların rol modelidir ve bu model ne kadar doğru bir tavır sergilerse çocuk hayatta o kadar başarılı olur. Babanın yokluğunda çocuğun içsel krizi baş gösterir. Ölüm, kabullenmeme, istememe, terk etme, varken yok olma, aidiyet kuramama gibi sebeplerle eksilen baba, bireyin yaşama adaptasyonu olumsuz etkiler. Bireysel açıdan baba kimlik inşa edendir. Çocuğun hayatına nasıl yön vereceği, neyi amaçladığı, kime benzediği, kararlarının daha önce ne gibi sonuçlar meydana getirdiğini görmeyi sağlayan bir unsurdur. Babanın varlığı çocuğun yol haritasını çizer. Baba yok olduğunda çocuk arayışa girer eğer bulamazsa kaybolur ya da eksik babanın görünümüne bürünür. Baba, insanların merkez noktasıdır. Bu nedenle kişilerin varoluş serüveninde geniş yer kaplar.

Duygu ve düşüncelerin, estetik zevk ve toplumsal kaygı ile bütünleştiği romanlar ortaya çıktığı andan itibaren sanatkarlar tarafından en çok tercih edilen türlerden biri olur. Batı temelli yeni oluşum ile tanışma Tanzimat edebiyatı dönemine denk gelir. Batılılaşma hareketlerinin hız kazandığı bu süreçte yapılan çeviriler ve öykünmeler aracılığıyla roman yaygınlaşır. Tanzimat dönemi aydınları tanıştıkları bu yeni türe dair denemeler yapar. Devrin kaotik yapısı romanın yönünü belirler. Bu dönemde baba figürü gizil bir yol göstericidir. Gerçek babalar anlatılar içinde yoktur var olan da ölüdür. Bunun sebebi otoriter boşluğun yarattığı buhranı çözmeye çabasıdır. Sosyal meselelerin metne dahil edilmesiyle sanatkar babanın görevini üstlenir; eserleriyle çocuklarına rol model olur. Zaten temeli yeni atılan bu türün babalığını da yüklenen sanatkar, bireyin karışıklık içindeki toplumdan en az biçiminde etkilenmesi için gerçek bir baba gibi mücadele eder. Devam eden süreçte ortaya çıkan eylemler babalık kavramının biçimlenmesini sağlar. Romanın tekniğindeki gelişmeler ve devrin baskıcı yönetimi sanatkarları bireyin kendisiyle ilgili görümlere yönlendirir. Babanın var olduğu

romanlar görülmeye başlanır. Baba figürünün görünüşleri romanların unsuru şeklinde yer edinir. Milli edebiyat dönemiyle başlayan kendine dönüşü Cumhuriyet devrinde yenilenerek dirilme takip eder. Her dönemin siyasi, sosyal, psikolojik getirilerine uygun izleklere uyumlu görünüşler anlatılır içine dahil olur. Kurgunun dünyası gerçeğin dünyasına genişçe yayılır ve eserlerde baba figürü üzerine sorgulamalar devri ortaya çıkar. Gelip geçen ve süre gelen koşullarda eserlerde babalık kavramının yansımaları yaygınlaşır. Anlatılarda görünüş kazanan baba figürü ve görümleri toplum ve birey yaşamında kazandığı anlam doğrultusunda bilimsel çalışmalar için uygun bir çalışma alanı sunar. Genele yayılan ve zorunlu bir bağ ile her insanın yaşamında yer alan baba figürü, 1950’li yıllardan itibaren incelemelere konu olur. Bahsi geçen tarihten bu yana farklı bakış açılarından kısıtlı da olsa bilimsel yayınlarda yer edinir.

Babanın tanımı, görünüşleri ve romanlara yansısı üzerine gerçekleştirilen bu çalışma Giriş, iki bölüm; Sonuç ve Kaynakça olarak düzenlendi. Giriş bölümünde baba kavramının tanımı, görünüşleri ve çalışmanın evrenini oluşturan edebi eserlerdeki yansımaları hakkında genel bilgi verildi. Birinci Bölüm’de “baba figürünün tanımı ve görünüşleri, babanın ilahi yansısı-Tanrı ve Âdem baba, Otorite/ İktidar baba, toplum ve birey hayatında babalık (genetik/kuşak aktarım nesnesi baba, Öteki baba ve dayanak/sığınak baba ve babasızlık)” olmak üzere dört alt başlıkta alan literatürü kapsamında kavramsal arka plan netleştirilerek değerlendirildi. Bu doğrultuda “baba kimdir?” sorusuna cevap arandı. Birbirine bağlantılı ve diğerinden tamamen kopmayan figürün terminolojik kökeni ve kelimenin farklı alanlardaki görüngüleri tespit edilerek yorumlandı. Baba figürünün merkez kabul edildiği kuramların da aktarıldığı bu bölümde babalık kavramının anlam aralığı ayrıntılı olarak açıldı. İnsanlığın var oluşuyla temellenen kelimenin toplum hayatındaki serüveni ve birey için önemi konumlandırılmaya çalışıldı. Bu doğrultuda Birinci Bölüm’de baba figürünün görünüşleri ve kavramsal alanı tespit edildi. İkinci Bölüm’de ilk alt başlıkta “Babalık Kavramının Sanata Dönüşü: Türk Edebiyatında Baba” başlığı altında genel bir bilgilendirme yapıldı. İkinci alt başlıkta ise, netleştirilen tanımlamalar, özellikler, içerikler merkezli belirlenen başlıklar doğrultusunda çalışma evreni olarak seçilen sekiz eserdeki (*Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba*) babalık görünüşleri ayrıntılı olarak tahlil edildi. Böylece bu romanların entrik kurgusunda baba görünüşünde yer alan kişiler bağlamında kavramın edebi eserlerdeki yansımaları çerçevesinde bilimsel değerlendirme yapılarak yeni ve özgün bir kavramsal çerçeve oluşturuldu. Baba figürünü karşılayan -Tanrı Baba ve Adem baba, Otorite/İktidar baba, genetik ve kuşak aktarım nesnesi baba, Öteki baba, dayanak/sığınak baba ve babasızlık- görünüşlerini açıklamada en uygun olduğu tespit edilen, sınırları belirlenen ve ayrıntılı bir biçimde çerçevesi çizilen babalık kavramına uygun niteliklere sahip sekiz eser -*Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz- Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba-*

aracılığıyla baba figürünün sanat eserlerindeki yansısı verildi. Baba figürünün çok katmanlı yapısı nedeniyle babalık görünümünün birbirinden keskin bir sınırla ayrılamadığı görüldü. Bir merkezi noktayı açıklamaları için seçilen eserde yer alan tüm babalık görünümüleri ortaya koyuldu. Sonuç bölümünde baba figürüne ve babalık kavramının edebi ürünlerdeki konumuna dair çıkarımlar yapıldı.

Çalışma kapsamında biyolojik ve genetik faktörlü üremenin aksini meydana getirmeyi iddia eden bu doğrultuya yönelen ve gelişen bilimsel atılımlar, değişen insan ihtiyaçları, dönüşen toplumların yeni dönem kavramlar ortaya çıkarması; mevcut gerçeklikten kopamayan babalık kavramının yeni görünümüne doğurması; biyolojik babanın yıkılmasının ve teknolojinin devreye girmesiyle babalık tanımlamalarının evrilmesi; cinsiyet yönelimindeki değişiklikler sonrası tanımsal kargaşanın ortaya çıkması; baba figürüne ait görünümünün teknoloji temelli değişmesi; laboratuvar ortamında üretilen yeni bebekler, yapay babalık, sperm bankasından sahip olma ile babasızlık gibi yeni fikir hareketlerinin çoğalmasında vb. konulara yer verilmedi. Zira bu görünümünün bilimsel zemine ve çerçeveye yerleştirilemediği için henüz netlik kazanmadığı, derin tartışmalara konu olduğu, net ve kesin bir kabul görmediği için eserlere tam anlamıyla yansımadağı tespit edildi.

Baba figürünün Türk romanlarına yansması ve sanatçının bakış açısındaki görünümünü tespit ederek çözümlemenin amaçlandığı çalışmada anlatıların temel yönelimini ve iletisini ortaya çıkaran tematik/izleksel çözümleme yöntemsel arka planı oluşturdu. Böylece edebi metinlerde görünen düzeyi biçimlendiren derin yapı işlevindeki izleksel düzlemde baba figürünün düşünsel ve duyuşsal etkileri netleştirilmek istendi. Yaşamın tamamına hâkim olan, varoluşunun aracısı baba figürünün bireye ait toplumsal, tarihsel, psikolojik, ekonomik, siyasi tüm gelişmelerindeki izleri takip edilerek kavramsal çerçevede yorumlandı. İnsanın bireysel ve toplumsal açıdan yaşama uyumunun/ uyumsuzluğunun kurgulandığı edebi metinlerde bu figürün yansımalarını bilimsel ölçütlerde çözümlemek amaçlandı. Baba figürüne yönelik çalışmaların anne figürüne yönelik incelemelere oranla daha kısıtlı, sınırlı ve yüzeysel gerçekleştirildiği tespit edildiğinden çalışmanın söz konusu alandaki eksikliği gidermesine yönelik girişimlerde bulunuldu ve çalışma bu doğrultuda biçimlendirildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BABALIK KAVRAMI

1.1. Babanın Tanımı ve Görünümleri

Dünya uzamının var edilme sebebi insanoğlu, erkek/ eril ve kadın/ dişi olmak üzere iki cinsiyet üzerinden zamana ve mekâna dönük atılımlarını gerçekleştirir. Canlı ırkının en üstünü olmanın verdiği ayrıcalıkları ile çoğalan ve evrene hükmeden insan, kendi düzenini oluştururken rol dağılımları ile döngüsel bir sistem oluşturmaya çalışır. Bu sürecin getirdiği dizgeleri, maddesel ve tinsel mevcudiyetler ile şekillendirilerek sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel, psikolojik bir yapıya zemin hazırlar. Çok katmanlı öğelerin içinde hem ayrı hem de farklı içeriklerin birleşimi olan adlandırmalar ise, toplumsal rol kategorilerini belirginleştirerek eylemsel görüngülerin işlevselliğini sağlar.

“Biyolojik kaderin toplumsal yazgı ile tamamlan(dığı)” (Eliuz, 2009: 39) erkek ve kadın nitelendirmeleri, “insan toplumlarının evrensel enest yasağına getirdiği çözüm” (Badinter, 1992: 1179) halindeki evlilik ile düzen arayışına dönüşür. Aile, birlik ve beraberlik örüntüsü içerisinde birbirine ‘eş’ olma ve sonrasında da çocuk sahibi olma ile katmanlaşarak diğer tüm toplumsal oluşumların prototipi haline gelir. Evrende Tanrı-yaratılan, toplumsal düzende devlet-halk, aile içerisinde anne-baba-çocuk, iş yerinde yönetici-çalışan, teolojik algıda rehber-mürid vb. ilişkilerin temeli, tamamlama ve reddetme ironisi çerçevesinde şekillenir. Anne ve baba alanları, bu olgusal ilerleyiş içerisinde toplumsal rolün gereklilikleri içinde verilmiş ve edinilmiş durumlara göre konumlandırılır ve isimlendirilir.

Doğal akış içerisinde erkek/ eril olan, baba şeklinde adlandırılarak kendi ontolojik alanını inşa eder. Bu kelimenin etimolojik kökeni şu şekildedir: “[Kırp] İdr, DanişN xiv baba 1. saygı ve sevgi hitabı, 2. yaşlı adam, 3. baba, dede, ata; [TTü] Şeyyad, TS xiv a.a. ; [Çağ] Pav xv a.a. II <çoc Karş. Fa baba/babu<OFa papak (baba, muhterem kişi, derviş), Yun papa, Fr. papa vb.” (Nişanyan, 2009: 49). Kökene dönük tüm araştırmalarda baba adlandırması, çocuk diline dayandırılarak açıklanmasına ve herkes tarafından kabul görmesine rağmen tamamen kesin bir bilgi değildir: “Fars. bâbâ (baba)dan baba... Süm. abba, ak. abu, abı, ar. eb, fars. peder, alm. Vater, lat. pater, sanskr. pitâr, gr. pater, got. fadar, fr. père, isp. padre, itl. padre, ing.father, tr. aba,ata. Lat. papa (dede),gr. pappos (dede) ile benzeri sözcüklerin çocuk dilinde apaa, pappo, babba gibi doğal seslerle bağlantısı, sözcüklerin doğuşunda söz konusu olabilir, ancak Hint-Avrupa dillerinin son biçimini almasında

sonra baba karşılığı söylenen sözcüklerin çocuk diliyle bağlantısı köken sorununu çözmeye yeterli değildir” (Eyuboğlu, 2004: 61). Baba kelimesinin Türkçe sözlükte on dört karşılığı vardır:

1. Çocuğu olan erkek, peder.
 2. Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek.
 3. Kazılarda çıkarılan toprağın miktarını hesaplayabilmek için yer yer bırakılan toprak dikme.
 4. Çatı mertegi.
 5. Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse.
 6. *mec.* Anlayışlı, iyi huylu erkek.
 7. *mec.* Silah kaçakçılığı, kara para aklama ve uyuşturucu madde ticareti vb. kirli ve gizli işler yapan çetenin başı.
 8. *mec.* Koruyucu, babalık duyguları ile dolu kimse.
 9. *mec.* Ata.
 10. *sf. argo* Çok kaliteli, üstün nitelikli.
 11. *esk.* Tarikatların bazısında tekke büyüğü.
 12. *esk.* Bu gibi kimselere verilen unvan.
 13. *den.* Gemi veya iskelede halatın takıldığı yuvarlak başlı iri demir, ağaç veya beton dikme.
 14. *mim.* Bir merdivende, tırazanın sahanlıkla birleştiği yerde bulunan dikey öge” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011: 219)
- Osmanlı Türkçesi sözlüğünde, şu anlamları taşır:
- “1. baba, ata.
2. mânevi önder; şeyh (Develioğlu, 2012: 69)
- Argoda ise, sözcükte çağrışıma dayalı anlam genişlemesi meydana gelir:
- “Gangster şefi, es.
- Hamam külhancısı.
- Erkeklik organı, penis.
- Çok iyi üstün nitelikli (Aktunç, 1998: 50)

Baba, genetik unsurlara veya biyolojik gerçekliğe ilaveten bireyin var olma sürecinin her aşamasında etken durumda bulunan; kendiliğın inşasında çocukluktan itibaren deneyimleri ve kazanımlarıyla rehberlik eden; toplumsal sistemin düzeni ve evrensel yolculuğun sürerliliğine katkı sağlayan; yolculuğunu tamamlamaya çalışan insanın zaman ve mekana tutunmasını biçimlendiren; bilgi, görgü, erdem bağlamında kendisine üstünlük atfedilen; çocuk sahibi olması veya çocuğu bulunmamasından ziyade duygu bakımından bu kategoriyi benimsemesi ile nitelenen kişi ya da kişileri içeren mekanizmadır.

Algısal düzlemde baba kavramı, cinsiyet bakımından ele alınarak erkeklikle özdeş kabul edilir. Ancak bu yaklaşımın aksine biyolojik varlığı aşan genetik aktarım nesnesi olmaktan çıkaran biçimler de mevcuttur. Roller ve sorumluluklar düzleminde babayla bağlantılı tüm görev ve yetkileri işaret eden hatta kapsayan anne, eş, çocuk, amca, dayı, ağabey, üvey baba, arkadaş, rol model görünümünde kişiler de vardır. Kavramsal içeriği taşıma fonksiyonunu yerine getiren bu bireyler, “gerçek babanın yerine konan, ya da babanın yerini ve rolünü üstlenen ve bir bağlanma, özdeşim nesnesi işlevi” (Budak, 2005: 104) görürler. Babanın ölümü, terk etmesi, çocuğa bakmak istememesi, çocuğu kabullenmemesi, mesuliyetlerinden kaçması veya reddetmesi fiziksel ve duygusal yokluğu söz konusu olduğunda bu figürler devreye girerek eksikliğin bıraktığı boşluğu tamamlamaya çalışırlar. Baba yerine ilk aşamada çocuğun yaşamsal tamamlayıcısı anne; daha sonra ise genellikle aynı kanın/ soyun taşıyıcısı görülen amca ile büyükbaba veya anne soyunun aktarıcısı durumundaki

dayı konumlandırılır. Ayrıca erkek bedeniyle bağı olmayan teyze, hala, babaanne gibi kadınlar da bu görevi üstlenir.

Anne, baba kavramının içerdığı tüm alanları üstlenerek içinde bulunulan eksilme durumunu ortadan kaldırma gayreti ile hareket eder. Onun yönelimi, rol aktarımından başlayarak hem anne hem de baba olma sonucunda ikili/ çift kutuplu bir çabaya dönüşür. Böylece anne, yaşamı inşa sürecinde güvenli ortamı sağlayan; duygusal doyumunu tatmin ederek çocuğun kimliğini biçimlendiren; yeme, içme, giyinme gibi temel ihtiyaçları karşılayan; geçmişi sağlamlaştıran, şimdiki rahatlatan, geleceğe yönelten babanın rehberliğini de üstlenmiş olur. Ev biçiminde simgelenen duygusal ve düşünsel aidiyetin kişilik oluşumundaki etkisi, baba ve anne aracılığıyla kişi düzeyine taşınır. Bu aşamada benzer koşulları yaşayan kardeş/ler de yaşanan eksiklikleri tamamlama, olumsuzlukları azaltma, düzeni sağlama işini yüklenirler. Bazı durumlarda aile içerisindeki dinamiklerde önemli yere sahip kan veya soy bağı, yetersiz kalır; baba görevi bu bağı taşıyıcılarından çıkarak görevi figürünün eksikliğini tamamlamayı duygusal yönden üstlenen annenin seçimi aracılığıyla aileye giren üvey baba, aile dostu, arkadaş, öğretmen vb. bireylere geçer.

Babanın kavramsal çerçevesi, yalnızca insanlarla sınırlı değildir. Teolojik olarak evrenin yaratıcısı olduğuna inanılan Tanrı, algısal bakımdan bu adlandırmanın karşılıklarındandır. Baba sözcüğünün nitelenen sıfatı halindeki Tanrı, cinsiyeti aşan göstergeleri imleyen bu simgenin ikamesinde görüngen kazanır. Sözcüğün ilk ve gerçek görünümü, Tanrı baba adlandırılması şeklinde anlamlanır. O, en kutsal konumlandırılan ve yaratma eylemini elinde bulundurandır; çünkü evrendeki her şeyin O'nun eseri olduğu; tüm dünyayı yarattığı ve yönettiği inancı hâkimdir. Kural koruyucu vasfı ile dilediği her şeye dilediği şekli verdiği için güç, otorite, sonsuzluk ve ebediyet nitelikleri O'na atfedilir. Yarattığı insanlar ve bahsettiği yaratımsal gerçekler dolayısıyla meydana gelen insan soyunun ve bütün canlıların babası kabul edilir. Gücü ve hakimiyeti elinde bulundurma ve aktarma özelliğine sahip Tanrı'nın evreni/ kozmosu bütünleyen olmasına paralel şekilde babalık da yaratma eylemine yakından ilgilidir. Genetik aktarımın yegâne kaynağı baba, Tanrı'nın ebedi sıfatının temsilcisidir; bireyin dolayısıyla evin fiziksel ve ruhsal yaratıcısıdır. Babanın varlık alanı içinde açılan ev, çocuğun dünyaya açılan ilk penceresidir. Babanın kurucusu olduğu evin bütününe sahip olması dolayısıyla aile kavramında temel yapıdır ve aile rollerinde soyadının aktarıcısıdır. Otoritenin temsilcisi baba, bireysel kozmos işlevindeki evin kurallarının belirleyicisidir. Dengeyi sağlayacak değerler onun nazarından geçer. Taşdığı bu özellikler vasıtasıyla dünyadaki babalar, ilk yaratım gücünün sahibi Tanrı'nın evrendeki yansıması olarak algılanır.

Tanrı, kadim anlayışlarda ve toplumların ortaya çıktığı dönemlerde bilinen ilk babadır. Mitik anlatılarda ve Yunan tragedyalarında babanın üreyen ve çoğalan aktarımı bulunur. İkiz kardeş inancına yer veren Kızılderili mitleri, Hint ve Yunan kutsal metinlerinde anlam bulan ürüter kimlik hâkimiyeti, Antik Yunan toplumunda Vishnu'nun eşi Laksmi, Şiva Pervati ve Gaia Uranus birlikteliğinden doğan Tanrılar, Tanrı'nın dünyaya doğan/ doğuran inancın varlığını görüngüler

(Liaudet, 2016: 16). Hıristiyanlık algısında Hz. İsa motifi- Tanrı Baba ve İslamiyet referanslarında Âdem Baba ile bilinç düzeyine taşınır. Bu imge, özgürlüğün temsilcisi, genetiğin reddedilmez gerçekliği etrafında şekillenir. Biyolojik varlık ve “Öteki” olarak kendi içinde anlam evreleri kurar. Babanın görünüm biçimleri toplumsal ve bireysel katmanlar üzerine inşa edilir. Genetik aktarımın birincil unsurları içerisinde yer bulan baba, içerisinde barındırdığı göndermeleri aracılığıyla belirli temsillerin de aktarıcısı ve muhatabıdır:

Baba farklılığı temsil eder ve bu temsil üzerinden her sisteme bir yeniyi, daha önce hiç olmamış bir unsuru katar. Bir anlamda baba hem soyun devamlılığını sağlar hem de bu devamlılığa yeni bir unsur katar. Bu yeni bir unsur diyebileceğimiz şey babanın kendi iç özdeşimlerinden kazandığını kendi çocuğuna aktarmadaki becerisidir. Çağdaş psikanalizde işte buradaki ruhsal babanın üzerine eğilmektedir. Bu baba, küçük çocukluktaki baba, daha sonra Oidipus karmaşasında öldürülen baba, ergenlikte gözden düşen baba, sonra tamir edilen baba ve sonunda kayıp baba şeklinde bir dizi temsili de beraberinde getirecektir. Bu temsiller farklı baba işlevlerini bize anlatacaklardır (Habip, 2014b: 5).

Biyolojik temsilin kaynağı erkek, baba adayıdır; dişil ve eril birlikteliğinin sonucu ikili ilişkiler ağı içerisindeki dinamiği meydana getiren kollardan biridir ve işlevini yerine getirmeye hazırdır. Farklı bir unsurun iki bağlantı arasına girmesi, üçlü düzen halinde devam etmek zorunluluğunu doğurur. Çocuğun fiziksel taşıyıcısı ve dünyadaki ilk mekânı olan anne, bedensel ve ruhsal bakımdan kenetlendiği yavru ile bütünleşir. Bu durum anne ve bebek özelinde kurulan somut irtibatın sürdürülmesi noktasında yardımcıdır. Mevcut bağ sebebiyle baba, genetik aktarım ögesi biçiminde soyut bir yer almak mecburiyetinde kalır. Böylece ana kolun dışarısında kalarak çocuğun doğumu esnasında “Öteki” konumuna düşer ve diğerleri arasındaki denge kurucu özne olur:

Babanın en temel rolü anne-bebek ilişkisini korumak, gözetmektir. Winnicott’a göre baba sadece annenin yetersiz kaldığı durumlarda onu ikame etmekle kalmaz, anne-bebek ilişkisindeki bağı dışarıdan gelecek müdahalelere karşı korur. Annenin dış dünyadaki kimi sorumluluklarını üstlenerek annenin bu ilk bağla haşır neşirken dışarıya dönmesini, bebeğinden ayrılmasını engeller. Buradaki baba, anne-bebek biriminin aktif kapsayıcısıdır (Winnicott’tan aktaran Habip, 2014a: 34).

Baba, anne karnı içerisinde bulunduğu sürede çocuk için pasif roledir. Yaratım itibarıyla ana kaynaklardan biri olmasına rağmen fiziksel sebeplerle yapamadıklarını anne ve çocuğu koruyan güç işlevini üstlenerek aktif düzeye taşır. Böylece çocuğun doğumu öncesi ve sonrası kazanacağı güç bölünmesini engelleyerek kendini üçlü ilişki ağının en üst bileşeni yapar. Güven bağı ile birbirine bağlanmak ihtiyacında bulunan aile üyelerinin korunma dürtüsünü kendi leyhine kullanan baba, artık anne ve çocuktan oluşan evin çatısı konumuna yükselir. Aile üyelerine gelebilecek olası saldırıların karşısında durmak göreviyle korumacı rolüne girer. Babayı aile kavramı içerisindeki kimliklerde yücelten sadece bu vasfı değildir. Aynı zamanda soy bağının onun ismi üzerinden ilerlemesi de güç unsuruna sahip olmasını sağlar ve babayı kurgusal başrol haline getirir. Jacques Lacan, *Babanın Adı* kavramıyla babanın çocuğuna kendi soy ismini vererek antropolojik özelliğine ve aile birimi üzerindeki şeceresele otoritesine işaret eder (Habip, 2014b: 4). Otoritenin kendisi olma işlevi, ona

yeni sorumluluklar yükler ve yeni bir sıfatı da sunar. Böylece, artık soy ismini verdiği ailesinin temsilcisi olur. Annenin biyolojik taşıyıcı olma görevi ile elinden alınan güç olgusunu “aile babası” tamlaması ile kendi tarafına çekerek “anneyle bebek arasına girerek, ruhsal doğumun gerçekleşmesini sağlama” (Erdem, 2014: 18) işlevini yüklenir ve onları fiziksel dünyanın şartlarına hazırlar. Bu bağlamda baba, benliğin kendinden dış dünyayı kesip ayırmasına aracılık etme, üstbenliğin temellerini atma ve özdeşmeler yoluyla benliğini güçlendirme fonksiyonları ile ruhsallıkta temel düşümlere dair temsilleri gerçekleştiren (Erdem, 2014: 19) kişidir. Erkeğin dominant nitelik kazandığı ataerkil toplumlarda cinsiyet faktörü nedeniyle baba, merkez ögedir ve başroldedir; onu dominant kılan şey soy bağı taşıyıcılığıdır; erkek cinsiyetine sahip görüldüğünden Tanrı'nın yansıması olarak simgelenir:

Babalık görünüşte basmakalıp bir kavramdır, ama sosyologlar babalığı şu anlamlara gelebildiği için çok sık esnek biçimde kullanırlar: evlat bağlarının (“birinin çocuğu olma”) çizebileceği bir erkek; mülkiyet haklarının izi sürülebilen bir erkek; çocukla kurduğu kabul görmüş ilişkiyle, bir toplu içinde toplumsal grup üyeliği hakkı kazanan bir erkek ve bunların her türlü bileşimi. Farklı toplumlar soyun sürdürülmesi ve hakların aktarılması konusundaki farklı sistemleriyle babalık terimini farklı biçimde kullanırlar (Marshall, 2005: 54).

Özellikle bu tür toplumsal sistemlerde mülkiyet hakkına sahip olma özelliği ile baba, evrensel düzlemde gücün temsilcisi Tanrı'nın görünümü halindedir. Kavram, otorite/ iktidar bağıntısı ve ilahi mekanizması ile insan ilişkilerini dolayısıyla toplumsal yapıyı şekillendiren temel öge haline gelir. Sosyal düzende ise, mevcut olan ve verilmiş anlamlardan hareketle kökensel gerçeklikle bağlantılı yansımaları vardır.

Babanın görüngüleri, katkı sağlayarak etkili bir şekilde biçimlendiren, sevgi ile bütünleyen, yokluğunda özlenen/ aranan, üstün görülen ve saygı duyularak izinden gidilen, korkularak çekinilen ve istenmeyen, eylemsiz ve etkisiz bir gölgeye dönüşen figürler olarak çeşitlik arz eder:

Babaya olağanüstü değer verilmesi ilk çocukluk yıllarının yaşantılarına egemen bir özelliktir; nitekim düş ve masallardaki krallarla kraliçelerin hep anne ve babayı canlandırmasının nedeni de budur. İleriki yıllarda ise rekabet duygusunun ve realitede karşılaşılan düş kırıklarının etkisiyle anne ve babadan bir çözülme başlar, babaya karşı eleştirel bir tutum ön plana geçer. Bu bakımdan, kahraman efsanelerinde karşılaşılan gerek soylu, gerekse sıradan aile tipi de çocuğun kendi ailesinin dışı yansımalarıdır, birbirini izleyen yaşamsal dönemlerde çocuk açısından ailenin aldığı değişik görünümlerdir (Freud, 2019: 33).

Baba rollerinin her toplumda farklı karşılıkları vardır ve her çağda anlam değişimlerine uğrar. İlk dönemlerde ailenin bütününe kapsayan bir rolü vardır. O, ad veren, genetik kodların taşıyıcısı ve soy ismin aktarıcısı şeklinde betimlenir. Güç unsurunu elinde barındırdığından özellikle erkek çocukları himayesine alır, onları kendi ailesinden öğrendikleri ve ödünçledikleri doğrultusunda yetiştirir. Genellikle kendi babalarının birer yansıması biçiminde geleneksel bir tavır alış içerisinde hareket ederek çocuklarına mesafeli tavırlar sergiler; otoriter, sınırlayıcı ve baskın bir role sahip olmaya ihtiyaç duyarlar. Kimlikli inşa bakımından onun görev alanı, kitlesel düzlemdeki yansılar

ile bağlantılıdır. “Büyük adam” (Freud, 2019: 155) konumundaki babanın düşünsel özgürlüğü, sahip olduğu ayrıcalıkların getirdiği güç olgusu, harekete geçme ve bu gücü yönlendirme kudreti, karar verme ve kararını kabul ettirme otoritesi, Tanrı’ya ait vasıfların aktarım öznesi olması ve bu algının tüm insanlığa yayılması gibi hem bağımlı hem bağımsız bir kapsamı içerir.

Baba figürü ve babalık bağlantılı ilk çalışmalar, Sigmund Freud’un psikoseksüel kuramıyla insan kişiliğinin arka planını incelemesi ile başlar. İnsan kişiliğinin geliminde ilk beş yılın önemini vurgulandığı kuramda davranış kalıpları basamaklara ayrılarak birbirini tamamlayan bir bütün şeklinde sunulur; her evre diğerini hazırladığı ve herhangi birinde yaşanacak olumsuz bir durumun diğerinin gerçekleşmesini engelleyeceği ifade edilir. Beş aşamadan meydana gelen bu yaklaşımda insan zihninin bilinçdışının keşfedilmeyen eylemleri ile davranışları yönlendirdiği ileri sürülür; farkında olmadan yapılan ve aklın çalışmasını oluşturan “nesne içgüdülerinin enerjisi(nin)” (Freud, 2021b: 74) bütününe de libido denir. Freud’un üç aşamalı ruhsal yapı modeli unsurları id, ego ve süperegö olmak üzere üç katmandan oluşur. “Temel biyolojik içgüdüleri, arzuları ve dürtüleri içeren bilinçsiz ruhsal enerji libido kaynağı” (Budak, 2005: 378) biçiminde tanımlanan id, bireyin toplumun aşan kontrolsüz içsel dürtüsüdür. Bedenin bütününe egemen bu salt libido kaynağı, kişinin iradesine hâkim bir gücü ifade eder. Bu doğrultuda onun kontrol mekanizması ego devreye girer. Bireyin bilinçdışı arzu ve dürtülerini bastırma sisteminin adı; “kişiliğin, ilkel içgüdüsel dürtülerle id, haz ilkesi, içselleştirmiş ebeveyn ve toplum yasakları süperegö ve dış gerçekliğin gerekleri (gerçeklik ilkesi) arasında aracılık eden bilinçli, ussal yanı (Budak, 2005: 247) olan egodur. O, benlik merkezinin alanıdır. İdi yönlendiren ve onun etkisini yavaşlatan yapıdır. Kişinin dışsal kontrol merkezi süperegodur. “Toplumun, bireyin içindeki gözcüsü, gardiyanı olarak adlandırılabilir süperegönün işlevi, ego vasıtasıyla idin dürtülerini özellikle de toplumca yasaklanan ve/veya o anda dışavurumu birey için tehdit oluşturabilen cinsellik, saldırganlık gibi dürtülerini kontrol etme” (Budak, 2005: 704-705) dir. Üçlü yapı modeli bireyin tercihlerinin doğum aşamasında rol oynar. Libidonun doyumsuzluğu, yapısal psişe modelleri olan id, ego ve süperegö arasındaki çatışmalardan kaynaklanır. Mevcut üç katman arasındaki uyumsuzluk, ruhsal düzeni bozar.

Libido farklı merkezlere enerjiyi taşır. Oral evrede merkezi ağızdadır ve bebek emme refleksi ile güven duygusunu deneyimler. Yetişkinliğin oluşmaya başladığı anal evrede merkezi anüstür ve tuvalet eğitimi gerçekleştirilir. Fallik evrede merkez, genital bölgedir, çocuk anne ve baba ile ilişkisini belirginleştirir ve tanımlar ki çocuğun anne ve baba arasındaki cinsel ilişkiyi kavrama biçimlerinin yansıması *Oidipus* ve *Elektra Kompleksi* adı verilen iki model bu dönemde açığa çıkarak baba kimliğinin kurgusunu da temellendirir. Latent evresi, gizlilik baskındır ve çocuk ergenliğin etkisi altında çevrenin farkına varır. Genital evre, son ve beşinci aşamadır; libido merkezi genital bölgedir, cinselliğin yaşama adaptesi sağlanır, çocuk yetişkin olma yoluna girer. Bu beş aşamadaki dengenin bozulması, kişilik gelişiminde aksamalar yaşanmasıyla sonuçlanır.

Çocuğun anne karnında başlayan ve dış dünyaya açılan yolculuğunda anne ve baba üzerinden yeni bir çatışmanın temelleri atılır. Freud'un Oidipus Kompleksi adını verdiği bu içsel çarpışmanın temeli anneden ayrılma ve özellikle kız çocuklarında penisin eksikliğini doldurma eğilimiyle babaya bağlanma olarak açıklanır. Başlangıçta annenin karnındaki ilk anda başlayan köklü bağın zamanla yıkılışı anneden kopup dışlanan babaya yaklaşma şeklinde görülür. Erkek için ise babayla rekabet anlamını taşır. Böylece baba, annenin kazandığı otoriteyi yıkarak gerçek bir otoriter kimliğin sahibidir. Anne ve çocuk ilişkisinde anneyi övüp babayı "Öteki"leştiren görüş nedeniyle babanın varlığı gizli bir anlama sebep olur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kapısını açan bu bakış açısı babayı ataerkil toplumda üstün bir konuma getirip bunu doğallaştırır ve kadını çocuğun fiziksel bakımının yegâne sorumlusu haline getirir. "Babalık geleneksel olarak ataerkil ayrıcalığın kalesini oluştursa da, ataerkil düşüncede açıkça görülen babaların sembolik varlığı ile asli yokluğu arasındaki tuhaf gerilim, psikanalitik teorinin kalbinde yer almaktadır" (Freeman, 2008: 115). Freud'un *Oidipus Kompleksi* teorisinin ana sistemini bireysel kimlik inşası ve ataerkil düzen eleştirisi oluşturur. Bu model, anne ve çocuğun güçlü bağını bozan babanın zihindeki yıkımıdır:

Babanın ensestin kültürel yasaklanmasını aşılıyarak münhasır anne-bebek bağının can alıcı kopuşunu kışkırtması, kendisini annenin sevgisinin reddedilemez derecede güçlü ve korkulan bir rakibi olarak sunması sayesinde olur. Böylelikle babanın ortaya çıkışı, çocuğu ayrı bir kimlik ve ahlaki bilinç kazanmaya zorlar ve süper egonun gelişimi ile eşanlamli olan bir otoritenin içselleştirilmesini başlatır. Böylelikle, Freud anneliği doğal üreme çabaları ve fiziksel anlamda beslemeyle eşit tutsa da, bebeğin psikolojik doğumu babanın kültürel olarak tanımlanmış sorumluluğu olarak yüceltilir (Freeman, 2008: 120).

Çocuğun kimliğini oluşturan karmaşa ile tanıştığı bu evrede anneden kopuş başlar. Annenin penis yoksunluğu, babanın ise daha büyük bir penise sahip oluşu Freud'un baba katillliği tanımı ortaya çıkar. "Anneyle ensest ilişki Oedipus'un işlediği ilk günahı(r), ikincisi de babayı öldürmek. Bu iki büyük suçun da insanlığın ilk sosyal ve dini kurumu olan totemizm tarafından yasaklanmış olması dikkate değerdir" (Ayvaz, 2016: 40). Kuramda baba figürünün, erkek ve kız çocuklar için farklı karşılıkları vardır. Baba ve erkek çocuk arasındaki ilişki şeklinin belirlendiği *Oidipus Kompleksi*'nde erkek çocuk anneye karşı cinsel bir dürtüye sahip olarak aktarılır. O, anne karnından kopuşu kabullenemediği bu evrede kontrol edemediği zihinsel güvenli alanı, babaya karşı nefret tutumunu benimseyerek aşmaya çalışır. Ölme/ öldürme yoluyla onu bütünleyen ve daha önce sahip olduğu anneyi geri alacağına/ kazanacağına inanır. Babanın kendisini iğdiş edeceği korkusu, birleşme isteğini anne ile aynı cinsten başka bir kadına yöneltmesiyle neticelenir ve gerçek ayrılış devreye girer. Böylece erkek kendi varlığını doğru enerji yönlendirmesiyle kontrol altına alır. Anneden ayrılmama isteği ve ona sahip babayı potansiyel yok edici görme arasında sıkışan çocuğun cinsel gelişim evresi, libodo merkezini başka bir bireye taşıdığı anda tamamlanır.

Kız çocukta ise *Elektra Karmaşısı* biçiminde yön bulan bu durum, anneyi potansiyel yok edici babayı kavuşulması istenen özne yapar. Erkeğe ait olan fiziksel gerçekle yüzleşen kız çocuğu onda olmayan penisi fark edışıyle cinsel kimlik krizi yaşar. Babaya bağlanmayla bu fiziksel bütünlüğe

sahip olacağı inancını kazanır. Babaya duyulan arzunun onu tamlamayacağını algıladığında onun hemcinsi erkelerde bu birleşmeyi arar; fakat kurama göre bu buluşma hiçbir zaman sahip olunamayacak penisin yokluğu nedeniyle gerçekleşemez. Oidipus mitinden ödünçlenerek uyarlanan bu modelin temelinde baba karşı koyulamayan arzu öznesi, çocuğun anneye olan hevesinin bilinçaltındaki iğdiş korkusunun varlığını koruyan bir engel, ancak onunla özdeşleşerek çözülecek bir fantezi ve rekabet unsuru biçiminde yer alır. Bu bağlamda baba kıskanılan, zıtlıkları içinde barındıran “ambivalan” (Freud, 2021a: 138) bir kavram olarak yasak, rakip, istenilen, ölmesi umulan ve kavuşulmayı beklenen anlamlarıyla psikanaliz çerçevesine dahil edilir; hem nefret edilen/ öldürülmek istenilen hem de sevilen/ özdeş bir figür şeklinde konumlanır:

Oğlanın babasıyla rekabet içinde olmasından kaynaklanan nefreti ruhunda serbestçe serpilip gelişemez, aynı kişiye karşı öteden beri hissettiği sevecenlik ve hayranlıkla boğuşmak zorunda kalan çocuk, babasına karşı çift anlamlı –ambivalan- bir duygusal tutum içerisindedir ve ambilavans çatışmadan kurtulup rahatlayabilmek için düşmanlık ve korku duygularını bir baba ikamesine kaydırır. Fakat bu yer değiştirme yaşanan çatışmayı, sevecen duygular ile düşmanca duyguların birbirinden net bir biçimde ayrılacağı şeklinde ortadan kaldırmaz. Çatışma yer değiştirme yapılan nesne üzerinden sürer ve ambivalans bu nesneye geçer (Freud, 2021a: 138).

Anne arzusuna karşı muhtemel en büyük rakip biçiminde algılanan babanın hiçbir zaman yok olmayacağı bilinir; bu durum da kavramın karşıt iki duyguyu kapsamına sebep olur. Freud’un ilkel kabilelerin totem anlayışlarını anlatmak adına oluşturduğu *Totem ve Tabu* (2021a) adlı eserinde ilkel babadan bahsederken babayı bu zıtlığın varlığıyla aktarır. Arzulanan anneye-babaya ait tüm kadınlara sahip olmak için çocukları tarafından öldürülen baba, içselleşerek daha da büyür ve çocuklar babayı öldürmelerine rağmen arzu ettiklerine erişemez. Eylem babaya nefretle başlar; onun öldürülmesiyle devam eder; son olarak kaçınılmaz gerçekleşir ve baba onu öldürenlerin kendisine dönüşür. Kardeşler, ortak bir şekilde aynı eyleme yöneldiğinde güçlü, baskın, ulaşılmaz, yok edilen değil sahip olan baba figürü ortaya çıkar. “İnsanlığın ilk ceza sistemleri(nin) de (bu) tabuyla bağlantılı(sı)” (Freud, 2021a: 23), simgesel varlığın devamı ve ölmeyerek cezalandırma şeklindeki verilmenin yansımasıdır. Dolayısıyla ikili bir varlık alanı içerisinde etkisi genişleyen kavram, öldürülme ve içselleştirme sarmalına dahil edilerek totemin kendisi, en gerçek totem biçiminde sunulur. Onun yasak ve ölüm ile bağdaşıklığı, “totemi ataları, ilk-babaları olarak nitelemeleri(nin)” (Freud, 2021a: 141) sonucudur. Kurban ve cellat konumundaki babanın/ totemin yasak olmasına rağmen öldürülmesi, yas tutma ve şölen gibi kutlama olmak üzere iki tepki biçimi ile karşılık bulur ki, bu da çocuk/ lardaki duygusal zıtlığın temel nedenidir (Freud, 2021a: 150). Kutsallık atfederek tabu sayılan şeyden vazgeçmek, sosyal anlamda kendini var etmeyi sağlar. Ayrıca tabunun yeme yoluyla bulaşacağı inancına sahip ilkel insan, arzu seçimindeki korkusu nedeniyle enstest yasağı koyarak itaat etme zorunluluğunu yok etmek ister.

Jacques Lacan, kavramı *Baba-nın Adı* olarak tanımladığı teoride imgesel, simgesel, gerçek olmak üzere üç baba figürü vardır. Bu yaklaşımda biyolojik mekânın sahibi anne, çocuğu boşluğunu hissettiği arzu nesnesiyle özdeşim kurma aracı şeklinde görür. Çocuğun bu duruma kayıtsız

kalamayınca baba, arzulanın “Öteki” ve çocuğa hiçbir zaman sahip olamayacağı gerçeğin simgesi olur. Böylece fallusun tek sahibinin baba olduğu gerçeğini, onun simgesel varlığının değiştirilemezliğini ve ortak alanın anne-baba-çocuk bütününden oluştuğunu kabullenir. Bilinçdışının dil ile tamamlandığını savunan Lacan, göstergenler arasındaki ilişkinin arka planındaki anlam evrelerine dikkat çeker. Gösteren ve gösterilen bağıntısında devreye giren dilin imkansızlığı baba algısı bakımından önemlidir. Çünkü annenin arzu nesnesi olan baba, Freud’da olduğu gibi fiziksel bir nesneyi karşılamaz; annenin isteği yerine geçen babanın kendisi değil adıdır. Çocuğun anneye kavuşmasına karşı koyulan yasa konumundaki baba, gösterenle, sözle ilgilidir ve fiziksel açıdan ölü’dür. Babanın adı ile kastedilen annenin hevesi karşısına koyulup anlam evresi oluşturan göstergeler bütünüdür. O, annenin arzusuna karşı duran yasak ve engeldir; arzu nesnesinin görüngüsüdür. Görülen fakat ulaşılmayan bu simgesel gerçeklik, “simge sözü aşar” (Lacan, 2014: 54) anlayışı çerçevesinde inşa edilir. Arzunun nesnesi, “Öteki”nin imkânsızlığı üzerine kurgulanan figür, annenin üzerinde varlık alanı bulan bir sesi imgeler. Bu imge aracılığıyla baba kendisi haricinde olan şeyin ile de eşitlenir. Lacan’ın “kendine yabancı bir kimliği zırh gibi kullanıp onun içine girdiği” (Lacan, 2020: 83) ayna evresi modeli, gelişim aşamasında olan öznenin kendini tanıma ve kendine yabancılaşmasının birbirini determine etmesi ile açıklanır. Bedensel gelişimin devam ettiği ve benlik bilincinin temelini atıldığı bu evrede, çocuk kendi görüntüsü vasıtasıyla gerçekliği ile yüzleşir. Kendine ve görüntüsüne hayranlık duyduğu bu ilk görüş sonraki hayallerin ve egonun kurulmasına zemin hazırlar (Mannoni, 1971: 99):

Aynadaki yansıma, çocuğun dış dünyaya baktığında gördüğü görselden farklı olarak, çocuğun kendi görüntüsünü de içermesi nedeniyle gerçekliğin farklı bir görsel kompleksini oluşturması açısından çocuk için fazlasıyla ilgi çekici bir bilmecedir. Çocuğun gerçekliği bu noktadan itibaren, kendinin karşısından görünüşünü içermeyen ama doğrudan gözüne görünen bir görüntüyle bir görüntüyle kendi dışındaki bir aynada oluşan ve kendinin karşısından görünüşünü de içeren başka bir görüntü arasında ikilenecektir. Bu ikilenme anından itibaren çocuğun başta gelen uğraşı, elindeki iki farklı gerçeklik arasındaki örtüşmeyi sağlamaya çalışmak olacaktır (Lacan, 2020: 78).

Aynadaki görüntüsüyle kendine yabancılaşma ve benzerine özdeşim kurma arzunu doğuran birleşik bir tanışıklık meydana gelir. Anal evrede annenin memesi ile özdeşim kurarak var olan çocuk, ayna evresinde kendi ben’iyle tanışır. Memede benliğini fark ettiği bu aşamada anne, onun arzu nesnesidir; aynaya yansıyan da annenin arzu nesnesidir. Kendisinin arzu nesnesi olmadığını, “Öteki”nin/ babanın bu ada sahip olduğunu algıladığında rekabet ve çatışma başlar. Arzu nesnesi anneye babanın varlığı nedeniyle ulaşamayan çocuk, nesneye hâkim olamayacağını anladığında özdeşim kurma yolunu tercih eder. Babanın fallusuna ait olamama üzerine kurulu olan bu bakış açısı, arzu nesnesine hâkim olamama üzerine kuruludur: “baba yalnızca üstbenmiş, yani bu nevroz için kurucu olduğu, nevroz ise aktarımla tanımlandığı ölçüde sözsüz bir yasaymış” (Lacan, 2014: 52). Annenin arzusunu durdurup çocuğa cinsel kimliği inşa ettiren de simgesel babanın varlığıdır. Lacan’ın aktardığı baba figürü, onun bakış açısında imgesel, simgesel ve gerçek baba biçimde üç türdür:

Bir ilkelin aynı atanın yeniden yaşam bulmuş biçimi olarak görmesini ve hatta güncel insanda bile kişiliklerinin dönüşümlü olarak yeniden ortaya çıktığı inancını yaratan, aynı Simgesel özdeşim işlevidir. Babanın işleviyle ilgili bu türden Simgesel özdeşim işlevinde karmaşalara maruz kalmak, öznelerin üzerinde süregelen bir psikolojik sorunun nedeni olarak görülebilecek bir etken olarak Ödip'ten ayrılmaya yol açar. Aslında yalnızca bir kişi tarafından temsil edilse bile babanın işlevi asıl kurucusu Simgesel ilişkidir ama onlarla ilişki, hep az ya da çok yetersiz kaldığı için babanın işlevi İmgesel ve Gerçek ilişkileri kurmak için de çok şey damıtmayı sağlamaktadır (Lacan, 2020: 139).

Simge, somut alanda yer edinendir. Yazgısal bir gerçekliğin işaretçisi olan simgeler insanlar dünyaya gelmeden önce onları kuşatır. Tarihi seyir içinde yolunu çizer ve eşleştirdiği tanımla yönlendirmelerini gerçekleştirir. Akrabalığın toplumlar içindeki zorunlu varlığı yine simgenin eylemselliğiyle ilişkilidir. Bu figür, aile başlığındaki simgenin yansımasıdır. Kavramın geçerliliği, dilin süzgecinden geçip aklın bütünlüyle buluşunca değerlenir. Simgesel baba, babanın gösteren olduğu belirli bir köke ait olduğu adın alınışını; imgesel baba babanın gücünün sınırlarını ve hâkimiyetini aldığı bireysel adını; gerçek baba ise mevcut konumda arzusal ilişkisini kasteder.

Babanın bilinen anlamından ziyade annenin arzulanmasıyla ilişkili varlığı söz konusudur. Benliğini tanımlamaya başlayan çocuğun zihninde arzulanmış ilk canlıya/ anneye karşı duyulan istenç, babanın bu arzuya sahip olan tek kişi olduğu gerçeğiyle çatışma yaşanmasına; “yasaklanan şeyin bir arzu nesnesi olması” (Freud, 2021a: 73) dolayısıyla karmaşıklık ortaya çıkmasına sebep olur. Bu baba figürü, hayali baba gerçeğinin işlevlerine sahip değildir. Adı veren sembolik baba karşılık gelen gerçek babadan uzaktır (Monnoni, 1971: 101). Yasaklanan eylem yasak bir arzu nesnesi ve arzulanmış şeye kavuşmaya engel babanın hayali/ imgesel/ gerçek karşılıklarının bulma sebebidir. O, “organize edici bir odak” (Target ve Fonagy, 2002: 51) ve kimliksek krizin çıkış unsurudur. Bu kriz babanın doğru tutumuyla aşılır. Çocuğun zihninde kurguladığı bu figür gerçek hayatta karşılaştığı başka bir yansıya çözülür. “Baba figürü, iğrenç, tehlikeli, intikamcı, otoriter biri olarak çocuğun zihninde yaratıldığı kadar psikogenetik hafızaya da dayalıdır ve anne ise cinsel birlikteliği tamamlamaya iten içgüdüsel dürtülerin izdüşümüdür” (Target ve Fonagy, 2002: 42) Toplumsal sistemlerin ve onlara ait bireylerin zihinlerindeki babanın görünümüleri değişim göstererek anlam yıkımlarını meydana getirir. O, Tanrı'dan devlete devletten işçiye işçiden birey yetiştirene buradan çocuğa bir ilerleyiş gerçekleştirir. Babanın görünümü farklı alanlarda değişken karşılıklar bulur. Psikolojik, sosyal ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda adlandırmalara sahip olan bu figür zaman içinde sisteme ayak uydurarak yeniden anlam kazanır. Tanrı ile başlayan babanın hikâyesi devlet ile devam eder. Daha sonra ise bireyin sorumluluklarını alan kişinin işaretçisidir. Toplumsal düzenin değişmesi, dönüşen çağın şartları, beklentilerin yönünün tersine işlemesine neden olur. Tanrı'nın varlığı ve mutlaklığı üzerine inşa edilen ilahi görünüme sahip baba yöneten ve yönetilenler sınıfının keşfi, insani büyüme hızı, devlet sistemine geçişle devlete mal edilir. Daha sonra çocuk sahibi biyolojik erkek birey, baba mertebesine geçer.

Yaşanılan çağda ise babanın biyolojik özneliği yok sayılır. Babanın geleneksel algısının yıkılıp bilimsel gelişmeler ışığında anne ve baba birleşimi olmadan çocuk dünyaya getiren genetik biliminin geliştirdiği tekniklerle dış destekli babalık uygulamalarının denendiği bir dönemin olduğunu belirten Jean-Claude Liaudet'e göre babalık üç aktör arasında bölüştürülür. Birincisi bir yetki aracılığında ebeveyn olmayı onaylayan ilişki devam ettikçe bu durumu yöneten tarihi baba ikincisi spermini kullanılmak biyolojik bir unsur olarak kullanılmak üzere izin veren biyolojik baba ve üçüncüsü hukuki açıdan sorun olmadan kadını tıbbi müdahale ile gebe bırakan uzman/ doktor babalardır (2016: 44). Yapay babalığın doğumu babanın bilinen tüm anlamlarını yıkım arzusunu doğurur. "Hegomonik heteroseksüellik modeli" (Freeman, 2008: 126) homoseksüelliğe yerini bırakmaya çalışılır. Bugün babalığın cinsiyet olgusundan sıyrılması üzerine çalışmalar yapıp insanlığın doğası kadın ve erkekliğin yapısı bozulmaya bunların yıkımdan yeni bir düzen üretilmeye çabalanmaktadır. Son dönem babalık araştırmaları yapay üreme yöntemleriyle doğan babalık kavramlarına yöneliktir. Homoseksüelliğin yaygınlığı ile baba, kadın bedeninde de varlık bulmaya ve anlam kurmaya başlamaktadır.

Baba figürü ve babalık kavramı çerçevesini babanın tanımlamaları oluşturur. Baba sahibi olduğu rolleri ve onu yönetimiyle aile temelli çarka dahil olur. Baba, dış dünyaya bağlanan bir köprü, anneyle çocuk arasında denge, köksel "bağlanma figürü" (Fischer, 2015: 12), kuşak aktarıcısı, genetik varlığın temel öznesi aynı zamanda "Öteki" olanı işaret eden olarak dikkat çeker. Baba evrensel düzlemde rehber, gücün idare edicisi, çatışma unsuru, rakip, lider ve kahraman simgeleriyle de anlam yüklemek söz konusudur. Karşılığı olan kavramlar bağlamında bakıldığında kelimenin kendi içinde de karşılıklar içerdiği bir çatışma ögesi olduğunu aktarmayı mümkün kılar. Yenilenen teknolojik gelişmeler biyolojik gerçekliği değiştiremez. Bilimin doğurduğu sonuçlar yapılması planlanan bilimsel ürün aynı toplumsal inşa sürecinden geçerek ve çocuk bir ebeveyn faktörünü benimsemek durumunda kalır. Anne ve baba rolleri bu sonuç nihayetinde aynı anlamı devam ettirir.

1.2. Babanın İlahi Yansıması: Tanrı Baba ve Âdem Baba

Yüzyıllar boyunca yaratılış serüvenini ilgi odağına alan insanlar, nasıl ve neden var olduklarını öğrenmek arzusunu taşırlar. Yaratıcının varlığını merak etme ve sorgulama; zamanla baş edebildikleri şeylere hükmetme; başaramadıklarında teolojik bir algı içinde bilmediklerini temellendirme eylemlerine yönelirler. İnanma ihtiyacı, insanın kendi varoluşunu kutsama ve evrene hakim olma çabasının yansımasıdır. Bu ayrıcalık, onu üstün ve güçlü kılacağı gibi hayatta kalmasını ve mücadelesini de anlamlandırır. İlk insanlardan itibaren hiyerarşik düzen arayışının ve kendini konumlama ihtiyacı sonucunda oluşan din algısı, kendine özgü kurallara, sistemlere, kurumlara, esaslara, törelere, kanunlara, nizamlara, iletilere, sembollere bağlı olarak biçimlenerek gelişir. Farklı dinler, sosyal ve kültürel koşullarla coğrafi şartlar ve getiriler bakımından Tanrı inancına değişik görünüşler ve içerikler kazandırır. Büyük toplulukların devletleşmesi ile yaygınlaşan dinlerin ortaya çıkışı, inanmanın gereksinim iken amaca dönüşümü ile şekillenir.

İlkel insanlarda Tanrı ile özdeşleştirilen baba figürü, çocukları tarafından kıskançlık ve haset duygusuyla öldürülen ve daha sonra yenilerek özdeşilen öznedir. Mevcut ikilik, totemin ortak kararıyla yapılan eylemin suç biçiminde tanımlanmaması, kurban edilenin Tanrı'nın tam kendisi olması, sonrasındaki eylemlerin baba görünümündeki Tanrı'yı kızdırmamak adına yapılması ile bağlantılıdır. Böylece "her insanın tanrısının baba modeline göre şekillendiğini(n), tanrıyla kişisel ilişkinin öz babasıyla ilişkisine bağlı olduğunu(n), bu ilişkiye göre değişime uğradığını(n) ve esasında Tanrı'nın yüceltilmiş bir babadan başka bir şey olmadığını(n)" (Freud, 2021a: 157) işaretidir. Hem Tanrı hem kurban rolündeki baba, insan bedeninde bir Tanrı görüngüsündedir ve onu öldürmenin verdiği suçluluk yeni ve ideal babanın doğumudur. Çocuklar, arzu edilene kavuşmak için yapılan toplu eylem sonrasında mutlak gücün sahibi olamayan babanın otoritesine baş eğerler. Bu süreçte eylemleri karşısında tutundukları duygusal karşıtlık, figürün kutsallaşarak Tanrı ile özdeşleştirilmesi; yok edilmesine rağmen erişilememesi ve daha güçlü olma nitelikler taşıması ile sonuçlanır. Böylece anneden gelen soy babayla yer değiştirir ve içeriksel genişlemeyle 'Tanrı baba' olarak adlandırılır. Baba bedenindeki bu kutsal görünüm, daha sert, daha katı, daha korkunç, daha güçlü bir "protezli tanrı(nın)" (Freud, 2021b: 50) varoluşudur. Mitolojik açıdan Tanrıların varlığının Tanrılara aktarımı da, ilahi yasanın Tanrı'nın gücü ve yansılıyla eşdeğer olmasındandır. "İnsan çok eskiden beri mutlak güç ve mutlak bilgi ideali oluşturmuş, bu ideali tanrılarında cisimleştirmiştir. Kendi arzularına ulaşamaz görünen- ya da kendisine yasak olan- ne varsa hepsini bu tanrılara atfetmiştir" (Freud, 2021b: 50). Güneş, ay, şimşek vs. gibi doğa parçaları erişilemezlikleri; kendinden daha büyük, iri, uzun, heybetli insanlar fiziksel varlıkları; hatta heybetli şekilde kendi tasarladıkları Tanrılar görünümüleriyle Tanrılaştırılır. Bilinmeyi açıklamak, anlamlandırmak, olağanüstülüklerle savaşmak, yaşamı kolaylaştırmak için doğan ihtiyaç, başlangıçta baş edilemeyen Tanrıların ve bu algılara belli bir düzen vermek isteğinin amaçlandığı dinleri meydana getirir.

Vahye dayalı dinler olan Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlık'ın ortaya çıkış süreci; bu oluşumların inanç hükümlerini içeren kutsal kitapların inmesiyle Tanrı'nın varlığına ve birliğine iman, inanma, inanç kategorileri belli bir kabul içerisinde çerçeveslendirilmeye başlanır. Devamlılık gösteren bu algısal aktarım, kendi dinlerine inanma, bu dinleri kaynak sayarak yaşamı anlamlandırma, Tanrı'yı sorgulama aşamalarından meydana gelir ki, halen devam eden bu mekanik döngü her kesimden insanın temel arayış konusudur.

Arkaik dinlerden üç büyük dine kadar geçen sürede çoktanrılı sistemlerden tektanrılı inançlara geçişler bulunur. Kutsal kitapların indirilmesi ve peygamberlerin kutsal kitapları aktarmasıyla birlikte bugün de inanılmaya devam eden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık doğar. Daha birçok kültür farklı inanış ve Tanrı olgusu taşısaya da bunlar en çok kabul görenlerdir.

Yahudilik, Hristiyanlık ve son olarak İslamiyet üç büyük din olarak kabul edilir. Bu üç inanışın kutsal kitabında Hz. Âdem'in yaratılma hadisesi vardır. İnsanlığın ilk babası olduğu düşünülen ve

topraktan var edilen Hz. Âdem babanın ilahi yansıması olarak algılanır. Hristiyanlıkta “Yehova onu kendi suretinden yaratır; ama yaşam ağacı ve bilgi ağacından mahrum bırakır. Demek ki Âdem mutlak gücü elinde tutan Tanrı’nın soluk bir kopyasıydı. Yehova tanrılık vasfını kendine saklarken Âdem yalnızca varlıklara ad verme hakkına sahiptir (Liaudet, 2016: 17). Hz. Âdem’in yaratılan ilk insan olması noktasında birleşen bu üç sistem onun yaratılış hikâyesinde nüanslar gösterir. “RAB Tanrı Adem’i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluşunu üfledi. Böylece Âdem yaşayan varlık oldu” (Tevrat, Yaratılış 2:7). Bu üç din içerisinde insanın yaratımı biçiminde yer alan Âdem Tanrı vasfıyla yer almaz. Tevrat’ta ve İncil’de insanın yansıması olduğundan bahsedilir. “İnsan, tanrıların şekliyle yaratılmıştır ölümsüz tanrıçalarca, tıpkı Tevrat’ta söylendiği gibi: ‘Ve Allah dedi, suretimizde, benzeyişimize göre insan yapalım’” (Karauguz, 2017: 35) Kura’an-ı Kerim’de ise böyle bir durum söz konusu değildir. Tanrı hiçbir canlı üzerinden kendini belli etmez. Sözü geçen dinler için Âdem’in ölümlü bir insan oluşu onu Tanrılık vasfından uzaklaştıran şeydir.

İskenderiye Felsefi’nden yansıyan Yahudiliğin izlerinden doğan Hristiyanlık Pavlos’un teslis inancını bu dine eklemesiyle bugünkü bilinen şeklini alır. Yahudilikten ayrılarak yeni bir inanç sistemi oluşturulmasıyla Hristiyanlık, farklı bir boyut kazanır. “Vaftiz olmak, teslis, uknum-ibn’in Hz. Meryem’in karnında İsa (a.s)’ın bedeni ile bedenlendiğine inanmak, kurbana inanmak, papaza günah ikrarı” (Yaman, 2007: 152) Hristiyanlığın beş itikat esaslarından biridir. Bu şartlardan biri teslistir. Başlangıçta İsa’nın Tanrı biçiminde adlandırılması konusundaki tutum, Teslis inancına tartışma yaratır. Hz. İsa’nın Tanrılığın kabulü m.s. 100. yıllarda Yuhanna İncili’nin yazılmasıyla başlar. Hristiyanlıktaki baba algısı, simgeselden gerçek bir baba tasavvuru haline gelir. M.S. 381 yılında İstanbul Konsili ile teslis inancı bu dinin inananları tarafından hâkimiyet kazanır (Atasağun, 2013,6-8). Teslis inancı, kutsal kitapta yer alan bir sistem değildir. İnsanlar, bu tasavvuru kendi idrakleri sonucunda benimsedikleri düşünülür:

Kısaca Hristiyanlara göre birinci uknuma Baba denilir. Bu isimden O’nun her şeyin kaynağı ve mercii olduğu; akılla için üstün sevgisine ve yüksek hikmetine bir temsil olduğu anlaşılır. İkinci uknuma ise “kelam” (söz) denilir. Zira o, Tanrı’nın iradesini tam bir şekilde ilan eder. Allah ile insanlar arasında muhabere, Baba ile oğul arasındaki zamanda “Oğul” denilir. Zira akıl nazarında, muhabbetin, Baba ile oğul arasındaki birliğin, O’nun buyruğuna tam bir itaatin timsalidir. Bu tabir, bir de onun Baba’ya nispeti ile diğer bütün varlıkların nispetini ayırt etmek gayesiyle kullanılır. Üçüncü uknumun adı Ruh’l Kudüs’tür. Onunla Baba Oğul arasındaki nispete delalet etmek, keza beşer ruhlarını aydınlatmak, onları itaatte teşvik fonksiyonuna delalet etmek üzere bu ad verilmiştir (Yaman, 2007: 156).

Teslis inancının üç unsuru ve bu dinin temeli sayılan inançta tek bir Tanrı esas kabul edilir; fakat bu Tanrı görünümü üç farklı ad ile temsil olur. “Kutsal Kitap, Tanrı’ya “Baba” derken, HER ŞEYİN KAYNAĞI olduğunu dile getiriyor. Aynı zamanda, “Baba” unvanını, görünmeyen ve yaklaşmadığımız kutsallık ve sonsuz güç konumundaki Tanrı’dan söz ediyor (Madrigal, 1995: 35). Bahsi geçen inanışta, Tanrı’nın aynı kaynağın aynı birimini besleyen bir biçimde var olduğu fikriyle harekete geçilir. Yaratıcı, gücünü kendinden ayrılmış üç ana koldan dağıtır.

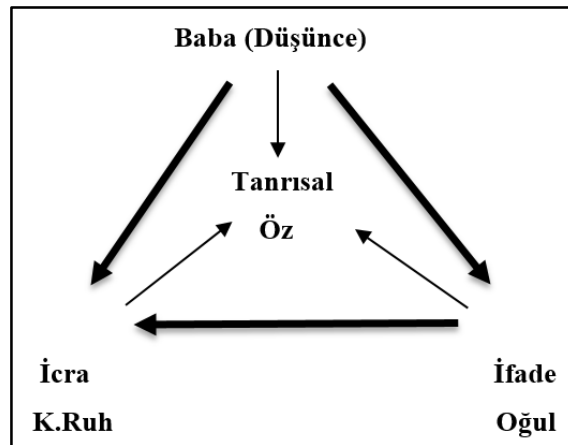
Tanrı, Hz. İsa ile görünüm kazanır. Babanın ve Tanrı doğuran Meryem'in oğlu Hz. İsa, Tanrı kabul edilir. Tanrı oğlu İsa'yı dünyaya gönderir. Tanrı'nın baba, İsa'nın oğul olmasının nedeni baba-oğul arasındaki sevgi temelli bağın teşekkülüdür. Bu sevgi bağı, kurtarıcı İsa'nın Tanrı'dan olma fikrini doğuran etkidir. "İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı'nın Ruhunu'nun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü. Göklerden gelen bir ses, "Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnutum" dedi" (İncil, Mar. 1: 9-11; Luk. 3: 21-22). Tanrı baba kutsal ve erişilmezdir fakat oğul erişilen fiziki bir varlık olarak Babanın dünyadaki temsilcisidir. Hz. İsa'yı Tanrı ile vasıflandıran onun olağanüstülükleridir. Beşikte konuşmaya başlamasından, hastaları iyileştirmesi, çamurdan kuşlar üflemesi, ölüleri dirilmesi gibi insan aklını aşan durumlar onu Tanrı'ya yaklaştıran unsurlardır:

İsa tekneye binince, ardından öğrencileri de bindi. Gölde ansızın büyük bir fırtına koptu. Öyle ki, dalgalar teknenin üzerinden aşıyordu. İsa bu arada uyuyordu. Öğrenciler gidip O'nu uyandırarak, "Ya Rab, kurtar bizi, yoksa öleceğiz!" dediler. İsa, "Neden korkuyorsunuz, ey kıt imanlılar?" dedi. Sonra kalkıp rüzgarı ve gölü azarladı. Ortalık sültilman oldu. Hepsi hayret içinde kaldı. "Bu nasıl bir adam ki, rüzgâr da göl de O'nun sözünü dinliyor?" dediler (İncil, Mar. 4: 35-41; Luk. 8: 22-25).

Olağan akışın aksi tutumu, doğayı yönlendirebiliyor oluşu Hz. İsa'yı güçlükleri yenen Tanrı yapar. Tanrı'yı insandan ayrı kılan bu güce sahip olmak ve onu yönetebilmektir. Doğaya hâkimiyeti, sözünü dinleten efendi oluşu, hüküm vericiliği ve sözünü yerine getiriciliği gözlemlenince Hz. İsa Tanrı gibi kabul edilir.

Hıristiyanlıkta Hz. İsa'nın oğul olarak tasvirinin en köklü sebebi, kendi özünden bir yansımanın dünyaya yayılması fikridir. Oğul babadan bir parça olarak tezahür eder. Bu koşulda Tanrı aslında cisimleşerek Oğul Hz. İsa'da beden bulur. Tek Tanrı üç adla kendini belli eder. Teslis'in üçlü esası baba, oğul ve kutsal ruhtur. Baba merkezdedir ve yaratıcı vasfını elinde bulundurur; oğul babadan yansıyandır, kutsal ruh ise bu bağın aktarım aracıdır.

Şekil 1: Baba, Oğul, Kutsal Ruh

Kaynak: Madrigal, 1995: 71

Tanrı, yaratıcıdır, özdür, kaynaktır. Baba, düşünceyi temsil eden tasarımcıdır. Oğul, ifadedir, sözdür, aracıdır. Kutsal Ruh ise, icracıdır, aracıdır, özden aktarılandır. “Üç birlik kendini Baba, Oğul ve KutsalRuh isimleriyle açıklayan tek Tanrı'nın özüdür” (Madrigal, 1995: 32). Bu üçlü birlik, tekliktir; fakat aynı merkezden yayılan farklı özellikler olarak ifade bulur. Hristiyanların inanç mekanizması, bu bağlardan oluşur.

Babanın ulu simgeden kul insana indirgenmesi, Hristiyanlıkta baba figürünün doğum noktasını oluşturur. Babanın insan bedeninde var olan Tanrılığı, Tanrı baba tanımlamasının doğum nedeni kutsallığın parçalanıp ondan doğan bir gerçeklik yaratma arzusudur. İnsani boyuttaki Tanrı'nın gücünü alt sınıftan kişiyle paylaşımı mutlak hakimiyetinin sonlanması demektir. Böylece ilahi görünümün dahil edildiği bir ortaklık açığa çıkar:

“Bilinç düzeyinde Baba Tanrı'yı karalamaya cesaret edemiyorlardı, bilinçli nefretleri ilahi varlığa, yüceltilmiş babanın kişiliğine değil yetkililere yönelikti. Ancak ilahi babaya karşı bilinçaltında duyulan düşmanlık ifadesini İsa fantezisinde bulmaktaydı. Tanrı'nın yanına bir insanı oturarak hükümdarlığı onunla Tanrı baba arasında paylaşıyorlardı. İnsanların kendileriyle özdeşleştirebildikleri bir Tanrı haline gelen bu adam onların Oedipus arzularını temsil ediyordu. O Baba Tanrı'ya karşı bilinçdışı hissettikleri düşmanlığın bir sembolüydü, zira eğer bir insan Tanrı haline gelebiliyorsa, o zaman Tanrı doğal olarak tek ve ulaşılmaz bir baba olma ayrıcalığını kaybedecektir. Bu nedenle insanın Tanrı mertebesine yükseltilmesi, kutsal babanın konumunun değiştirilmesine yönelik olarak bilinçaltında bulunan bir arzunun ifadesiydi” (Fromm, 2017: 53)

Tanrı ve babanın özdeşleşmesi sayesinde Tanrı'ya düşmanlık son bulur. İnsandan baba olma babaya duyulan nefreti azaltarak yeni bir inancı meydana getirir. Hristiyanlıkta acılarla yaşayan Hz. İsa insanın yansıması, insanın Tanrı yansıması olma fikrini kuvvetlendirir. Hristiyanların zaman içinde değişen düzende dönüşüm gösteren Baba Tanrı vurgusu, İznik Konsili'nde İsa'nın oğul oluşu ile yeniden şekil alır. Üç birlikten doğan teklik inancının yaygınlaşması ile Tanrı kutsallığını koruyarak insanla birleşir; böylece babanın merhametine dayalı pasif itaat sayesinde Tanrı ve baba özleri itibarıyla bütünleştirilir. Baba-oğul-kutsal ruh üçlemesi, Tanrı'nın oğlu İsa'nın Tanrı olduğu inancı Tanrı'yı anne konumuna getirir. Kendi içinde taşıdığı varlığının kedileşmesi bunun nedenidir. Algısal bir yer değiştirme söz konusu olsa da söylem Tanrı'nın babalığı üstünde sabittir.

Hristiyanlık Hz. İsa'nın baba olarak adlandırılmasında bakire Meryem'den doğma hikâyesi kısas alınır. Hz. İsa erkek ve dişi birleşiminden doğmayarak olağanüstülüklerle dünyaya gelir. Bu inanış, Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu şeklinde algılanmasını yaygınlaştırır. Hristiyanlar insani birleşimden kaynaklanmayan bu doğuşu kutsal kabul sayar. İnanç sistemi içerisinde o, insanın değil Tanrı'nın oğludur; çünkü Hz. İsa dünyada bir babaya sahip değildir. Tanrı, onu kendisine evlat edinir; yaratıcı vasfını şahısına saklayarak fiziki varlığını onun üzerinden insanlara hissettirmek için onu dünyaya gönderir. “Babam her şeyi bana teslim etti. Oğul'u, Baba'dan başka kimse tanımaz. Baba'yı da Oğul'dan ve Oğul'un O'nu tanıtmak istediği kişilerden başkası tanımaz” (Luk.10: 27) Dünyada gerçekleşen bu kutsal doğum, Hz. İsa'nın teslis inancındaki baba oğul kutsal ruh anlayışını doğuran etkidir. Hz. İsa Tanrı'nın oğlu olur; fakat mitolojik kaynaklardaki Tanrılar gibi Tanrı'nın kendisi

görünümünde benimsenmez. O, babasının katili olduğu için Tanrı tarafından terk edilir ve böyle Tanrı bedenini insanlar için kurban eder anlayışı ortaya çıkar. İradeyi elinde tutan Tanrı, oğlu aracılığıyla dünyaya yansır. Hz. Meryem ve Yehova'nın oğlu Hz. İsa babanın yerini alarak yeni bir ilişki biçiminin temsilcisidir (Liaudet, 2016:20). Bahsi geçen inanç sistemi içinde oğulun Tanrı'nın yerine geçmesinin kökensel sebebi, kendini kurban etmesiyle ilintilidir. "Kendini kurban ederek babaya en ağır kefareti ödeyen oğul babaya rağmen kendi emellerine de ulaşır. Babanın yanında, aslında onun yerine, tanrı olur. Oğul dini baba dinin yerini alır" (Freud, 2021a: 165). Hz. İsa babaya karşı işlenen ve kanlı bir eylem olduğu düşünülen günahın gazabına karşı insanların kurtarıcısı şeklinde özümseir Böylece ritüel, artık Tanrı'ya değil; onun Tanrı'dan doğan oğula geçer. Tanrı/baba ve oğlu Hristiyanlıkta özdeşleşir. Eski çağ insanların kurban edilen kutsallarının bir parçasını yiyerek özdeşim kurma eylemi Hristiyanlıkta ekmeği şaraba bandırarak yeme ortaya çıkar. Kutsaldan bir parçayla birleşim sağlanır. Baba, oğullarına sirayet eder. Totemist toplumlardaki gibi Hristiyanlıkta da Tanrısallık babadan oğula geçer; daha sonra bu durum iktidarın da babadan oğula geçişiyle sürdürülür.

Tablo 1: Tanrı Babanın Görünümleri

Baba:	Oğul:	Kutsal Ruh:
Aşkın Olma	Etken olma	İçkin olma
Varlık	Kelâm	Etkinlik (ruh)
Ulviyet	Rablik	Kutsallık
Kaynak Olma	Aracı olma	Uyarlayıcı olma
Yaradan	Var eden	Şekil veren
Açıklama	Vahiy olma	Esinlenme
Vaat eder	Yerine getirir	Güvence verir
Adalet	Yargı	Avukatlık
Ceza belirler	Bedeli öder	Tövbeye getirir
Kurtuluşu planlar	Kurban olur	Suçtan arındırır
Sevgi kaynağı	Sevgi kanıtı	Sevgi döker
Barıştırma	Kurtarış	Yeniden doğuş
Yaşam kaynağı	Diriliş kaynağı	İnanlıyı diriltir
Merhamet eder	Şefaet eder	Teselli eder
Güç kaynağı	Hizmet örneği	Yeterli kılma
Her şeye kadir	Mucizeler yaratır	Ruhsal yetki verir
Doluluk	İnanlıda yaşar	Onu doldurur
Terbiye eder	Dayanma sağlar	Eğitir, yetiştirir

Kaynak: Madrigal, 1995: 57.

Yukarıdaki tabloda aktarıldığı gibi babanın, var etme, öz olma, kuralları belirleme, yaşamı düzenleme, kuralsızlığı önleme ve her şeyi bilme gibi vasıfları vardır. Oğul söze ait, vahyetme, sevgiyi barındırma, kurban edilip kurtaran, mucizelerin varisi özelliklerini taşır. Kutsal ruh uyarlayan, güven ve sevgiyi yönlendiren, öğreten, biçime kavuşturan nitelikleri ile işaretlenir. Bütün

bu nitelikler dinin aktarımında belirtilen ve bu inanç sistemini benimseyen insanların algılarıyla bağlantılıdır. Hristiyanlık kadim dinlerdendir ve Hristiyanlar sınırları İncil’de belirlenen nizam içselleştirerek yaşarlar. Kendi içinde Ortodoks ve Katolik şeklinde ayrılan bu dinde belli başlı farklılıklar söz konusudur; fakat ortak nokta tek bir Tanrı’nın varlığı esasıdır. Üç birlik ve babanın yasası, Hristiyanlıkta bahsedilen şekilde inananları tarafından karşılık bulur. Aynı inanç düzleminde Tanrı’nın insani özellikleri onun yaratıcı kimliğe sahip olamayacağı üzerine görüşlere de sahiptir; aktarımlar arasında bu görünümeler insanların öyle olduğunu düşünmelerinden ileri değildir fikri de mevcuttur.

Kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim, peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v) olan Kur’an’ın hükümlerini benimsemenin esas kabul edildiği sünnet, akıl, irade, iman, ibadet gibi unsurların yer aldığı Müslümanlıkta Tanrı’nın baba figürü olması durumu söz konusu değildir. Teslimiyetin sadece Allah’a aidiyetinin bilindiği, son ilahi din İslam’da Allah’ın Kur’an-ı Kerim aracılığıyla bildirdiği hükümler asıl olandır. Kur’an-ı Kerim’de yer alan İhlas Sûresi’nde Tanrı’nın babalık kavramıyla bağlantısızlığı şöyledir:

De ki: O, Allah’tır, birdir. Allah Samed’dır. (Her şey O’na muhtaçtır, fakat O, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğurmamıştır, doğmamıştır. (O’nun başlangıcı ve sonu yoktur. Ne kendisi başka bir ilâhtan meydana gelmiştir ne de kendisinden başka bir ilâh zahir etmiştir. Hiç kimse O’na denk değildir (Kudret O’nundur) (Kur’an- Kerim, İhlas Sûresi, 1-4. Ayetler).

İslamiyet’te Allah’a baba hitabı yoktur. Hristiyanlık inancındaki doğrudan veya dolaylı, simgesel, sembolik vb. baba söylemi ve inancı söz konusu değildir. İnsanlığın atası Hz. Âdem’den gelen soyluluğun Hz. Âdem’i yaratılan bütün insanların babası biçiminde algılanmasına yol açar. Bu müdahale doğrudan Tanrı tarafından değil insanların onu konumlandırmasından doğar. Osmanlıca sözlükte bâbâ-yı âlem “Hz. Âdem” (Devellioğlu, 2012: 69) biçiminde tanımlanır. O, Allah’ın yarattıklarının babası olarak kabul edilir; lakin bu babalık, Hristiyanlıktaki biçimdeki gibi Tanrı’nın kendisi olmak, Hz. Âdem’in oğlu olması, onda tezahür etmesi gibi değildir. Baba ve oğul ilişkisi, Tanrı’dan doğma ve Tanrı olma gibi durumlar söz konusu olamaz. İslami referanslarda üç birliğin mümkünsüzlüğü ifade edilir:

“Allah, Meryem oğlu Mesih’in kendisidir” diyenler, hiç şüphesiz hakikati inkâr etmişlerdir. Oysa Mesih, “Ey İsrâiloğulları! Benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah’a kulluk edin” demişti. Bilinmeli ki her kim Allah’a ortak koşarsa Allah ona cennet yüzü göstermeyecek ve onun varacağı yer cehennem olacaktır. Zâlimlerin yardımcıları da olmayacaktır. Andolsun ki” Allah üç unsurdan biridir” diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek Allah’ın dışında hiçbir ilâh yoktur. Şayet bu dediklerinden vazgeçmezlerse, böylece kâfir olanları elem verici bir azaba çarpıtacaklardır. Hâlâ Allah’a tövbe edip O’nun bağışlanmasını dilemeyecekler mi? Allah çok bağışlamakta, çok esirgemektedir. Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondaki önce de peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi dürüst ve inançlı bir kadındır. İkisi de yiyip içen bir insandı. Bak âyetleri onlara nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl saptırılıyorlar!” (Kuran’ı- Kerim, Mâide Suresi, 72-75. Ayetler)

Tek yaratıcı vardır ve Allah'tır. "Allah, kendisinden başka ilah olmayan ve emirlerine kayıtsız şartsız boyun eğilmesi gereken biricik otorite, eşi ortağı olmayan tek bir ilahdır, Hayy'dır, hayatın biricik kaynağıdır. Ölümsüzdür, Kayyûm'dur, bütün varlıkları sürekli olarak koruyup gözeten, yöneten ve yönlendirendir" (Kur'an- Kerim, Âl-i İmrân Sûresi, 2. Ayet). Hz. Âdem, Allah'ın yarattığı kullardandır. İlk yaratılan olması ve insan soyunun ondan ilerlemesi dolayısıyla yaratılanlar, onu baba şeklinde görür. Bu babalık, biyolojik/ gerçek bir babalıktır. İlahi veya yaratıcı hükmü taşımaz. İnsanların algısında Hristiyanlıkta üç birlik esasında olduğu gibi bir görüntüyü aksettirmez. İslamiyet'te fiziksel bir baba, Allah'a atfedilmez; çünkü "İşte bu Allah sizin rabbinizdir. O'ndan başka ilah yoktur. O her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O'na kulluk edin, O her şeye vekildir" (Kur'an-ı Kerim, En'âm Suresi, 102. Ayet) inancı esas kabul edilir.

Kur'anı Kerim'de Hz. Âdem'in yaratılma nedeni ve cennetten kovulma hikâyesi Bakara Sûresi'nde yer alır. Burada Hz. Âdem'in cennetten cezalandırılmak için kovulmadığı insanlara yol göstericilik ve halifelik için gönderildiği anlatılır. İnsanlara öğretmesi için Allah'ın ona her şeyi öğrettiği fakat yaratılandan öteye bir görev ile vasıflandırılmadığı aksedilir. O, diğer insanlar gibi Allah'a kulluk yapmakla görevlendirilir. Ondandır gelen tüm peygamberlerde Tanrılık vasfı taşımaz; yalnızca Allah'ın emirlerinin ileticisi olurlar. Bu nedenle Hz. Âdem ve diğer peygamberlere olağanüstülükler Allah tarafından verilir, İslamiyet'te Allah'tan başka birine inanmak şirk sayılır. Dolayısıyla Allahtan başka ilah yoktur. Hristiyanlıktaki "Hz. İsa'yı Allah'la insanın birleşimi sayma yanılığı(sı)" (Atasağun, 2013:101) İslamiyet'te hiçbir dönem söz konusu olamaz. Allah birdir ve tektir. "Bizzat Allah, kendisinden başka bir ilâh olmadığına şahittir; bütün melekler ve adalet ölçüsünü gözeten ilim adamları da bu gerçeğe şahitlik ederler; O'ndan başka ilâh yoktur! Gerçek anlamda kudret ve hikmet sahibi, ancak O'dur!" (Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi, 18. Ayet) ayette de buyrulduğu üzere Allah babalık ile yakından uzaktan bir bağlantı esası taşımaz.

İlk ve tek yaratıcı, Allah'tır. O, her şeyi bilen, yöneten, yönlendirendir. Ne doğmuş ne de doğurmuştur. Hz. Âdem, O'nun yarattıklarındandır:

Ey insanlar! Sizi ilkönce bir tek candan yani Âdem'den yaratan, sonra onunla aynı özden, aynı unsurdan Havvâ adındaki eşini var eden ve böylece, bu ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yeryüzüne yayan Rabbi'inize gönülden bağlanarak buyrukların itaat edin, dürüst ve erdemlice bir hayat sürerek kötülüğün her çeşidinden titizlikle sakının! (Kur'an-ı Kerim, Nisâ Sûresi, 1. Ayet)

Hız. Âdem ve Havva, yaratılıp dünyaya ilk gönderilenlerdir. Onlardan sonra yaratılanlar da aynı şekilde balçıktan ve çamurdan yaratılır. Tanrı'yı kutsal kabul etme nedenleri çoğu dinlerde ortaktır. Yaratıcıların Tanrı şeklinde adlandırılması onun farklı, herkes dışında, kutsal, erişilemez; her şeye koşulsuz hâkimiyet, teklik, mutlak güçlülük, ölümsüzlük, yöneten oluş, geleceği bilme, yaratıcılık, eşsizlik, kudret sahiplik vs. özelliklerindedir. Tek bir hâkimiyet ve irade mevzusu söz konusuysen Hz. Âdem'de bu vasıflar yoktur. Bir dinde iki yaratıcının bulunması mümkün değildir; dolayısıyla Hz. Âdem'in Tanrı görünümü kazanma ihtimalinden söz edilemez. İslamiyet'teki babalık esası soyun

ilk tohumunu taşıyan varlıklar olması ve yaratılan insanların Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan doğmasıyla ilgilidir. Hz. Âdem'e duyulan saygı ve köksel bağlılık onu baba yapan etkidir.

İslamiyet aile yapısını gözetken, baba-anne-çocuk ilişkisinin önemini vurgulayan bir dindir. Anne-babaya saygı, hürmet, sevgi, merhamet, özen gibi duygu bütünlüklerinin onlara karşı tavır ve davranışların sınırlarını ifade eden ayetler bu dinin niteliklerini gösterir. Baba figürünün algısal konumunu belirlemede Kur'an-ı Kerim rehberdir:

“Rabb'in, yalnızca kendisine kulluk etmenizi ve ana babanıza iyi davranmanızı emrediyor. Onlardan biri yahut her ikisi sana sığınır da senin yanında ihtiyarlık çağına erişirlerse, onlara karşı son derece saygılı davran, hizmet ve hürmette kusur etme. Değil kötü bir söz söylemek, onlara “öf!” bile deme, hele onları sakın azarlama, tam tersine, onlara saygı ve sevgi dolu, gönül alıcı tatlı sözler söyle.” (Kur'an-ı Kerim, İsrâ Sûresi, 23. Ayet)

Ayette belirtildiği gibi baba ve anneye yönelik tutumlar bireyin inancının kaynağını oluşturur. Buradan hareketle baba figürünün İslamiyette aşkın bir değeri açılmadığı görülür. Baba, Müslüman toplumlarında kutsalı simgeler. O, ailenin temelini inşa edendir. Çocuklarını Allah'ın emirlerini esas alarak yaşamaya yönlendirme noktasında baş rodedir. Ona duyulan saygı ve sevgi inananların inançlarındaki eksiklikleri kapama ve Allah'ın buyruklarını gözeterek ahlak olgusunu güçlendirme olanağı tanır. Annenin ayaklarının altında cennetin bulunduğu ifadesi, babanın çocukların yaşantısında merkez kabul edilmesi onların bu inanç içindeki önemini vurgular. Baba ve annenin kadim olması, Allah'ın emirlerinde onlara yönelik eylemlerin alanını belirlemesiyle ilişkilidir: “Biz insanoğluna, ana babasına güzelce itaat etmesini ve onlara her zaman iyi davranmasını emrettik” (Kur'an-ı Kerim, Ahkâf Sûresi, 15. Ayet) referansı İslamiyetin anne-babayı üstün kılan bir din olduğunu açığa çıkarır. Baba figürünün yeri Allah'ın ayetleriyle korunur. Böylece baba, İslam toplumlarının fiziksel görünümde başat unsur kabul edilir. Baba figürünü kollayan ve kavram alanını açılmayan ifadelerde bu figürün rolünü aksi biçimde kullanması durumuna atıfta bulunan aktarımlar da söz konusudur:

“Biz insana, anne ve babasına daima iyi davranmasını öğütledik. Fakat onlar, kendilerine kayıtsız şartsız itaat edileceğine dâir elinde hiçbir bilgi ve delil bulunmayan birtakım putları veya putlaştıran varlıkları Bana eş ve ortak koşmanı sana emrederlerse, o zaman onlara itaat etme!” (Kur'an-ı Kerim, Ankebût, 8. Ayet)

Eğer anne baba rolünü, Allah'ın buyruklarına ters düşecek biçimde kullanırsa çocuğa babanın isteklerini yapmaması emredilir. Böylece babalık Allah'a itaate kanalize eden biçimlerde saygınlık kazanır. Tek yaratıcının varlığına iman etme ve ona kavuşmayı arzulamaya yönelik İslamiyetin esasları dünyada yaşantısındaki tüm kavramlarda ortaktır. Bir eyleme değer yükleme Allah'ın emirlerine uygun şekle kavuşturulmuşsa mümkündür. Baba figürünün Tanrısal ile bağlantısızlığı yaratıcının birliğine iman hükmüyle paraleldir. Fiziksel tüm yaratımların Allah'ın kudretinde olması, Kur'an-Kerim'i referans sayan bu dine mensup insanların mevcut yönergeleri anlayarak ve uygulayarak hareket etmesini açığa çıkarır. Böylece birey bu dinin gerekliklerine göre babanın

algısal konumunu özümser. Baba figürünün ve babalık kavramının görünümünü anlamlandırmada tüm kavramlarda olduğu gibi Kur'an-ı Kerim, hadisler, sünnetler önemli bir yer tutar.

1.3. Otorite/İktidar Olarak Baba

Otorite, çoğunlukla toplumun veya bireyin kendi iradesi ve kontrolünü kendinden daha güçlü gördüğü diğer kişi ya da şeye aktarması ve siyasi, sosyal, ekonomik, psikolojik, kültürel bakımdan tek bir güçle yönlendirilmesini zorunlu ya da gönüllü kabulünü işaret eder. Kelimenin politik çağrışımı baskın olsa da bu anlamının yanında siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel vb. alanda varlık bulur. Bu çoklu alanlarda varlık bulma nedeni kelimenin kapsayıcı yapısıdır. Birbiri karşısında yer edinen aralarından iki güçten birinin benimsenmesiyle başlayan otorite birbiri arasında rekabet bulunan her şey için kullanılır hale gelir. Otoritenin güç ile ilişkisi çatışma halindeki iki unsurdan baskın olanının yönlendirici tutumu ve diğerleri üzerine kurduğu hâkimiyetin etkisidir. Güncel Türkçe Sözlükte otorite “1. Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet; 2. Siyasi veya idari güç; 3. *Mec.* Çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse” (TDK, 2011: 1823) biçimde tanımlanır. İktidar ise “ 1. Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret; 2. Bir işi başarabilme yetki ve yeteneği; 3. Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi; 4. Bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar (TDK, 2011: 1169) şeklinde aktarılır. Felsefe Sözlüğü’nde geçen tanım itibarıyla “otorite politika felsefesi ve sosyolojide, güç/iktidarın meşru kullanımını belirleyen bir kavram olarak, toplumsal bir sistem içinde ortaya çıkan kurumsallaşmış ve meşru kullanımını belirleyen bir kavram olarak, toplumsal bir sistem içinde ortaya çıkan kurumsallaşmış meşru güç; bu türden güce sahip olan birey. Buna göre, bir fail başka bir failin buyruklarına isteyerek tabî olduğu veya gönüllü olarak itaat ettiği zaman, bu ikinci failin bir otorite olduğu kabul edilir” (Cevizci, 2002: 784). Richard Sennett “otorite, kardeşlik, yalnızlık ve ritüel, dört farklı toplumsal duygudur. Bunlardan üçü diğer insanlarla bağlar oluşturmaya dayanır, biri dayanmaz” (Sennett, 2017: 21) biçiminde otoritenin tanımsal alandaki farklılığını aktarır. Tanımlardan yola çıkarak otoritenin itaat- itaatsizlik, baskı-özgürlük, yasak-ceza, korku-güven, güç-zayıflık, zorlama-gönüllülük, kural-kuraldışı vb. çatışma unsurların bir aradalığı biçiminde ifade edilmesi mümkündür. Birbirine taban tabana zıt iki durumun bağını işaret eden bu kavram “eşit olmayan insanlar arasında bir bağ” (Sennett, 2017: 21) görevi görür. Sözü geçen bağ, bazen zorla bazen ise gönüllülük esasına dayanır. Başlı başına otorite kavramı, bir kabulleniş anlamını taşır.

Baba ve otoritenin birlikteliği, kavramın destekleyen, koruyan, sahip çıkan, yöneten, yol gösteren ve hüküm süren anlamları nedeniyledir. İlkel dönemlerden itibaren hâkimiyet kurulamayan her şeye karşı güçlü bir duruş sağlamak amacıyla oluşturan inanç sistemleri, gücü yöneten yaratıcı olarak Tanrı’yı otorite görür. Yaratılış itibarıyla babanın tanınmasıyla insanlar en güçlü imge biçiminde O’nu içselleştirir. Dolayısıyla babayı bilenen en güçlüyle yani Tanrı ile özdeşleştirir. Zamanla farklı inançların doğumuyla yeni otoriteler doğar. Olağanüstü durumlarla mücadelede başarılı adımlar geliştiren toplumlar yöneticiler aracılığıyla idare edilir. Diğerleri içinde gücü elinde

bulunduran bu yöneticiler düzen içinde Tanrı'nın yerini alır. Böylece bilenlerden hareketle baba, Tanrı'dan insana dönüşür. Bu kimlik onları diğerlerinden soyutlar. Kan bağı, ilkel birlik ve ortak kutsallık etrafında bütünleşen toplumlarda yöneticiler artık üst bir benlik kazanır. Büyüyen, gelişen devlet bilinci oluşan topluluklar samimiyet ve güven birliğini yeni bir ada taşır. Baba, artık devlettir. Düzen değiştikçe babanın rolü de değişir. “Devlet, babanın yetkisine sınırlar koyarak (örneğin aşırıya kaçan eziyetleri ya da ensesti cezalandırarak) aslında ailenin dirliğini sağlamaktan ibaret olan babalık görevini himayesi altına alır, keza kendisi de krallığın dirliğini sağlar” (Liaudet, 2016: 26). Koruyan, kollayan, destekleyen ve ailesel sorumluluklarla ilerleyen roller, ekonominin baskın etkileriyle zorlayıcı, resmi, korkuyla bütünleşik bir manaya taşınır. Devlet “Zorba baba” (Liaudet, 2016: 30) biçiminde anılır. Babanın sözcüksel karşılığı, ikili yapısı ve kapsadığı alanla yeni gelen düzenlerin adı olur. Dünyaya doğuş itibarıyla gerçek baba, bilinen en güçlüye Tanrı baba, gücün yansıması ve benzerini işaret edenden öğrenilenden yola çıkarak yeniden ad verilen devlet baba ve tekrar gerçek baba şeklinde büyümeye devam eder. Yaşanılan toplum ve toplumun getirileri baba ile otoriteyi zorunlu bir birlikteliğe yöneltir. Otoritenin adlandırması yaşanılan toplum ve toplumda konumlanan roller alır. Toplum kendi otoritesini kendi belirler. Bu bazen zorunlu bazen gönüllük esaslı bir bağıdır. Çatışma unsurları toplum parçalarıdır. Kimin gücü kimin zayıfı simgelediği o toplumun kabulüyle ilişkilidir. Çalışılan işte otorite yöneticidir, okulda okul müdürü, sınıfta öğretmen, hastanede başhekim, devlette devlet başkanı, evde baba/ anne, sokakta ağabey, iki kardeş arasında büyüğü vs. kimlikler değişir. Kimin hangi rolün sahibi olacağı onun yaşantıdan kurabildiği hâkimiyetle ilgilidir. Böylece adlandırmalar onu yönetenler tarafından dönüşür durur. Yaşanılan düzende babanın otorite olarak anılmasının sebeplerinden biri de budur. Otoritenin görünürlük alanı inşa ettiği alanlardan biri de baba otoritesidir ve o, zorunlu ve siyasi bir otoriteyi kapsamaz. Bu otorite gönül bağıyla kurulur. Otoritenin baba, babanın otorite olarak anılmasının sebepleri gelişen her düzende kelimelerin birbiriyle ilişkilendirilen bağıdır. İlahi yansılarda otorite Tanrı baba, politik düzende devlet baba, ekonomik düzende patron baba, ailesel yapıda ise fiziksel gerçeklikteki babadır. Bütün bu adlandırmalar babalık rollerinin yansımasıdır. 1789 Fransız Devrimi Batı toplumunda siyasi ve sosyal hayatta olduğu gibi babalık kavramında da değişim meydana getirir. Kilisenin azalan etkisi babalık piramidinin ilk basamağını zayıflatır. Tanrı'nın manevi yöneticileri rahipler güçlerini yitirir. “1789 Devrimi hem simgesel hem de toplumsal bir devrimdir. Dine dayalı siyasi yapı tamamen yıkılmıştır. Devrim öncesinde iktidar piramidi gayet nettir: en tepede manevi baba (Tanrı ve ona bağlı ruhban sınıfı), sonra toplumsal baba (kral), en altta da aile babası” (Liaudet, 2016: 28) Çağ kapatan yeni bir düzen din temelli yönetimin de sonu olur.

Babanın erkek bedeninde hüküm sürmesiyle otoritenin erkeklikle irtibatı kurulur. Erkeklik ve otorite paralel düzleme taşınır. Bu kavrayış, toplumların rol dağılımını belirleyen yazısız kurallarıdır. Kadının doğurganlık yetisi ve bu yetiye duyulan özel saygı anaerkil toplumları oluşturur. Dünyaya doğan varlıkların aracısı olan kadın otorite olarak benimsenir. Sürecin akışı paralelinde değişen koşullar nedeniyle kadın yerini erkek otoritesine bırakır. Erkeğin rolleri çalışma ve aileyi geçindirme biçimde şekillenir. Kadın bu süreçte ev hayatını organize eden kişidir. Kutsal annelik görevine kutsal

ev yönetimi eklenir. Dış dünyadaki işleri yöneten erkek hâkimiyeti ele alır. Artık kadın bedeni değil erkek bedeni kutsanır:

Endüstri işçisi erkeğin, ailesini geçindirecek ücreti kazanmasıyla, aileyi geçindiren kişi olarak sahiplendiği ayrıcalıklı cinsiyet konumu ve bunun sonucu oluşan aile modeli, erkek egemenliğe dayalı cinsiyet rejiminin merkezi önemde bir ögesi olmuştur. Erkeğin aile reisine ve kadının ücretsiz ev içi dayalı bu ile modeli toplumsal sınıflar arasındaki iktidar ilişkileri ile cinsiyet farklarına dayalı iktidar ilişkilerini iç içe geçtiği ve birbirini beslediği en önemli alanlardan biridir. Diğer deyişle, endüstriyel kapitalizm eril kas gücü gereksinimi ile erkek aile reisliğine dayalı “modern” aile bir arada erkek üstünlüğe dayalı cinsiyet rejiminin temel haklarını oluşturur (Sancar, 2016: 63).

Sosyal ve ekonomik düzenin yeniden inşası ve değişen roller erkeği otorite yapar. Bu koşullarda “erkek dışıya ya da daha genel olarak söyleyecek olursak, cinsel nesnelere yanında tutma güdüsünü edindi; korumasız yavrularından ayrılmak istemeyen dişiler, onların çıkarı adına, daha güçlü olan erkeklerin yanında kalmak zorundaydı” (Freud, 2021b: 57). Böylece kadının otoritesi yerini erkeğe bırakır. Yeni düzende önemli olan doğum değil yaşamdır. Yaşamı idam ettiren, çalışan ve çalıştığından kazanç elde eden erkeklerin güç olduğunu öngören toplumsal düzen erkeği otorite ilan eder. Otorite kabullenme gereksiniminin bir sonucudur. Hangi unsuru kabullenmek isteniyorsa onun yankısıdır. Otorite bir “arayış”tır. Mevcut arayışın sonucu otoritenin kimliğini belirler.

Sanayi Devrimi ile yeni bir baba figürü doğar; bu baba işçi ve emekçi babadır. Evin hâkimiyetini anneye teslim etmek zorunda kalan baba “onu hem ekonomik açıdan sömüren hem de simgesel düzeyde küçümseyen bir patronun” (Liaudet, 2016: 33) yani devletin kazanımları için uğraşır. Ekonomik refahı sağlama görevi babaya bu dönemdeki anlayışla empoze edilir. Ailesine bakmak gayesiyle çalışmak, yaşam şartlarını düzenlemek ve devlet babaya hizmet anlayışı bu dönem babalarının amacı olur. Söylemler gücün para olduğunu gösterir; paraya hüküm sürenler gücün temsili babayla özdeşdir. Baba ve para, para babasını doğurur. Parayı öncelemenin gaye sayılmasıyla önce var olan ailesel düzen yıkılır daha sonra bozulanlar değerli kılınarak yeniden inşa edilir. Ekonomik yıkılış özellikle patron baba figürünün güven kaybına neden olur. Babanın yumuşak ve samimi kökeninde filizlenen bu bağ babanın manevi değil maddi dayanak olduğu gerçeğiyle yok olur. Babanın toplum içindeki konumu düzene ayak uydurur biçimde yer edinir. Bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda kurguladıkları “otorite manzarası bir pastişti(r) (Sennett, 2017: 67). Zemindeki otorite tanımını üzerine eklenerek yeni otoriter kimlikler açığa çıkarılır. Beğenilmeyip yenisi istendiğinde otorite gömleği başkasına giydirilerek sistem koordine kılınır.

Erkeğin iktidarı için “Paternalizmden” bahsetmek gerekir. Richard Sennett’in “sözleşmesiz erkek egemenliği” (2017: 70) olarak tanımladığı bu görüş erkek egemenliğinin hâkim kılındığı bir anlayışı işaret eder. Erkek muhafazasında bütün toplumun aile olduğu inancıdır. Aile düzeneğinde güven ortamını aile dışı düzende de devam ettirme amaçtır. “Patriarcal düşünce, Erkek ayrıcalığının sembolik kökeni olarak babanın otoritesine sahip çıkmaktadır” (Freeman, 2008: 114). Bahsi geçen

görüŖte babanın karŖılığında yer alan güven, otorite ve koordinasyon yeteneği tem edinilir. Bunun yanında “Patriyarkal krallıkta kan bağı klasik bir simgedir” (Sennett, 2017: 90) Paternalizmde baba kavramı yanına aldığı kavramı diğer bir kavramı yutar. Burada kastedilen baba ikili çağrışımları içeren bir simgedir:

Paternalizm, modern toplumdaki otorite imgelerinin aşırı uçlarından biridir. Paternalizm, başkalarının iyiliği için uygulanan iktidardır. Kişileri böyle bir şeyi yapmaya zorlayan kalıtsal bir yükümlülük olmadığı gibi, bu yönde bir dinsel buyruk da yoktur. Başlarının bakımını üstlenmek otoritenin bir lütfudur ve otorite bu lütfu, kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece bahşedecektir. Öteki uçtaki otorite imgeleriye, başkalarının bakımını üstlenme iddiasında değildir. Bu imgeler daha kurnazdır çünkü ilk bakışta, başkalarının üzerinde denetim kurma kaygısı fark edilmez. Bu, özerk kişi imgesidir (Sennett, 2017: 101).

Aile düzeninde “erkeğin biçimsel otoritesine” (Geçtan, 2018: 40) karŖı annenin eylemselliği hâkimdir. Ancak anne eylemini bir güce dönüŖtüremez. Bunun temeldeki sebebi babanın rolüne zarar vermeme çabasıdır. Baba merkezli yönetim gücü annenin gölge, babanın iktidar rolü oynamasının sebebidir. Anne babanın otorite figürü olması için gücünü feda eder. Psikolojide babanın otoriter kimlik kazanması çocuğun anneye duyduğu arzuyu dizginleyip babayla özdeşleşmesiyle başlar. Anneye sahip olamamanın verdiği saldırganlıkla babayı yok etmek ister; fakat bu mümkün olamaz. O zaman çare babayı kendi arzusundan daha üst bir yere koymadır. Onu cinsel başarısının rol modeli yapar. Arzu nesnesi yer deđiŖtiğinde çocuk otorite olacağına inanarak babaya benliğinden daha fazla saygı duyar. “El kaldırılamayan otorite, özdeşleşme yoluyla içe alınarak üstben olur ve insanın çocukken ona karŖı yöneltmekten mutluluk duyacağı tüm saldırganlığın sahibi durumuna gelir. Çocuğun beni böylece alçaltılan bir otorite-babanın otoritesi- biçimini alan mutsuz bir rolle yetinmek zorundadır” (Freud, 2021b: 86). Babanın insan bilincinde otoriteyle ilintisi bu bağlantıda gelişim gösterir. J. M. Bochenski (2018) *Otorite Nedir? Otorite Mantığına Giriş* adlı eserinde otoritenin ne olduğu hakkında bilgiler verir. Onun tanımıyla “otorite bir insandır. (...) Bir kişinin iki veya daha fazla fert arasındaki ilişkideki statüsüdür...” (2018: 13) Tanımdan hareketle babanın otorite biçiminde işaretlenen insana hitabı söz konusudur. Bochenski için “otorite bir taşıyıcı, bir süje ve bir alan arasındaki üçlü münasebettir” (2018: 19). Babanın otoriteyi temsil ediŖi Bochenski’nin otorite mantığına yerleştirildiğinde otoritenin ait olduğu birey taşıyıcı konumunda, çocuğun kendisi için aidiyet taşıyan süje konumunda ve alanın ailenin birlikte yaşadığı evren/ev olduğunu söylemek mümkündür. Üçü arasındaki ilişki ağı dolayısıyla baba otorite şeklinde tanımlanır. Taşıyıcı süje üzerinde etkinliğe sahiptir. Bahsi geçen etkinlik zorunluluk içermez ama nedenseldir. Taşıyıcı ile süje özdeş değildir. Babayı otorite yapan çocuğun varlığı ve onun varlığı üzerinde sahip olduğu güç olgusudur. Gücü Freud’un da belirttiği cinsel organın varlığı ve arzusu nesnesi üzerindeki hâkimiyetinden alır. Bu otorite yalnızca Tanrı tarafından yıkılır bunun kaynağı bütün alanlarda Tanrı’nın mutlak otorite sahibi oluşudur. Tanrı otoritelerin sınırır. Aynı eserde otoritenin çeşitlerinden bahsedilir. Baba “Deontik” otoritedir. Deontik otoritede süjenin amacına ulaşmak için taşıyıcının bildirimlerini yerine getirme, bunu Ŗu an için değil gelecekteki amacına yönelik yapma ve olaylar arasındaki bağlantıya inanma eğilimi vardır. “Birincisi, otoritenin mevcut olabilmesi için

önce istenen bir amacın olması gerekir; ikinci olarak süjenin alakalı emirlerinin yerine getirilmesinin amacın zorunlu şartı olduğuna inanması gerekir. Her ikisi de *beraber* bulunmalıdır” (Bochenski, 2018: 78). Deontik otoritenin baba üzerinden değerlendirilmesi şöyledir: Anne çocuk için kaybedilmekten korkulan, ait olması hayal edilen kişidir. Çocuk ve anne arasında bu bağı bozan baba vardır ve o annenin mevcudiyetini taşır. Çocuk bu bağı koparmak istese de başarması olası değildir. İğdiş edilme ve arzulanandan uzaklaşma korkusuyla babaya sevgi duymaya başlar. Bu sevgi zamanla babayı bir güç haline getirir. Baba, anne ve çocuk için otorite olur. Çocuk kendi istediğiyle varlığını inşa etme amacıyla babayı daha güçlü bir role büründürür. Arzulananı ulaşmak için babanın söylediklerini yapmak zorundadır; bunu iradesiyle kabul edip gelecekte onun yerine geçme hayalini kurar. Mevcut ilişki ağı onun babanın sahip olduklarına erişme inancına dayanır. Deontik otoritenin bir diğer özelliği tefviz kavramıyla ilintilidir. Otoritenin yokluğunda otorite başka birine devreder. Babanın yokluğunda otorite anneye, akrabadan birine arkadaşına veya çocuk tarafından rol model alınan herhangi birine aktarılır. Aşkın bir amaç güden bu otorite türünde aşkın amaç cezalandırılmamak yani iğdiş edilmemektir. Baba otoriter gücü çocuğun varlığından ve onun üstünlüğünden alır. Eğer baba olmasaydı otorite çocuğa kayabilirdi fakat otoritenin yarattığı boşluk bir krize yol açmaktan geri kalmazdı. Süjeyi taşıyıcıya bağlayan en büyük merkez nokta hürriyetinin onun elinde oluşudur. Çocuğu babaya itaate zorlayan tek gerçek sebep babanın konumudur.

1.4. Toplum ve Birey Hayatında Baba

Babanın hayatlarında yer alan çocukların yaşam kalitesinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Babanın varlığını hisseden çocuklar toplumsal kurallara ve yaşamın getirilerine daha uyum sağlarlar. Bu durum çocuk için psikolojik iyiliği ve uyumu, benlik saygısını, sosyal becerilerdeki adaptasyonu ve başarıyı, liderlik vasfına hâkimiyeti ve özel ve tüzel tüm ilişki ağlarında daha olumlu yönetimi getirdiği gözlemlenir (Karabekiroğlu, 2018: 92). Babanın varlığı dış dünyaya güç gösterisidir. Sadece bilinmesi bile güven duygusunu artırır. Babanın evdeki kararları bireyin kendilik bilincini açığa çıkarır ve doğru bireyselleşmeyi gerçekleştirmeye yol açar. Ev dışındaki tutumları ise nasıl yaşanması ve hayatta neyi öncelemek gerektiğinin vurgusudur. Aileden değil, yabancı diye tanımlanan insanlarla nasıl iletişim kurulması gerektiğinin anlaşılması bakımından dikkate değerdir. Yaşamın ev içi ve dışı bağlantılar ağını meydana getirdiği bir gerçektir. Okumak, çalışmak, sosyalleşmek insan hayatının vazgeçilmez parçalarıdır ve insanın yaşamının bütününe kapsar dolayısıyla mevcut durumu nasıl yönettiği insan için kaçınılmazdır. Babanın toplumdaki görünümü de bireylerin yaşamında etkilidir. Soy bağı yoluyla parçası kılınan ailenin işaretçisi babadır. Babanın doğru tanımlanıp algılanması onun ailesinin de iyi algılanmasına sebeptir. Babanın sembolik rolünün karşılığı doğurgan Tanrı'nın her şeye hâkim varlığıdır. Maddi anlamda yokken sembolik mevcudiyet Tanrı ve babanın paralel imgesel yapısını ortaya çıkarır. Tanrı'nın güç simgesinin yansımaları kabulü dolayısıyla toplumsal bakış açısıyla erkekliğin bireysel ve bütüncül anlamda babaya taşınması anlamını doğurur (Freeman, 2008: 117). Baba yüce ve ulaşılmaz; Tanrı'nın adıyla onun yarattığı insanların adına taşınır. Kelimenin ve anlamın aktarımıyla babanın

nitelikleri evrendeki baba figürünün açıklanmasına kaynaştır. “İnsan yaşamı üzerinde doğumdan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar, ekonomik ve toplumsal yönleriyle de çocuğu biçimlendirmekte ve çocuğun kişisel sosyal uyumunun olumlu ya da olumsuz yönde gelişmesine neden olmaktadır” (Tezel Şahin, 2007: 766). Fiziksel, ekonomik, sosyal iktidarın temsilcisi ve yöneticisi babadır. Tanrı'nın yöneten vasfı babaya babadan çocuğa doğru bir seyir izler.

Evrenin yaratımı esasıyla kadın ve erkek kimlikleri devreye girer. İlk insandan başlayan bu hikâye kalıtımsal aktarımla birlikte anne ve baba figürlerini doğurur. Onlardan doğanların yeniden doğurmasıyla döngü hızla büyür ve gelişir. İnsan yaratımları, toplumsal düzen inşası ve yönetimiyle kadın ve erkeğin rollerini belirlenir. Doğuran anneden, doğuma sebep olan babaya geçiş ile babalık kavramı şekil alır. “İlk çağda insanlar, her biri güçlü bir adamın egemenliği altındaki küçük sürüler halinde yaşamaktaydı” (Freud, 2019: 119). Birlikte yaşama alışkanlığı belirli kuralları ve kuralların da sahiplerini ortaya çıkarır. Baba figürünün çok eski çağlardaki insanların kabullendiği kökeni en eski çağlara kadar dayanan bir işlevi vardır. Dişi Tanrıların yerini erkek Tanrı kralların alması ve doğurgan kadının baskın özelliklerinin dişil olmayana atfedilmesiyle anaerkillik ataerkilliğe taşınır. Tarih içinde Mezopotamya ve buradaki uygarlıklarla ataerkil düzene geçildiği, bu geçişin uzun bir zaman dilimini kapsadığı düşünülür. Babalık erkekliğin yaratıcı vasfı elinde bulunduramamasına karşın yaratım esaslarından birini kendinde taşıdığı an ile eylemselleşir. Farklı coğrafyalardaki mitolojik kahramanlar “evrenin babasının” tanımlanmasında önemli bir etkendir. Arap mitlerinde baba erkektir ve erkek olarak babalık vasfını sonsuza kadar taşır. Bazı dönemlerde kadın Tanrılar var olsa bile sonraları erkek Tanrılar egemenliği uzunca bir süre ele alır. Kadınlığın erkekliğin devamındaki obje durumuna indirgenmesi kadını erkekliğin devamındaki nesne yapar. Mitolojik inşa, erkeği yüceliğe yaklaştırır. Erkeklik organı değerli görülürken kadın eylemsiz ve erkeğin varlığıyla hareketlenen nesne olur. Böylece erkek kimliğiyle güçlenen baba ideali imler. Babalık toplum kabullerindeki dönüşümleriyle kimlik kazanır (Kraemer 1991, Şenel 2012, Dally 1993, Larossa 1988, Aydos 2012, LaRossa 1988 den aktaran Ergin ve Özdilek, 2013: 4). Babanın taşıdığı değerler ve onu baba yapan işlevler kadından erkeğe devreder. Oğulların babayı öldürüp yerine geçmesi ve daha sonra bunun yanlış olduğunu anlayıp öldürülen babayı daha kutsalın simgesine haline getirilmesiyle gerçekleşen “içgüdüsel vazgeçiyi” (Freud, 2019: 120) babanın oluşumunun temeli adlandırmak doğrudur. Babanın ölümünün sebebi anne, babanın yerine geçerek anaerkil düzen meydana gelir. Daha sonra toplumlarda ana Tanrıçalar baş gösterir. Erkek tekrar egemen olunca ana Tanrıçalar yerini doğuran kutsal varlıklara bırakır. Türk halk inanışları da kahramanın hikâyesine baba doğrultusunda başlayarak babayı üst kimlik biçimine eriştirir. Din olgusunun meydana gelmesi, inanların Tanrıyı baba olarak adlandırmasından sonra babanın rolü olağanüstü güç ile birlikte anılır hale gelir. Baba kimliği Tanrı yasalarını koyan, yürüten, idare eden olarak kodlanır. Daha sonra dinin etkisini yitirip pozitif bilimlere inancın artmasıyla Tanrı gücünü toplum yöneticilerine devreder. Yöneten sınıf kral/padişah/devlet yöneticisi kişi Tanrı'nın baba vasfını kendi üzerine çekerek onun yasalarını fiziksel bedende yeniden şekillendirir. Baba genetik aktarıcıdır ve aktarımın üstünlüğünü

kendi bedeniyle belirler. Babanın en üst yönetici olması geleneklerde de kendini gösterir. “Roma hukukundan gelen bir geleneğe göre babanın çocuğu evladı olarak tanınması yeterlidir. Buna dayanarak meşru ve gayri meşru çocuklar, kan bağlarına bakılmaksızın bir arada yaşıyorlardı. Buna göre tekeşliliğin göstermelik olduğu da söylen(ir)” (Liaudet, 2016: 24). Yöneticinin baba olması yönetilene taşınarak baba, erkek biçimindeki herkeste aynı anlamı verir. “Erken zamanlarda ahlak öğretmeni olarak rol üstlenen babalar, sonrasında evi geçindiren, para kazanan, disiplin ve otorite sağlayan, cinsiyet rolüne model olan, çocuğun bakımına ve eğitimine/hayatına katılan babalar olmak gibi çok farklı roller üstlenmişlerdir” (Mercan ve Tezel Şahin, 2017: 4). Babanın temellendirmesinde Fransız Devrimi nüfuzludur. “Fransız Devrimi’nde asıl önemli olan kralın öldürme eyleminin kendisiydi; halkı özgürleştirecek olan şey kralın meşruluğunun yok edilmesidir” (Sennett, 2017: 56). Böylelikle Babayı öldürmeyle var olma arasındaki bağ kurulmuş olur. “İçimizdeki efendinin kovulması” (Sennett, 2017: 57) ve kadının eğitim düzeyindeki artış, iş hayatındaki aktif rolü, çocuğun bakımının anneye bütünleşen tanımının yıkılışı baba rolünde değişim meydana getirir. Başlangıçta babanın dış dünyayı yöneten konumu doğrultusunda aktif bir özellik göstermez. Zamanla değişen hayat şartları annenin iç yönetenden dış yönetene transfer oluşu babaya aile hayatında farklı roller yükler. Ekonomik kaynağın baba tek elinden çıkıp özellikle sanayileşme ve dünya savaşlarından sonra kadınların iş hayatına katılımı bu değişimin en etkin nedenidir. Klasik toplum algısı dolayısıyla babanın işle bütünleşip ev hayatında çekimserlik gösteren tavrı özellikle “yeni babalık” kavramıyla kırılma yaşar. 1970’li yıllardan sonra “yeni babalık” kavramının ortaya çıkması, şüphesiz yaşanan toplumsal değişimler aracılığıyla bağlantılıdır (Mercan ve Tezel Şahin, 2017: 4). Çağa ayak uyduran babaların babalık rollerindeki değişim toplumsal bakış açının farklılaşmasıyla doğrudan ilişkilidir. “Babalık rolü algısını oluşturan temel faktörlerden biri de toplum yapısıdır. Toplumdaki aile yapısı, toplumun kadın ve erkeğe biçtiği roller, annelik ve babalıktan beklentileri gibi etkenler babalık rolünün ve babalık rolüne dair toplumun algısını şekillendirmektedir” (Mercan ve Tezel Şahin, 2017: 3). Özellikle ataerkil düzeni benimseyen toplumlarda görülen erkek cinsiyetiyle bütünleşmiş otorite ve güç örüngüsü babayı sınırlı bir alanda tutarken kadın kimliğinin açılanan niteliklerindeki algısal genişleme babanın şefkat ve denge unsuru olma özelliği belirginleştirir:

Babaların yaptıkları işlerle ilgili olarak görülen bu değişikliklere ilave olarak zaman içerisinde babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri sürede de büyük bir artış olmuştur. Babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamanda görülen bu artış önemli bir değişimi ifade etmektedir. Bu durum babaların artık daha fazla çocuğun gelişimi ve eğitiminin içinde yer aldığını ve bu sayede de baba-çocuk ilişkilerinin genişlediğini göstermektedir. Çalışmalar, babaların çocuk üzerindeki etkisinin onlarla birlikte geçirdikleri süreyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle babanın giderek çocuğun hayatında daha fazla yer alarak, çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini artırdıkları söylenebilir (Tezel Şahin, 2007: 770).

Babalık zaman içinde fiziksel babalık anlamına kavuşur. Alicia Etchegoyen (2002), “*The Importance of Fathers*” kitabının girişinde babalık kavramı ile ilgili değişimi aktarır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra psikanalitik çalışmaların anne çocuk üzerine eğildiğini söyleyen yazar, 1940 ve

1950’lili yıllarda anneden ayrılma ve bireyselleşme üzerine çatışmalar konu alınmaya başlar. 1960’lı yıllar anneden babaya eğilimi yönlendirir. 1970’li yıllara anne değil baba merkez unsur olur. Artık çalışmalarda baba yasası ve çocukla ilişkisine yer verilir. Çoğunluğu Amerika menşeli yazılar yazılır. Bu çalışmalar diğer çalışanları tetikler ve baba figürüne ilgi yönelir. Halen çalışmalar istenilen düzeyde olmasa da ilk temeller atılmak için ilgi yavaşça yayılım gösterir. Baba ve babasızlık araştırmacıların ilgisini çeker. Biyolojik olgunlaşmayışın imgesi anne yerini kültürel kodların çekiciliğine, aktarım unsuru babaya bırakır. “(...) anneden babaya dönüş, düşüncenin duygu üzerindeki zaferini de simgeler, yani uygarlık gelişiminde ileri bir adım oluşturur, çünkü duyular anneliğin gerçekliğini kanıtlar, oysa babalık bir varsayım niteliğini taşıyıp bir sonuca ve bir koşula dayanır” (Freud, 2019: 161). Feminist hareketin yaygınlaşmasıyla dişilin itibarı yeniden vurgulanarak çalışmalar kadına yönelir. Günümüzde babalık çalışmaları ise erkeksiz bireyin kendi başına çocuk sahibi olmasını sağlayan teknolojinin varlığı, yapay rahim icadı gibi nedenlerle erkeklik ve babalık kavramları sorgulanır. Çalışmaların yönü sosyal düzenin akışına bağlı olarak devam eder.

Kadın ve erkek her birey için doğumla başlayan yaşam döngüsü ölüm anına kadar çeşitli olayların organizasyon bütünlüğünü içerir. Bireyin anne karnındaki adım adım ilerleyen yaşam serüveni anne ve babanın desteği aracılığıyla yetişkin bir birey olana dek süregelir. Çocukların ebeveynleri aracılığıyla hayatlarına giren insanlar, karşılaştıkları olaylar, tanık oldukları durumlar, toplumsal yargılar, kurallar, öğrenceler onların hayatlarındaki rolleri biçimlendirir. Anne koruyucu rolüyle bu yolculuğa eşlik ederken baba çocuğunu koruyan anneyi koruyarak, onlara iyi yaşam sunarak, doğru toplumun her kesimi için ortak kabuller etrafında şekillenen, sosyal normları gerçek anlamıyla özümseyen tutum ve davranışları vasıtasıyla birey olma yolunda çocuğuna örnek olur. Bunun aksi durumlarda ise bireyselleşme gerçekleşmez ve çocuk babanın hatalar dizgesine takılarak hayattaki rollerini yanlışlar üzerine kurgular. Bu hatalar bireylerin kendi başına inşa ettiklerine inandıkları yaşamlarında da peşlerinden gelmeye ve nesilden nesile aktarılmaya devam eder.

Toplumun gerektirdiklerinden öznenin konumuna doğru geçiş sergileyen annelik ve babalık davranışları, kişinin bireyselleşme eğiliminin ilk basamağıdır. Anneden başlayan yaşam serüveni babadan devam ederek şekil alır. Taşıyıcıyı anne görevi babaya bırakır çünkü baba baş figürdür. Birey hayatında babanın, benlik bilinci oluşturma ve kimlik inşasında önemli bir yeri vardır. Bireyin kişiliklerinin oluşumunda onu dünyaya getirmede aracı olan anne ve babasının rolü oldukça büyüktür. Yetişkin iki bireyin ortak aldıkları karar sonucu dünyaya gelen çocuk hayatını bu iki rol modelin davranış ve tutumları doğrultusunda biçimlendirir. Öğretilenleri uygulamak veya öğretilenlerin aksine tutum takınmak bireyin bireysel kararı olsa da onu bu bireysel karara iten şey onu yetiştirenlerin sergiledikleri tavidir. Sözlük tanımıyla birey “a. 1. Kendine özgü nitelikleri yitirmeden bölünemeyen tek varlık, fert. 2. Doğa bilgisinde türü oluşturan tek varlıklardan her biri. 3. Man. Bir türün kapsamı içine giren somut varlık. 4. Ruh b. İnsan topluluklarını oluşturan, insanların benzer yanlarını kendinde taşımakla birlikte, kendine özgü ayırıcı özellikleri de bulunan tek can, fert. 5. Top. B. Topluları oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum

içinde belirlenen insanların her biri, fert” (TDK, 2011: 354-355) anlamlarına gelir. Toplum içindeki yerini yine toplumsal öğretilerle oluşturan ve bu öğretileri kendine özgü forma sokan bireyleri hayatın baba önemli bir figürdür. Erkek çocuk için baba ilerideki kendidir. Kız çocuk için ise baba ileride karşılaşması muhtemel eştir. Her iki figürde de baba çocukların ilerideki yaşamının başrolüdür. Babanın bireylerin hayatındaki önemini işaret eden dört model mevcuttur. Bunlar anne ve babanın çocuk için değişken bağıllık ilişkilerinin varlığından söz eden ve babanın anne ve baba arasındaki dengeyi sağlamasının önemini vurgulayan “Bowlby’nin Bağlanma Kuramı”; babanın ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gidererek bireylerin yaşamdaki yerlerini güçlendirmeyi hedefleyen “Coleman’ın Sosyal Sermaye Kuramı”; çocuğun muhtemel karşılaşacağı sosyal ilişkiler ağının dört halkasını öncüleyen “Bronfenbrenner’in Ekoloji Kuramı” ve bireylerin kimlik oluşumlarındaki babanın zorunlu varlığını aktaran “Zaruri Baba Kuramı”dır (Karabekiroğlu, 2018: 79-80). Bireyi hayatının sınırlarını belirleyen bütün kurallar yazılı bir dayanak içermez. Aile bireyleri birlikte çıktıkları yolda yaşayacakları hayatın kuralları kendileri belirler. Sorumluluklar, fiziksel ve psikolojik durumlar, yeniliklere uyum sağlama kurulan ailenin odağındaki meselelerdir. Çocuk bu meselelere anne ve babasının bakış açısına uyarlanarak bakar; dolayısıyla annenin ve babanın tutumu önem arz eder. Babalarda, biyolojik yoksunluk farklı davranışlara yol açar. Bu bazen fiziksel bağı ya da taşıyıcılığı hissetmeyen babanın kendini ayarlayan ve duruma adapte olamayan bir tavır takınmasına, kontrolü kaybedip çocuğun yaşantısında bir sorun haline gelmesine sebebiyet verir. Bazen de biyolojik yoksunluk çocuğu daha fazla tutunmaya, anne karnındaki açığı kapatmaya yönelik bir olumlu atılıma yöneltir. Bu aşamada tercih edilen davranış modeli babanın birey hayatındaki rolünü belirginleştirir. “Baba ile yakın ilişki içinde olan çocukların psikolojik olarak daha uyumlu oldukları benlik saygılarının daha yüksek olduğu, okulda daha olumlu davranışlar ve yüksek akademik başarı gösterdikleri, daha az antisosyal davranışlar sergiledikleri ve ikili ilişkilerde daha başarılı oldukları ortaya konmuştur” (Karabekiroğlu, 2018: 91). Tüm bunlar gösteriyor ki babanın varlığı, bireyin sağlıklı ve tutarlı kişilik gelişimi için çok temel bir ihtiyaçtır.

Kimlik insanın kendi benliğini oluşturan onu tanımlayan her türlü değer ve kavramın birikintisidir. Cinsel kimlik ise erkek ve kadınlık bağlantısıyla cinsiyet faktörüne uygun görünümüne aidiyettir. “Cinsel kimlik, hem erkekler için hem de kadınlar için her zaman belirsizdir; çünkü insan yavrusu normal, tamamlanmış bir cinsel konumu biliç dışında tam anlamıyla simgeselleştirilmeden *cinsiyetlenir*” (Gherovici, 2016: 58). Cinsel kimliğin belirlenmesi için gözetlenenler anne ve babadır. Dolayısıyla çocuğu cinsiyetleştiren şey bu iki ebeveyninin tutumu olur. Baba bireylerin kimlik inşasının temelini oluşturur. Babanın takındığı tavır çocuğun yaşantısına yön verir. Özellikle cinsiyet faktörünün gelişiminde babanın tesiri oldukça yoğundur. Erkek çocuk için baba taklit unsurudur. Kız çocuk için ise ileride kuracağı aile yapısının örneğidir. Babanın birey hayatındaki kimlik karmaşasını önlediğini söylemek mümkündür. Babası ile sağlıklı ilişkiler kuran bireylerin özgünlüklerini daha kolay sağladığı aşikârdır. Babanın varlığı ve izlenimi erkeklik ve kadınlık algısının oluşumu için önemlidir. Çocuklar kendi bedenlerini tanıırken rol modellerini seyrederek. Babanın her iki cinsiyet içinde farkındalık oluşturduğu ve cinsiyet algısının doğru şekilde inşasında

etkisi vardır. Babanın erkek odaklı tutumları oğlu için referanstır. Babanın anneye tavrı ise kızın kimlik kazanımları için önemlidir.

Bağlanma teorisi çerçevesinde baba figürü üzerine özellikle 1970'li yıllarda hız kazanır. Özellikle erken çocukluk çağlarında baba figürünün çocuklar üzerinde etkisi araştırmalara konu edilir. Bireylerin ilk ilişkilerinin sonraki ilişkilerini etkilemesine dayanan bağlanma teorisi, bağlanmayı hayatımız boyunca devam edecek sığınak, bir duygusal bağ olarak tanımlayan John Bowlby ile başlar. (Palm, 2014: 283) Bu teori başlangıçta anne bebek üzerinedir. Zamanla bu sorunsal baba üzerine de yoğunlaştı. Bowlby babaları birincil bağlanma figürleri yerine tamamlayıcı oyun arkadaşı bağlanma figürleri olarak gördü (Bowlby aktaran Palm, 2014: 286). Anne karnında başlayan çocuğun hikâyesi baba merkezinden daha kopuk olur. Dış bir faktör olarak başlayan babalık anneyle kurulan bağa erişmek için mücadele vermek zorunda kalır.

Baba, aile bağlamında güvenli bağlanma modellerini etkileyen üç farklı rol oynar. Birincisi babaların, küçük çocuklar için güvenli bir üs ve güvenli bir sığınak işlevi görecek, güvenli bağlanma kalıplarına yol açması bakımından, baba çocuk etkileşimleri doğrudan bir önem arz eder. İkincisi, babaların, annelere destek sunduğu ve anne-baba ilişkilerini model aldığı baba-anne ilişkisi yoluyla güçlü bir dolaylı etkisi söz konusudur. Son olarak babaların ortak sağlayıcı ve koruyucu olarak aile sistemine katkıları vardır. Bu aile ortamına istikrar ve güvenli (güvenlik sığınak) ekler. Bu etkiler kombinasyonu anneler, babalar ve aile birimi için güvenli bağlanma süreçlerini destekler (Palm, 2014: 291). Baba bireyin hayatında dayanak, destek, korunak, güven, sevgi, denge, varlık, kendilik bağıdır. Bahsi geçen bağlar babanın varlığı ile kurulur.

Babalıktan ve onun rollerinden bahsetmek annenin rollerinden de söz etmeyi zorunlu kılar. Doğuran rolüyle yaratıcı gücün aracısı anne, yaşamdaki rolüne otomatik bir adaptedir. Doğum olayı anneye ve babaya yeni roller kazandırır:

Gebelik ve doğum aile ve yaşam üzerinde derin ve kalıcı etki bırakan özel bir deneyimdir. Bu deneyim, anneye benlik ve bütünlük, babaya güven ve otorite, aileye ise güç kazandırır. Ancak, her iki ebeveyne de önemli rol ve sorumluluklar yükler. (...) Baba adaylarının babalık rolüne hazırlığı gebelikte başlasa da bu duygusal durum kadınıki kadar güçlü değildir. Kadınların hormonal değişiklikler nedeniyle gebeliğe uyumunun daha kolay olduğu görülmektedir (Ergin ve Özdilek, 2014: 3-5).

Baba hormonlarıyla dahil olmadığı kutlu sürece çocuğun bireysel kimlik keşfi sırasında eşlik eder. Yeni doğana dünyayı öğretir ve onun için savaşan olur. Babalar çocukların gözünde kahramanlardır. Ona bu vasfi kazandıran güçle simgeleştirilmesidir.

Babalık kavramının değişimi, toplumsal düzenin değişmesiyle doğru orantılıdır. İlk yıllarda erkek gücüne dayalı işlerin getirdiği düzen anne figürünü çocuk için en önemli faktör yapar. Erkek ev dışında çalışan, ekonomik dayanaktır. Babalık tanımının ekonomik düzenle bağlantılı bir

dönüşüme uğrar. Baba dışarıda çalışan evin ekonomik sorumluluklarını üstlenen bir imaja bürünür. Çocukları yetiştirmek annenin görevi olurken baba çalışıp çocukların ihtiyaçlarını gören konumundadır. Çocuklara vakit yalnızca işten arta kalan zaman dilimlerinde ayrılır. Anne çocuğun bakımını yapan, onu yetiştiren ve iş hayatında yorulan babanın ev hayatında dinlenmesi için gerekli koşulları sağlayan bir çerçeve ile sınırlandırılır. Değişen koşullar savaşlarda azalan erkek nüfusu, kadının sınırlarını geliştirmek için başlatılan kadın hareketleri ile kadının erkekle ev dışındaki dünyadaki yenileşen alanıyla babanın rolü ve önemi değişime uğrar. Kadının ekonomik düzende rol almasının hız kazanmasıyla babalık rollerinde farklılıklar gözlemlenir. Anne ve baba kavramı daha önce var olan keskin sınırlarını kaybederek müşterek hayat düzeninin birer parçasıdır. Babalar ve anneler neredeyse ortak sorumluluklara sahiptir. Annenin ev içinde sınırlanan görevleri ev dışına çıkmaya başladığı andan itibaren baba, annenin yardımcısı haline gelir. Zaman içinde baba ve anne aynı işleri kendi iş tempolarına uygun şekilde düzenlemeye ve dış dünyanın düzenine uygun roller edinmeye başlar. Bu dönemle beraber ilgili, çocuklarına düşkün, onların her anlarına şahit baba porteleri meydana gelir. Kadın işi olarak tanımlanan işler erkeklerin de işleri olur. Güç merkezli korumacı tavır sevgi merkezli bir tavra evrilir. Babanın anne kadar çocuk hayatında önemli olduğu fikri benimsenir. Aynı koşulları bölüşen anne ve baba ev içindeki sınırlandırmaları da revize eder. Yeni dönem babalık çalışmalarında ise babanın çocuk hayatındaki etkisinin anneden daha önemli olduğunu ortaya sürer. Baba çocukların kimliksel oluşumlarındaki en etkili faktördür. Babanın koruyucu ve güvenli tavrı onu rol model edinen çocukların yaşamındaki duruşları ile bağlantılıdır. Erkek ve kız çocukların yaşamsal duyuş ve düşünüşlerinin temeli babanın varlığına bağlıdır. Erkek çocuk için erkek kimliği, fiziksel ve sosyal yeterliliği babanın varlığı meydana getirir. Kız çocuğu için ise ilerideki seçimlerinin doğruluğuna babanın varlığı karar verir. Annenin sevgi ile kucaklayan duruşu babanın destekleyici ve rehberliğiyle çocukların algısında bütünleşir. “Babanın disiplini sağlayan, geleceği planlayan, ailenin dışındaki dünya ile etkileşimde bulunan bir birey olarak, annenin ise ailenin bir bütün olmasını sağlayan, kişiler arası ilişkileri düzenleyen bir birey olarak çocuğa model oluşturmaktadır” (Tezel Şahin, 2007: 767). Baba ailenin kontrol ve denge birimini inşa eden figürdür.

Doğuran, besleyen, büyüten anne rolü kadın hareketleri sonucunda iş hayatına atılımla farklılaşır. Babalık rolleri annenin yeni konumu nedeniyle değişim gösterir. İş hayatının aktif katılımcısı ev hayatının ise pasif katılımcısı babalar, yeni roller edinir. Sevgisini ve ilgisini gösteremeyen babadan çocuk bakımını üstlenen babaya doğru hızlı bir dönüşüm gerçekleşir. “Yaşadığımız yüzyılda babaların rolleri, çocuklarının hayatlarında ekonomik destek sağlamanın yanı sıra, iyi bir arkadaş olma, koruyucu, disiplini sağlama, annelere duygusal destek sağlama ve ev işlerinde sorumluluk alma gibi konularda farklılaştığı görülmektedir” (Tezel Şahin, 2007: 769). Böylece baba dışarıda kalan değil içeride de hâkimiyet kuran olur. Babanın birey hayatında eğitim hayatındaki başarı, sosyal hayatındaki yeterlilik hissi, sorumluluk sahibi olma ve bunları tam anlamıyla yerine getirme becerisi kazanma, zekânın işleyiş sistemine etki etme, eyleme geçebilme, toplumsal alandaki etkenlik, kontrol ve iç denetimi sağlama, şiddet eğilimine sahiplik/sahip olmama,

cinsiyet algısını oluşturma, benliği tanımlama, duygusal gelişmişlik, saygınlığı oluşturma gibi etkilerinin olduğu bilinir. Bu açıdan baba bireyin oluşumun temel kaynağıdır.

Baba figürü takındıkları farklı tavırlar nedeniyle çeşitlilik gösterir. Babalık sürecine adepte olup olmama, bireysel kişiliklerin baskın gelişi, kontrol etme dürtüsü, güç isteği, zamansal yetersizlik, önceliğin ayrılığı, duruma yabancılaşma, tamamen dahil olma gibi sebepler mevcut figürlerin doğumuna etkindir. Koray Karabekiroğlu (2018: 167-205) *Baba Olmak* adlı eserinde babanın “aşırı otoriter, mükemmeliyetçi (aşırı eleştirel), geleneksel, aşırı koruyucu, işkolik, narsist, aşırı izin verici, ilgisiz, reddedici, tutarsız, hoşgörülü (sağlıklı tutum)” olmak üzere on bir türünden bahseder. *Aşırı otoriter* baba kontrolü elinde bulundurmak isteyen, emir veren ve emrin zorunlu kabullenişini hoş gören, tartışmasız her kuralının benimsenmesinin gerekliliğini savunan, sert, kontrolcü ben merkezli, baskıcı tutum sergileyen, ceza ve tehditi önceleyendir. *Mükemmeliyetçi (aşırı eleştirel) baba* eleştirilmekten hoşlanmayan, daha iyisinin olduğunu benimseyen, takıntılı bir tutum sergileyen, yetersizliğe tahammül edemeyen, aşırı kontrolcü, titiz, kuralcılığı model alan, sabit görüşlüdür. *Geleneksel baba* zamana ayak uyduran, evin reisi olarak kendini tanımlayan, ılımlı, zamanının çoğu kısmını işle geçiren kısıtlı bir süreyi çocuğuna ayıran, sevgisini dışarı vurmayan, ailesinden gördüğünü taklit eden, eskiye meyilli, doğru kavramı kendi bildikleriyle sınırlı olandır. *Aşırı koruyucu baba* tedirgin, kendi sınırları dışını tehlikeli gören, duygu kontrolünü elinde tutan, yalnızlık korkusu yaşayan, hep tetikte bekleyen, yardım duygusunu temellendirendir. *İşkolik baba* zamanının çoğunu işle geçiren, yoğun bir tempoda çalışan, sürekli yorgun, zamanı kısıtlı, baba olmayı para kazanan kişi olmak zanneden, annenin görevinin çocuğa bakmak olduğunu düşünen, gergin, ihmalkârdır. *Narsist baba* ben merkezci, kendine düşkün, naif, tutarsız duygu durumu gözeten, dinlenen olmak isteyen, kendini öncülleyen ve beklentilerini çocuklarına benimsetmek isteyen, ilgisiz, önemin kendi olduğunu düşünendir. *Aşırı izin verici baba* edilgen, yumuşak, disiplini elinde tutamayan, çağdaş ve özgürlük olarak kendini tanımlayan, çocuk ruhlu, otoriteden uzak, çocuğun kontrolündedir. *İlgisiz baba* kendi ilgilerini temel sayan, çocuğunu ayakbağı gören, ilgisiz, çocukla ilgili konulardan haberdar olmak istemeyen, çocuk için yapması gerekleri yapmayan, babalık rollerini benimsemeyen, reddedici tutumu savunan, babalık bağı kuramayan ve babalığı umursamayandır. *Reddedici baba* çocuğunu istemeyen, ona düşmanca tavır sergileyen, saldırgan tutumlu, korkutucu, iletişimsiz, eleştirel, baskıcı, çocukları arasında ayırım yapan, her davranışın suçlusu çocuğu gören, şiddet eğilimlidir. *Tutarsız baba* çelişik, sözünü tutmayan, davranışlarını belirmenin zor olduğu, dedikleri arasında bağlantı olmayandır. *Hoşgörülü (sağlıklı tutum) baba* ise Hoşgörülü, doğru kontrol sistemini uygulayan, güven verici, anlayışlı, ılımlı, yönlendirici, esnek, çocukların fikrini önemseyen, adaletli, sevgi ve şefkatli, açık, rehberliği nasıl yöneteceğini bilen, disiplinlidir. Hoşgörülü baba tercih edilen babalık modelinin temsilidir. Babalık tipleri çocuğun bireyselleşmesi, kendini fark edişi ve kimlik inşasında çok önemlidir. Doğru şekilde yönlendirilemeyen çocuklarda kimliksel bozuma meydana gelir. Dünyaya gelen bireyin yolu nasıl gideceği kendi evinde gördükleriyle ilintilidir. Bu doğrultuda doğru babalık tavrı doğru yetişkinlerin oluşmasına nedendir. Aksi durumda psikolojik travmalar, olgunlaşmamış bireyler ve kimlik bunalımı

ortaya çıkar. İnsanın var olduğu andan öleceği ana kadar onu taşıyan benliğinin sağlam temellenmesi şarttır. Toplum hayatındaki gelişim seyri ve birey hayatındaki rolleriyle baba bu inşanın dikkate değer kısmını oluşturur.

1.4.1. Genetik/Kuşak Aktarım Nesnesi Olarak Baba

Gen insan kimliğinin aktarım unsurudur. Biyolojik kodlanmışlık gen aracılığıyla olur. Kuşakların ve soy bağının devamlılığı genlerin taşıyıcılığıyla gerçekleşir. Biyolojik kökenimizin temel kayganı gen “Kromozom üzerinde belirli bir yer işgal eden kalıtımın temel birimi. Kalıtsal karakterler ana babadan oğul dölle genlerle taşınır. Tek bir gen belirli bir DNA uzunluğunda (bazı virüslerde RNA) olur. Genler protein sentezini yönetir, kendilerini eşler ve RNA tiplerinin sentezini yapar. Polipeptit zincirinin sentezini yöneten fonksiyonel gen bir sistrondur” (Biyoloji Terimleri Sözlüğü, 2010: 241). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde geçen tanımıyla ise gen “İçinde bulunduğu hücre veya organizmaya özel bir etkisi olan, kuşaktan kuşağa ve hücreden hücreye geçen kalıtsal öge (2011: 925) dir. Yaşayan tüm canlılarda geçerli olan gen aktarımı insan yaşamında biyolojik birleşme ve çoğalmayla gerçekleşir. Ailenin ilk iki basamağı kadın ve erkek bireylerde anne döllenen, baba ise dölleyendir. Doğuran anneden dölleyen babaya geçen gen aktarımı sahipliği kültürel bir öncelik kazanır. “(...) akrabalığı düzenlerken doğanın çiftleşme üzerindeki hükümdarlığının üstüne kültürün hükümdarlığını getirmek olmuştur” (Lacan, 2020: 138). Baba figürü çocuğun biyolojik varlığını oluşturan parçalardan biridir. Dişi ve erkek bireyin birleşimi sonucu bebek anne karnına yerleşir. Genetiğin başlangıcı olan birleşim ile çocuk kan bağının vericileriyle tanışır. Genetiğin taşıyıcısı olarak dünyaya gelir; ailesinin yeni adlar kazanmasının nedenidir. Biyolojik varlık ile başlayan çocuğun hikâyesi bireylerin hatırlayamadığı bebeklik çağında gelişim gösterir. Ebeveyn faktörü çocuğun bilinçaltında inşa edilir. Anne karnında kurduğu birincil bağ dünyaya doğuş anıyla baba faktörlü ikinci bağa kavuşur. Anne karnında kendi benlik alanını kuran çocuk onu taşıyanla dokunsal bir bağ kurar. Baba bu dönemde çocuğa annenin duvarından seslenerek ulaşır, baba için çocuğa ulaşma aracı anne olmak zorundadır. Annenin algısındaki erkek birey ve çocuğun dış dünyadan duyumsadığı genetik aktarıcı ile tanışma birebir değil aracılı bir tanışmadır.

Baba figürü ve babalık kavramı erkek ve dişi bireylerin kendilerini tanımalarına dayalı bir sisteme dayanır. Erkek, erkek bedenini ve bedeninin getirdiği ruhsal çalkantıyı idame ederek varlığını yaşadığı topluma özümsetir. Kabul görmüş kişi yeni bir bireyin sorumluluğunu alabilecek donanıma gelir. Fizyolojik ve psikolojik tatminlerin sınırları, kendini keşif babanın rollerinin benimsenmesi için önemlidir. Biyolojik kimlik babalık rollerinin yönetimi için kıstastır. Kadın bedeni doğum olayının gerçekleştiği ilk yerdir. Biyolojik üstünlük kadını anne olmaya yakın kılar. Hormonlar, vücut sistemi, organların işlevleri bebek anne rahmine düştüğü anda kadını mevcut duruma hazırlar. Nitekim yine bir çocuğun taşıyıcısı olma fikri psikolojik olarak anneyi anneliğe uygun hale getirir. Varlığını içinde hissettiği için çocuğu ile temas onda mutlak bir bağ oluşturur. Baba için durum, çok farklıdır. Bedeni sadece üreme olayının bir parçasıdır ve bütün yaratım

sürecinden fizyolojik ve psikolojik açıdan bağımsızdır. Babalık, bilinmeyen bir sorumluluk, yeni bir ruhsal çatışma ve arzu edileni paylaşma gibi krizleri ortaya çıkarır. Judith Trowell (2002: 6-7) babaların çoğunlukla bilinçsiz bir şekilde baba olduğundan bahseder. Planlı gerçekleşen ihtimallerde söz konusudur fakat babalık birden bire gelişim gösteren bir süreçtir. Trowell, üreme dürtüsü, üreyememe korkusu, yeni bir yaşam arayışı, yaşam ve ölüm arasındaki dengeyi sağlama aracı gördükleri için baba olmayı arzuladıklarından bahseder. Annelik ve babalık genetik bir koddur. İkili ilişkiler sonucu her iki bireyden özellikler çocuğun hayatının belirleyicisi olur. Saç rengi, göz rengi, boyu, ileride olması muhtemel hastalıkları fiziksel aktarımlardır. Nasıl bir ailede dünyaya geldiği ise psikolojik aktarımlardır:

Cinsel bölünme sayesinde, var olma, kadim geleneğinin eril kutup ve dişil kutup olarak nitelermeye çalıştığı iki kutup halinde vurgulanan çiftleşmeye dayanır. Bunun nedeni üremenin esas gücünü buradan almasıdır. Öteden beri bu temel gerçeklik etrafında, üreme erekliliğine az ya da çok bağlı başka özellikler öbeklenip birbiriyle uyumlu hale gelmiştir (Lacan, 2019: 158).

Biyolojik yaratım sonucunda dünyaya gelen birey üreme esasını kendinden sonraki nesle aktarır. Kadim geleneklerden bu yana süregelen insan soyunun yayılmasına neden olan şeyde doğumun devamlılığıdır. Evrenin yeni sahipleri olan bütün yaratılmışlar kendinden bir parçanın bölünüp yeni bir parçayı dünyaya getirmesi sayesinde bu etkin yayılmayı ilerletir. Gelenekselle temellenen bu süreç, bilimle aktif bir biçimde yeni nesle sevk eder.

Baba biyolojik unsurken aynı zamanda bilinmeyendir. Babanın kimliği kendi tarafından belirlenemez; bu sebeple baba, annenin belirlediği kimliğin sahibidir. Biyolojik bütünlüğün aidiyeti anneye biyolojik varlığı belirleyen özne konumunu doğal olarak getirir. Fakat bu birliktelikte baba, annenin belirlediği biyolojik bulunmuşluğun nesnesi olur. Lacan'ın görüşünde baba, tam anlamıyla genetik aktarım unsurudur; enest yasasının birincil kaynağıdır ve annenin arzusunun baskılanması için kuruludur. Bu noktada simgesel oluşuyla eşdeğer olan baba, koyulan yasa ve inşa edilen yasalarla genetik transfer nesnesi adını alır. Babanın veya annenin yerine toplumun getirileri belirler. Başlangıçta ilkel toplumlarda soyun taşıyıcısı annedir. Babanın totem olduğunu ifade eden Sigmund Freud totemin nesil aktarımının annenin soyundan geçerek başladığını belirtir; çoğu zaman baba soy bağıyla ilintili kabul edilmez (Freud, 2021a: 111). Yasağın sebebi kavuşulmayı beklenen annedir dolayısıyla soyun anneden gelme durumu bununla ilişkilidir. Daha sonra babanın öldürülmesiyle soy gücünü arttıran babaya geçer. Anaerkillikten ataerkilliğe geçişteki süreç göz önüne alındığında babanın genetik aktarımın taşıyıcısı olmasında günümüzün bakış açısı rol oynar:

Fallusun Babaya atfedilişi onu güçlü kılar, çocukluğun nesnesi olan Anneye ulaşabilmeyi yasaklar (...) güçlü baba bir yanılsamadır ve fallus hiç kimseye ait değildir, arzusunun saf simgesi, saf gösterendir. Fallus erkeğe ait bir nesne olamayacağı gibi kız tarafından da arzu nesnesi olarak somutlaştırılmaz. Fallusa sahip olmak diye bir şey olmadığı gibi, fallus olmak diye bir şey de yoktur. En fazla, biri ona sahip olmayı oynayabilir, diğeri de kendisini o olmadan olmaya inandırabilir (Lesourd, 2018: 72-73).

Kadınlığın kutsallığından erkeklığın kutsallığına geçiş sürecinin öznesi babanın erkeklık organı ve ona erişim istediğine kayar. Erkeklık/ kadınlık bedensel eksiklik veya fazlalıkla ayrıştırılır. Bireyde ortaya çıkan çatışma, topluma yayılır. Sonunda bu kapsam tanınan durumun yerleşen gerçekliğinin izlerinin sürülmesine meydan verir.

Gen aktarımının ilk öznesi olma durumunun babaya yüklenmesi toplumsal getirilerin bir sonucudur. “Babalık, ataların ruhunu yüceltmek adına bir tür kurguya kurban edilmiştir sanki (Freud, 2021a: 126). Tarihi seyir içinde sosyal yaşantı annenin evde kalıp çocuk bakması babanın ise, işe gidip para kazanmasını gerektirse öncül ve merkez değer anneye taşınır. Değişen şartlar anneyi de ekonomik düzene dahil etme gereksinimi duyduğu zaman ise, baba öncül merkez; anne ise, nesne olur. Yaşanılan zaman dilimi, babanın kimliğinin erkeklikle bağlantısı olmadığını ve heteroseksüel sisteme homoseksüelitenin nizamın da eklenmesiyle babalık algısı erkeklikle bağlarını koparır görüşünü ekler. Erkek ve kadın bedeninin yıkımı üçüncü bir cinsel tercihin ortaya çıkışı, erkeklık ve babalık arasındaki ayrımı bozar. Freud’un ve Lacan’ın öncelediği arzu nesnesinin ve ona ulaşmak için öldürmeyi göze alan öznenin ulaşmak istediği fallus, aslında bir erkeklık bedeninin parçası değil iki cinsiyet arasındaki farklılığı öne çıkaran sınırın ruhsal nesnesidir (Lesourd, 2018: 32). Çağın getirileriyle insan hayatına giren homoseksüellik, biseksüellik, trans bireyler, kadın bedenindeki erkekler, erkek bedenindeki kadınların ortaya çıkışı ve yayılımı ile ne fallus ne de kadınlık yetilerini belirleyen sınırlardan bahsedilir. Bu sınır yeni dönem insanının ilgi alanına girmez. Babanın konumu ve işlevi devrin şartları ve durumu göre değişkenlik gösterir.

Biyolojik bağın teknoloji ile sağlanacağı öngörüsünü tasarlarken babanın biyolojik kimlikle alakası tümünden yok sayılır; fakat bu durum babanın sadece genetik taşıyıcılığla değil bireyin zihnindeki inşasıyla doğrudan bağ kurduğunda babanın varlığı doğru anlamına kavuşur. Baba işlevi genetik transferi değil aynı zamanda anlamının da geçişini kurgular. Genetik olarak kuşak aktarımının iki nesnesi farklı cinsiyete sahip bireylerdir. Doğal üreme esası buna dayalıdır; ancak günümüz teknolojileri yeni bir üreme sistemini doğurmaya hazırlanır. Bilimsel faaliyetlerin hız kazanması ve bunun sonucundaki genetik bilimindeki teknolojik artış suni bir yaratım ortamı yapabilecek duruma gelir. Genetik aktarım nesnesi babaya ihtiyacın kalmadığı bu sistemde üreme sanal mekânlarda inşa edilir. Soyun devamlılığının şartının farklı cins iki bireyden üreme esasını da bu gelişmeler kırar. Artık farklı iki cinse değil üremeyi sağlayacak teknolojik donanıma ve bu eylemin kanunlaşması yeterli bir ölçüttür; dolayısıyla genetik aktarım bilgilerinin zaman içinde yıkım yaşamaması söz konudur.

Babanın biyolojik kabullerle birlikte toplumsal bir gen aktarıcısı kabulü söz konusudur. Akrabalık ilişkilerinin erkek geninden süregeldiğini ortaya atan inanç ve topluluklar yaygındır. Bu toplumlarda inanç, erkeğin yönetici bir iktidarı hâkim sayması üzerine kuruludur. Babadan oğula mülk idaresinin geçtiği var sayılır. Roma hukukunda tek bir otorite altından yürütülme esası vardır; modern antropoloji bu durumu babayla özdeşleştirerek kan bağı yoluyla erkek soy taşıyıcılığını esas

alır. Babasoylu/ babayanlı/ babayanlılık (Marshall, 2005: 54) biçiminde adlandırılan tanımlama çoğu toplumda kan aracılığıyla babanın gen aktarım nesnesi olduğunu kabul görür. İlkel veya gelişmiş toplumlarla mevcut inanç devam eder. Mitolojilerde, yaratılış destanlarında, geleneksel inanç sistemlerinde modern devlet kurulumlarında gen aktarımın babalık kavramından yürümesi mevcuttur.

Babalık psikolojik ve biyolojik bir süreçtir. Anne ile özdeşleşen fiziksel alanın babalarda yansı bulduğu durumlar söz konusudur. Babanın hamile eşinde görülen belirtilerin bazılarının kendinde de görülmeye başlandığı “Couvade Sendromu” ile babanın biyolojik sürece psikolojik olarak ortak olduğu görülür; “babaların doğum zamanına yakın hormon düzeylerinde bazı değişiklikler (testesteron ile estradiol düzeyinde düşme ve prolaktin ile kortisol düzeyinde ise yükselme) olduğu saptanmıştır” (Güngörmüş Özkardeş, 2018: 38). Doğurganlık yetisine sahip olmayan bu nedenle gebeliğin dışında kalmaktan korkan babanın kendi bedeniyle tanışıklık sağlayamadığı durumu eşitleme arzusundan doğan duygusal yankı böylece açığa çıkar. Bebeğin doğumuyla psikolojik belirtilerin kaygıya doğru evrilir. Baba anne gibi vücudunda psikolojik döl yatağı inşa eder. Dışıl enerjiyi eril bedende hissetmeye çabalar. Beden, babanın aşırılaşan çocuktan ayırık kalma korkusunu tıpkı annede olduğu hamileliğin süreçlerini taklit yoluyla kontrol etmeye yönelir. Böylece baba, bu sürece fizyolojik biçimde de uyum sağlamaya çalışır.

1.4.2. Öteki Olarak Baba

Belirli bir topluluk içinde yaşamaya, yaşadığı grup içerisindeki kuralları benimsemeye ve kendini o topluma içsel zorunlulukla ait hissetmeye programlanmış insanoğlu yaşama konsantrasyonunu bu programlamaya borçludur. Bireyin kendini kabul ettirdiği düzen içinde yer aldığını bilmesi varlığının bilinmesiyle aynı anlamı taşır. Aidiyet duygusu insanları yaşamsal devamlılığında etkendir. Sistemin dışına çıkıldığında ise varoluş bir sorgulanır ve yeni ada sahip olunur. O, mevcut grubun dışındaki diğer/öbür/ “Öteki” adını alır. Bu durum içsel bir çatışmayı doğurur. Yaşanılan çevre tarafından veya kendi içinde ayrışmaya uğrayan insan, başka bir aidiyet arayışına girme sorumluluğundadır. Toplumsal bağlılığın kopuşuyla insan “Öteki” olur.

“*Öteki*, *Ben*’in sınırlarını belirleyen, olanaklarını keşfettiren ve zaman zaman *Ben*’i tanımlayan, tamamlayan niteliğiyle olumlu bir değer olarak kabul edilir. Ancak bu değer, *Ben*’in otantik varlığını sınırladığı ve onu ‘benzeri kılarak’ yok etmeye çalıştığı andan itibaren de bir tehdit algılamasına dönüşür. *Ben* ve *Öteki* arasındaki bu ilişki, birbirini determine eden, açımlayan ve yok sayan boyutuyla ontolojik karakterli bir ilişkidir. Ancak ‘*Öteki*’ kavramı ile ‘*ötekileşme*’ ve ‘*ötekileştirme*’ kavramları arasında derin niteliksel ayrımlar vardır. Birincide, farklı iki görüngünün bakış açısına göre birisi, hem ‘*Ben*’ hem de ‘*Öteki*’ konumlarını kendi içinde barındıran bir özdür. İkinci de ise, *Ben*’in kendi varlık alanı ihlal ve iğfal göndermeli bir yöntemle genişletme çabası sezilir” (Korkmaz, 2008: 17)

“Öteki” sosyal çevre içinde azımsanan çoğunluğun içinde olmayandır. “Mevcut kültürün içinde dışlanmış olan” (TDK, 2011: 1862) “Öteki”dir. “Öteki”nin uzakta, dışta, diğer tarafta olanı işaret

etmesiyle ifade etme alanı daraltılır. Çevre kendi içinde anlam kazandıkça “Öteki”nin manası o topluluğa göre şekillenir. Aile kavramı içerisinde baba “Öteki”dir. Onu “Öteki” yapan anne ve çocuk arasında kurulan çoğunluktur. Baba çocuğun rakibi, annenin eksik hissetmesinin sebebidir. “Öteki” içerdiği zıtlık ile kabullenme potansiyelini yok eder. “Öteki” çatışma demektir. Bu çatışma beraberinde yabancılaşan bireyi getirir. Eric Fromm, yabancılaşmayı hiç olmaya yanaştırır. O, “Kişi yalnızca az olmakla kalmaz, bir hiçtir de; çünkü kendisinin yaratmış olduğu şeylerin ve koşulların egemenliği altındadır (2019: 23) der. Egemenliği elinde tutamayan insan hiçliği kabullenir. Baba annenin doğal hâkimiyetini yıkamadığı zaman dilimi/doğum anı ve sonrasında her iki birey için yabancılaşır. Aşırı bağlanma dürtüsüyle anne çocuğu, yaratım evinin sahibi olması nedeniyle çocuk anneyi benimser. Baba ikisi arasında sıkışan “Öteki”dir.

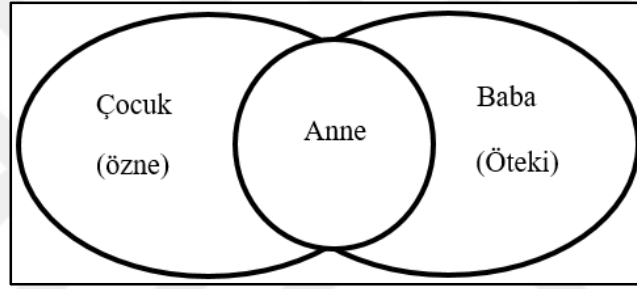
Dünyaya doğum vasıtası anne çocuk ile köklü bağlar taşır. Anne rahmine düşüş anıyla birlikte çocuk, annenin karnındaki yerine köklerini aktarır. Onu koruma, kimliğini oluşturma ve dünyaya hazırlama görevi anneye aittir. Doğum anı ve doğum sonrasında belirli bir zaman dilimini anne ile bağlantısını devam ettirmek zorunda olan çocuk, ilk önce anneyi tanıyarak varlığını inşa eder. Annenin karnındaki yolculuk meme bağıyla devam eder. Fiziksel ve temel ihtiyaçlarının çoğunluğu anne tarafından veya anne aracılığıyla sağlanır. “Besleyici annenin gölgesi altında” (Freeman, 2008: 115) çocuk anneyi temel dayanağı olarak görür. Yaşamsal hazırbulunuşluk oluşuncaya kadar baba pasif bir yapıda rol oynar. İlk an itibarıyla anne bağıntısına aşına olan çocuk babayı öteki biçiminde zihninde tasarlar. “Baba, anne ile olan sembiyotik bağı sarsar. Annenin yokluğu yarattığı engellenmeyle bebekte düşünceyi üretir ve nesnenin yokluğunu katlanır kılar. Babayla olan da, onun varlığı yarattığı engellenmeyle düşünceyi üretir ve anneyle olan sembiyonuzun narsisizm nitelikli doyumunun yıkımını katlanır kılar” (Halifeoğlu, 2014: 28). İlerleyen süreçte çocuk için baba bir tehdit unsuruna dönüşür. Anneyle kurduğu güçlü bağın koparıcısı rolüne evrilir. Çocuk “Öteki” gördüğü baba kavramının varlığını anneyi yok eden kişi şeklinde tanımlar.

Babanın “Öteki” şeklinde tanımlanması çocuğun tamamlanma süreciyle ilişkilidir. “Öteki, öznenen çıkıp mevcut hale gelebilen ne varsa hepsine hükmeden gösterenler zincirinin yer aldığı mahaldir, öznenin içinde görünür hale gelmesi gereken o canlı varlığın alanıdır” (Lacan, 2019: 216). Babanın “Öteki” oluşu çocuğun içteki varlığını unutup dıştan kurgulamayı tasarladığı yeni dünyanın sonucudur. Annenin güvenli alanını tanıyan çocuk babanın varlığını anlamlandıramaz. Annede babayı ötekileştirme çocuğun aksi bir yönde gerçekleşir. Dışarıda var olanı içinde taşıdığı canlının dışarıya çıkmasıyla “Öteki”leştirir. Bu ayrıca şu demektir babanın “Öteki”leştirilmesi çocuğun dünyaya gelişle başlar. Baba mevcut konumunu çocuğun gelişle kaybeder. Jacques Lacan Öteki olma durumunu döngüsel bulur. “Ötekine çağrılan öznenen, onun “Öteki”nin alanında ortaya çıktığını gördüğü şeyin öznesine, Ötekenden yine ona gelir. Süreç döngüseldir, ama doğası gereği karşılıklı değildir” (2019: 19). Baba çocuğa, çocuk babaya, anne babaya, baba ise anneye “Öteki”dir. Bu da öznesel yabancılaşmayı doğurur. “İlksel kullanımlarında “uzaklaşma”, “kopma”, “daha az pay alma” anlamları ile doğa, insanlar, nesnelere, genel olarak şeyler arasında bir içkinlik düzlemi kazanan

yabancılaşma” (Eliuz ve Şişman, 2021: 37) babanın ailedeki paydasının küçülmesiyle baş gösterir. Mevcut düzenin yıkımı babanın yeni bir varlık alanı inşa etmesi zorunluluğunu ortaya çıkarır. Koparılamayan baba uzlaşım yoluyla yeniden değer kazanır. Burada “Öteki” kavramının içinde ben, ben kavramının içinde “Öteki” olmasının payı çoktur. Kişi kendiyle yüzleştiği ilk anda hem kendini hem de kendi dışındakini bir arada aynı görüntünün içinde hisseder. Bu görüntü benzeri aynı zamanda da yabancıyı içinde taşır.

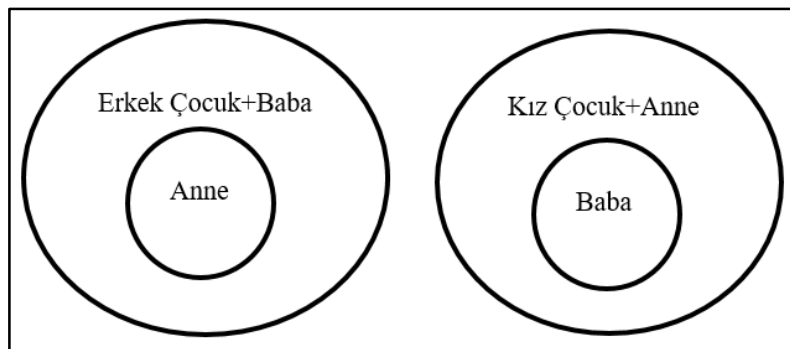
Aşağıda yer alan Yabancılaşma başlıklı şekilde Jacques Lacan’ın “Varlık (özne), Anlamsızlık, Anlam (Öteki)” (2019: 224) biçiminde şablonlaştırdığı örüntü kümesi babanın konumuna uygun biçime uyarlanarak kullanılır. Böylece babanın Öteki tanımlamasındaki yeri aktarılmak istenir. Babayı Öteki yapan unsurlar Çocuk (özne) ve annenin kümedeki alanlarıdır.

Şekil 2: Yabancılaşma

Anne çocuk ve babanın keşişim kümesini oluşturan her ikisinin ortak noktasıdır. Baba ve annenin evlilik yoluyla kurdukları paydaş kümeleri çocuğun dünyaya gelmesiyle girintili hale gelir. Anne ile özdeşim kuran çocuk babayı “Öteki” sayar ve anneye ulaşma arzusunun engelleyicisi biçiminde babayı görür. Baba da daha önce sahip olduğu anneye ulaşmaya engelin çocuk olduğunu düşünür. Her ikisinin erişmek istediği arzu nesnesi annedir. Çocuk ve annenin bütünlüğü babayı “Öteki” kılar; fakat bu bütünlük babanın eksikliğiyle tamamlanamaz. Yabancılaşan baba peşinden sevgi yoksunluğunu getirir. Özdeşim kurma babayı “Öteki” olmaktan çıkarır.

Şekil 3: Özdeşleşme

Anne içinde taşıdığı bebeği kendinden bir parça halinde görür ve onun varlığını ilk hissedendir. Baba taşıyıcı olmadığı için bu duruma daha uzaktadır. Baba, gelişimini hissedemediği canlının yükümlülüğünü doğumdan sonra keşfeder. Gelişim anını hissedemediği; fakat kendinden bir parçayı simgelediğini bildiği çocuğa doğduktan sonra dış merkezli bağlanma yaşar. Erkek çocuk babanın kız çocuk annenin varlığını kabullendiğinde özdeşleme sağlanarak “Öteki”leşme son bulur. Kendi kimliğini kazanan bireyler toplum içinde kendi yeni kümelerini yaratarak döngüye dâhil edilirler:

Bir çocuğun hayatında babanın sağlıklı ya da çılgın olması, orada olması ya da hiç olmaması, çocuk daha bütünleşme deneyimini kazanmadan ölmesi gibi deneyimlerin her biri çocuğun hayatında farklı farklı sonuçlar doğuracaktır. Bu gerçek babanın statüsü çocuğun hayatında başlangıçtan itibaren bütün bir nesne olarak algılanacak, annenin kısmi nesne olduğu zaman bile, baba bütün bir nesne olarak algılanacak, ancak ileriki safhalarda kısmi bir nesneye sahip bir kişi olarak algılanabilecektir. Sonuç itibarıyla baba birincil birleştirici, bütünleştirici işleve sahip olan biri olarak bebeğin başlangıçtan ihtiyaç duyduğu bakımın yanında olmazsa olmayan destek nesnedir (Habip, 2014a: 36).

Babanın bütünleştiren olduğu gerçeği zaman ilerledikçe fark edilir. Babanın kaybı “Öteki”liğini yok etse de bu zorunlu bir kabullenme olarak kalır. Gelecek kaygısı babayı fazlalık şeklinde görmeyi reddetmekle mümkündür. Onu Öteki görerek içselleştirmek olanaklı görüldüğü için kabulleniş gerçekleşir. Doğum ritüeliyle arayışa giren fiziksel varlık yaşamsal ritüellerle bulunur:

Aslında arzu, insandaki doğal bir içgüdüden değil, her zaman Öteki’ye yöneltilen ve Öteki tarafından reddedilişe uğrayan talebe tâbi olmaktan kaynaklanır. Küçük insan yavrusu, hayatta kalabilmek için bütünüyle Öteki’ye bağımlıdır ve hayatta kalabilmek için de kendisine cevap veren, ıskalayarak cevap veren, hattâ cevap vermeyi reddeden yakın çevresindekilere yönelttiği bir talepten geçmek zorundadır. Bu alışverişte oluşan şey arzudur (çoğunlukla bilinçdışı olarak istediği şey): küçük öznenin yaşamak ve kendi arzusunu ortaya koymak için uyacağı Öteki’nin arzusu (Lesourd, 2018: 26).

Öteki olmak baba ile başlar; fakat zamanla anne de “Öteki”leşen haline gelir. Benlik inşası, bedenini tanıyış ve kız çocuğun anneye erkek çocuğun babaya yönelimiyle anne de “Öteki”ye dönüşür. Annenin arzu nesnesi babanın onu arzulayan konumu yeni gelen arzusunu bastırır. Yaşamsal eylemsellik, sosyal roller anneyi çocuklarıyla bütünleyen kılarak babayı dışarıda çalışan yapıp tekrar “Öteki” kılar. Böylece baba biyolojik, sosyal, kültürel çerçevede “Öteki” olan olarak kalarak kendi sınırını çizmek zorunda kalır.

1.4.3. Dayanak/Sığınak Olarak Baba ve Sığınanın Kaybı: Babasızlık

Aile insan yaşamının koşullarının belirlendiği kurumdur. İnsan aile biçiminde adlandırılan kavramın içinde kendine yer bulur. Ailenin mekânsal bütünlüğü buraya mensup insanların birlikte yaşayacakları “aile evi”nde sağlanır. Yaşamın ilk evresi anne karnındaki evde başlar. Anne rahminden kopuş ile evrendeki doğal mekân dünyaya adım atılır. Evrenin parçalarından everenin koşullarıyla kurulmuş aile yaşamının sürdürüldüğü sığınak mekâna yerleşilir. İnsanın gerçek benliği

buradaki kurguyla şekillenir. “Çünkü ötekiyle ilk karşılaşılan yer ailedir ve aile içinde ailesel komplekslerden geçerek bireyin özneliği şekillenir” (Korulsan, 2016: 49). Bireysel kimlik kazanımı görecelik olarak öğrenilir. Aile nasıl bir tutum sergilerse çocuk onu tekrarlar. Bireyin varoluşsal eğilimi anne babanın kimliği uzunca vakit geçirilen ev ile irtibatlıdır. Doğulan büyülen evin ilk sahibi anne babadır. Bireyin varoluşunun, özgürlüğünün, aidiyetinin temelleri doğduğu evde şekillenir. İnsanın kim olacağını izleri yaşadığı ev ve aileye göre yön alır. Anne ve babanın bireyin yaşamındaki statüsü ebeveynlerin kendi arzularında çocuklarını sığdırdığı yerdir (Öğütçen, 2016: 23). Anne babanın arzusu çocuğu güven içinde yaşatacakları yaşamı oluşturmaz. Ev, ailesel bütünlüğün sığdırıldığı çerçevenin bütünü temsil eder.

İnsan doğar, yaşar ve ölür. Değiştirilemez gerçekliğin peşindeki insan kimlik arayışını yaşam boyu sürdürür. Bu arayışta yanında yer alan iki bireyin varlığı güven kavramının oluşmasını sağlar. Kişinin benlik bilincinin inşası biyolojik ve psikolojik varlığın kaynağı anne babanın varlığıyla ilişkilidir. “Benlik kavramı, bireyin kendisine ilişkin doğru bulduğu dinamik ve karmaşık inançların tümüdür. Bir başka tanımla, benlik kavramı, çocuğun kendisiyle ilgili olarak kafasında çizdiği görünümüdür” (Yavuzer, 2021: 40). Yaşamın getirdiği kargaşa, ekonomik, sosyal, psikolojik beklentiler, ne zaman ne olacağına dair belirsizlik insanın kim olduğunu anlamasını zorlaştırır. Özellikle yaşanan ev bu yolculuğun rotasını çizmede çok önemlidir. Çocuklar doğdukları andan itibaren yanlarında buldukları ebeveynlerle derin temas halindedir. Onların tutumları, çevresel gözlemler, hayatlara bakış açıları, bağlandıkları inanç sistemleri çocukların kimliklerini oluşturma aşamasında ilk gördüğü şeylerdir. Uzun soluklu bir arayışın ilk evreleri aileyi tek çatı altında toplayan mekânda gerçekleşir. Yaş aldıkça toplumun düzeni devreye girerek öğrenme süreci okula, dış dünyaya doğru genişler. İnsan olmanın koşulu dış dünyaya karşı iç dünyadan aldığı gözlemin aktarımının sağlıklı gerçekleşmesi arzudur. “İnsan kendi dışında vardır, kendi dışına çıkarak var olur. Yani, ancak dışa atılarak dışta kendini yitirerek varlaşır, aşkın (transcendant) amaçları kovalayarak var olabilir. Bu yönden ele alınırsa, insan ilerleyiştir, aşıştı, oluştur, ilerlemenin, aşmanın göbeğindedir” (Sartre, 2003: 64). İnsanın varoluşsal amacı dışarıya adapte olmayla gerçekleşir. Kendi içinden yol bulduğu değerler dışarıda kalmasını sağlar. Bu değerler anne ve babanın izlerini taşır.

Baba insanın dünyaya açılan kapısıdır. İnsan yaşamının temel ihtiyaçların kaynağı ondan gelir. Yeme içme, barınma, sevgi, saygı görme, yaşama tutunma, kimlik edinme, aidiyet, yeterlilik ve tamamlanmışlık hissi, hayata tutunma, kabullenme, kabul edebilme, güven, özgürlük, ad alma, sahip olma vs. babanın varlığıyla bütünlenen kavramlardır. Baba bireyin kişiliğinin oluşumdaki merkezi kişidir. Dünyaya doğumun gerçekleşmek üzere olduğu ilk yer anne karnıdır. Anne karnı güvenli mekânın simgesidir. Otto Rank (2017) *Doğum Travması* adlı eserinde çocuğun korku ile tanışmasının sebebinin insanın anne rahmindeki gizlenmiş yanıyla ilişkilendirir. Bu “anneye ilişkin mekân korkusunun babaya ilişkin bir şeyin zorla girmesi kaygısına dönüşmesi” (2017: 38) biçiminde aktarır. Baba tek bir nesneye bağlı kalarak yaşamını kurgular; bu da onu anneye karşı duyulan

kaygının işaretçisi yapar. Doğum anı ve annenin cinsel organı çocukta mekânsal bir saplantı meydana getirir. Böylece karşılaşılan her durumda annenin rahmine dönüş isteğini pekiştirir. Anneden kopuş, dünyadaki mekâna adapte sürecini ise babayla geçirir. Anne rahmi korunulan olduğu kadar korkulan yerdir. Geri dönmek isteği tehlikeliyi ve korkuyu peşinden getirir. Anne karnından uzaklaşma babaya yakınlaşma ile olur bu sebeple baba bireyin dünyadaki varlığının ve yaşama dürtüsünün kaynağıdır. “Koşulsuz anne sevgisinin rahatlığından baba rekabetinin acısına doğru ilerleme” (Freeman, 2008: 120) çocuğu yaşamın farklı akışlardan geçtiğini anlamasına nedendir. Babanın varlığıyla birey hayatı korunaklı, güvenilir hale gelir.

Babanın rolü çocuğu, korumak, ihtiyacı olan koşulları sağlamak, onu yönlendirmektir. Baba, anne ile çocuğun kurduğu içsel sevgi bağının dışardaki yansımasıdır. Sevme eyleminin fizyolojik temelli olmadığı ilk varlık olan baba bu sevginin yöneticisi olarak kutsallanır. “(...) sevgi denen bu şeyde bir anlam vereceksek eğer, o da şudur: bir ve aynı şeyi teşkil eden, gerçeklikle simgenin toptan birleşmesi” (Lacan, 2014: 54) Anne ve çocuğun birlikte tanıdıkları sevgi bağının bütünleyen kişi babadır. Anneyi sevmekle başlayan tutum ondan olanı sevmekle devam ederek daha tanışık bir hisse dönüşür. Baba ailenin kurucusu sevgi bağının aktarıcısıdır.

Babanın varlığı bireyin yaşamı devam ettirebilmesi adına önem taşır. Yaşam örüntüsü insanı zayıflatacak düzeneklerle doludur. Baba bu düzeneğin sistemli işlenmesi işlevine sahiptir. “Baba, otonomiye, bireyselleşmeyi ve bağımsız işlev görmeyi destekleyen olarak algılanmaktadır” (Fischer, 2015: 14). Bireyin özgürlüğünün babanın desteklemesine bağlı oluşu iki bireyi birbirine kenetler. Babanın olmadığı durumda ise başkaldırı kendini açığa çıkarır. İnsanlar diğer insanların varlığından güç bularak hayata tutunur. Tek başına anlamlandıramadığı durumlara birlikte direnir. Babanın yokluğu kalabalık yaşama düzenine ayak uyduramamaya neden olur. Kendini fark edişte eksik kalma, eksikliğin tamamlamayacağı fikrine alışma, alışılan şeyin özümsememesi ve ardından bireyim yitimini meydana getirir. İnsan dünyayla bağını kurdukça var olacağını bilir. Bu bilme eylemi yaratılışla birlikte işlenir. Dünyayla bağ var oluşun temelidir:

İnsan dünyayla birlikte varolabilir ve dünyasından soyutlanmış insan hiçliğe indirgenir. Dünyasıyla bir “bağ” yaşamakta olan insan “olmakta olan” bir varlıktır. Dölyatağındaki varoluşundaki gibi başkalarına “bağımlı” yaşayan insan ise, olmakta olmayı gerçekleştirememenin öfkesini ve boşluğunu yaşar. Bir başka deyişle insan, varoluşunu gerçekleştiremediği oranda çevresiyle bağını da yaşayamaz, bunu yaşayamamaktan ötürü onlara bağımlı bir yaşam sürmekte olmanın öfke ve düşmanlığını, bazen onlara bazen kendine yöneltir (Geçtan, 2007: 188-189).

İnsan çevresindekilerle birlikte kendini aynı düzleme koyarak ve dünyada yaşadığını hissederek gelişir. Baba çocuğun dünyasının öznesidir. Babanın yokluğu, yarım kalmışlığın göstergesidir. Bütünün parçaları kaybolduğundaki boşluk babanın yokluğundaki boşlukla özdeşdir. Yerine başka bir parça getirmeye çabalamak mümkündür fakat bu bir sonuca ermez. Benzerini yani babanın yerini doldurabilecek biri bütüne eklendiğinde babanın eksikliği azımsanır boyuta getirilir.

Babanın konumunun doğru algılanması bireyi her gelişim evresine sağlıklı yön vermesine kaynaştır. Kim A. Jones (2007: 49) babayla ilgili olarak dikkate alınması gereken genellikle beş merkezi alan veya alandan söz eder. Bunlardan ilki (1) babaya bağlanmanın niteliği ve doğası; (2) babanın kaygı için bir kapsayıcı ve ikircikliliğin düzenleyicisi gibi hareket etme kapasitesini içeren birinci ve ikinci ayrılma-bireyleşme sırasında babanın rolü; (3) Agresif ve libidinal dürtülerin modülasyonuna ek biçimde, çocuğun anne ve baba ile üçgen ilişkisinin doğasını içeren Ödipal sorunlar; (4) babanın önemli bir kendilik nesnesi işlevi görme kapasitesi ve (5) baba temsilinin doğası ve kalitesidir. Bu beş alan bireyin yaşamsal yönelimini belirleyen etkindir. Bireyin bireyselleşme yoluna kendi konumunu hangi dürtülerle yöneteceğini şekillendiren unsur babadır. Baba olmadığında birey kaybolarak silik bir porteye sahip olur. İç dinamiklerindeki eksiklik hissi onu tam anlamıyla işlevsizleştirip doğasal akışı engeller. Kendini yaşadığı çevreden uzak ve yabancı hisseder hale gelir. Babaya yönelin yabancılaşma onun yokluğunda çocuğa devreder.

Baba, ailede erkek bireylerin aldığı addır. Aldığı –sız ekiyle bu adlandırma baba adını almış kişinin yokluğuna dönüşür –lık ekiyle bu durum bir genel durumun tanımı olur. Babasızlık, babanın yok olduğu her şeyin karşılayıcısıdır. Bu durum fiziksel bir eksikten başlayıp duygusal bir boşluğa kadar yayılır. Babanın insan kimliğindeki yeri yokluğuyla tam tersine dönüşür. Babasızlık bireyin rehberini kaybetmesidir. Çocuklar büyüme eylemini tek başına gerçekleştiremez. Onları dünyaya getiren anne ve babalar çocukların bu yolculuğunun rotasını çizer. Babanın yokluğuyla çocuk yönünü bulamaz ve kendine yeni bir aracı arayışına girer. Babasızlığın insanlar üzerinde olumsuz etkileri bu arayışın sonucudur.

Babasızlık farklı şekillerde meydana çıkan bir durumdur. Babanın ölmesi, iletişimsizliği, varken yokluğu, çocuğun aileden ayrı hayat sürme arzusu, ekonomik eksikliğin doldurulmasıyla işçi babanın ortaya çıkışı, sosyal kurumlara bırakılma, hayat tarzı değişiklikleri, modern toplum getirileri, yapay babalık, sperm bankasından doğurulan çocuk, eşcinselliğin artışıyla kaybolan baba figürü babasızlığın yaygın nedenleridir. Birey yaşamında babanın olmadığı koşullar çeşitlik gösterir. Her çeşit birey yaşamında farklı izler bırakır. Babasızlık ölüm, terk etme, baba olmak istememe/varken yok olma, uzak olma, ilgisiz kalma biçimlerinde ortaya çıkar. İnsan kökünün başlangıcını oluşturan iki öznenin birinin yokluğu bireyde eksikliği doğurur. Eksik hissetme, yalnızlığı; yalnızlık kargaşayı; yabancılaşmayı yabancılaşma ise, hiçliği beraberinde sürükler. Gönül bağıyla tutunulan gerçeğin çözülüşü insan kimyasında yıkıma sebep olur. “acıya karşı en korunmasız olduğumuz zaman, sevdiğimiz zamandır; en çaresiz olduğumuz ise, sevdiğimiz nesneyi ya da onun sevgisini yitirdiğimiz zamandır. Ama sevginin mutluluğa ulaşma aracı olarak taşıdığı değer üzerine kurulu yaşam tekniğini bir kenara bırakamayız; bu konuda söylenecek daha çok şey var” (Freud, 2021b: 42). Aidiyet hissinin kaybeden birey çözülüşü farklı yönelimlere eğilerek travmatik hale sokar. “Baba bir kişi değil, ayrışmanın ilkesidir. O, anne-çocuk-fallus üçgenini kıran dördüncü terimdir” (Gherovici, 2016: 58). Onun eksiliği rol model eksiliği demektir. Anne baba ve çocuk arasındaki

bağın kırılması özdeşilenin kaybıyla çocuk tuhaf bir gerilimin içine itilir. Gelişim evresindeki saplantı krizi doğurur.

Babasızlık köksüzlük demektir. Bireyin anne karnına düştüğü andan itibaren bilmediği o dünyadan kopuşunu dünyaya doğduğunda tamamlayamaması anlamına gelir. Yeni hayatta eksik kalan birey tamamlanan bireylerle aynı tepkiyi veremez:

Çocuğun sınırlı dünyasının tek dayanağı ve anlamı, ana-babasının sevgisidir. Bu sevgiyi yitirmemek için gösterdiği çaba sayesinde giderek kendi kendisini yönetmeyi öğrenir. Ama çocuğa verilen bir şey yoksa yitirecek şeyi de yoktur. Kimi çocuk, verilmeyen sevgiyi günün birinde alabileceği umudunu yine de sürdürür, tüm gücüyle kendisini ana-babasına kabul ettirebilmek için çabalar ve kişiliğini geliştiremez. Kiminin ise hiç umudu yoktur. Ana-babanın beklentilerine ve değerlerine karşıt düşen davranışlara başvurarak onları protesto eder ve hiç olmazsa bu yoldan onların ilgisini çekmeye çalışır (Geçtan, 2018: 41).

Baba, bireyin kimlik krizinin yöneticisidir. Babanın yokluğu cinsel kimlik krizine sebebiyet verir. Özellikle erkek çocukları babalarıyla birlikte kendi benliklerini keşfeder. Rol modeli olmayan çocuklar erkek bedeniyle kadın bedenindeki ayrımı idrak edemez. İkiricikli durumu dizginleyemeyen çocuklar başarılı bir kimlik kazanımı sağlayamaz. Anneyle birlikte yaşayan erkek çocuklar kimliklerini içselleştiremediği için karmaşık benlikleriyle savaşmak zorunda kalırlar. Babasızlık, bedensel çatışmanın başrolüdür. Babanın yokluğu peşinden karmaşayı getirir. Çocuk ona içsel bir dürtüyle yön vermesini beklediği rol modelini kaybeder. Babanın yokluğu, çocuğun zihnindeki resimde boşluk meydana getirir. Bu boşluğu fiziksel varlığıyla dolduramayacağını anlayınca düzene isyan etmeye yönelir. Babasız çocuklar yaşamla ilişkisini kesip atma eğilimi taşır. Tüm bunlar gözetildiğinde baba, yaşayan varlığın yaşama devam etme motivasyonudur.

Babasızlık ekonomik, sosyal, psikolojik açıdan sorunların doğumunun nedenidir. Ev ekonomisinin birincil kaynağı babanın yokluğu eğer anne çalışıyorsa sınırlı parayla geçimi, çalışmıyorsa parasızlığı getirir. Ekonomik sorunlar eğitimsizliği, yeterli beslenememeyi, temel ihtiyaçlardaki noksanlığı ortaya çıkarır. Temel ihtiyaçlarda takılan çocuk, kendi benliğini geliştiremez. Kendine vakit ayıramaz ve mutsuz olur. Mutsuz olan çocuk yaşamına yanlış yön veren tercihler yapar. Sosyal açıdan babasızlık, çocuklarda iletişimsizliği ve yalnızlığı doğurur. Çevresindekilerin babayla bağını gören kendinde bu bağı bulamayan çocuk içine kapanır. Bu da birçok psikolojik travmanın tetikleyicisidir:

Günümüz aile yapıları içindeki baba-çocuk ilişkisi incelendiğinde baba figürünün çocuğun zekâ, kişilik ve cinsel gelişimi başta olmak üzere birçok konuda etkili olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, babasız çocukların okul başarılarının diğer çocuklara oranla daha düşük olduğunu gösteren çok sayıda çalışma mevcuttur. Aslında tek başına bu çalışmalar bile babanın önemini anlamak için yeterlidir (Zeybekoğlu, 2013: 305).

Bireyin varlığını sınırlandıran onu yaşadığı toplumdan geri bırakan bu durum babanın çocuğun yaşamındaki yerini gösterir. Geleneksel aile yapısında babanın boşluğu diğer aile üyeleri tarafından

kapatılırken yeni dönem ailelerde mevcut his aynı olumsuzlukla büyüyerek devam eder. Babasızlık geleneksel toplumsal düzenin yıkımıyla boyut kazanır. Geleneksel anlayışta aile üyelerinin ve akrabaların birbiriyle bağlantısı oldukça güçlüdür. İnsanlar birkaç kuşak birlikte yaşayarak aile büyüklerinin himayesinde büyür. Bu birliktelik sayesinde çocuklar dış dünyayı sadece anne babalarından değil diğer aile üyelerinden de öğrenme fırsatına erişir. İlgisi, sevgisi, aktarımı, becerisi, yeteneği, anlayış bakımından eksik kalmayarak yetişirler. Her yaş grubundan insanın beraber yaşayarak veya bugüne nazaran daha fazla temas ederek bir hayat sürdürmelerinden dolayı öğrenilen bilgiler çeşitlilik gösterir. Modern yaşam insanı kendi küçük ailesine döndürür. İnsanlar çalışmak ve kendi küçük ailesinin bakımına zaman harcamak durumdadır. Aile bağları kopar. Daha az insanla iletişim kuran bireyler birbirlerine dahi zaman ayıramazlar. Kadın ve erkeklerin bireysel çıkarları peşinde koşmaları, başkasının sorumluklarını alma konusundaki isteksizlikleri, kısıtlı zamanları nedeniyle çocuklar yalnızlaşır. Kadın ve erkeğin tek yaşama arzularının doğumuyla çocuk ebeveynlerden kopuk büyümek zorunda kalır. Bu babasızlık örneğinde yaşayan bir baba vardır fakat iletişim sınırlıdır. Baba figürüyle eksik temas babayı varken yok kılar. Babaları ölen, ölmeden önce yok olan dolayısıyla duygusal olarak zarar gören çocuklar kendilerine hayali bir baba çizerler. Bu bir savunma mekanizmasıdır. Terk edilmenin verdiği acıya direnmek için zihin böyle bir kahraman yaratır (Blundell, 2002: 159). Terk edilen çocuklar içinde bir yas dönemi mevcuttur. Onlar hiç iletişim kuramadıkları, sınırlı temas ettikleri ya da kötü iletişim kurdukları babalarıyla bir gün iyi olma arzusuyla yaşar fakat babanın ısrarlı tavrı bu umudu sekteye uğratar. Babanın yokluğuyla mücadele çocuğu uç duygulara yaklaştırır. Babasız bireylerin suça yaklaşımının esas sebebi bu eğilimdir.

Babasızlığın ilk görünümü ölüm merkezlidir. Ölüm insanın baş edemediği gerçekliğıdir. Ölmek engellenemeyecek bir durumdur. İnsanın yapabilirliğı elinden alır. Babanın ölümünü durdurmak söz konusu değildir. Bu evrede yas devreye girer. Birey babasının yasını tutarak ve hayalinde yaşattığı kadarıyla yaşamını sürdürür. Babaların yasıyla yüzleşme çocuklarda sorunlara neden olur. Yaslı çocukların bu durumu kabullenememesi uyuşturucu, okul fobileri, depresyon, kaygı bozuklukları, öğrenme güçlükleri gibi ağır travmatik sonuçları doğurur. Şiddet ve saldırganlık dürtüleri hız kazanır. Babanın ölümü bazı çocuklarda yas süreci nedeniyle olumsuzlar yaratmaz. Babanın ölümüyle yaşanan ekonomik kayıplar çocukların yaşam standartlarında düşüşler meydana getirir. Bazen sosyal hizmetler çocukların bakımını üstlenmek durumunda kalır. Babasızlığın getirilerinin ağırlığı çocukların kontrol kaybının yaygın gerekçesidir (Blundell, 2002: 155-156). Babanın kaybı güç kavramının kaybıdır. Hayalindeki kişi olmamadır. Erkek çocuklarda özdeşim unsurunu kaybetme; kızlarda ilerideki eş ve çocukların rollerini saptayamamadır. Babanın ölümü içsel bir çatışmayı en yakından en uzağa hissettirme arzusu doğurur. İkinci görünüm mevcut duruma adapte olamayı sebebiyle terk eylemiyle ortaya çıkar. Burada baba fiziken vardır fakat o, olmamayı tercih eder. Babalık annelik kadar kolay kabul edilebilir bir olay değildir. Anneler doğum anını hissederek çocuklu bir birey olmaya doğal yoldan hazırlanır. Babalık ise annenin kontrolünden geçerek alınan bir kavramdır:

Baba olmak, erkek olmanın anlaşılması en zor hallerinden birisidir. Bir erkek için baba olmak, kadınların “doğurarak anne olmak” bağlantısı kadar somut bir durum değildir. Anne olmaktan farklı bir şekilde baba olmak, çocuk ile babası olan erkek arasında doğrudan biyoloji yoluyla açık ve belirgin bir ilişki olarak kurulamamakta, bir kadının/annenin onayına ve kabulüne muhtaç niteliğine bağlı olarak babalık belirsizlik riski taşımaktadır (Zeybekoğlu, 2013: 306).

Baba olmak, annenin bilgisi, yönlendirmesi ve hisleriyle yönetilen bir durumdur. Babalık zor bir kabullenme süreci gerektirir. Bu nedenle babalar rollerinden kaçmayı tercih eder. Zihninde tamamlayamadığı yeni adını reddeder ve çocuğu babasız bırakmayı tercihe yönelir. Üçüncü görüngenü babanın duygusal yoksunluğudur. Çocuğuna vakit ayıramayan, ilgisiz babalarda babasızlık tanımının içine girer. Bazen iş temposundan zaman bulamazken ortaya çıkan bir durumken bazen ise mizaç kaynaklı bir durum olur. Dördüncü türde boşanmış ya da evlilik haricinde çocuk sahibi bireylerin çocukları da babasız sayılır. Çocuğun görüntüsünden mahrum kalan ve onunla kısıtlı zaman diliminde temas kuran çocuklar baba sevgisinden uzak kaldıkları için bu eksiklik ortaya çıkar. Beşinci babasızlık figürü ise sperm bankasından doğan ve tek başına annenin büyötmeyi tercih ettiğı çocukların yaşadığı eksikliklerdir. Varlığı belli olmayan, kimliksiz, soy bağının bulunmadığı babasızlık bilimin açmışladığı yeni tür babalık krizini doğurur.

Babasızlığın olumsuz sonuçlarının yanında olumlu sonuçları da gözlemlenir. Babasız bireyler sorumluluk duygusuna zorunlu ve hızlı uyum sürecine girerler. Babanın yokluğuyla onun rolüne dayalı yükümlülükleri idare etme konusunda kendilerini şartlandırıp bu rolleri en iyi biçimde sahiplenmeye çabalarlar. Bu çaba olumsuz olan bir durumu olumlu dönüştürmede etkilidir. Babası hayatta bulunan çocukların yaşama tutunma motivasyonları daha esnektir. Baba gölgesinin rahatlığı yetişkin birey sorumluluklarını ertelemeye neden olur. Babasız bireyin böyle bir şans yoktur. O, mevcut duruma ne kadar hızlı alışırsa yaşamsal devamlılığını o kadar aktif bir şekilde gerçekleştirir bilincindedir. Söz konusu yokluk hissinin yerini doldurma gayreti muhtemel başarıları peşinde getiren unsurdur. Yoksun tarafı daha iyisi olarak doldurma hissiyle kişiler kendilerine yeni bir düzen inşa ederler. Kaybedilen baba olumlu bir örneğe onun izlerini takip ederek eğer kötüyse onun yaptığı hataları yapmayarak yaşamları mutlu ve doğru şekilde kanallize ederler. Var olan baba kötü rol model ekonomik ve psikolojik kaosa meyilli, yükümlülüklerini idarede zorlanan, sevgisiz ve ilgisiz bir babaysa yokluğu çocuğu daha doğru bir noktaya getirir. Sevgi dolu, rolünün bilincinde, karmaşaya değil düzene yönelik eylemlere sahip babanın yokluğu ise bu doğrultuda yetişmiş yeni bir bireyin doğumuna işaret eder. Bu doğrultuda babasızlığın iki farklı görünümü var demek mümkündür.

Babanın olmadığı durumlarda babanın görünümü üstlenen yeni baba figürleri ortaya çıkar. Biyolojik babanın dışındaki bu görümler gerçek bir baba olmasalar da babaya ait sorumlulukları taşıyan kişilerdir. Bunlar; anne, baba soyundan gelen amca, babaanne, hala; anne soyundan gelen dayı, ananene, teyze, babanın arkadaşları veya annenin arkadaşları, tarikat şeyhi, toplumun bir bölümünde söz hakkı tanınmış ulu kişi, bilge ata, devlet yöneticisi, öğretmen, akrabalarından herhangi biri ya da bu figürün sorumluluklarını üstüne almak için gönüllü olan herhangi bir yabancı olur.

Babasızlığın giderilmesi için çabalayan bireylerin baba figürü dönüşümü zorunlu veya gönüllü birlikteliğin amacı mevcut eksikliğin giderilmesini sağlamadır. Yaşamın farklı evrelerinde ortaya çıkan babasızlığın yaratacağı olumsuzluğu engellemek adına baba figürlerinin doğumu gerçekleşir. Babasızlığın örtülmesinin mümkün olmadığı, baba figürlerinin eksikliğinin tamamlanması ve olumsuz sonuçlarının devam ettiği durumlar görülür bu nedenle babasızlığın tamamen ortadan kaldırılması söz konusu değildir fakat çoğu zaman babanın yerine babalık yapan figürlerin yoksunluğu azalttığı koşulların var olduğu gerçeğinin inkâr edilemeyeceği bir diğer yönüdür. Ataerkil düzende babanın otorite olduğu ondan gelen kanın soy bağına oluşturduğu fikrinin benimsenmesi babanın ailesindeki kişilerin baba olmasının etkenidir. Düzen anaerkil olduğunda durum annenin kanını soyun taşıyıcısı yapar. Kan bağına dışındaki babalık kavramında bu figür işlevselliğine dayanarak mevcut görünümü kazanır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BABANIN TÜRK ROMANINDAKİ GÖRÜNÜMLERİ

2.1. Babalık Kavramının Sanata Dönüşümü: Türk Edebiyatında Baba

Sanatın kollarından biri olan edebiyat, varlığını çok eski dönemlere dayandırır. Sözün ortaya çıkışı beraberinde söylenileni kaydetme aracı yazının doğumunu, yazının doğumu da düşünülene gelecek nesle aktarmayı getirir. İnsanın, kelimeleri cümlelere dönüştürme ve bunu sürekli hale getirme gücünü keşfiyle anlatılar ortaya çıkar. Dilin etkin kullanımı toplumların varlıklarını gösterme biçimidir. Dilin estetik biçimde kullanılmasıyla sanat eserleri meydana gelir. Sanatın her kolunun sosyal, ekonomik, psikolojik bir porteyi sergileyen yapısı, yaşama dair her şeyin edebi anlatılara yansımaları anlamını taşır. Birbirinden ayrı ve bağımsız olan toplulukların ortak temalarda buluşmanın nedeni budur. Hayat ortak değerlerin yönetimi üzerine inşa edilir. Ortak bilinçlerin gösterilme biçimleri toplumlar arasında farklılıklar gösterse bile ifade etmek istedikleri şeyler paydaştır. Dünyaya aynı biçimde doğmanın sonucu meydana gelen yazgının hissedarlığı ile benzer izleklerin etrafında toplanır. Her toplum savaşını başka bir zamanın ve coğrafyanın izlerinde verir. Evrenin bütünlüğü ve insanların harekete dayalı yaşamları bu savaşı kendinden kilometrelerce uzaklara götürür. Böylece mücadele edilen gayeler birleşir; ama uğraşım şekli dönüşüm gösterir. Varoluşsal arayış, sürekliliğini koruyarak devam eder.

Bilinmeyen bir dünyadan başlayan insanın yolculuğu anne rahminden ilerler. Anne-baba kimliğini kazanan insanlar bu doğumun aracısıdır. Görünen ve hissedilen mekâna geçiş yapan çocuğun birincil rehberi ebeveynleridir. Yaşamın temel bileşenleri anneler ve babalar toplum tarafından onlara biçilen rollerin taşıyıcısıdır; böylece mevcut düzene dahil olurlar. Sevgi bağıyla bağlanan anne-babalar rollerini doğru özümseyip uyguladıkları ölçüde başarılı sayılırlar. Aksi durumda annelik-babalık yerini annesizlik-babasızlığa bırakır. Hayatın döngüsünü bireylerin iç gerilimlerine taşınması anlamına gelen sanat ürünleri varoluşun ana kaynağı anne-baba figürünü kurgunun içine dahil etmekten kaçamaz. Merkez görünüm öğeleri anne-babalar edebi eserlere de konu olurlar. Baba figürü ve babalık kavramı bu katılımın bir parçasıdır.

İnsanlığın varlığıyla dilin varlığı eş zamanlıdır. Dilin etkin kullanımı sanat ile olur. Kurgunun gerçeğe bütünlemesini, sözün estetikle buluşmasını ve bunları okuyucunun zihnine yönlendirilmesini sağlayan edebi yazınlardır. İnsanla anlam kazanan dilin aldığı sanatsal biçim, edebi ürünlerin yaşamla bütünlüğü nedeniyle insana dair her konu edebi ürünlerin kapsamındadır. Çok

çeşitli ifade biçimleri olan edebiyatın yer aldığı türlerinden -şiir, öykü, tiyatro, mesnevi, halk hikayesi, fabl gibi- roman bu birlikteliğin derinlikli yapısından ötürü en yaygın kullanılanıdır. Çünkü roman kişilerin girift yanlarını ortaya çıkarmada en yetkin türdür:

Roman ruhu karmaşıklıkların ruhudur. Her roman, okuyucusuna şöyle der: “Durumlar senin düşündüğünden karışık”. Bu, romanın ezeli gerçeğidir; ama sorudan önce gelen ve onu dışlayan basit ve hızlı cevapların patırtısı içinde sesini gitgide daha az duyurmaktadır. Roman ruhu sürekliliğin ruhudur: Her eser kendinden önceki eserlere bir cevaptır, her eser romanın daha önceki bütün deneyimlerini içinde barındırır (Kundera, 2016: 29).

Yaşamın karmaşası soruların cevapların iç içeliği ile romanın olay ve olguları sarmalama gücünün görünürlüğü sanatkarı bu türe yönlendirir. İnsanın temellerini kendi köklerindeki türlere dayandıran romanın çıkış serüveni sözün sanata uyarlanıp kullanıldığı tüm zamanları kapsar: “Romanın özelliği şudur: Roman yazarı hem kişileri hakkında bilgi verebilir hem onların ağzından konuşabilir hem de kendi kendilerine konuştukları zaman okuyucunun onları dinlemesini sağlayabilir. Elinde kişilerin aklından geçen düşünceleri gösterme olanağı vardır; dilerse düşünce düzeyinden daha derinlere inerek bilinçaltına da bakabilir” (Forster, 2016: 126) Tüm bu odak noktaları ile toplumsal, sosyal, psikolojik gerçekliklerin derinlikli yapısına uygun anlatı türü romandır. Halk hikayelerinin öğretmeyi sembollerle aktarmayı hedef alan anlatılar içindeki sağlanan olay bütünlükleri bu türün öncülleridir. Kahramanın bir arayışı sonuçlandırmak için çıktığı yolculuklarda ya babasını kutsal bir amaç uğruna terk etmesi ya da bu esnada babasını bulması biçiminde görüngülenen baba figürünün kökeni sanat eserlerinin ortaya çıkmasına kadar dayanır. Türk edebiyatının kaynağını besleyen anlatılar -destanlar, halk hikayeleri, mesneviler, masallar, meseller, öyküler vd.- roman türünün kabullenilme sürecini kolaylaştıran etkenlerdir:

Bildiğimiz anlamdaki gerçek dünyayı, gerçek zaman, mekân, motif, durum, olgu ve kişileri yansıtan roman, ilk kez Orta çağ’ın sonlarında görülmeye başlanmıştır. Ancak roman türünden önce hem Doğuda hem Batıda anlatı ihtiyacını karşılamak üzere gerçekçi özellikler taşımayan, hayal, abartı ve tasarlama ürünü masal, fabliyo, destan, halk hikayesi gibi başka ürünler vardı. Dolayısıyla roman, birdenbire ortaya çıkmamıştır. Roman, geleneksel anlatı türlerinin daha gelişmiş bir şekli ve farklı bir türevi olarak var olan değişik bir yapıya sahiptir (Çetin, 2013: 13).

Anlatma usullerini kendi geleneği içinde büyüten eserlerin direk öğretmekten, hikemi söylemden sanatın tekniklerine uygun derinlikli yapıtlar yazma, yazıyı çok katmanlı şekilde hakimiyet altına alıp söylemesine geçiş sürecini tamamlayan unsur romanlar olur. Çeviriler yoluyla tanışılmaya başlanan bu tür zamanla sanatkarın dilin ustalığı ve kalemni yönlendirme yeteneğiyle türün şartlarını hakimiyet altına alınmasını sağlar. “Oyunun çağrısı, hayalin çağrısı, düşüncenin çağrısı, zamanın çağrısı” (Kundera, 2016: 26-27) roman ile babalığın örtüşümü çağrının sesini duyarmak için araç kabul edilir. Yaşamsal düzlemde insanın dünyaya doğumuyla başlayan babalık kavramının toplumun getirilerini konu alan sanat eserlerine yankısı edebi dünyada her dönemde farklı bir biçim kazanır. 19. yüzyılın sonlarında Türk edebiyatına dahil olan romanın adı, Doğu ve Batı’nın sentezinin biçimsel ilk görünümüdür. Batı’daki yolculuğunu daha erken tamamlayan

romanın Türk edebiyatına çevriler yoluyla girdiği bilinir. Eserler ile tanışma süreci hızla ilerler ve bunu kabul edilen/bilinen ilk romanın- *Taaşşuk-ı Talât ve Fitnat* (1872)- yazımı takip eder. Toplumu merkez unsur sayan edebi eserler geldikleri kültürün izleklerini de beraber getirir. Tanzimat dönemi roman yazarları, mevcut siyasi karmaşadan kaynaklanan ve devlet yöneticisinin sorumluluklarını yerine getirememesinden doğan otoriter boşluğu, eserleri aracılığıyla yansıtıran tamamlayıcı kimlik olarak da kendilerini baba konumuna taşıyarak kurguyu oluştururlar. Çünkü yaşanan çalkantılı devir, siyasal buhran ve bir yönetici krizi söz konusudur: “Yenileşme hareketinin temelini Doğu’nun ahlaki ve kültürel boyutlarıyla Doğu’nun dünya görüşü oluşturmalıdır; bu dünya görüşünün bekçisi toplum düzeyinde padişah, aile düzeyinde baba, edebiyat düzeyinde yazardır. Tanzimat gibi, mutlak otoritelerin zaafa düştüğü süreçlerde, dünya görüşü hâlâ mutlakçı olmakta devam ediyorsa, yazara babalık görevi düşer. Her Tanzimat yazarının içinde “mürebbi-i efkâr” gizlidir; her satır “nazende tıfıl”ın terakkisi içindir” (Parla, 2018: 18-19) Sanat ürünleri canlıdır, mevcut düzendeki gelişmelerden olumlu veya olumsuz anlamda etkilenir. Ya kaotik sistemi eserlerine dahil ederek ya da sorunu görmezden gelerek duruma müdahil olur. Romanın başka bir coğrafyada yeniden doğmaya çalıştığı fakat bu coğrafyanın iç dinamiklerinde karmaşanın hakimiyeti türe dair tartışmaları da beraberinde getirir. Siyasal belirsizliklerin içinde “çağdaş uygarlığın bir gereği olarak benimsenen roman, aynı zamanda bizi bu uygarlığa kavuşturacak araçlardan biri sayılı(r)” (Moran, 2000: 15) Bu dönemde babalık devleti işaret eder. Tanzimat dönemi eserlerinde baba çoğunlukla ölüdür bu nedenle baba değil babasızlığın sonuçları anlatılır. Bu baba yoksunluğu gerçek bir babanın işareti değildir. Yeni bir türle tanışırken mevcut ortamında yeni bir sosyolojik plana hazırlanışıyla bağlantılıdır. Anlatılar içinde yer alan babaların tahribatın uğramış çocuklar aracılığıyla anlatılan siyasal sorunlardır. Böylece eserler baba figürünü tanımadan seçilmiş babalar aracılığıyla baba olmaya çabalar. Sanatkâr yazdığı eserle “üst-beni simgeleyen babanın yokluğunda” (Parla, 2018: 86) onun konumunu belirler; ama bu babalık fiziksel bir babalık değil simgesel bir babalıktır. Mesele baba figürünün görüngelerini sunmak değil mevcut boşluğu dolduran bir kimlik olmadır ve bu arzu siyasi bir kimlik olmadan siyasal kimlik yaratma çabasıdır. “Nitekim Osmanlı kültürünün Batılılaşmanın ilk aşamaların da hem siyasal hem de edebi söylem yoğun bir baba arayışını yansıtır. Bu ikonoplastik arayışta sık sık rastladığımız bir metaforla, Tanzimat’ın korunmaya muhtaç bir çocuk olduğu fikri yinelenir” (Parla, 2018: 16) Burada yeni doğan bebeğin/romanın sağlam bir temele dayandırılması amaçtır. İnsan gerçekliğinden kaçamayan romanla bireyin üstün gördüğü rol modeline özdeşim kurması sağlanır. Bu nedenle yazarlar babadır; mevcut eksikliği örten anlatıcı kimlikleriyle var olarak metnin içinde yeni bir babayı gerekli görmezler. Tanzimat dönemi eserlerinde kusur sayılan araya girme amacı bundandır. Sınırları henüz belirlenmemiş türe yasalanarak baba gibi öğüt verme ve doğru düzene dahiliyetin nasıllığını tartışmak arzulanır. Bunun haricinde anlatılan olaylar bu amacın kurgusudur. Baba figürü anlatılmak istenen mesaj da en açık ifade biçimini kapsar. Jale Parla’nın ifade ettiği gibi padişahın temelleri yıkılan devleti kurtarmaya çabalarken yazarları/çocuklarını ihmal eden baba portresi sergilemesi kökten bir dönüşüm ihtiyacını doğurur. Bu hassas ve belirsiz ortamda babanın otoritesi ve sığınağından yoksun yazarlar/çocuklar baba arayışına girip yetimliklerine son vermek isterler. Bu da yazar babayı doğurur. (2018: 15) Çoklu

bakış açısı olanağı sunan babalık kavramı herkes için ortak bilinçtir. Bu figür ile söylenilmek istenilen söylenmeye çabalanması kolaydır çünkü herkes için baba aynı konumdadır. Kelime toplumsal krizin kaynağını tespit etme noktasında önemlidir. Anlatıcı araya girerek duyulmasını istedikleri açıkça iletir. Bu açıklık roman türünün meydana çıkaran alegorik eserlerin aşinalığı ile baba adına taşınır. Baba gerçek anlamını aşarak bir araç biçiminde kullanılır. Kurgusal düzende yer alan baba figürü asıl söylemek istenileni şekil buldurulmuş halidir. Bu yönüyle yalnızca bir paravandır. Dolayısıyla “orijinal yapısıyla her seviyeden okuyucuya doğrudan doğruya ulaşabilen tek sanat (Okay, 2005: 203) olan edebiyat bu sorumluluğu taşıyabilecek kol seçilir. Hem kadın erkek birlikteliğinden doğumu işaret eden yönlülüğü kullanılarak Doğu-Batı, cinsel arzu-aşk, arayış-başkaldırı, aidiyet-kimlik krizi, teolojik-siyasal, madde-mana, hayal-gerçek gibi ikiliklerini verebilme olanaklarını sağlaması bakımından elverişlidir. Bu dönemde Yusuf Kamil Paşa'nın ilk tercüme roman olarak bilinen, Fênelon'dan çevirdiği bir rehber aracılığıyla savaşmak için çıktığı yolculuktan dönemeyen babasını arayan çocuğun hikayesi *Tercüme-i Telemak*; Şemsettin'in Sami'nin yazdığı, ilk yerli roman kabul edilen küçük yaşta babasız kalan Talat'ın üvey babayla büyüyen Fitnat'a aşkını anlatan *Taaşşuk-Talat ve Fitnat*; Namık Kemal'in ilk edebi romanı rol model babanın eksikliğiyle hayatını olumsuzluklara sürükleyen Ali Bey'in trajedisine yer verilen *İntibah*; Namık Kemal'in ilk tarihi romanı babanın yazın dünyasındaki karşılığı şair ve devlet baba için savaşan Cezmi'nin yaşadıklarını aktaran *Cezmi*; Recaizade Mahmut Ekrem'in ilk realist roman örneği paşa oğlu Bihruz'un babasızlığının sonuçlarını ve “Batılılaşma(ın) Türk romanının ana sorunsalını oluşturmakla kalma(dığı) aynı zamanda onun işlevini, kuruluşunu ve tiplerini de önemli ölçüde belirle(diği)” (Moran, 2000: 19) gerçeğine dayanan anlatısı *Araba Sevdası*; Nabizade Nazım'ın ilk köy temalı romanı diye adlandırılan ölen babasının eksikliği ve verimsiz baba mirası toprağın doğurduğu yoksulluğu ile babanın görünümünü anlatan *Karabibik* örnek verilebilir. Bu dönem anlatılarının esas izleği baba değildir. Baba sembolik bir varlıktır. Edebi eserde gösterilmeye çalışılan fiziksel babalığın toplum ve birey hayatındaki konumunun belirlemesinin aksine yokluğuna eleştiri, var oluş biçimine yönelik sorgulamadır. Sanatkârlar, babalık kavramının insan bilincindeki izlerini kullanılarak siyasi-sosyal düzene yorum getirir. Böylece Tanzimat Dönemi eserlerinde devrin yarattığı gerilime şahit olan yazarlar, baba görünümü kazanarak romanları aracılığıyla baba figürünün yansıması halini alırlar.

1859 yılında başlayan Tanzimat edebiyatı devamında 1896 yılı itibariyle Servet-i Fünun adı verilen edebiyatı getirir. Tanzimat dönemi ile yaşama giren Batılılaşma hareketleri sonuçlarını devam ettirir. Sultan Abdülhamid'in baskıcı yönetimi, dönemin kaybedilen topraklar ile zorlu mücadelesi, yeni kuşağın öncekilerden devraldıklarını duruma uygun biçimde ilerletmelerine neden olur. Romanın daha güçlü bir forma girdiği verilen ürünlerden anlaşılır:

Yaklaşık 40 yıllık bir Batılılaşma sürecinin çoğu zaman birbiriyle çelişen insicamsız düşünceleri ile beslenen Servet-i Fünun; köklü, sistematik bir düşünsel altyapısı olmak yerine; parçalanma sürecindeki imparatorluk aydınının Batılı düşünceye yönelik ikinci elden bilgi kırıntıları, devrin

yönetimince uygulanan sansürler, sürgünler ve daha çok bu baskı atmosferinin besleyip büyüttüğü kötümser mizaçlar yöneltlen bir edebi toplama hareketidir (Korkmaz, 2007: 122).

Siyasi-sosyal koşullar edebi eserlere olumlu izler bırakır. Sanatkârlar toplumsal konulara gelen sansürler nedeniyle daha estetik türlere yönelir. Bir önceki devrin izlerini süren, siyasal düzenin yıkıma uğradığı düzendeki baba figürü görünümde değişiklik görülmez. Anlatılar içinde merkez unsur, baba olmaz. Bunun nedeni siyasal baskının sonucu olarak bireyselliğe yönelmedir. İfade edilmek istenen fiziksel babanın yansısı değildir. Devrin izleklerinin yönünü belirleyen gizli bir başkaldırıdır. Bireysel konulara eğilmeye zorlayan; otoriter yapıya tepki gösterme amacına yönelik eylemler söz konusudur. Kavramlar bu duruşa uygun şekilde anlatılarda görünüm kazanır. Babanın etkisizliğinin simgeseli işaret eden bir anlama geldiği görülse de amacının baba figürünün sonuçlarını aktarmak olmaması onu bir önceki dönemden koparamaz. Bu dönemde aşk, sevgi, evlilik, ölüm gibi izlekler öne çıkar. Baba figürünün bu dönemde ölü veya etkisiz durumu vardır. Bir önceki döneme göre bireyin içsel krizlerine yönelen meseleler doğrultusunda baskın olmasa da baba figürleri yer bulur. Servet-i Fünun edebiyat hareketi içinde önemli yeri olan ve romanın Türk edebiyatına özgü iyi örneklerini veren Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* adlı eserinde Ahmet Cemil'in babasızlığıyla başlar ve yazar olma isteğini yarım bırakarak son bulur. Burada baba yine ölüdür; fakat *Aşk-ı Memnu*'da babanın ölümünün doğurduğu baba arayışı aracılığıyla bu figür ifade kazanır. Böylece baba figürünün Tanzimat dönemi anlatılarında biçim bulan durumu devam ettirdiği ancak yeni bir bakış içinde de yer bulduğu görülür. Halit Ziya özelinde bu babalığın öksüz kız çocuğuna adanan babalık şekli de söz konusudur (Kerman, 1998: 114) ama bu da net bir babalık açıklaması yapmak için kullanılmaz. Baba yazıya gelen sansürle birlikte eserlerin içinde devlet babaya karşıt bir duruş olan tavra uyarlanarak eklenir. Babalığın kriz formunda açığa çıkması kavramın alanı içinde yer alışıyla mümkündür. Bu kriz güvensiz ortamının sonucudur ve babaların kendini arayışından doğan bunalımdan ortaya çıkar (Thomä, 2011: 23). Böylece baba figürünün meydana geliş biçimi ile sanat eserlerinde görünümü eşleşmiş olur.

1909 yılında II. Meşrutiyet sonrası kavuşulan yazın özgürlüğüyle bir önceki hareketin sınırlarını aşamayan Fecri Ati; uzun soluklu olmayan bu devri de Milli Edebiyat dönemi takip eder. 1911 yılında *Genç Kalemler* dergisinde *Yeni Lisan Makalesi* ile başlayan Milli Edebiyat, Türkçe'nin duruluğu ve gücünü ortaya çıkaran sanat ürünleri vermeyi hedefler ve millet bütünlüğünü, toplumun iç dinamiklerine uygun biçimde diriltme arzusu taşır. Romanın iyice benimsenmesi, kapsamının ve yönteminin sağlam zemine oturması sebebiyle belli sınırlara sahip sürede nitelikli yazınsal ürünler verilir. Yaşamın düzene girmesi ve dış merkezli krizin çözülümü aracılığıyla kurgudaki baba figürü belirginleşir. Böylece babalık kavramının görünümleri yazınlarda karşılık bulur. Son olarak başlangıcı 1923 olan siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik temelleri Cumhuriyet'in ilanı ile atılan Cumhuriyet Dönemi yenileşmenin hızlandığı ve baba figürünün anlatılarda çok boyutlu aktarıldığı aşamadır. Bu edebi atılım zamanla biriken sorunları ve çağın getirilerini içerir. Bahsi geçen peiyotta gerçekleşen olaylar, popülerite kazanan fikir hareketlerini doğurur. Bu eğilimler sosyal

yaşantıdan bağımsızlaşamayan sanatta yansı bulur. Gelişen teknolojik ilerlemeler, dönüşen insanlar ve çeşitlenen bakış açıları bireylerin algısını genişletir. Romandaki modern teknikler, türün çeşitli yankıları, her kademeyi işaret eden izlekleri, kutuplaşmalar, tanınmayan arayışlar, köy-kent çatışması, toplumsal kopukluklar, ekonomik koşulların doğurduğu suç-suçlular biçiminde sürer. Hala içinde bulunan ve yazma süreci aktif devam eden devrede baba figürünün merkez de olduğu temalar seçilir. Psikanalitik görüşler, bilgiye kolay erişilmesi, insanın şahsıyla ilgili sorgulamayı yapmasına imkân tanıyan koşullar, sosyolojik şartların gözden geçirilmesi, kişinin benliğini keşfetme arzusu, bireysel rollerin aşmalarını merak baba figürünün anlatılarda yer almasına neden olur. Her kırılma döneminde başka ad alan -bireysel eğilimler, toplumcu-gerçekçiler, gelenekçi söyleme yönelenler, taze arayışlar, modern-postmodern evre, fantastik bilim kurgu, kadın hareketleri vs.- ve aldığı ada yönelik imkanlar sunan yapıtlarda baba figürleri fiziksel babanın görünümüleri şeklinde yer bulur. Baba kimdir ve bireyi nasıl değiştirir, insan yaşamına etkisi nedir ve babalık kavramının kimlik inşasındaki pozisyonu nasıldır soruları sanatkarların ilgisini çeker. Bu sorgulama kurgusal metinler içinde şekillenir. Halide Edip Adivar'ın *Sinekli Bakkal* romanındaki Mevlevi şeyhi Vehbi Dede, Rabia'nın dedesi İlhami Efendi, babası Tevfik, Selim Paşa ve oğlu; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak* eserinde babadan kalma konakta yaşanan Naim Efendi ve ailesinin kuşak çatışması; Reşat Nuri Güntekin'in *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nda ekonomik kaynağın temeli babanın yokluğu yerine Paşa'nın bu sorumluluğu alışı; Orhan Kemal'in *Eskici ve Oğulları*'daki Topal Eskici iki oğlu Mehmet ve Ali ve kızı Zeliha arasındaki otorite kaynaklı çatışması ve babanın çözülüşü; Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanında Selim Işık'ın hayata tutunamayışı Hz. İsa'nın ile özdeşleşen benliği ile ilahi görünüm kazandığı simgesel babalık; Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*'inde dünyaya doğumu belirsizliklerle dolu olan, köksüz dolayısıyla hiçbir zaman aidiyet kazanmayan Zebercet'in yalnızlığının nedeni babasızlığı baba figürleri örneklerinden birkaçıdır.

Kimlik kazanımının ve var oluşun temel kaynağı baba figürü edebiyatın her döneminde farklı biçiminde görünüm kazanır. İlahi, siyasi, genetik nedenlerle ortaya çıkan baba figürünün izleksel karşılığı bahsi geçen eserin vurguladığı noktaya göre şekil alır. Babanın rol modeli çocuğun kendi kimliğini bulmasında önemlidir. Yok olduğundaki tahribat kişiliğinin her evresine yansır. İnsanı ve onu ilgilendiren konuları sorgulama ve bu temalara dair bakış açısı oluşturma çabası anlatının doğasında yer bulur. Baba figürü, biyolojik gerçeklik, toplumsal bilinçaltı, bireysel inşa unsuru ile anlatılarda kurgulanır. Babanın dahil edildiği her eser, başka bir izleğe hizmet eder.

Tablo 2: Babalığın İzleksel Haritası

	Ülküdeğer	Karşıdeğer
Kavram Düzlemi	Baba Kimlik Bilinci Aidiyet Sevgi /Aşk Güven Varlık Mutluluk Otorite/İktidar Değerlere Bağlılık Yaşam Kalabalıklaşma Ümit	Babasızlık “Öteki”leşme/ Yabancılaşma Arayış /Tutunamama/Köksüzlük Cinsel Arzu Korku/Kaçış/Nefret/Şiddet/ Çürüme Hiçlik Mutsuzluk Başkaldırı Çözülme Ölüm/İntihar Yalnızlık Çaresizlik

“Kora Şeması” (Korkmaz, 2015: 103) biçiminde adlandırılan yukarıdaki tabloda baba figürünün kavram düzlemindeki karşılıkları yer alır. Bunlar babalık kavramının anlatılarda bulunan görünüşleri sonucunda açığa çıkar. Ülküdeğer ve karşıdeğer biçimindeki ayrımın aktarıldığı tabloda baba; kimlik inşası, aidiyet, sevgi/aşk, güven, varlık, mutluluk, otorite/ iktidar, değerlere bağlılık, yaşam, kalabalıklaşma, ümit gibi olumlu çağrışımlarıyla ülküdeğer iken babasızlık; Ötekileşme/ yabancılaşma, arayış/ tutunamama/ köksüzlük, cinsel arzu, korku/ kaçış/ nefret/ şiddet/ çürüme, hiçlik, mutsuzluk, başkaldırı, çözülme, ölüm/ihthar, yalnızlık, çaresizlik gibi olumsuz nitelikleriyle karşıdeğerde konumlanır. Böylece bireyin yaşamındaki baba figürünün önemi, kapsamı, boyutu görülür. Baba ve babasızlık arasındaki çatışma kişinin seçimlerinin yönünü belirler. Varlık ve yokluk arasındaki gerilimi ve sorgulamayı nasıl yöneteceği babanın rol modelliğinde şekillenir. Romanlar, kişilerin kimlik krizini açılmayan baba izleğini anlatılar içine yerleştirerek onun aracılığıyla bir farkındalık yaratmayı amaçlar. Eserlerde baba figürünün Tanrı, otorite/ iktidar, genetik/ kuşak aktarım unsuru, Öteki, dayanak/ sığınak baba ve babasızlık görünüşleri vardır.

Babanın tanımı ve görünüşlerinin sonucundan doğan baba figürünün incelediğinde *Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz- Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba* aracılığıyla Türk Edebiyatında babalık kavramının yansısı ve izlekleri belirlenir. Hristiyanlık kutsal metinlerinde ifade edilen Tanrı’nın baba olarak kabul edildiği görünüşünden hareketle Tanrı/sızlık üzerine kurgulanan *Orhan Pamuk-Sessiz Ev*; babalığın siyasal kimlik, yönetici, yönlendiren, bir kişi veya duruma diğer kişi veya durumdan baskın rol oynayan ve “boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi(ni) telkin ed(en)” (Foucault, 2019: 63) özne görünüşlerinden ortaya çıkaran otorite/siz iktidar/sız baba figürüne yer verilen *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*; biyolojik varlığın, soyaçekimin ve genetik unsurların devreden özelliklerini içeren baba figürünün bulunduğu *Güray Süngü-Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı*; babanın varken de yok olabileceğini aktaran ve bunun sonuçlarının bir çocuk aracılığıyla anlatıldığı *Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Cehennem*

Çiçeği; babanın yarattığı kimlik krizini ve rol model eksikliğinin yankılarını gösteren *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta*; baba figürünün rol modelinin ödünçlendiği babalıklar, koruyan babanın sığınağında yetişen ve yetişemeyen çocuklarından hareketle sunulan babasızlık figürünün görünümleri *Kemal Tahir-Devlet Ana*;biyolojik baba olunmadan baba olanların hikayesi *Nur Baba* ile babalık kavramının edebiyata yansısı açıklanır. Baba rolünü doğru sergilerse kimlik bilinci, aidiyet, sevgi /aşk, güven, değerlere bağlılık, varlık, mutluluk, olumlu anlamda otorite/iktidar, değerlere bağlılık, yaşam, kalabalıklaşma, ümit izlekleri ile romanlarda yer bulur. Eğer baba figürü mevcut sorumluluklarını terk eder veya ölürse “Öteki”leşme, arayış /tutunamama/köksüzlük, cinsel arzu, korku/kaçış/nefret/şiddet/ çürüme, yabancılaşma, hiçlik, mutsuzluk, başkaldırı, çözülme, ölüm/intihar, yalnızlık, çaresizlik izleklerini meydana getirir. Babalığın yansısı izleklerin yönünü belirler.

2.2. Türk Romanlarında Baba Görünümleri

2.2.1. Öldürülen Tanrının Gölgeleyen Çocukları: Orhan Pamuk-Sessiz Ev

*Tutun ve yüzleştirin hayatları
Biri kör bataklıkların çirpinişinde kutsal
Biri serkeş ama oldukça da haklı.
Ölümler
Ölümlere ulanmakta ustadır
Hayatsa bir başka hayata karşı.*

Anlatım teknikleri, aktarım unsurlarını uygun bir tasarım haline getiren kurgusu ve zamansal dokunuşlarıyla edebi dünyada yerini alan Orhan Pamuk’un, sürgünden kaçılarak yerleşilen evde geçen yalnızlıklarla dolu hayatların anlatıldığı *Sessiz Ev* romanı 1983 yılında yayımlanır. İstanbul’dan kopuşla başlayan hikâye Cennethisar’daki varoluşsal sancılarla devam eder. Bir kadın ve erkekle çıkılan yolculukta oğlan çocuğunun gelişiyile baba figürüne geçiş sağlanır. Meşru ve yasak ilişkilerden doğan oğulların kendi çocuklarının hikâyelerinin de anlatıya taşınması aracılığıyla anlatı babadan babalara doğru yönelir. Orhan Pamuk’un *Sessiz Ev* anlatısı içerisinde babaların çocuklarının hayatlarında bıraktığı izler aktarılır. Birbirinin devamı niteliğindeki dört fiziksel baba figürünün çocukları üzerindeki farklı tahribatları eserde mevcuttur. Kurgunun tamamını birbirine bağlayan baba Tanrı’dır. *Sessiz Ev* öldürülmesi arzulan Tanrı babaya karşı verilen mücadelede kaybedilen çocukların anlatısıdır. Arayış izleğinde kurgulanan eserin esas önermesi en güçlünün gücünü inkâr edip yerine geçmek için ömrünü adayan Selahattin’in fiziksel ve ruhsal yok oluşla son bulan ve çocuklarına devreden yazgısıdır. Karma bakış açısıyla anlatılan eser, bir haftalık ziyaret içerisinde yer alan zamansal sıçramalarla Fatma adlı ev hanımının hayatının kısa kesitidir. Yalnızlıklarla dolu ömrün geçtiği mekân, İstanbul’dan kopuşla sığınılan Cennethisar adlı küçük sahil beldesidir. “Öteki”leştirilen kişilerin kalabalıklar içinde yok oluşu *Sessiz Ev*’in göze çarpan mekânsal vurgusudur. Büyükhanım’ın geçmişi, Faruk Bey’in tarih araştırmaları, Metin’in Amerika’ya gitme

hayali ve Hasan'ın güçlü adam olma arzusu şeklinde dört katmanlı bir anlatım mevcuttur. Hikâyeler, onları yaşayan kişilerce aktarılır. Anlatı, dört katmanın birbiriyle bağlantısıyla ilerler.

İlk katman Büyükhanımın öykü zamanının geçmişle bütünlemesinin anlatımından oluşur. Hizmetçi Recep'in Büyükhanım için kurduğu masayla başlayan hikâye üç torunun gelişle boyut kazanır. Cüce hizmetliyle yaşayan Fatma, odasında uykusuz geceler geçirir. Fatma, kendini güvende hissettiği alanda geçmişle birlikte yaşlanır. On altı yaşında Doktor Selahattin ile evlenir. Dört sene çocuğu olmaz. İttihatçılarla takışan eşi nedeniyle sürgün hayatına mahkûmdur. Cennethisar'a taşınan ikilinin burada bir oğlu olur. Küçük biçiminde nitelen bu yerde doktorluk yapmak zordur. İnsan sayısı azdır. Yalnızca yakın köylerdeki insanlar muayeneye gelir. Zamanla methi duyulan doktor için başka yerlerden de insanlar gelir; fakat uğradığı dönüşüm sonucu Selahattin'in inançsız doktor biçiminde adı çıkar. İttihatçılar düşene kadar yaşamaya karar verdikleri bu mekânda, Doktor Selahattin ansiklopedi yazmaya başlar. İttihatçılar düşünce İstanbul'a geri dönebilir hale gelseler de Selahattin ansiklopedi bitinceye kadar burada yaşamaya karar verir; bu süreçte alkolik bir adama dönüşür. Ansiklopedisinden başka şeyle ilgilenmez, hayatını çalışmasını bitirmeye adar. Doğu'nun yaşantısından memnuniyetsizliğini Batı'nın ilmini işlediği eseriyle anlatmak ister. Yazdığı ansiklopedisiyle, Doğu'nun ona kötü gelen gerçekliğini yıkacağını düşler. Ona göre Batı'nın bilimi mevcut değişimi başaracak tek şeydir. Fatma, eşinin dönüşümüyle yalnızlık içinde hayat sürdürmek zorunda kalır. Ansiklopediyle vakit geçiren eşi, para kazanamaz ve yoksul duruma düşer. Başkışının zinetlerini satarak geçinmek zorunda kalırlar. Selahattin, Fatma'ya yardım etsin diye getirdiği kadınla ilişki yaşar, hizmetçiden iki çocuğu doğar. Fatma onları istemez köye gönderir. Selahattin, Fatma'dan ve onun inandıklarından nefret duyar; fakat onun parasına mecbur olduğu için kadını boşamaz. Ansiklopedisini bitirmeden ölür. Doğan, Fatma ve Selahattin'in oğludur. O da tıpkı babası gibi mutsuzluk içinde yaşayıp, alkolik olarak ölür. Büyükhanım eşinin yasak ilişkisinden doğma cüce hizmetçiyle evde tek başına kalır. Torunları onu ziyarete eder. Doksan yaşına gelen kadın geçmişinin izleriyle yaşamayı sürdürür. İkinci katman Faruk Bey'e aittir. Üniversitede tarih doçentidir. Anlamlandıramadığı tarih ilgisini sorgulayarak vakit geçirir. Veba için araştırma yaptığı sırada başka tarihi veriler bulur, onlarla dalga geçer. Tarihin anlamsızlığından beslenerek yazılar yazmak ister bu sırada ayrıldığı eşinin hayaline tutunur. Zamanının çoğunu araştırma yaparak, tarihi sorgulayarak ve içki içerek geçirir. Üçüncü katman Metin'in Amerika hayalidir. Gelecek yıl liseyi bitirecek olan Metin yazları teyzesinin evinde özel ders verip para kazanır. Biriktirdiği parayla babaannesinin yanına gzmeye gelir. O, akıllı ideallerini gerçekleştireceği günün hayalini kuran gençtir. Parasızlıktan bıkmış, Amerika'ya giderek büyük adam olacağı gün için çabalar. Geldiği yerde Ceylan adında bir kıza âşık olur. Aşk, onun eylemelerini değiştirir. Ceylan'a kavuşmak önceliği olur. Hiçbir zaman ait olamayacağı zenginlerin arasında varlık bulmaya çalışır. Tüm yaz çalıştığı parayı çaldırdığı ve Ceylan'a onu sevdiğini söylediğinde karşılık bulamadığı için Cennethisar'dan kaçmayı arzular. Büyükhanıma eski evi satıp apartman yaptırmaya ikna etmeye çabalar. Çabası sonuçsuz kalınca kardeşlerine İstanbul'a dönmeyi teklif eder. Son katman Hasan'ın hikâyesidir. Hasan piyangocu topal bir adamın oğludur. Babası çalışması ve okulu bitirmesi için ona baskı yapar. O,

lkclerle takılır, mahallede haraç keser. Ailesinden mutlu değildir. Herkese hükmedecek gücü olacağı günü bekler. Komünist Nilgün'e aÇıktır. Nilgün zengindir, ona yüz vermez. Onun peşinden koŐar, onu takiple vakit geçirir. Komünist diye nitelenen kızı aşık olduğunu öğrenen arkadaşları kızını tehdit etmesi için onu görevlendirir. Hasan Nilgün'e duyduğu aşkın karşılığını alamayınca onu dver ve ölümüne sebebiyet verir. eŐme kenarında çaldığı bir adamın cüzdanındaki kimliğe bürünerek hayatını devam ettirmek için İstanbul'a kaar. Kurgunun her katmanı birbirine bağlıdır. Bu bağlantı o duyguyu yaşayan insanların açılardan anlatılır. Tüm olayların sonunda başkişi Fatma'nın çocukluğundaki bir anısıyla son bulur. *Sessiz Ev* aidiyet duygusundan yoksun babaların çocuklarına devrettiği bir arayışın anlatısıdır. Kendini var edecek köklerinden kopuş ile büyük bir yalnızlığa doğan bireyler varlıklarını sonulandıramadan hayatları sonlanır.

Dört aşamalı olay örgüsü, kişilerin i ie geçerek hileŐtięi anlatının ismi içeriğe dair ipuçları taşır. *Sessiz Ev* kalabalıklar içinde yalnız kalanların anlatısıdır. Yaşanılan olaylar bireylerin hayatlarında büyük gürültüler koparır; ancak ev ve evin parçası insanlar bütün olaylar karşısında sessizliğini korur. Eserde evin kiŐileŐtięi görülür. *Sessiz Ev* ev halkının yaŐadıklarınaŐahittir. Her bireyin varoluş sancılarına kendi içinde yer açar. Doktor Selahattin ansiklopedisini yazdığı odada kimlik krizini yaşar, kendini arar bulamayınca kaybolur. Fatma Hanım önce tüm evin daha sonra ev içinde kendine aidiyet aradığı odasının içinde yalnız ve mutsuz bir hayata hapistir. Onunla aynı çatıda başka kadınla ilişki yaŐamasına ses etmez; yasak ilişkiden doğan çocuğu kendine hizmetli yapar bu yolla aynı acıyı gözlerinin önünde tutar. Oğulları, babadan kalan evde yaşamdan koparlar. Doğan babasının kaosunu kendi üstlenerek onun aŐamadıęı noktayı kendinin de aŐamayacaęını bilerek devralır. Gayrimeşru oğulları ise bu evde sahip olamadıkları hayatlarına eksik devam etmek zorundadır. Biri cüce diğeri ise topal kalır. Cüce ocuk eksikliğini hikayesinin başladığı yerde kalarak sürdürmeye karar verir. Topal olan kendine yeni bir aile kurarak yeni bir hayatı tercih eder; ama baba evinden uzaklaŐamaz. Bu eve çok yakın bir yerde ev tutar ve bu evden biri yüzünden yoksun başlayan hayatını yine bu evden biri nedeniyle eksik devam ettirir. Torunlar istemedikleri, yıkmak arzusu taşıdıkları ev ile zorunlu bir bağ taşırlar. Arayışları, sorgulayıŐları ve sonunda hep birlikte yok oluŐları bu ev sınırları içinde olur. Böylece herkes birbirinin çığlığını susturmayı tekrar ederek baskılar. Baş eğiş ile hep birlikte tizleŐtirdikleri sesleri acı bir sessizliğe dönüşür. Sığınılan ve koruyucu nitelikleri ile bilinen ev motifi bir kaotik bağ ve parçalanma aracına dönüşür. Eser adı itibariyle içeriğe karşıt imgelerle kısır bir dn­gye dönüşümünü aktarır. Kişilerin aidiyetsizlikleri, kkszlkleri, tutunamayıŐları, eylemsizlikleri mekâna verilen sıfatla vurgulanır.

Sessiz Ev'de gözlemlenen figür ilgisiz babadır. Bu babalık tutumunda, ocuk ile zorunluluk üzerine kurulu bir yaklaşım mevcuttur. Derinlikli olmayan bu yönelim, ailede çocukla ilgilenen birin varlığının bilinmesiyle orantılı biçimde ayrılır. ÇalıŐmayı çocuklarından nde gören ve onlara ayıracağı vakti işine engel bulan ilgisiz baba tipinde, babanın eşiyle yaşadığı sorunların sebebiyeti söz konusudur. Bu babalık tipi, çocukta görünme arzusunun doğurur. Başkalarına kendi varlığını ispat etmek için ocuk her Şeyi göze alır. Onda bulunmayan sevgi dışarıdaki dünyada mevcuttur inancı bu

figürün belirgin sonucudur (Karaköse ve Karaköse, 2019: 80-81). Anlatı boyunca ilgisiz babalara işaret eden özellikler yer alır. İlgili davranmaya çalışan babaların ise başarısızlığı gözlemlenir. Bu eksiklik, kendi rol model babalarının olmayışıyla ilintilidir.

Sessiz Ev romanında ilk fiziksel baba karakteri, Fatma'nın babasıdır. Ayrıntılarıyla verilmeyen bu baba, etkin bir tavır sergilemez. İletişimin tek yönlü olduğu bir rol sergileyen kişi, on altı yaşında doktor diye kızını evliliğe ikna etmeye çabalar. Fatma'nın hatıralarından silik izler taşıyan babaya dair en belirgin özellikler onu evlendirmek istemesiyle ortaya çıkar:

Çarşıdan dönüyoruz; dükkânlarda yeni bir şey yok. Akşam babamı bekliyoruz, gelir, konuşur, biz dinleriz; tütün kokar ve sesi öksürüklü konuşur. Bir keresinde de dedi: Fatma, seni isteyen bir doktor var. Cevap vermiyorum! Bir doktor varmış, ben susuyorum ve babam bir şey söylemiyor, ama ertesi gün bir daha ve ben daha on altı yaşındayım ve annem, bak Fatma, dedi, doktormuş ve ben düşündüm: Tuhaf şey, acaba beni nereden görmüş? Korktum ve sormadım ve gene düşündüm: Doktor. Kurukafa? Sonra babam bir kere daha söyledi ve ekledi: Parlak bir geleceği varmış Fatma, sordum sordurdum, çalışkan ve belki biraz hırslı ama namuslu ve zeki adammış, iyi düşün. Ben sustum. Çok sıcaktı şerbet içiyorduk: Bilmem ki ben. Sonunda, peki dedim ve o zaman babam beni karşısına aldı: Kızım baba evinden gidiyorsun, şunu kulağına küpe et: Erkeklerle çok sormamak gerektiğini anlatıyordu, merak kediler içindir, peki baba, zaten biliyorum, ben sana bir kere daha söyleyeyim de kızım, elini de öyle koyma, bak tırnaklarını da ısırma artık kaç yaşındasın, peki baba sormam, sormayacaksın, sormam” (Pamuk, 2020: 20).

Fatma'nın babası “bekle-, dinle-, iste-, sorgula-, söyle-” eylemleriyle gücü elinde tutan bir tutuma sahiptir. Kontrolü ve yönlendirmeyi elinde bulunduran babanın öksürüklü sesi, gücünü gölgeleyen şeydir. Ses insan kimliğinin varlıksal gücüdür. Hâkimiyet insanın sesiyle gürlük kazanır. Fatma'nın babasının sesindeki siliklik kimliğine de yansır. Eylemindeki şüpheyi ve sonucunda gerçekleşecek trajedinin de habercisidir. Fatma'nın “dinle-, sus-, sorgulama-” eylemleriyle teslim ettiği hâkimiyeti öğrenilmiş bir gerçekliktir. Babasının erkeklik ve susma üzerinde verdiği öğüdü bildiğini söylemesi yine bu öğrenilmişliğin bir sonucudur. Kız çocuklarının ilerideki eş seçimlerinde rol model edindikleri figürün baba olması, başkışının evliliğindeki tutumun nedenini de gösterir. Fatma, ileride evleneceği erkeğin ön simgesi babasından bildiği davranışlarını kendi evliliğinde sürdürür. Eşiyle birlikte sürgün edildiğinde hayatını geride bırakır. Başka bir kimlik kazandığı eşinin eylemlerini sorgulamaz. Babasından öğrendiği gibi merak etmez ve sorgulamaz. Eşine karşı bir duruşa sergilemez. Eylemsizdir. Eşinin gölgesinde çürüyen hayatına izleyicilik yapar. İlk erkek rol modeli babasında kalan pasifiyetle erkek çocuğuna da hükmedemez. O da babasının izinden giderken sonucunu bildiği durumu engelleyemez. Kendi babasından başlayan zayıflığı kendi eşine, çocuğuna, torununa karşı devam ettirir.

Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev* eserinde Tanrı merkezli bir babalık sorgulamasına yer verilir. Kurgudaki fiziksel babalık modellerinin dışındaki baba figürünün ilki Tanrı'dır. Kurulan dünya düzeninin bir yaratıcısı olduğu düşüncesi ve insanın kendi gücüyle kontrol edemediği şeyleri düzenleyen bir üstün gücün varlığına inanmayla başlar. Bu babalık görünümü doğa yasalarının açıklanmasında kullanılırken zamanla yasaların koyulmasında da etkili olur. Kaotik iktidarlık

arayışını tek bir elde toplayan yaratıcı inancı, babalık söylemiyle birleştirilerek herkes için aynı ve gönüllü bağlılık anlamı taşır. Yaratılan insanların tümünde oluşturulan ortak menfaat algısı ile toplumsal kargaşanın önüne geçilir. Bütünün çıkarlarını, ihtiyaçlarını, amaçlarını bütüne sahip olan ilahi görünüm korur; böylece yaratılanlar arasındaki otoriteye aidiyet arzusu bölüştürülür. Kutsal dinlerin ve onların yasalarını belirleyen kutsal kitapların inmesiyle yaratıcının bilinen adı koyulur. Teolojik kökende dinlerin kurallarını yayan peygamberler Tanrı'nın emirlerini ileten araçlardır. Kutsal kitapların yapıbozumu ve sosyolojik bölünmeyle her topluluk kendi dinini ve o dinin yaratıcısını benimser. Yaratıcının ikonik görünümü farklı olsa da gücü tek elde bulunduran rolü ortak kalır. İnanma eğiliminin sonucu Tanrı'nın rollerinin dağılımı ve babalığın Tanrı'nın rolüne yakınlığı nedeniyle Tanrı'ya baba adı verilir. Hristiyanlık temelli bu adlandırma İslami referanslarda karşılık bulmaz dolayısıyla Tanrı'nın baba görünümü Hristiyanlık merkezli ele alınır. Baba-oğul-kutsal ruh üçlemesindeki görünümüleriyle babalık ve Tanrılık bütünleşmesi kabul görür. Anlatı içindeki Tanrı sorgulaması Tanrı'ya inanma ve yaratıcının varlığını reddetme biçimindedir.

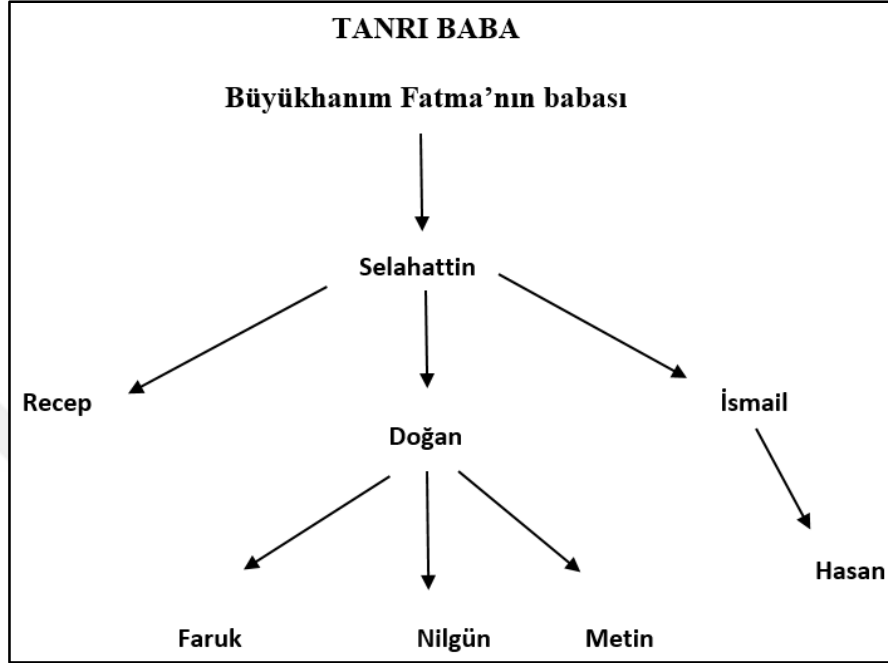
Tanrı merkezli bir baba arayışına yer verilen Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev* adlı eserinde Tanrı, insanların zihin dünyasında inşa ettikleri ilk baba görünümde vardır. Hristiyanlık kaynaklı sözü geçen bakış açısındaki baba, simgesel bir babalık sergilemesidir. Tanrı, baba olma durumunun isimsel dayanağıdır. Tanrısızlık, öldürülen yok edilmeye çalışılan zihinsel baba algısı, çocukların gölge biçiminde kalmasının esasını oluşturur:

Dinsel gereksinimlerin bebeklikteki çaresizlik ve onun doğurduğu baba özleminden türetilmesi, özellikle bunun salt çocukluktan kaynaklanıp süren bir duygu değil, kaderin gücü karşısında duyulan endişe yüzünden sürekli korunan bir duygu olduğu göz önüne alındığında, bana reddilemez geliyor. Babanın korunmasına duyulan gereksinime benzer güçte bir başka çocukluk gereksinimi düşünemiyorum (Freud, 2021b: 32).

Hristiyanlıkta Tanrı'nın koruyucu, gözetken, her bir ferdi kulu diye adlandırıp birleştiren, sevgi bağıyla güçlendirip, insanın dünyadaki yolculuğuna rehberlik eden özellikleriyle biyolojik babaya akatıldığı bilinir. Baba figürü, ailesi üyelerine karşı Tanrı'dan alıntılanan sorumluluklar ile yaklaşır. Onları korur, çocukları kendiden doğan ve ona ait bireyler olması nedeniyle sahiplenir. Sevgi bağıyla kimliklerini inşa eder. Babalık kavramının Tanrı'dan aktarılan niteliklerle doğan biyolojik görünümü bu biçimdedir. Selahattin biyolojik babalık görünümünün Tanrı'dan kalma geçişini gösteren babadır; fakat o, Tanrı'yı/babayı tanımamayı seçer. Selahattin'in inanan olmaya düşmanlığı, babaya özlemin ve baba olma istencinin karşılığıdır. Büyükbaba Selahattin'den kalan yıkıntılar kendi çocuklarına onlardan da çocuklarının çocuklarına yayılır. Bunun sonucunda bağlanacak kaynakları olamayan çocuklar yalnızlık içinde çürüyüp dağılır. Çalınan aidiyet duyguları, belli belirsiz kökenleri, köklerin zayıflığı, kimliklerin krizi, kurulamayan düzenlerin açıklaması babasızlık temellidir. Babanın silik varlığıyla ulaşılan noktaların yarımılığı anlatının işaretçisidir. Net bir babalık görülmemesi net bir kimlik tanımlanmamasının açıklayıcısıdır; dolayısıyla kurgudaki çocuklar öldürülen babanın

gölgeleri kalmak zorunda kalır. Bu zorunluluğun gerektirdiği yıkım anlatı kişilerinin kaderini belirleyen unsurdur.

Şekil 4: Babanın Fiziksel Yansılar

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi fiziksel baba görünümüleri Tanrı üst başlığı altında biçimlenir. Tanrı simgesel babadır ve anlatıda kutsal işaret eden ilk babadır. Bu babaya bağlılık tüm çocukların yazgısını belirler. Tanrı'nın dışında üç fiziksel baba daha vardır. Büyükhanım'ın babası birinci, Selahattin Bey ikinci, onun meşru ve gayri meşru yollardan sahip olduğu oğulları Doğan üçüncü, İsmail ise son fiziksel baba görünümüdür. Selahattin Recep, Doğan ve İsmail'in babası iken Faruk, Nilgün, Metin ise Doğan'ın çocuklarıdır. Hasan'ın babası İsmail'dir. Böylece baba figürünün babadan oğula geçen aktarımı görülür. Selahattin'in Tanrı ile kaotik ilişkisi onu anlatının merkez baba unsuru haline getiren etkidir.

Tanrı babanın sorgulanan varlığı gerçek babaların babalıklarının eksik kalan taraflarının açıklaması olur. *Sessiz Ev*'in ikinci baba figürü Tanrı babanın yokluğundan biçim bulan Selahattin'dir. Onun babalığının aktarımı ondan sonra gelen babaları anlamak adına önemlidir. Anlatının tümünü kapsayan Tanrı baba, Selahattin'in varlığıyla ortaya çıkar. Selahattin'in ilgisiz baba tutumu ait olmayı beceremediği toplumdan "Öteki"leşmesiyle başlar. Sürgün edilip geldiği Cennethisar'da Batı toplumun kaidelerine uygun bir ansiklopedi yazmaya koyulur. Eşine Doğu'nun köhneleşmiş yapısına karşı Batı'nın biliminin kutsallığından bahseder. Tanrı'nın yokluğunu ispatla bunun mümkün olacağını düşünür. Karısına Tanrı'nın yokluğunu kabul etmesi yönünde baskı yapar. Tanrı onun yazdıkları olacaktır:

Her şeyin kendine göre bir nedeni olduğunu öğrenince herkes, akıllarında Allah'a yer kalmayacak, çünkü açan çiçeklerin, yumurtlayan tavukların ve yükselip alçalan denizin gürleyen gökle yağmurun nedeni sandıkları gibi Allah'ın hikmeti değil, benim ansiklopedimde yazdıklarım olacak. O zaman yalnızca şeylerin başka şeyleri yaptığını ve Allahlarının elinden hiçbir şey gelmediğini anlayacaklar. Orada varsa bile o Allah, oturup seyretmekten başka yapabileceği bütün işlerini bizim bilimimizin onun elinden alıverdiğini görecekler. Söyle bakalım Fatma, bu dünyada olup biteni seyretmekten başka hiçbir şeye gücü yetmeyen her kimse o artık, Allah sayılır mı? (Pamuk, 2020: 120).

Selahattin'in sorguladığı şey, Tanrı değil Tanrı'nın eylemsizliğidir. O sürgün edilirken müdahalede bulunmayan Tanrı onu yalnız bırakır. Onu küçük bir kasabada az insanla yaşamaya mahkûm eder. Varoluşçuluğun temsilcisi Jean Paul Sartre'ın insanın dünyaya tükürülmesi ve bir daha müdahale edilmesinden doğan yokluğu bu eserde baba Selahattin ile belirir. Diğerlerinin yanında o artık bir suçludur. "Öteki"leşmek Selahattin için aidiyetsizliğin başlangıcıdır. Ait olmakta zorluk çektiği yaşam onu zorlarken Tanrı'nın kişinin kendi içinde inandığı müdahalesiz tavrı onu yokluğa iter. Mutlak gücü elinde bulunduran ve sonsuz hâkimiyeti olan Tanrı'nın yerine geçmek aidiyetinin başlangıç noktasına kavuşma demektir. Anlatı kişisi için "Tanrıların gözlerimizin önünde ölmedikleri yerde hiçbir çekicilik yoktur" (Cioran, 2021: 23) bu nedenle onu öldürmenin bir yolunu aramaya koyulur. Uğruna ömrünü adadığı ansiklopedisine bağlılığı bu umuttan kaynaklanır. Ansiklopedi bitince Tanrı babanın gücünü eline geçireceğine inanır. O, Tanrı'nın babalığını devrettiğine inanılan devlet babayı ondan daha üstte bir baba figürüne dönüşerek yeneceğini düşünür: "benim kitaplarıma, 48 ciltlik ansiklopedime benim ve asıl Tanrısal şeyin artık bu ciltler olduğunu, ben olduğumu anlayacaklar Fatma. Evet, ben Doktor Selahattin, 20. yüzyılda "o"nun yerine artık bütün Müslümanların yeni Tanrı'sı niye olmayayım ki? Çünkü bilimdir artık Tanrı'mız, işliyor musun Fatma?" (Pamuk, 2020: 121). Ansiklopedinin kanıtlanması onun yeniden varlığının kabulünün anlamına gelir bu nedenle Tanrı'nın yerine geçme arzusu simgesel bir aidiyetin anlamını taşır. Özellikle Müslümanların Tanrı'sı olma isteği kendi yaşadığı topraklara aidiyetin kanıtlanmasıyla var olacağı anlamından ötürüdür. Selahattin Tanrı'yı zihninde öldürerek onun özünden yeniden kabullenişini gösterir. Tanrı'nın varlığı onun iktidarının eksikliğine sebep olacağı için o, Tanrıyı/babayı ölü olarak betimler. Freud'un *Totem ve Tabusu*'ndaki (2021a) babanın öldürülüp oğulların baba oluşundaki simgesel düzen burada da kendini gösterir. Tanrı'yı yiyen oğulların babayı daha ulaşılmaz kılması örneğindeki gibi yokluğunu yüksek sesle söylediği Tanrı daha kutsal hale gelir. Tanrı'yı öldürerek Tanrı olma arzusu taşıyan Selahattin yaratıcı baba olma serüvenin ikonu ansiklopedisini bitirmeden ölür:

Oğullar babadan nefret ettikleri gibi onu seviyorlardı da. Nefretin saldırganlıkla tatmin edilmesinden sonra, eylemeden duyulan pişmanlıkta sevgi öne çıktı ve baba ile özdeşleşme yoluyla üstbene kurdu, babaya karşı gerçekleştirilen saldırganlık eyleminin cezasıymış gibi bu üstbene babanın gücünü verdi, eyleminin tekrarını engelleme amacı güden kısıtlamalar koydu. Babaya karşı saldırganlık eğilimi sonraki kuşaklarda da tekrarlandığı için suçluluk duygusu da varlığını sürdürdü, bastırılan ve üstbene aktarılan her saldırganlıkla yeniden güç kazandı (Freud, 2021a: 89).

Tanrı'nın daha kutsallaşması eylemi ise insanın ölümü keşfiyle başlar bu nedenle Selahattin ölüm maddesini yazarken uzunca bir süre geçirir; yazmak ister yazamaz; bu onun Tanrı'nın varlığına teslimiyeti anlamındadır. O, artık Tanrı'nın gücüne boyun eğeceğini keşfeder: “Ölümden sonra hayat yoksa ölümlerin hayatı bütünüyle, geriye hiçbir şey kalmamacasına, ölümle birlikte yok olur gider” (Pamuk, 2020: 239). Selahattin Tanrı'yı yok sayarak iktidar olmayı hayal eder; ama bu durum gerçekleşmez. Her geçen gün gücünü kaybeder. Fakirleşir, itibarsızlaşır. İnsanlar onu önemsemez hale gelir. Ekonomik yoksunluk yine Tanrı ile bağlantısızlığı doğurur. Hristiyanlıkta Tanrı babanın, zenginlik ve fakirlikle ilişkisi mevcuttur. Tanrı babadan devlet babaya geçişin nedeni Tanrı'yı baba ilan edenlerin konumudur. “Hristiyanlık fakir, eğitimsiz ve devrimci kitlelerin içinden önemli bir tarihsel mesihçi devrimci hareket olarak ortaya çık(ar)” (Fromm, 2017: 43) dolayısıyla yoksunluğun kriz ile sonuçlandığı çevrelerde dinsel bir güç olan Tanrı'yı meydana getirir. Ekonomik refahın yıkımı aynı sonuca neden olarak bu sefer devleti baba ilan eder. Zengin insanların zulmü Tanrı baba'yı Tanrı babanın zengin etme ümidi devlet babayı açığa çıkarır. Düşük gelirli duruma gelmek ceza biçimi alır: “Babası şöyle yanıtladı: “Göklerin çiyinden, zengin topraklardan uzak yaşayacaksın” (Yaratılış, 27: 39) böylece cezadan kaçış inançsal bütünlükle sağlanır. Yüksek gelirli olmak ise Tanrısal itaat ile mümkündür. Selahattin Tanrı'dan uzaklaştıkça ekonomik gücünü kaybeder. Onun Tanrısal doğumunun tek dayanağı yazdığı eseridir. Ansiklopedisiyle “yeni Tanrı” olmayı hayal eder. Ölüm onun bu eyleminin sonuçsuzluğunu işaret eden buluşudur. Ölüme teslimiyetinin temelinde bunu başaramayacağına olan inancı yatar. Ölümden sonraki hayatın yokluğuna bağlanma fikri onunla birlikte Tanrısal gücün sonsuza dek kaybolacağı düşüncesini açığa çıkarır. Ölümden sonra hayat olmazsa baba ve onun otoritesinden geriye hiçbir şey kalmaz. Gücün ve otoritenin sahibi Tanrı'nın yerini alamayan, O olma fikrini yüklediği kitabını bitiremeyerek var olamayan ve her geçen gün kendindeki kısıtlı gücün ortadan kalkışını yaşayan Selahattin, hiçlik ile tüm gerçekliğin üstünü örtmeye çabalar: “Hiçlik! Evet, Hiçlik denen bir şey var ve bu zavallı savaş ölümleri, şimdi, bu Hiçliğin dipdiri kuyusuna düşüp gittiler. Fatma, korkunç bir duyguydu bu: Allah ve cennet ve cehennem olmadığına göre, ölümden sonra yalnızca hiçbir şey var: Hiçlik dediğimiz şey var yalnızca” (Pamuk, 2020: 239) Selahattin kaybettiğin tüm değerlerine karşılık elde ettiğin her şeye karşılık hiçliği koyar. Her şey hiç olacağına göre Tanrı'yı yok saymakta suç olamaz. Hiçlik, cezayı, suçu, suçluyu, güçlüyü, güçsüzü aynı hizaya taşır. “Etik mükemmellik ülküsünün kendisi olan Tanrısal varlık, insanların ruhuna bu ülkünün tohumunu, öte yandan bu ülkeye uygunluk içinde yaşama dürtüsünü yerleştirmiştir (Freud, 2019: 173). Mükemmel olamayan Selahattin ruhudaki tohumu dönüştürerek yaşama tutunma nedeni bulur. İnanıklarına ilk önce Fatma'yı ikna etmeye çabalayan Selahattin bunda başarılı olamaz. Fatma Tanrı'ya yani babaya inanmakla kararlıdır. Aynı hayatı paylaştığı karısına varlığını kabul ettiremeyince dış dünyadakilere varlığını kanıtlamayacağını farkındadır. Karısının Tanrı'ya inancı, sürgün olan değil sürgün eşi nedeniyle zorunlu sürgünlüğü Selahattin'i kadına karşı tahammülsüz hale getirir. Fatma özgürdür fakat eşiyile birlikte tutsak yaşar. Fatma'nın gücü elinde bulundurması nedeniyle içteki gücünü eksikliği onu daha büyük çıkmaza sokar. Ona değil Tanrı'ya inanan, özgür, babanın otoritesinin kanatları altında ve güvende kadının varlığı ona yokluğunu hatırlatır. Yaşama dâhil olmasına engel olan kadına nefretle

bakar: “budala kadın, aptal kadın, herkes gibi senin de beynini yıkamışlar ne Allah var ne ahret, öteki dünya bizi bu dünyada yola sokmak için uydurulmuş iğrenç bir yalandı” (Pamuk, 2020: 59). Onu kendi gücüne inandırmak isteyen adam başarılı olamayınca hizmetçi kadınla birlikte olur. Ondan çocuklara sahiptir. Kadının gücüne karşı kendi emrindeki bir kadınla birlikte olarak Fatma’nın inanç kaynaklı simgesel otoritesini yıkmak ister. Bu durumu iki kadının karşılaşmasını yaptığı bölümle anlamak mümkündür:

Kadın erkeğin tamamlayıcısıdır... İkiye ayrılır... Birinciler, doğal kadınlardır, bunlar doğanın kendilerine verdiği zevklerin ve keyiflerin hakkını veren, rahat, dertsiz, tasasız, doğal kadınlardır ki bunların çoğunluğu halktan, aşağı sınıftan çıkar... İkinci tür kadınlar ise asabi, buyurgan, kibar, kör inançlara kanmak zorunda kalan, soğuk, anlayışsız kadınlardır... Bu ikinci tür kadınlar o kadar soğuk ve anlayışsızdır ki, birçok bilgin, filozof, anlayışın ve aşkın sıcaklığını aşağı sınıftan kadınlarında aramışlardır... Bundan bir çocuğu olmuştur... Niye utanmalı? Hayatın gerçeğidir... (Pamuk, 2020: 179)

Erkeğin tamamlayıcısı ilk kadınlar, erkeklerin otoritesine yatkın, erkeğin arzuladığı her şeyi kolayca elde ettiği, kendinden alt sınıfta, kolay kontrol edilebilir özelliktedirler. Hizmetçiyi Fatma’ya tercihteki en temel esas kolay elde edilmeleridir. Fatma bunun tam aksidir. Tanrı’ya/babaya inanan, inanma özgürlüğünü elinde tutma konusunda ısrarcı, karşı duran ve itaat etmeyen nitelikleriyle ikinci grupta yer alır. Bu Selahattin’in arzu edip elde edememesi anlamını taşır. Arzu nesnesi kadının boyunduruğunun dışında kalışıyla erkek kendi sınırları içinde kalan kadını tercih ederek doyuma ulaşmayı yönlenir. Kadının varlık alanının sınırlarını erişemeyen erkek onun hâkimiyet alanındaki konfor alanını bozarak onu yenmeye gayreti taşır. Aşılamayan Tanrı’nın iktidarı, devletin güç temelli otoritesi, kadının özgürlük alanı babayı çürümeye götüren etkidir.

İlgisiz tutumunu hayata karşı duramayışından alan babanın üç oğlu vardır. Bunlardan ilki evliliğinden dört yıl sonra sürgüne gittikleri yerde dünyaya gelen oğlu Doğan’dır. Diğer ikisi hizmetçi kadından yasak bir ilişki sonucu dünyaya gelen Recep ve İsmail’dir. Doğan, babasının öz oğludur. Rol modeline uygun biçimde davranır. İçki içer, annesinin babası gibi olmasın diye gizli sattığı mücevherleriyle yolladığı okuldan politikacı çıkar. Anne babayı rol model almasın diye onu yatılı Fransız okullarında okutur; fakat bu uzaklık genetik gerçekliği aşamaz. Babasının yazdığı kitabın peşine düşer. Zavallı, cılız, sakın bir kadınla evlenir. Bu evlilikten tıpkı babası gibi üç evlat sahibi olur. O da ölünce tek başına üç çocukla kalır. Babasından ödünlediği modele uygun hareket ederek çocuklarıyla ilgilenmek yerine işini terk ederek çocuklarını teyzesinin himayesine bırakır. Doğan için eserde sıkça “gibi” edatıyla sağlanan benzeşim unsurları verilir: “Doğan Bey önüne bakıyor, düşünüyordu, sonra şöyle dedi: Kafam işlemeyeceğine öleyim daha iyi, anne düşünmeden yaşayamam ben ve Büyükhanım bu düşünmek değil yavrum, yalnızca hüznlenmek dedi, ama birbirlerini dinlemeyi unutmışlardı artık. Sonra Doğan Bey, o mektupları yaza yaza öldü. Ağzından kan geliyordu babası gibi...” (Pamuk, 2020: 49) Doğan, tıpkı babası gibi var olma eyleminde anneyi onaylayıcı yapar. İyi bir yere gelecekken her şeyi terk ederek yalnız, mutsuz yaşar. Babası gibi her

şeyi yarım bırakarak ölür. Doğan, babası gibi olmayı sürdürür. Hayattaki acısını bıraktığı yerden devralır:

Belki vekil yaparlar, kaymakamlıktan ayrılma, bak valilik sıran geliyormuş oğlum, demedim mi, hayır anne, dayanamıyorum artık, hepsi iğrenç, çirkin anne, vah zavallı yavrum benim, sen niye ötekiler gibi işinle evin arasında gidip gelmiyorsun, ama biliyorum dedim bir gün, öfkelenmiştim, çünkü tembel ve korkaksın değil mi, baban gibisin, yaşamaya, insanlar arasına karışmaya cesaretin yok değil mi, onları suçlamak ve hepsinden nefret etmek daha kolay; hayır anne, hayır, sen bilmiyorsun, hepsi iğrenç, kaymakamlığa bile dayanamıyorum artık (Pamuk, 2020: 63).

“Öteki”ler gibi” yaşamayı bilmeyen Doğan, sadece babasının bildiği yoldan gitmeyi öğrenir. Babanın yaşamdan kopuşu, aidiyetsizliği, tutunamayışı, yalnızlığı, mutsuzluğu, yabancılığı oğluna geçer. O da hayatı yaşamayı değil acısını çekmeyi tercih eder. Bu tercih bilinçli bir eylemden ötedir. O, babasının sınırlarını çizdiği sistemsizliğe baş eğer. Tıpkı babası gibi hareketsizliği ve öğrenilmiş çaresizliği benimser. Düzenin zıttı tavrıyla mevcut duruma karşı söylemler içerir ancak beğenmediği düzeni değiştirmek için harekete geçmez. Baba ve oğulun ortak noktası yaşamadan kopuşu bir çözüm olarak görmez. Babasız büyümüş çocukların kaderine uygun biçimde davranarak kendi çocuklarını da en kısa yoldan babasız bırakır. “Kahraman dediğimiz, babasına karşı gözü peklikle başkaldıran ve sonunda onu savaşıyor yenilgiye uğratan kişidir. Elimizdeki efsanelerde babanın istemine (iradesi) karşın çocuğun dünyaya gelmesi sağlanır, babanın haince emeline oğul kurban edilmekten kurtarılarak ilgili savaş, kahramanın yaşamının ta ilk günlerinde başlatılır (Freud, 2019: 33). Doğan babası gibi bir kahraman olmaktan ziyade kurban olmaya yönelir. Doğduğu anda ona biçilen yazgısı/ babası nedeniyle onun kahraman olma şansı son bulur. Çocuğa yırtıcı bir kuşun adı verilerek örtük bir ayrıklık sağlanmaya çalışılır; ama Doğan, babası gibi davranarak bu adı eylemsel düzeleme taşıyamaz: “Doğan koyacağım, bu doğan yeni dünyayı hep bize hatırlatsın diye, zaferle ve güvenle yaşasın diye ve dünyaya gücünün yeteceğine inansın diye!” (Pamuk, 2020: 83) Doğan Selahattin’in yeni dünyasının ilk inancısı olmak için bir fırsattır; fakat baba ona yeterince ilgi göstermeyince bu doğum gerçekleşemeyerek tamamlanamayan dilekten ötesini imlemez.

Selahattin’in babalık kavramı Doğan ile sınırlı değildir. Yasak bir ilişkiden doğan iki çocuğu vardır. Bunların biri cüce diğeri ise topaldır. Bu iki sıfat babanın eksikliğinin imgesel karşılayıcısıdır. Recep Büyükhanımın yanında hizmetçilik yapar. İsmail Doğan Bey’in teklifini kabul ederek aldığı bir miktar parayla onlara yakın, babalarının mezarına daha yakın taş bir evde yaşar. Selahattin, Fatma’nın bildiğini bilerek kadınla birlikte olur. Hizmetçi kadın kocası askere gitmiş daha sonra gelmemiş bu sebeple fakir düşmüş biridir. Selahattin Bey’in zorbalığına dayanamayan hizmetçi gidince Fatma’ya yardım diye eve getirilen kadın daha sonra Selahattin Bey’in yasak aşkı olur. Buna tahammül edemeyen Fatma onları dövere köye gönderir. Köyde üvey babalarından eziyet görerek büyüyen çocukları Doğan tekrar baba evlerine getirir. Fatma nefretle yaklaştığı çocuklardan birinin kendine hizmetçisi biçiminde yanında tutar. Ondan nefret eder: “Allahım sen affet, bir insanın piçliğinden gururlanmasına dayanamıyorum, sanki hepimizde çok seviyor da seni Selahattin daha çok dua ediyor” (Pamuk, 2020: 59) Kadın çocukları piç diye tanımlar. Her eylemlerinden nefret ve

tiksinti duyar. Kendine ceza iki çocuktan biriyle hayatını geçirmek zorunluluğu babadan kalan son çiledir. “Baba artık iyilik ve haz dağıtan efendi olarak değil, ataerkilliğin pater potestasının evrendeki tiranı olarak yaşamaktadır” (Lesourd, 2018: 25). Baba ezici hâkimiyetini bu iki çocuğun varlığıyla kadına yükler. Kardeş olsalar da Doğan ile ayrı bir paydada yaşamayı sürdürürler. Biri evin beyi diğeri hizmetçisi olur. Recep’in cüceliğiyle hayattaki kısıtlanmışlığı işaret edilir. Babasının günahının sonucunu üvey baba eziyetiyle ve herkes için unutulmayacak bir görüntüyle öder. Cüceliğiyle dalga konusudur. O, babasından aksi bir tavır sergilese de eksikliği ondan kalan bir iz olarak devam etmek zorundadır. Evdeki “Öteki”lik sokağa Recep’in kısa bedeniyle taşınır. Babasızlık, annesizlik temelli aidiyetsizlik onun yarım kalış nedenidir:

O zaman çocuk artık soruyu sorar: Baba der, niye o adam öyle küçük? Çünkü annesi onu evlenmeden doğurmuş, derdim eskiden. Sıtkı evlenmiş. Faruk Bey de evlenmedi, ama çocuğu olmadı ve annemde tam tersi olduğu için annemi ve bizi Büyükhanım köye yollatmış. Yollatmadan önce kelimeleri ve sonra asıl bastonuyla annemi ve bizi sıkıştırırken, annem, yapmayın Büyükhanım, demiş, çocukların ne günahı var? Ben de işittiğimi sanıyorum bazan o sözleri, o korkunç günü... (Pamuk, 2020: 14)

Cüce eksik kalmış, gelişmemiş, normalin dışında, farklı, kusurlu ve “Öteki” demektir. Recep’in cüceliği evlilik bağıyla tamamlanmayan ailenin fiziksel varlığıdır. Recep tam değil, yarıdır. Cüceliği bu yarımlığın bir kusur nedeniyle oluştuğunun göstergesidir. Bir bütünün parçası değil, gizli kalması gereken bir durumun sonucu olarak dünyaya gelme ağırlığı altında kalan çocuk, diğerlerinden hem fiziksel hem duygusal anlamda eksiktir. Zavallı bir kadından doğma çocuk, ilgisiz bir babanın tutumuyla daha da küçülür. Büyükhanımın dövme eylemiyle küçülen annenin görünümü çocukta sürer: “sen onun oğlu değil, piçisin ve hiçbir şeye hakkın yok” (Pamuk, 2020: 180) Fiziksel görünümdeki yarımlık ve belirli bir noktadan sonra bulanıklaşan gerçekliği aldığı soyadıyla tamamlanır. Recep’in soyadı Karataş’tır. Gerçek babasının soyadı Darvinoğlu’dur. Babasının garip hayatı anlamlandıramadığı soyadıyla devam eder. Hizmetçiden doğan kardeşler yanına atıldıkları üvey babanın soyadını taşır. Bu soyad, hayatların özeti gibi karanlık bir anlama sahiptir: “Düşündüm: Bana soyadını veren babam ve benim soyadım Karataş’tır. Ne demek olduğu açık. Oysa bazılarının ne demek olduğunu anlayamam. Bunları öyledir” (Pamuk, 2020: 51) Baba evinde ait olamadıkları ev bütünlüğünü babadan gelen soyadın taşıyıcısı olmayarak da sağlayamazlar. Recep ve İsmail annesi babası tarafından aidiyet kazandırılmamış, yalancı, kurgu birer kimliğin kullanıcılarıdır. Recep cüce biçiminde bu eksiklik gösterirken; İsmail topallıkla işaret eder. İsmail aynı kaderi yaşayan kardeşinden farklıdır. O, babasından ve annesinden aldığı yaraya karşılık onların günahlarından kendini sıyrarak yeni bir hayat kurmayı başarır. Onların çatısının altındaki topallık durumu süregelir; ancak o, bir parçasını kaybederek başladığı hikâyesine yeni bir aile kurarak devam ettiren olur. Recep ise onu cüceleştiren sistemin içinde devam ederek cüce kalmaya zorunludur. Recep’e efendi diye hitap ederler. Bu onun toplumsal statüde diğerlerinin altta olduğunu gösteren ifadedir. Doğan onun kardeşidir; ama beydir. Faruk, Metin onun yeğenleridir; fakat beydir. O ise, aynı soydan geldiği ailenin çalışanıdır. Toplum bakışında Recep orta sınıf bir işçi hitabına sahiptir. Bu onun ait olmadığı dünyanın ve babanın bıraktığı bir izdir.

İsmail yokuşta taş bir evde yaşar. Kurduğu yeni düzende babalık rolüne sahip olur. Hasan adlı bir oğlu vardır. Piyango satarak geçimini sağlayan baba, oğlunun okuması için baskı yapar. Eve gelip ders çalışmadığını gördüğünde onu azarlar. İsmail'in üvey babasından öğrendiği şiddet eğilimi öz babasından öğrendiği bilime yakınlık tavrının şekillenmesinde etkindir. Çocuk dersten kaydardığında onu döver ama bu ona zarar veren nefret içerikli şiddet eğilimi değildir. O, oğlunun kendisine benzemeyen bir hayata sahip olmasını ister. Bunun için lise diploması şarttır. Bu şartı elde etmesi için çocuğun çalışması gereklidir. Şiddetin amacındaki faydalık onu olumlu bir eylem haline dönüştürmez. Hasan babasından nefret eder. Ona “topal piyangocu” (Pamuk, 2020: 127) der. O da topal bir piyangocunun oğludur ve bu durum onu hiç mutlu etmez. O, büyük bir adam olup babalığı eline geçireceği günü bekler. Babasından nefret ederken annesine çok bağlıdır. O babasının ezdiği zavallı bir kadındır. Babası annesini döver hatta bu yüzden bir daha çocukları olmaz:

Bana beni severek bakıyordu. Annemi ne kadar sevdiğimi ve babamı ne kadar sevmediğimi düşündüm. Anneme acıdım ve babam onu bir zamanlar dövdüğü için başka kardeşim olmadığı geldi aklıma. Bu hangi suçun cezası? Ama benim kardeşim annemdir: Düşündüm: Biz ana-oğul değil de kardeşiz sanki ve bizi ceza olsun diye bu topal adamın evine yerleştirmişler ve onun sattığı piyangoların parasıyla hadi bakalım, yaşayın yaşayabilerseniz demişler (Pamuk, 2020: 128).

İsmail'in karısını dövmesi üvey babadan kalma bir öğrencidir. Üvey babadan dayak yiyen anne, öz babanın karısından dayak yiyen anneyi görerek büyür. Büyürken aldığı bu tahribat, kendi karısına davranış biçimini olumsuz sonuçlandırır; böylece o, şiddete meyilli, gördüğünü uygulayan ve sorgulamayan bir adam haline dönüşür. Hasan'ın babasından nefreti anneye yakınlığı ve babayı bir ceza olarak görmesi tarihte bilinen ilk günahı akla getirir. Hz. Âdem ve Hz. Havva cennetten yasak meyveyi yiyerek kovulurlar. İlk günahı işleyen annenin cezasını çocukları çeker. Günahın devamın Kabil kardeşi Habil'i daha güzel kardeşiyle evlendiği için öldürür. Hasan'ın hikâyesi buna çok uzak değildir. Babasının annesi yasak bir ilişkiden dolayı cezalandırılarak köye gönderilir. Yaptıklarına karşılık onu döven zulmeden bir erkeğin elinde kalır. Bu onun günahının cezasıdır ve günahın sonunca doğan İsmail annesinin cezasını üvey babasının zulmüyle öder. Mevcut ceza kendinden olana sirayet eder. Hasan'ın annesi babasının soyundan gelen günahın taşıyıcısı olur. İsmail kendi soyundan kanından olacak bir varlığın dünyaya gelememesine sebebiyet verir. Hasan'da babasının günahının bedelini katledilen kardeşinin yoksunluğuyla öder. Selahattin'in yasak ilişkisi annenin yazgısı kendinden gelenleri de aynı döngünün içinde ilerletir. Babanın eylemsizliği bu döngüyü kısırlaştırır en büyük etkidir. Hasan'ın güzünde kadın zavallı bir yaratıktır: “Kadın zavallı yaratıktır, onlara bakanları sevmem, onlara bakıp yalnızca yatmayı düşünenler, sivilceli abazanlarla materyalist zenginler ve pis heriflerdir” (Pamuk, 2020: 173) Zavallı yaratıkların arzu nesnesi olma dışında bir fonksiyonu yoktur, “anneyi arzu nesnesi yapan gerçek babanın dışarıda tutulmasıdır (Leusord, 2018: 64). Babanın silik varlığı anneyi zavallı bir cinsel arzu nesnesi yapar.

Sigmund Freud'un *Oidipus Kompleksi* adını taşıyan karmaşası İsmail'in oğlu Hasan için de geçerlidir. Babasından nefret eden çocuk annesiyle özdeşim kurmak ister. Annesine ulaşamama, onu elde edememe sebebi babasının varlığıdır:

Baba bakışıyla bana bakıyordu. Sonra gene başladı: Oğlum, oğlum niye okumuyorsun, oğlum bütün gün sokaklarda ne diyorsun filan. Birden şöyle düşündüm: Bu ağlayan adamla ne işimiz var bizim anne? Anneme gideyim, uyandırıp böyle diyeyim ve biz annemle bu adamın evinden gidelim. O zaman, babamın artık ne kadar üzüleceğini düşününce sıkıldım. Evet, ben de suçluyum, bütün gün sokaklarda gezdim, ama merak etme baba, bak yarın nasıl çalışacağım. Böyle desem inanmaz da bana. Sonunda, susmuş, öyle öfkeli ve ağlamaklı bana bakıyordu (Pamuk, 2020: 92).

Hasan annesini alıp gitmeyi düşler. Babayla değil anneyle birlikte yaşamayı, babanın gölgesinin tamamen üstünden kalkmasını ister. Anne babanıdır. Para getiren olmasıyla güç babanıdır. Babayı aradan çıkarmanın tek yolu paraya sahip olmaktır. Bu nedenle Hasan bütün idealini güçlü insan olmaya, para babası, ev geçindiren olmaya adar. Herkese gücünü kanıtlanmanın yolu budur. Bu gücü elde edebileceğini düşündüğü için ülkücülerle takılır. Hâkimiyet kuramadığı dersleri ihmal ederek onlarla eylemlere katılır. Sokakta haraç keser. Gücü elinde tutacak hale gelmeyi kanıtlamak gayesi taşır. Böylece topal ve eksik olan babasının yerini kolayca doldurup anneye ait olması fikrini benimser: "Paradan başka bir şey bilmeyen piyangocu baba" (Pamuk, 2020: 210)nın bıraktığı yarım çocuk kendisini düşünen bir baba tasarımına başvurur. Kendine sahte bir baba ikonu çizer. Bu baba kişinin kendisidir. Taştan soğuk, sevgisiz, sert bir evin içinde büyüyen çocuk o soğukluğu mekândan duygularına geçişine son vermek için evden her fırsatta kaçır. Kabil'in Habil'i öldürdüğü gibi amcasının kızını, âşık olduğunu düşündüğü kişiyi babası gibi döve döve öldürür. Sahip olmadığı kadınların, annesiyle arasına giren babanın hıncını kızı öldürerek çıkarır.

Hasan'ın odasında tavanda su birikintilerinden oluşan çatlak vardır. Bu çatlak bir kartal silueti meydana getirir: "Kanatlarını açmış ve ben uyurken benim üzerime gelip beni alacak sanki bu eski kartal ve sanki ben erkek değil, kız olacağım o zaman!" (Pamuk, 2020: 169) Bu kartal kollarını açıp onu koruyan, sarıp sarmalayan, onu alıp başkalaştıracak bir imgedir. Kartal Hasan'ın Jacques Lacan'ın tasvir ettiği gibi imgesel babadır. Gerçek babasının koruyamadığı bedenini bu kartal koruma görevine sahiptir. Karşıdaki kartalın onu kıza dönüştüreceği düşüncesi de Lacan'ın ayna evresiyle ilişkilidir. "ayna evresinde kendini gösteren mekân tarafından kapılmış olmanın insandaki etkisini anlamak yönünden kışkırtı(şıdır)" (Lacan, 2020: 82) Çocuk gördüğü yansımada kendi benliğini arar. İlk görünümüne karşı takındığı tavır görüntüsüne âşık değildir. Daha sonra kendi benliğiyle özdeşim kurar ya da görüntüsüne yabancılaşır. Hasan'ın tavanı aynası; gördüğü resim ise benliğidir. Bir kız çocuğu bedenine ait olup annesiyle özdeşim kurmayı arzular. Onu, anneden uzaklaştırıp nefret edilen, öldürülmek istenilene yaklaştıran şey bedendir. Onu yok ederek anneye kavuşmak ister. Baba kaynaklı çatışmayı sonlandırmanın peşine düşer. Tavandaki çatlak onun benlik arayışıdır:

İç dünya, tüm dışsal varlıkların zihnimizde basit bir temsili değildir. Bizim için önemli olan nesnelere dış nesnelere kaynaklanan niteliklere ek olarak, içsel nesnelere aynı zamanda benliğin yansıtılan yönlerini de içerir. Bu özellikleri harmanlama kapasitesi izdüşümlerle gerçek dış nesnelere birleştirilmesi, izin verdiği için çok önemli bir psikolojik başarıdır. Zihinsel yaşamın benlik tarafından kabul edilmeyen yönlerinin, içinde yer alan nesnelere var olmasıdır. İstenmeyen, nahoş, çelişkili, korkulan ve nefret edilen dürtüler, düşünceler ve duyguların hepsinin artık içsel bir evi olabilir, bu da benliğin bir yaşama girmesinin yolunu açar. Yerleştirildikleri nesnelere zengin ilişkiler dizisi veren bu iç dünya canlı, dinamik kalitesi (Davids, 2002: 61).

Dış dünyadaki nesnelere onun olmak istediği kimliğin yansılardır. Nefret ettiği, kendini ait hissetmediği, soyutlandığı her şeyin hayatındaki tüm çatlaklardan meydana geldiğini fark ettiği andır. Anne-baba çatışmasından başlayan kaotik doğum hayatının diğer evrelerine de yayılır. Hasan'ın güce ulaşmak istemesi, eylemleri, okulu değil düzen bozan şeyleri tercihteki nedeni görülmediğine olan inancıdır: “Anlamıyorsunuz! Bakıyorsunuz, ama görmüyorsunuz; düşünüyorsunuz, ama bilmiyorsunuz! Benim kim olduğumu anlamıyorlar, kim olacağımı bilmiyorlar; çünkü körlerden de beterler: İğrençler!” (Pamuk, 2020: 219) Hasan, kimsenin onun kim olduğuyla ilgilenmediğinden sitem eder. İç dünyadaki çığı, dış dünyaya suça meyilli hareketlerle geçer. Kopuk, tek yönlü, iletişimsiz, karşılıklı söz hakkı olmadığı dünyada yaşarken ölüdür. Baba kaynaklı sesinin kısıtlılığı onun görünürlüğünü engelleyen etkidir. Tüm bu çatışma katil olmakla sonuçlanır. Hayatının geri kalanını başkasından çaldığı bir kimlikle devam ettirme üzerine bir yola çıkar. Bu çalıntı kimlik onun sahte benliğidir. “Yaşlı çocuklar “sahte benlik” geliştirme hususunda tehlikeli içindedirler çünkü onlar terk edildikleri gerçek kökenlerini inkâr etmek zorunda kalırlar ve terk eden babalarını model alarak değil kendi inşa ettikleri babalarıyla kendilerini gösterirler” (Blundell, 2002: 163). Onu duygusal anlamda terk eden babasından ve ona ait kalan annesinden uzakta yeni bir hayat kurmak için sahte bir kimlikle eyleme geçer. Onu kendi kaderinden soyutlayacak tek şey başka birinin soyuna mensup olmaktır. Bu kimlik mümkün olmayan biyolojik gerçekliği yıkan şeydir; böylece Hasan başka birinin gölgesinde yeniden yaşam arayışına girme fırsatını bulur.

Doğan Bey, babasının izinden giden onun gibi bir hayat yaşayan ve sonunda onun gibi ölen roman kişisidir. Faruk da babasının izinden ilerleyerek bir hayat geçirir. Tarih bölümünde doçenttir. Nedeni bilmediği bir alanda çalışmalar yapar, daha sonra inanmadığı tezleri savunur. Köksüzlüğünün yansıması mutsuz evliliğidir. O, evlenip boşanır. Bu evlilikten bir çocuğa sahip değildir. “Çocuk ölüme karşı en büyük isyandır” (Karabekiroğlu, 2018: 82) Faruk sahip olmadığı çocuk ile isyan eğilimini sonuçlandıramaz. Karısını özleyerek ve içki içerek zamanını geçirir. Karısı ondan çocuğu olmadığı için ayrılır başka bir adamdan çocuk doğurur. Bu fikir Faruk'ü üzer. Ona göre, mutlu olmak için insanın talihini, tarihini ve hayatını değiştirmek zorundadır: “Hayatı olduğu gibi görebilmek için hayatımızı değiştirmeliyiz!” (Pamuk, 2020: 137) Faruk yaşadığı hayatın onu çıkmaza sürüklediğinin farkındadır. Genetik bir yatkınlıkla fark ettiği şeyi düzenlemeye çabalamaz. Düzene ayak uydurur ve “iki ruhla yaşamaya dayanamaz” (Pamuk, 2020: 193) ama tek bir ruhla yaşamak için harekete geçmez. “Gibi” olma durumu Faruk'un hayatında da çok yaygındır: “Ben de

onlar gibi, dedem gibi yapsam, her şeyi bırakıp buraya kapansam, her gün Gebze'ye gidip gelsem, tarih denen şeyle ilgili, başı ve sonu olmayan milyonlarca kelimeyi yazı için masaya otursam” (Pamuk, 2020: 187). Pasif, durağan, uyuşuk bir hayatı benimseyen Faruk, Nilgün yaralandığında onu doktora getirmek yerine gazinoya içmeye gider. Kardeşinin hastaneye gitmeme arzusuna karşı durmaz ve sonunda kardeşi ölür. Nilgün erkekler dünyasıyla kurulan çatışmanın kadın tarafındadır. Komünist biçiminde adlandırılır. Fikir dünyasındaki değişimler onu diğerlerinden soyutlar. Eski arkadaşlarıyla bağlantısını koparır. Her gün ülkedeki gelişmeleri takip eder. Kimsenin denize gitmeyi tercih etmediği zaman dilimlerini kullanır. Yalnız, izole bir hayat sürdürür. Ona aşkını ilan edemeyen Hasan'ın sevgisini söyleyip karşılık bulamadığı anda şiddete maruz kalır. Bu şiddet onun ölümle sonlanan hayatını anlatıya konu yapar.

Metin kardeşlerin bir diğeridir. Yazları özel ders verdiği parayla tatil için babaannesinin yanına gelir. Çalışkan, zeki, hedefleri olan biridir. Hayali Amerika'ya gitmek olan Metin'in en büyük problemi parasızlıktır:

Bir şey söylemedim; Vedat'ın güneşte yanmış, sağlıklı, huzurlu gövdesine baktım ve düşündüm: Evet, ben derslerime çok çalışırım, sınıfımda birinci olmazsam canım iyice sıkılır ve benim gibilere de inek denildiğini bilirim, ama benim babamın, beni on yıl sonra başına geçireceği takım tezgâhları fabrikası yok, iplik fabrikası yok, demir deposu ve dökümhanesi ya da Libya'da aldığı küçük de olsa bir ihalesi ve hatta bir ihracat ve ithalat bürosu da yok benim zavallı babamın: Benim kaymakamlıktan istifa etmiş babamın yalnızca bir mezarı var, yılda bir kere Babaanne evde ağlamasını diye gideriz, orada ağlar (Pamuk, 2020: 42)

Metin babadan kalma bir işe sahip değildir. Babasıyla teması yoktur. Annesi çoktan ölmüştür dolayısıyla onu tanıma fırsatı bulamaz. Diğer kardeşlerinin kaderini onu da takip eder. Aidiyetsiz, köksüz, yalnız ve yaşadığı ortamdan huzursuzdur. Babaannesinin satın apartman yaptırarak onların hayatını kurtaracağına inanır. Abisinin babadan kalma eylemsizliği, babaannenin olan biten karşı uyku hali, Nilgün'ün kendini kurtarma çabası onu öfkelenendirir. O, çevresindeki zenginler gibi olamamanın acısını çeker. Bu acının temel kaynağı onları teyzesinin evindeki sevgisizliğe terk eden babalarıdır. Üstelik bu baba onlara konforlu bir hayat sunmadan ölüp gider.

Metin'in babasızlığı, rol model eksikliği ters bir gelişim gösterir. Babanın yokluğu psikolojik bir yıkıma sebep olacağı görüşünde çocuk başarısız ve hayattan kopuk olur; fakat Metin için diğer görünüm söz konusudur. O, babanın sağlayamadığı şartları sağlamak için daha çok çalışır. Kendini var edebilmek ve olağan hayattan kopmamak için para biriktirir. Arkadaşlarıyla iletişimi kesmez. Rutin bir yaşamı vardır. Romanda kalabalıklar içinde görülen tek kişi odur. Diğerleri kendi kabukları ve sınırlarında yaşamlarını idam ettirirken Metin dışa dönük olmayı seçer. Bu seçimin kaynağı ben de buradayım demedir. O, çok hoşuna gitmese de, kendini yabancı ve öteki de hissetse kalabalığa dâhil bir yoldan yürür. İğrendiği hayattan kopuk bir yaşantı yerine iğrençliğe uyum sağlar. Kendinde çok farklı, statüsü yüksek, maddi imkânları ondan yukarıda insanlar arasında zekâsıyla öne çıkar. Başarısı onlar için alay konusudur; ancak Metin'in hayali şu andaki konumuna yatırım değildir. O,

Amerika'ya gidip kurduğu hayatla onlar üzerinde hâkimiyet kuracağı güne odaklıdır. Benliğinin dışındaki insanlarla hayata tutunmak için arkadaşlık eder.

Metin'in bilincini karıştıran Ceylan'a duyduğu aşktır. Daha önce deneyimlediği bu şeye ad vermekte zorlanır. İlerideki hayallerini Ceylan'ın üzerine kurar hatta o isterse hayallerinden vazgeçmeyi kabul eder. Aşk, roman kişilerinin beceremediği bir duygudur. Babanın anneye olan tavrı çocukların kişilik gelişimleri için en etken unsurdur. “Kadın rolü” ve “erkek rolü” örtük olarak eşit biçimde ele alınıyor. Kuşkusuz, bu iki rol içerik açısından birbirine bağımlıdır da (yani birbirinin “tamalayıcısı”dır), aynı hammadeden yapılmışlardır, üstelik (“erkek rolü”ne ilişkin eleştirel literatürün gözünde) insanın içinde eşit ölçüde baskıcı bir etkiye sahiptirler” (Connell, 2019: 89) Babanın gösterdiği tutumla annenin yeri çocuklarda tamamlanır. Anlatıdaki babalar kadınlara değer vermeyen kişilerdir. Sevmeyi seçilen kadınlar zayıf mizaçlı, naif, kontrol edilememeyi bekleyen kişilik özellikleri sergiler; bu nedenle çocuklar kadınlara karşı nasıl bir tutuma sahip olunması gerektiğini bilemez:

Ceylan, Ceylan neredesin, seni çok seviyorum ve sanki ben küçükken herkesin akşam eve dönünce onu öpen bir annesi var, benim yok diye düşündüğüm zamanlardaki gibi ve yatakhane, hafta sonlarında çok yalnız hissettiğim ve kendimden ve yalnızlıktan nefret ettiğim ve teyzemin evinde beni kimsenin sevmediğini düşündüğüm zamanlardaki gibi zavallı ve çaresiz hissediyorum kendimi (Pamuk, 2020: 160).

Babanın anneyi sevmesi davranışsal gelişimin temelini konumlandırır. Sevgi bütünlüğünü sağlayamamış kişilerin çocukları habercisi olmadıkları sevginin arayıcısı olur. Başka bir kadına duyulan ilgiyi anlamlandıramayan bireylerin doğumu anne sevgisinin anlamlandırılmamasının sonucudur. Metin, anneye yakın olanın yanında eksik kalır. Sevginin sıcaklığını hissedemez. Yalnızlık duygusu bütün duyguları karmaşık bir hale getirir. Annenin yoksunluğuyla çocuk dokunsal hazzı arzular. Ceylan'a duyduğu sevgide annenin eksikliği vardır. Ona saldırdığı gece arzuladığı annenin yokluğunun sonucudur. Erkek çocuk için arzu nesnesi annenin dokunsallığı onunla aynı cinsten olanda aranır. Anne karnındaki bağdan alışkanlık kazanılan dokunma arzusunun Metin için bir karşılığı yoktur. Bu durum onda saldırgan bir dürtüyü doğurur. Sahilde Ceylan'ı sevdiğini söylemesi ve dokunsal bir temas kurma isteği bu yönlüdür. Metin, Ceylana dokunduğunda hiç hatırasında yeri bulunmayan annesini düşünür. Ona saldırdığında öper. Onun anneliğine dokunmak ister. Ceylan Metin'in benliğinde kalmış anne izinin karşılığıdır:

Ceylan'ı sevdiğimi düşündüm; ama çözümleyemediğim bir duygu onu benden uzaklaştırmaktaydı da: Sabahlara kadar yatağımda düşündüğüm gibi, ona kendimi anlatmam gerektiğini biliyordum, ama düşündükçe bu anlatılacak “ben”in sanki hiç olmadığı aklıma geliyordu. Ben dediğim şey kutular içinde kutular gibiydi: Kendimde hep bir başka şey vardı sanki; o şeylerden sonra asıl kendimi bulup ortaya koyabilecektim belki, ama her kutunun içinden Ceylan'a olduğu gibi gösterebileceğim gerçek ve özgün bir Metin değil, onu gizleyen bir başka kutu çıkıyordu (Pamuk, 2020: 112).

Ceylan Metin'in hayatı sevme ihtimalidir. Metin Ceylan'ın sevgisinden beklentisi anne eksiliğini giderecek, tahrip edilmiş çocukluğunu onaracak miktardadır. Metin benliğini keşfetme imkânı bulamamış gizli bir kutudur. Tanımlayamadığı varlığını bir kadına anlatmanın zorluğunu yaşar. Ceylan'a hem tensel hem duygusal yaklaşımda erkekleğin tamamlanamamışlığı vardır. Ölü annenin soğuk bedenini kadının sıcak bedeninde arar. Annesi gibi Ceylan'ı başka bir erkeğe kaptırdığında Cennethisar'dan kaçıp gitmek ister. Bunu mümkün kılınan en kısa zamanda yapmayı arzular. İkinci bir kaybedişin yıkımını kaldıracak donanımı kendinde bulamaz. Bütün her şeyin sorumlusunun anne ve babanın ölümüne bağlar.

Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev* adlı romanında babalık görünümünün ilahi merkezli krizi kaotik bir babalık yasasını doğurur. Hristiyanlık inancındaki babanın Tanrı ile özdeşimi anlatı içinde Tanrı/sızlık biçiminde yer alır. Kabul edilen ilk baba Tanrı ve biyolojik ilk baba Selahattin arasındaki gerilim kendinden sonra gelen kuşaklara da yansır. Baba çocukları için özdeşim unsuru ve rol model modeldir. Bu yönüyle Selahattin'in baba vasıtasıyla çatışmasını çocukları da taşır. Fatma Hanım'dan doğan oğlu Doğan babasıyla aynı evde büyümenin etkisiyle babaya en çok benzeyen olur. Anne onu yatılı okula vererek bu aynılaşıma eylemini durdurmak istese de baba gibi davranmasını engelleyemez. Eve gelen hizmetçiden doğma gayri meşru çocuklar ise fiziksel ve ruhsal anlamda tamamlanamaz. Öz babayla bir çatı altında değil üvey babanın zorbalıklarıyla büyümeleri nedeniyle yaşamda kendilerine doğru bir yer edinemezler. Bu büyüme süreci olumlu sonuçlanmaz ve her ikisi de bedenen eksik kalır. Recep'in babasal yarımılığı cüce olmakla işaret edilir. Gayri meşru bir ilişki sonucunu dünyaya gelişinin yüzüne vurulduğu ve kendine karşı nefretin büyüdüğü evde her gün baba eksikliğini sonuçlarını çekerek yaşar. İsmail topal olması dolayısıyla oğlu tarafından hor görülen ve rol model yoksunluğu sebebiyle kötü bir baba görünümü kazanan bir baba görünümü kazanır. Doğan ve İsmail kendi benliğini bulmakta güçlük çeken bir babanın çocukları olmanın sonucunda iyi birer babalık görünümü sergilemezler. Doğan'ın çocukları Faruk, Metin, Nigün; İsmail'in oğlu Hasan da babalarının aidiyetsiz, kimlik krizi ve arayışla geçen hayatlarının tahribatına uğrarlar. Bu çocuklar tıpkı babaları gibi tamamlanamaz ve benliklerini inşa edemezler. Tanrı babaya tutumanmayan Selahattin'in köksüzlüğü çocuklarına onlardan da kendi çocuklarına devrederek sürüp gider. Kuşaklar boyu aktaran tutunanamayış sonrasında çürümeyi getirir. Böylece eser, baba figürünün bireylerin yaşama bağlanmasındaki etkinin boyutunu anlatır.

2.2.2. Babalığın Yitimiyle Gelen Otoriter Çözülüş: Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü

*Güçsüz kanatlarım çırptıkça dayanılmaz bir acı veriyor.
Yükselme çabalarım boşuna.
Boşlukta yalpalayarak düşüyorum.
Ağaçlar, çalılar, toprak yaklaşıyor.
Ya da ben onlara yaklaşıyorum. Aynı şey.
Düşmemek için yeniden çırpıyorum kanatlarımı.
Ama güçsüz kanatlar havalandırmıyor beni.*

Reşat Nuri Güntekin, Türk edebiyatında yankı uyandıran bir yazardır ve anlatılarını insanın yaratılışına özgü izlekleri mevcut toplumun getirilerine uyarlayarak kurgular. Aile bireylerinin teker teker yitimiyle sonuçlanan baba kaynaklı çözülüşü konu alındığı *Yaprak Dökümü*, 1930 yılında yayımlanır. Eser, babalık kavramının otorite/iktidar görünümünü aktarır. Sanatkâr, bu kurguda baba kaynaklı boşluğun travmalarını ortaya serer. İlahi bakış açısıyla anlatılan eserde zaman sıradizimsel ilerler, anılarla geriye dönüş hayallerle ileriye dair tasvirler aktarılır. Fiziksel mekân genel itibariyle İstanbul ve Adapazarı'dır. Algısal olarak ise asıl mekân Ali Rıza Bey'in yaprak dökümünün gerçekleştiği evidir. Kişiler düzlemi ise, eserin asıl izleğini belirginleştiren bu yıkımın paydaşlarıdır.

Başkişi Ali Rıza Bey, biri erkek dört kızı olan bir memurdur. Geçimini zorlukla sağladığı ailesine düşkündür. Ahlaki değerler, toplumun düşünceleri onun hayatındaki en değerli şeylerdir. Bu değerler üzerinde duran çocuklar yetiştirme hayaliyle yaşayan başkişinin, işe aldırıldığı az tanıdığı zavallı kızın müdürle ilişkisine sebebiyet verdiğini düşünerek istifa etmesiyle başlayan hikâyesi bu istifanın ardından evin sorumluluğunu alan oğulun eve getirdiği gelin ile yeniden inşa edilir. Özenle yetiştirdiği çocukları onun babalığını yok sayarak istediği ve hayal kurduğunun aksine bir yaşama geçiş yaparlar. Parasal hâkimiyetini kaybeden baba, pasif kimliğiyle mevcut durumlara başkaldıramaz. O, müdahale etmedikçe olaylar büyür. Büyük kız Fikret evden kaçmak için yaşlı bir adamla evlenir. Bütün hâkimiyeti güvenerek bıraktığı oğlu dolandırıcılıktan hapse düşer ve Şevket'in karısı bu durumdan yararlanarak evi terk eder. Kızları eğlenceler düzenler. Zengin koca için iki kardeş birbirine düşer. Necla Suriye'ye çocuklu bir adamın üçüncü karısı olarak gider, Leyla evli çocuklu bir adamın metresi olur. Anlatı yaşamak istediği hayatın tam zıttına maruz kalan başkişinin sol tarafının felç kalmasına rağmen verdiği savaşta mağlup olması, durumu kabullenerek inandığı değerlere karşıt bir tavırla bir adamın metresi biçiminde yaşayan kızın evinde yaşamasıyla son bulur. Bu hikâye sonucunda anlatı, babanın değerlere bağlılık, sevgi temelli kurduğu düzenin çözülmesi, "Öteki"leşme, yabancılaşma ve kaçışa doğru olumsuz bir ilerleyiş sergilemesiyle sonlanır.

Reşat Nuri Güntekin'in adı geçen eseri aile bağlarındaki çözülmeyi işaret eder. Rolünün toplumsal getirilerini kaybeden babanın, bütünlüğünü sağlamakla görevli olduğu ailenin dağılımını izlemesi ve geleneksel düzendeki değerlerin yitimini anlatır. Baba ve anne bütünlüğünün maddi kaynağa bağlanırken sevgi bağının ihmali; koruma güdüsünün aşırılığı ile yaşamın gerçekliğine uyumsuzluğun doğumu anlatı kişilerinin aracılığıyla oluşan sonucun kökenidir. *Yaprak Dökümü* çift

yönlü bir anlama sahiptir ve birbirine zıt iki kavramın zorunlu birlikteliğini içerir. Bu anlam dizgesi ölüm ve yaşamdır. Doğanın düzeninde yeniden var olabilmek için zamanı geldiğinde ağaçların yapraklarının dökümü şarttır. Mevcut geçiş mevcut sistemde kalıcı olabilmek için gereklidir. Olması gerektiği zaman ve koşulda gerçekleştiğinde doğru bir sürdürülebilirlik sağlar; fakat vaktinden önce gerçekleşen bu eylem yok oluşu beraberinde getirir. İnsanlar ağacın yaprak dökme olayını zamansız ölen insana içinde kullanır; çünkü dökülme eylemi bir ölümdür ve bu ölüm kendisiyle birlikte başka ölümleri de birbiri ardına getirir. Ardaşık tükenişi konu alan eserde de yaşamın koşullarına ayak uyduramayan bireylerin tinsel ölümü gerçekleşir. Eylemler kendini gerçekleştirme adına yapılmaz aksine mevcut durumu kurtarmak için düşünülmeden harekete geçilir. Vakitsiz hareketlenme ve yeterli olgunluk sağlanmadığı için bu bir yıkıma dönüşür. Anlatı içinde geçen olayların yaprak dökümü şeklinde adlandırılmasının temel nedeni de budur. Babası gibi olamayan Şevket hapse, Necla-Leyla istemedikleri zorlu bir hayata, Fikret sevgisiz, mutsuz bir birlikteliğe, onları yaşama hazır hale getiremeyen baba ve anne hayal ettiklerinin zıttı, çocuklarının yıkık düzenlerine mahkûm olur. Değerin yıkımı değerleri inşa edici babalığın da kayboluşunu meydana getirir.

Babalığın görümlerinden bir olan “bazılarının başkaları üzerindeki eylem kipi(ni) “(Foucault, 2019: 72) ifade eden iktidar baba, Reşat Nuri Güntekin’in *Yaprak Dökümü* adlı eserinde mevcuttur. Otorite/iktidar tanımlarının Tanrı’dan başlayarak devlete; daha sonra yöneten sınıftan toplumsal düzen dahilinde yer alan her türlü kıdem ilişkisine dayandığı bilinir. Kelimenin tüm bu Tanrı/ devlet/ yönetici/ yönetenler grubunu işaret eden karşılıkları yanında bir bireyin başka bir birey üzerindeki gönüllük esasına sahip baskınlığı da mevcuttur. Anlatı içinde yer alan babalık görünümü babanın sosyal bölümlenmede aldığı rolün tanımlayıcısı biçiminde yer alır. “Çağdaş şehir ailesinin/evinin, belirli iş tiplerini ev içi, ücretsiz ve genellikle kadınlara ait; öbür işleri de kamusal, ücretli ve genellikle erkeklere ait olarak tanımlayan bir iş bölümü tarafından kurulduğu” (Connell, 2019: 184) inancı aile sistemi içerisinde para getireni dolayısıyla babayı iktidar yapar. Tarihi ve sosyolojik alt planda gücün savunucusu kimliğini kazanan baba ve kuvvetin/direncin kendisi iktidar tanımının birleşimi bireyler arasındaki stratejik konumu belirleyen etken olur. İktidar çoklu hakimiyeti ve baskın yapısı babayı kuşatır:

İktidar, mümkün eylemler üzerinde işleyen bir eylemler kümesidir: eyleyen öznelerin davranışlarının kaydolduğu imkân alanı üzerinde yer alır: kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı muhtemel hale getirir; uç noktada kısıtlar ya da mutlak olarak engelle, ancak eylemede buldukları ya da bulunabilecekleri ölçüde eyleyen özne ya da özneler üzerinde eylemde bulunma biçimidir. Başka eylemler üzerindeki bir eylem kümesi (dir) (Foucault, 2019: 73).

Babanın baba-anne-çocuk üçlüsünde hâkim olduğu alan iktidarın tanımı ile özdeşleşir böylece baba iktidarın kolaylaştıran-zorlaştıran, sınırlandıran, etki eden, engelleyen, yön gösteren ve kendi çıkarlarını dahil ederek koruyan anlamını kendi rolün bir parçası haline getirir. İktidarın sorumluluk alanının babalıkla bütünleşmesi ile baba gücün tek elden yöneticisi kimliğini kazanır. Ekonomik kazancın temel kaynağı babanın kadının çalışma hayatına girişiyle sarsılan otoritesi baba ve annenin

görevleri üzerinde değişiklik yapar; ancak babanın para kazanan rol model oluşu tahakkümünü ortadan kaldırmaz. Alfred Adler babanın görevlerini üç yaşamsal ödev başlığında toplar. Bunlar çalışma, dostluk ve sevgidir. Bu görevler özenle yerine getirilmeli; sorumluluklar anne ile eşit çaba vererek aile bütünlüğü sağlanmalıdır:

Aile yaşamında babaya düşen görevi birkaç sözle özetleyebiliriz: Bir baba eşi, çocukları ve toplum karşısında iyi bir arkadaş rolü oynamalıdır. Üç yaşamsal ödevi-çalışma, dostluk ve sevgi- gereği gibi yerine getirilebilmeli, karısıyla birlikte eşit haklara sahip kişiler olarak ailenin esenliğine ve tehlikelerden korunmasına çaba harcanmalıdır. Şunu asla unutmamalıdır ki, aile yaşamına yaratıcılık eseri kimliğinin kazandırılmasında kadının oynayacağı rol asla aşılamaz. Babaya düşen, anneyi tahtından alaşağı etmek değil, onunla elbirliğiyle çalışmaktır (Adler, 1996: 126-127).

Fiziksel gücün de devreye girdiği görünümüyle koruyucu baba iktidarını anneyi ezmeden devam ettirir. Ailesinin ekonomik refahını sağlamak birincil görevidir. Bunu yaparken sevgi ile kurulan bir sığınma alanı da inşa etmelidir. Babanın güvenli alanında kalıp onun varlığına ihtiyaç duyan çocuklar için babanın iktidarlığına baş eğiş kendi rızaları doğrultusundadır:

Tasarlanan perspektife göre Fallus ya da İdeal Ben adları verilen-annenin erki, lehte ya da aleyhte, özne üzerinde keyfi olarak ve hiçbir sınır olmadan etkisini gösteren, büyüsel nitelikte sınırsız bir güçtür. Ben'in idealine denk düşen –'iyi' baba imagosu, adil güçlü, özgür ve iyicil imagodur. Adildir, yani kendi haklarının sınırlarını aşma, asla keyfi değildir. Güçlüdür, yani şeyler ve varlıklar üzerinde gücü vardır, ama sınırsız-güçlü değildir. Özne anneye göre özgürdür, diğer bir deyişle, onun gücüne boyun eğmez (Mendel, 200: 103-104).

Babanın gücün sembolü oluşu bireysel bir çıkarı işaret etmez. Bu nedenle anne ve çocuklar babanın otoritesini aile bütünlüğünü sağlayan bir gereklilik biçiminde kabul eder. Baba bu gerekliliği ona verilen sorumlulukları doğru yöneterek elinde tutmaya hak kazanır. Baba rolünün etkisini zorbalıkta kullandığında bu gönüllü bağ ya zorunluğa dönüşür ya da kopar. Dolayısıyla baba denge unsurdur. O, ailesinin çıkarlarını kendi çıkarlarından önceleyerek veya kendi çıkarlarını onlarınkinden ayrı tutarak değil; kendi menfaatlerini aile üyeleri ile bütünlendiğinde istikrarı sağlar. Otoriteye yatkın kimliğini kontrol etmekte güçlük çekerse bu hassas denge bozulur. Baba koruyan kimliğini ve güvenli alanını kaybeder. Çocuklar onun eylemsizliği sonucunda çözümlüğe sürüklenir.

Eserde, aile dinamiğinin gücü elinde bulunduran ismi Ali Rıza Bey, işine özenli, çok iyi, çalışkan, ahlaki değerlere düşkün, hayatını çocuklarını doğru yetiştirme üzerine kurmuş eski bir mutasarrıftır. Otuz yaşlarına kadar mülkiye memurluğu yapan başkışı, Anadolu'yu dolaşmış bilgin, edebiyata ve dil öğrenmeye ilgilidir. Kırk yaşında hayır diyemediği arkadaşının ısrarına dayanmayarak evlenir. Kalp kırmak istemeyen, naif pasif karakterli kişidir. Ali Rıza Bey'i tanımlarken insanlar: "iyi adam... Peygamber gibi adam... Elini öp... Dua ettir... İlimden bahsettir... Şiir okut... Ne yaparsan yap... Fakat iş isteme" (Güntekin, 2018: 12) biçiminde ifadeler kullanırlar. Ölmüş bir oğlu haricinde beş çocuğa sahiptir. En son çocuğu o elli yaşındayken dünyaya

gelen kızıdır. Çocukları doğmadan önce hayata karşı duruşu daha edimsizdir. Onun olaylara bakış açısı umursamaz denilecek düzeydedir:

Vakaları coşkulu bir sele, kendini uzaktan bu seli seyreden bir insana benzetirdi. Büyücek bir memur olmasına rağmen hiçbir zaman bu sele kapılmayacak, hayata daima bir seyirci mevkiinde kalacaktı. Mamafih onun kanaatince vak'aları ezeli mecralardan çevirmeye çalışmak boş bir emektir. Bu böyle gelmiş, böyle gidecekti (Güntekin, 2018: 13).

Çocukların doğumuyla bu durağanlık eylemselliğe dönüşür. Ali Rıza Bey'in hayattaki rolü değişir. Onun yeni rolü babalıktır. Babalık, mecburi bir dönüşüm sürecini meydana getirir. O, bu yeni rolle kendi için yaşayan biri değil çocukları için savaşmak zorunluluğu olan aile babasıdır. Bu durum ona olayları seyretmekten ötesini yapmak sorumluluğu yükler. Ailesine bakmak, onları korumak, ekonomik refahı düzenlemek görevlerine sahip babalık kavramı, çocukların varlığıyla açığa çıkar. Ali Rıza Bey'in baba figürü her alanda onunla birlikte dir. Bu figürün kaideleri ruhuna işler. Çalıştığı yerin patronu öğrencisidir, onu oğlu gibi benimser. Yoksul, çok az tanıdığı Leman'ı kendi kızlarının yerine koyup işe alınmasını sağlar. Ona baba gibi nasihat eder. Kaybettiği işi için onu sorumlu tutmaz, çocuğunu iyi yetiştiremeyen baba rolüyle kendini suçlar. Patron kızla evlenmeyi kabul etmeyince, kızın durumundaki birini kendi oğluna layık görür müsün? diye sorduğunda oğlunu reddedeceğini söyler, bu sözün ardından oğlunu terk edeceği gibi o, işi terk eder. Babalık, Ali Rıza Bey'in asıl kimliği olur. Bundan önce yaşadığı hayatı da rollerini de unuttur. O, yalnızca bir oğul dört kız babasıdır. Ailesini geçindirmekten başka gayesi yoktur. Rolünün bu yönüyle koruyucu baba figürüne sahiptir. Ali Rıza Bey'in babalık rolünün inşası aile kavramının açıklamasıyla bağlantılıdır:

Muhafazakâr ideoloji, aileden "toplumun temeli" olarak söz eder, geleneksel sosyoloji de onu çoğunlukla kurumların en basiti, daha ayrıntılı yapıların yapıtaşı olarak görür. Aile, toplumun temeli olmanın ötesinde, onun en karmakarışık ürünlerinden biridir. Aileye dair basit hiçbir şey yoktur. Ailenin içi, tıpkı ideolojik katmanlar gibi birbiri üzerine yığılmış çok katmanlı bir ilişkiler sahnesidir. Başka hiçbir kurumda ilişkiler, zaman içinde böylesine yaygın; temas esnasında böylesine yoğun; ekonomi, duygu, iktidar ve direniş örgüleri açısından böylesine sıkı değildir. (...) Evler ve aileler içindeki cinsel iş bölümü, kendine has bir literatüre sahiptir ve iyi tanınmıştır. Geniş iş alanları ve çok ince ayrıntıların her ikisi de, bu bölünmeye maruz kalmaktadır (Connell, 2019: 183).

Anlatıda baba figürünün temel rolü geçimi sağlamadır. Ekonomik idarenin sorumlusu, çalışıp eve maddi dayanak sağlayan kişi rolü babanın birincil görevidir. Çalıştığı yerde yaşadığı olay onun bu rolünü oğluna devretmesinin nedenidir. Ali Rıza Bey, işe soktuğu kız ile patronu arasındaki ilişkiden kendini sorumlu tuttuğu için işinden istifa eder. Yaşı geçkindir, başka bir yerde iş bulması zordur fakat namusunun söz konusunu olduğu yerde daha fazla durması imkânsızdır. İnanıldığı şeyler kazanacağı paradan ve parayla elde ettiği statüden daha değerlidir, bu onun inancının temelidir: "Ben eski bir insanım. Anlaşmamıza imkân yok. İnsanların paradan başka şeylerle de mesut olacaklarına inanarak yaşadım. O kanaatle öleceğim" (Güntekin, 2018: 10). O, her şeyden üstün tuttuğu değerlerini çocuklarından önce tutar ve onları bu düzende yetiştirir. Bu talihsiz duruma üzüdür, nasıl geçinirim derdi yaşarken aynı gece oğlunun memuriyetiyle sevinir çünkü kendi yitirdiği babalığını

oğluna devretme vakti gelir: “Muharebe ederken vurulmuş bir asker gibi kendi düştüğü yerden bir başkasının kalktığını, omuzlarından ağırlığını, elinden silahını alarak çarpışmaya devam ettiğini görüyordu” (Güntekin, 2018: 29). Ali Rıza Bey, onu kendi yerine geçecek bir varis biçiminde tanımlar. Baba olmak fallusa sahiplikle ilişkilidir ve çocukları içinde eril kimliğini/babalığını devredecek tek erkek evladı oğlu Şevket’tir. Şevket, iyi okullarda okur babası onunla çok iyi ilgilenir. Onu kendi yerine geçeceğini düşünerek yetiştirir. Yaşadığı kötü olaydan sonra ekonomik dayanak oğlu olur. O, gece onu kendi yerine oturtarak simgesel bir devir teslim töreni yapar: “Şevket seninle yerimizi değiştireceğiz, dedi. Sen baba, ben ailenin büyük çocuğu olacağız” (Güntekin, 2018: 32). Babalık görevi cinsiyet benzerliğiyle oğula devredilir. Eserde, babanın yitimi oğulun iktidarı başlar. Babayı yok sayan çocukları, Şevket’i güç unsuru benimser. O evdeyken “cehennem” diye adlandırılmaya başlanan ev, Şevket’in varlığı eskisi gibi birlikte yaşanılmaya tahammül edilebilen bir hal alır. Ali Rıza Bey Şevket’i bir ilah pozisyonuna getirir. O, ailesi için çalışır. Babasının gönlünü kazanır. Ali Rıza Bey oğluyla gurur duyar:

Genç adam babasının gözünde yavaş yavaş bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu. Ali Rıza Bey’i yakan ateşi şimdilik yalnız o anlıyordu. Ailenin bütün yükünü üstüne aldığı, en acı titizlikle hak kazanacak kadar yorulup asabileşeceği halde, terbiyesini bozmuyor sırası düştükçe babasının dizlerine oturup sakalını okşayarak onu teselli ediyordu (...) Ali Rıza Bey’in ibadeti oğlunu düşünmektir. Zaman zaman içindeki ümitsizlik dayanılmaz bir dereceye çıktıkça Şevket’i aklına getirir, içine bir mabet serinliği çöktüğünü duyardı (Güntekin, 2018: 54).

Onun için oğlu kendi hayatını ailesine feda edecek kadar kimliği olgunlaşmış bir çocuktur. Baba ben’inden bir parça taşıyan ve kendinden sonra muhtemel baba figürü oğluna doğum aracılığıyla kavuşan baba, bu hayalin gerçekliğine şahit olur. Şevket, babalık güdüsünü rol modelinden özümsemiş, bir gün babanın yerine geçecek aday kişidir. Bu bilinçdışı oluşum Şevket için hayatın olağan akışına uygun bir durumdur. Çünkü o, geleneksel düzenin vaatlerini bilerek büyür:

“Babanın bilinçdışı imgesi ve baba imagosu ikinci nesnel ilişki tipi biçiminde ifade edilir. “İkinci durumda özne-nesne (burada çocuk-baba, Ç.N) ilişkisi, öznenin yaşadığı gibi artık tümel, yaygın değildir; sınırlı ve kısmidir. Özne ve nesne birbiriyle kaynaşmaya yönelmek yerine, ayrı ve ilgisiz kalırlar. Kimlik kazanma, artık kaynaşmayla yani ötekinin tümüyle içe mal edilmesiyle değil, ama onun kimi kimi güçlü öğelerini sınırlı şekilde ele geçirmeye olur” (Mendel, 2000: 102).

Şevket babasının gücün bir parçasını eline geçirerek babadan bağımsız ama aynı zamanda ondan içselleştirilmiş yeni bir kimlik kazanır. Baba için oğlu ilahi yansımadır. Hz. İsa’nın kendini Tanrı/baba için kurban edişinde olduğu gibi Şevket’te babası için kendini ailesine adar. Bu teslimiyet babayı onurlandırır. Babanın gözünde oğlu kendine eşdeğer kutsanmışlığa gelir. Mevcut olay çok uzun sürmez; evde dönüşen herkes gibi Şevket’te değişir. Evli bir kadınla yasak aşk yaşar, durum anlaşılınca kocası tarafından kovulan kadını kendine eş almak ister. Ali Rıza Bey duruma kesinlikle karşı gelse de daha sonra oğlu için baş eğer. Şevket babasal iktidarın tek eli olduğunun farkındadır. Babaya karşı eylem onun yeni babalığının görüngüsüdür. Oğlunu kaybetmeyi göze alamayan başkışı,

başka birinin de canını yakmayı göze alamaz. Gelininden hoşlanmayan Ali Rıza Bey, oğlunun mahcubiyeti ve sevgisine karşılık bu duruma göz yumar.

Şevket babanın gözünde kutsal bir soy taşıyıcısı, kaybedilmeyi göze alınmayandır. Kızları için ise aynı biçimde düşünmez. “yaşam boyunca elde edemeyeceği bir şeyi arzulama lanetine uğra(yan)” (Fromm, 2017: 105) kızları dışıl konumları neden ile anneleri gibi zavallı, sorun çıkaran, yük olmak dışında bir sorumluluğu olmayan canlılardır. Şevket’in ilahlığına karşı kızlar bir ceza hükmündedir. Şevket’in hapse girdiği gün değerlerin yıkımıyla utanç duyması gereken baba, oğlu ölmediği için sevinçten dua eder. Babanın en büyük korkusu oğlunun ölümüdür. Onu ölü bulmadığı için sevinir. Uzun zamandır yükü sırtlamaktan yorulan oğlunun ölüm fikrine yakınlaştığını hisseder: “Şevket mutlaka kendini öldürecek... Oğlum derecesinde namuslu bir insan bu rezaletlere dayanamaz...” diyor, onun her sözünden, her halinden artık ölmek istediğine dair bir mana çıkarıyordu” (Güntekin, 2018: 110). Ali Rıza Bey ailesinin dağılmasını izlemeye devam ettiği süreçte Leyla ve Necla’nın koca için kavga etmesi, Necla’nın Leyla’nın nişanlısıyla evlenip umduğu hayatı bulamayışı ve babanın tüm olaylardaki sürekli eylemsizliği sürüp gider. Leyla bu olaydan sonra hastalanır, baba kız ilişkileri yeniden düzelir. Leyla hastalıktan sonra değişse de zaman geçtikten sonra aynı hırçın tavrına döner. Necla fakir bir adamın üçüncü karısı olur. Babasına kendisini kurtarması için yalvarır kendini öldüreceğini söyler fakat olumlu bir cevap almaz. Şevket kendine bir şey yapacak diye korkudan uyuyamayan baba kızları için aynı telaşı duymaz. Oğlunu hapisanede bırakırken kendinden bir parçayı bıraktığını düşünür: “Kendi etinden ve kalbinden bir parça demek olan bir insanı ümit ve şerefın mezarı demek olan bir hapisanede bırakmıştı” (Güntekin, 2018: 115). Kızlarını mutsuz yerlerde bıraktığı için aynı üzüntüyü hissetmez bunun nedeni erkeğin kan bağının taşıyıcısı görünümüdür. Şevket kendi kanındandır. Kızlar tam anlamıyla kendi kanından sayılmaz. Onlar başka bir adamın soyadının taşıyıcılarıdır. “kadınların doğuştan ikinci yapıda oldukları masalı” (Adler, 1999: 19) ile büyüyen Fikret yaşından çok olgun bir birey olsa da o babalık görevi için düşünülmez çünkü öncelik soyadın taşıyıcısı erkek çocuğundur. Baba ve oğulun arasında geleneksel anlayıştan gelen gizli bir ahit söz konusudur. Oğlu, erkektir onun da görevi babası gibi aile reisliği yapmadır. Kızlar için aynı şey geçerli değildir çünkü kızlar ekonomik bir getirinin sahibi değillerdir. “Modern tek eşli aile kadının açık ya da gizli ev köleliği üzerine kurulmuştur ve modern toplum da moleküllerini daha çok tek eşli ailelerin oluşturduğu bir küttedir. Günümüzde örneklerin çocuğunda, en azından mülk sahibi sınıflarda erkek ailede para kazanan, ailenin geçimini sağlayan kişi olmak zorundadır ve bu da onu, hukuki açıdan fazladan bir ayrıcalık gerektirmeyen bir iktidar konumuna sokar. Erkek aile içinde burjuvadır, kadın proletaryayı temsil eder” (Engel, 2019: 62-63). Parasal erkek egemenliğini yıkamayan kızlar ev hanımı görevlerini yapacak, eşlerinin arzularını hoş etme üzerine bir hayat kuracak, ilerideki kocalarının babalığında büyüyecek ve o otoritenin gölgesinde bir düzende yollarına devam edecektir inancı hâkimdir. Babalık bu düzeni sağlama anlamında da bir role sahiptir:

Leyla on sekizini süzüyordu. Necla on altıya daha yeni basmıştı. Bu zamanda onlara aklı başında, helal süt emmiş birer koca bulmak da mesele idi. Mamafih bu, o kadar güç değildi. Zaman gençleri Fikret'teki ruh güzelliğinden bir şey anlayamayabilirlerdir. Fakat Leyla ile Necla yüzleri sayesinde nasıl olsa kendilerini satarlardı. İş o güne kadar bu temiz, fakat her genç gibi zayıf ve hoppa çocukları etraftaki görünür görünmez kazalardan muhafaza etmekte idi (Güntekin, 2018: 42).

Otoriter babalık görevi kızlarını evlendirirken devreder. Ali Rıza Bey için onlara birer iyi eş bulma babanın rolünün bir parçasıdır. Kızları kadınlık vazifesi biçiminde tanımlanan sorumluluğa uygun yetiştirir. Onun kadın algısı güzellikle bağlantılıdır. İki kızının güzelliği kadınlığa uygundur. Fikret iki kızından farklıdır. O, iyi yetiştirilmiş akıllı bir kızdır. Güzel değildir. Diğer kızların güzellikleri evlenmelerini kolaylaştıran etkidir fakat o, kusurlu sayılır ve evlenmesi zordur. Baba onu erkek gibi yetiştirip, fikirsiz, duygusuz bir kız yapmadığı için üzülür, kendini suçlar ve çocuğunu iyi yetiştiremediğini düşünür. Baba oğlunu kendi yerine geçen ve her şeye hükmedecek bir güç olarak tasvir ederken kızlarını aciz, güzel bir bedenden ötesinde hayal edemez. Bu bakış açısı babaya yaşadığı toplumdan kalan yansıdır. İzini sürdüğü, geleneklerini benimsediği, onlara tüm hayatını bağladığı sosyal hayatın sonucunda gelişen babalık, onun baba figürüne verdiği açıklama noktasında kaynaktır. Baba figürü önce toplumdan, daha sonra bireysel inşadan ortaya çıkan bir adlandırmadır.

Babalığın yitimi ve çözülüşü ilk olarak işsizlikle ortaya çıkar. Bu durumun peşinden babasının iktidarını kaybetmesi gelir. Çocuklar evde kavga etmeye başlar. Kimse babanın varlığını önemsemeyiz bu durum babalığın yıkımının ikinci aşamasıdır. Baba azalan otoritesini kaybetmemek için evdeki olaylara sessiz kalır. Sesler yükselince evden kaçmayı tercih eder:

Ali Rıza Bey'e gelince o artık evinde bostan korkuluğu mevkiine düşmeye başladığını gayet iyi görüyordu. Bu kavgaya karışmak çocuklarla beyhude yere yüz göz olmaktan başka bir netice vermeyecekti. Şimdi baba diye-bir dereceye kadar- hatırını sayıyorlardı. O vakit ona da lüzum görmeyecekler, zavallı korkuluk büsbütün yıkılmış, ayak altında kalmış olacaktı (Güntekin, 2018: 58).

Başkışının otoritesi kaybolmaya yüz tutar. O, bir "bostan korkuluğu" gibi sadece simgesel bir role sahiptir. Eyleme geçtiği vakit simgesel babalığını kaybetme korkusu onu kaçışa yönlendirir. Pasif kimliğine çok uygun bu eylemle baba, babalığın gerçek görevinden feragat eder. Tek gayesi çocuklarını düzgün yetiştirmek olan bu adamın, çocuklarının gerçekliğiyle yüzleşmesi onu yıkıma uğratar. O, babalığını tam yapamadığına kendini kabullendirir. Çocukları bu durumu ispatlarcasına düşüncesiz davranır. Ali Rıza Bey, babalıktaki eksikliğini saygınlığını yitirince anlar. Üçüncü kopma anı Ferhunde'nin gelişidir. Bu andan sonra baba figürü hepten kaybolarak "gölge" hailini alır. Fikret bütün olan bitenin suçlusunu olarak babasını görür. Babası aileyi geçindirmeyi ihmal ettiği için ev bu haldedir. "Affedilemez bir cinayet" (Güntekin, 2018: 75) olan parasızlık her şeyin nedenidir. Eve yeni katılan Ferhunde'den sonra her şey değişir. Evde partiler, eğlenceler yapılır. Evin küs halkı davet günleri barışır. Ali Rıza Bey başlangıçta tavan arasına kaçarak kendini bu durumdan sıyrır. Kaçma eylemi evin değişen düzeniyle birlikte sıklıkla tekrarlanır. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'i

kızlarını evlendirmenin babalık görevinin bir parçası olduğuna ikna ederek bir süre sonra davetlere eşlik ettirir. Baba figürünün yıkımı burada artar. Baba kelimesi bile “Babacık... Cici küçük babacık...” (Güntekin, 2018: 83) biçiminde küçülür. Baba tüm varlığını anlamlı kılacak adını kaybeder.

Ali Rıza Bey evi geçindiren baba rolünden sıyrılınca hiç tasnif etmediği kahvede vakit geçirmeye başlar. Hoşlanmadığı bu yer onun zaman geçirdiği mekân olur. Kendi gibi maddi dayanakları biten adamların dertlerini dinler. O, emekli olunca çektiği cefalardan kurtulup dinleneceğini, kitaplarıyla vakit geçireceğini düşünür. Babalık görevinin büyükbabalıkla devam etmesi arzusu vardır. Çocuklarını yetiştirdiği biçimde torunlarını yetiştirme onun umut ettiği yeni rolüdür fakat bunların hiçbiri gerçek olmaz. Evi geçindiren babalık görevi bitince her şey sandığının aksi biçimde ilerler. Herkes ona gerçek yüzünü gösterir. Çocukları babasına başka şekilde davranır. Ona, eski saygınlıkları kalmaz. Kızlar babasına kinle yaklaşır.

Fikret, Ali Rıza Bey’in en büyük kızıdır. Evdeki kargaşaya dur demek için çok mücadele eder ama hiçbir şey değişmez. Şevket Ferhunde’yle evlenir, kızlar şımartılarak yoldan çıkar. Herkesin “cehennem” diye adlandırdığı eve daha fazla tahammülü kalmayan Fikret üç çocuklu bir adamla sırf evinden uzakta yaşıyor diye evlenir. Evin yıkımından babasının eylemsizliğini sorumlu tutar:

O kadar çırpındım, çırpındım “baba gözünü aç. Bunlar evi bir felakete sürükleyecekler,” dedim. Aldırmadın. Yabancı gibi köşeye çekildin, sade darılıp surat asmakla iktifa ettin... Sen erkekçe hareket edeydin bu olanlar olmazdı. Belki müteessir olacaksın ama göz önünde olan bir hakikati saklamaya hacet yok... Bu gidiş iyi gidiş değil... Doludizgin uçuruma doğru gidiyoruz...” (Güntekin, 2018: 83).

Fikret evlenme kararını babasına sormadan alır. Ona sadece haber vermekle yetinir. Parasal getiriş olmadığı için çocuklarındaki hakkını da yitirdiğine inanan baba, gücünü kaybetmeye devam eder. Her şeyi yalnızca seyretmeye yatkın mizacı ailesi dağılırken de güçlü bir eyleme geçemez. Kızının giderken trenin camından babasına “üzülme baba, darda kalırsan bana gelirisin... Sana kendi evladım gibi bakarım” (Güntekin, 2018: 88) sözleriyle baba hükmünün ne kadar yok olduğunun göstereni olur. O, artık baba değil; çocuklarının yalnızca darda kaldığında bakımını üstlendiği bir çocuktur. Babaya bakma eylemi, erkek çocuğa atfedilen özelliştir. Fikret, gerek yapısı, gerek babadan aldığı terbiyeyi uygulamasıyla erkek çocuğu rolüyle benzerlik gösterir. Evlenip kaçma eylemiyle de babanın tutumuna yakınlığı görülür. Babasına benzeyen huylarıyla babayla sembolik özdeşim kurar; fakat bu aynılaşıma arzusu fallusun eksikliğiyle babanın öyle olmasını dilemesinden öteye geçemez. Şevket için babayla özdeşim kurma cinsiyet faktörünün etkisiyle kolaydır.

Şevket’in babalığa uygunluğunda cinsiyeti gibi eylemsizliği de etkendir. Ali Rıza Bey pasif bir kimliğe sahiptir. Eyleme geçme, olaylara müdahale etme eğilimi yoktur. O, olağan sorunlardan kaçarak kurtulmayı tercih eder. Kaçış Ali Rıza Bey’in babalığında da görünür özelliğidir. Bu nedenle

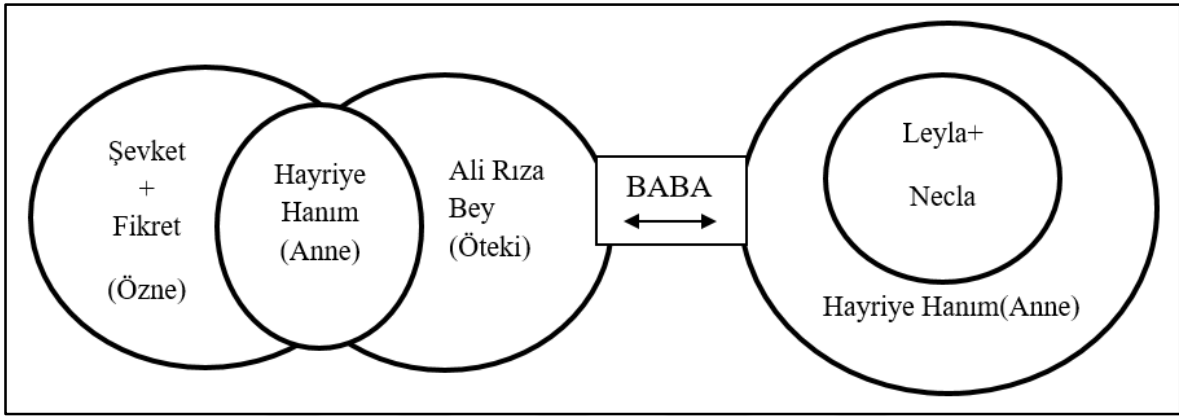
babaya en yakın erkek figür, potansiyel baba varisi Şevket de babasıyla aynı yapıdadır. Olayların farkındadır; fakat müdahale etmez. Bu pasifiyet ona babasından geçen özelliktir:

İşin asıl şaşılacak tarafı hepimizin nasıl bir uçuruma yuvarlandığımızı pekâlâ gördüğüm halde bir türlü bir şeyler yapamıyordum. Hani uykuda insana ağırlık basar, her şey, anladığı halde parmağını bile oynatamaz... Tıpkı öyle oldum... İnanır mısın baba... Hiçbir şeyin farkında değil gibi görüldüğün halde her pisliği görüyordum... İlle seninle göz göze geldiğim zaman ne utanıyordum. Kendi kendime ne lanetler ediyordum, bilmezsin... (Güntekin, 2018: 114) .

Şevket'in uyku hali babasından aktarılan eylemsizliğin karşılığıdır. Babanın pasifliği oğlunda da gözlemlenir. Şevket akıllı, çalışkan ve özverili bir çocuktur. Fakat özdeştiği rol modeli babasının edimsizlikle bütünlünen davranış kalıplarından çıkamaz; tıpkı Ali Rıza Bey gibi karısının yanında sessiz eylemsiz, olaylara karşı üzölmek, kırılmak dışında tavır alamayan zayıf karakterli bir birey olur. Oğulun kızlara nazaran kaybetmediği değerlerin açıklaması mizacının babaya benzeyen yönünden gelir. O, babasının oğludur. Onu model olarak büyür. Kızlar anne ile özdeşim kurar ve onun gibi tutumlar sergiler. Fikret'in diğer kızlardan farklı olduğunu hissettiğinde onun erkek olarak dünyaya gelmesini arzulama sebebi onun oğul olunca babayı model alabileceği görüşüdür: “Keşke onu hayatta bir erkek gibi çalışıp çarpışacak dişli, tırnaklı duygusuz ve fikirsiz bir kız olarak yetiştirseydi” (Güntekin, 2018: 42). Fikret gibi benzetme ekiyle erkeğe yakınlaştırılır. Onu diğerlerinden ayrıcalıklı kılan erkeklik fikridir. Diğer kızları aciz yapan kadınlıklarıdır. Kadın olmak anne olmaya adaylığı, babalığa ise nefreti gerektirir. Kızlar babalarından nefretle, kinle bahseder. Penise sahip olamayacağını bilen kızlar iktidarı, babayı ezip anneyi var sayarak elde eder; “kadının bir erkeklik organına sahip olma hevesi esas olarak, bağımlı olmamak, faaliyetlerinin kısıtlanmaması ve hayal kırıklığı tehlikesiyle yüz yüze gelmeme arzusundan kaynaklanmaktadır” (Fromm, 2017: 115) Dişillliğin terki arzusu sonuçsuz kalınca babayı yok sayma yollu iktidar arayışı ve kendine benzeyene/anneye yönelim açığa çıkar. Babasızlık görünümü kazanan bağımsızlık isteği anneleşmeyle sonuçlanır. Babanın görüş alanı dışında kalan kızlar anneyi merkez öge yaparak iktidarı kazanma inancına sahip olur. Anlatı boyunca kızların güzellikleri, evlenme arayışları aktarılır. Baba, evdeki tüm inandığı değerlerin dışında kalan olaylara onları birer erkeğe vermek için katlanır. Kızların sahip olacakları erkeklerle sorunların çözüme kavuşturulacağı vurgulanır. Bunun nedeni eksik fallusun bir erkekle evlilikle tamamlanacağı fikridir. Erkeğe kavuşan kızların babayla çatışması son bulacağı için baba bu duruma ses etmez. “Freud'a göre kadın Odipal krizinin ana muammasını özetliyor: kızın annesine karşı aktif arzusunu terk etme zorunluluğunu, babasına ve bununla birlikte tüm erkeklere pasif boyun eğme lehine açıklıyor” (Freeman, 2008: 123). Kızlar babalarına duydukları arzuyu yönlendirip eşlerine duymaya başlayınca çatışma unsuru nesne ortadan kalkar. Erkelik organına sahip olamayan Fikret aidiyet arayışındaki rolünü bir erkekle evlenerek tamamlar. Babasına artık bakabileceğini söylemesinin nedeni onun bu tamamlanışdır. Fikret babasıyla özdeşerek diğer kız kardeşlerinden ayrılır. Onu babaya yaklaştıran ilk şey Ali Rıza Bey'den aldığı huylarıdır. İkincisi evlilik yoluyla ait olduğu simgesel güçtür. Babası onunla daha çok vakit geçirir. Onu istediği gibi yetiştirir. Ona kendine model alma alanı tanır. Diğer kızların ondan farklı

olmasının bir sebebi de budur. Leyla ve Necla babalarıyla Fikret kadar vakit geçirme fırsatı bulmaz. Onlar, kapalı kaldıkları evde her isteklerinin yerine getirilmesi yoluyla babalarıyla temas kurarlar. Bu ilgi onlara yetmez. Babalarıyla değil anneleriyle vakit geçirince anneleriyle benzerlik ilişkisi kurar, babanın varlığını maddesel şeylere sahip olma şeklinde algırlar. Maddesel şeylere aitlik arzusu anneye özdeşimle gelir. Böylece babalarının eksikliğinden doğan krizi ona karşı durarak cezalandırma yoluyla çözmeye çabalarlar.

Şekil 5: Babanın Konumu

Yukarıda yer alan şekilde eserdeki babanın konumu verilir. Jacques Lacan'ın özdeşim şemasından modellenen ilk kesişim kümesinde anne ile erkek çocuğun özdeşerek babayı Öteki'leştirdiği görülür. Fikret'in erkek çocuğuna yakınlığı onu da bu kümenin özdeşim unsuru yapar. Leyla ve Necla için ise rol model Hayriye Hanım'dır. Bu kızlar annelerinin tutumunu sürdürür ve onu özümserler. Böylece anne kızları kendi kümesinin içine alarak onları kapsar. Baba bu iki küme arasındaki bağlayıcı unsurdur. O, varlığıyla çocuklar arasındaki çatışmayı doğururken aynı zamanda çocukların sınırlarını belirler.

Erkek çocuk için babanın varlığın önemi, arzu edilen anneye erişilemeyeceğın farkında olunmasıdır. Şevket annesine babasını ondan daha çok sevdiğini söyler. Onu kırmamak için Ferhunde'yle evlenme isteğinde diretmez. Babasının fikrini önemser ve yok sayamaz. Ekonomik güç onun elindedir. O, evin babasıdır. Babayı yiyip onun yerine geçen arkaik toplumlardaki gibi onu tabulaştırarak daha kutsal hale getirir. Ev, aile, güç oğulundur; fakat anne babanıdır. Arzu edilene aitlik babayı daha kutsal yaparak yıkılmaz bir parça haline getirir. "Baba bir kişi değil, bir konumdur, ki bu konum sayesinde kastrasyon arzusunun oluşmasına imkân sağlar; baba itkileri ve kültürel uzlaşmaları bağlayan bir ilmeştir" (Gherovici, 2016: 58). Baba, anne ile uzlaşma ve bu yolla babaya özdeşerek kavuşmaya yani fallusa sahip olmayı sağlayan geçittir. Freud'un *Oidipus Kompleksi* adını verdiği bu durumla oğul anneyi arzular, babanın varlığıyla onu erişemeyeceğini anlayınca baba olmaya/babanın sahip olduğu penis olmaya karar verir. Şevket, baba olmayı para kazanarak elde eder. Babanın karşı geldiği, mutlak yasak kıldığı bir kadınla evlenme dürtüsü babaya karşı bir

protestodur. Eğer o kadınla evlenirse babayı tamamen yıkıp gücün yegâne sahibi erkek olacağına inanır. Eylemi başarılı olduğunda babasını yenemediğini fark ederek ona bu acıya katlanmak istemiyorsa kaçmasını teklif eder: “Kuzum baba, bana acırsan bunların içinde bulunma” dedi ve cevap beklemeden kaçtı” (Güntekin, 2018: 84). Baba, yıkımlara direnerek evde kaldığı sürece oğul gerçek bir baba, annenin arzuladığı nesne olamaz. Şevket babasına olanlardan kaçmasını söyleyerek kendini tamamen var etme isteğini ortaya atar.

Baba, oğluna devrettiği otoriteyi almak için savaş açmayı hayal eder. Kızlarını evlendirdikten sonra Şevket’e karsının idare altına almasını, eğer kabul etmezse başka eve taşınmalarını istediğini söylemeyi planlar. Karısı bu durumu kabul etmezse onu da terk etmeye karar kılar. Baba, kaybettiği güç olgusunu yeniden ele alma arzusunu uyandıran Fikret’in gidişidir. Kendi yanında olan, kendine benzeyeni kaybetmek onu zayıflatır. Baba, bu zayıflığı gücünü ortaya koyup durdurmayı hedefler. Onun öğretilerini eyleme geçiren Fikret gidince sembolik gücünü kaybeder. Bu sessizlik arzu ettiği güce yeniden kavuşmak için daha büyük bir ses çıkarmayı meydana getirir. Bağırma onun değişiminin gösterenidir. O, eskiden beri hoşlanmadığı şeyleri yaptırmamak, bozulan düzeni doğrultmak için harekete geçer. Sessizce baş eğdiği yanlışlara bağırarak karşı durur. Tutumunu değiştirme arzusu farklılaşan kimliğinden gelir. Bu eyleme geçiş planı ertelenmiş bir hayaldir. Kızlarını evlendirmeden böyle bir atılım gerçekleştiremez; çünkü parasal kaynağı bu kadar kişiye bakmaya yeterli değildir. Onu durduran parasızlıktır.

Başkışı kızlarına koca arama eylemini gerçekleştirirken kendini Diyojen’e benzetir: “Ali Rıza Bey şimdi artık çağrılmadığı, istenmediği zamanlarda misafirlerin arasına giriyor, güpegündüz elinde fenerle sokakta adam arayan Diyojen gibi ahlakına güvenilebilecek o iki halaskarı arıyordu (Güntekin, 2018: 90). Buradaki gönderme Diyojen ve onun temsilcisi olduğu “Kinizm”dir. “Kinizm” hiçbir değer yargısına bağlı olmayan, toplumun kurallarıyla sınırlandırılmış doğrulara karşı tavır sergileyerek yaşamı umursamaz tutumla ve ciddiyetsiz karşılamadır. Maddi değerleri yok sayıp toplumsal aidiyet hislerini önemsemeyerek özgür yaşamın inşasını sağlama, geleneğin yıkımıyla bütünleyip ahlaka dayalı bireysel özgürlüğü kurgulamadır. Diyojen’in inandığı doğrular direk yaşamak eylemine yöneliktir. O, yaşamın getirilerini değil tam kendisini önceler:

Diogenes, bilgiye insanı erdemli olmasına yardımcı olduğunu düşündüğü için değer vermektedir. Erdemin en büyük getirisi, kişinin tam olarak özgür olabilmesine yardımcı olmasıdır. Diogenes toplumun bütün gelenek ve değerlerine, insanın özgürlüğünü kısıtlaması ve erdeme ulaşmasını engellemesi bakımından karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda, o bütün eşyaların kullanımına ve mülkiyete karşı çıkarak, yalın bir şekilde yaşamayı tercih etmektedir. Kişi ancak doğayla uyumlu bir şekilde yaşayabildiği sürece erdemli ve özgür bir şekilde yaşayabilecektir (Yardımcı, 2018: 387).

Gelenek denilen ve insanları birbirine zorunlu bir bağlılığa sokan kuralları bütünü reddeden Diyojen, Ali Rıza Bey’in aksi bir inanışa sahiptir. O, geleneklere körü körüne bağlıdır. Hayatını geleneksel düzenin kalıpları içinde yaşamak üzerine kurgular. Kızlarını evlendirmek için kendi

inandıklarının aksi biri gibi davranarak Diyojen kılığına girmeye karar verir. Diyojen'nin Atina sokaklarında aradığı ahlaklı insanları o evinde verilen partilerde arar. Olan bitene kayıtsız kalır. Diyojen gibi hayatı yaşamak ve kural tanımamak yeni bir kaosu getirir; fakat Ali Rıza Bey, tıpkı Diyojen gibi “yeni” inancına sahip çıkmak için bütün riskleri göze alır. Diyojen ile başkışiyi birleştiren bir diğer unsur maddiyata kıymet vermemedir. Ali Rıza Bey parasızdır. Evi onun için en değerli kaynağıdır. Diyojen bir fiçının içinde hayat geçirmeyi kabul edecek kadar parayı önemsemez. İkisini birbirine yakınlaştıran, Ali Rıza Bey'i Diyojenliğe geçiş yaptıran bahsi geçen benzerliktir.

Karısı Hayriye Hanım için de babalık parayla bağlantılıdır. Karısı o, işi bırakmadan önce sessiz ve sakin bir kadındır fakat babalık oğula devredince isyan başlar. Ali Rıza Bey para kaynaklı otoritesini yitirir. “İnsanların birlikte yaşamasının iki temeli vardı(r): dışsal zorunlulukların yarattığı çalışma yükümlülüğü; erkeğin cinsel nesnesini, yani dişiyi, dişinin ise kendisinden ayrılmış bir parça olan çocuğu yitirmek istememesine neden olan sevginin gücü (dür) (Freud, 2021b: 58-59). Ali Rıza Bey ona ve çocuklarına emek veren kadını terk edemez; çünkü terk edeceği şey yalnızca karısının emeği değil kendi otoritesidir. Burada ailenin kökenin de bulunan erkeğin kadın dahil her şeye sahip olduğu bilinci vardır: “*Familia* sözcüğü başlangıçta, günümüz küçük burjuvasının duygusallıktan ve aile çekişmelerinden oluşturduğu ideale işaret etmez; Romalılarda, başta bu evli çiftle ve çocuklarıyla bile değil, yalnızca kölelerle ilişkilidir. *Famulus* ev kölesi demektir ve *familia* bir adama ait kölelerin toplumu toplamı anlamına gelir” (Engels, 2019: 44). Hayriye Hanım, oğlu, kızları ve gelini babanın himayesindeki bireyleri bütünüdür. Bu kişilerin aynı çatı altında yaşamlarını devam ettirme süreleri babanın iktidarını kontrol altında tutma başarısının göstergesidir. İnadıkları şeylerin aksi görüşlerinde bile kadını haklı görme isteğinin temelindeki neden kadını kaybetmeme yani kölesinden mahrum kalarak daha fazla gücünü yitirmeme arzusudur. Hayriye Hanım ise erkeğin simgesel varlığını yitirmeme ve onun parçası olan çocuklardan bağının kopmaması için pasif adama katlanır. Kadın, içte çatışma içinde olduğu adamı dışardan görüntüden de olsa bir güç unsuru olarak kullanır. Ona yalnızca işinin çıkarına uygun zamanlarda saygılı davranır. Evde meydana gelen kötülüklerden onu sorumlu tutar. Başlarına gelen felaketler onun erkeklik görevinin gerçekleştirilmesiyile ilintilidir. Kadın için, baba olup onları geçindiremediği için olayların tek sorumlusu Ali Rıza Bey'dir.

Erkeğin güç ile bağlantısının babaya devredilmesi anlatının tamamını kapsayan şekilde gözlemlenir. Bu durum, erkeğin otorite biçiminde tanımlanmasıyla ilişkilidir. Erkeğin otoritesi, başka bir erkeğin otoritesiyle karşılaşınca güçler arasındaki denge yeniden düzenlenir:

Otoriteyi meşru iktidar olarak tanımlayacak olursak, toplumsal cinsiyeti barındıran iktidar yapısında, otoritenin erkeklikle genel bağlantısının ana eksen olduğunu söyleyebiliriz. Ama bu, ikinci bir eksenle hemen karmaşık ve kısmen de çelişkili bir hale getirilmektedir. Bazı erkek gruplarının sahip olduğu otoritenin yadsınması veya daha genel biçimde, temel toplumsal cinsiyet kategorileri içerisinde otorite ve merkezde olma hiyerarşisinin kurulması (Connell, 2019: 167).

Tanrı'dan oğul Tanrı'ya, gerçek babadan kendi oğluna aktaran otoriter yapı Ali Rıza Bey ve çocukları üzerinden aktarılır. Annenin ortak olmaya çalıştığı otorite erkeklikle ilişkilendiren devri nedeniyle sonuçlanamaz. “Öteki”ler ne de olsa bir alay çocuk. Bu ev ikimizden sorulur” (Güntekin, 2018: 97) biçiminde serzenişlerde bulunan kadının paydaş olmak istediği iktidarın kan bağıyla kurulmuş, maddi güçle desteklenmiş bir yönlendiricisi vardır. Bu yönlendirici Şevket'tir. Diğerlerini hükümleri altına alan iktidar gücü Ali Rıza Bey'den Şevket'e geçer. Gücün erkeklik ve parasal varlıkla bağlantısı Şevket'i otorite, kızları ise birer yabancı konumuna taşır. “El ile dokunulacak kadar yakın görünen bu başlar, en uzak yıldızlardan yabancı dünyalardır” (Güntekin, 2018: 61). Kızların yaşam tarzları, babadan bağımsızlıkları, iletişimsizlikleriyle yabancılaştığı gösterilse de asıl yabancılaşma bedensel bir hal alır. Anne ve kızları bedensel görünümdeki eksiklikleri ve algılanışlarıyla iktidar olma şanslarını kaybeder. Baba doğum anında annenin dışında kalarak kazandığı “Öteki”leşme durumunu, maddi gücü oğula devrederek tekrar eder. Şevket babadır. Baba esas konumun sahibi onun dışında kalanlar “Öteki”lerdir. Babanın değerlere bağlılığıyla başlayan anlatı “Öteki”leşmesi, “Öteki”liğini fark edip kaçması, Kaçışın düzensizliği getirmesiyle uyumu, uyum ise yabancılaşmayı ortaya çıkarır. Baba kaosu getiren kızın/Leyla'nın yanına sığınarak erkeklikten gelen otoritesini maddi çıkarlarını sağlayan kızına devreder. Parasal hükmün kızına geçmesi nedeniyle hakimiyet alanını tam anlamıyla kaybeden baba aracılığıyla babalığın yitimi gerçekleşir.

Yaprak Dökümü romanı maddi kaynakları ile otoritesini kaybeden Ali Rıza Bey'in aracılığıyla otorite/iktidar baba kavramının görünümünü sunar. Baba, geleneksel yaşantıda aileyi ekonomik kayıdan uzaklaştıran üst kimliktir. Ali Rıza Bey bu üst kimliğini oğluna devrederek sorumlu olduğu fertlerine karşı gücünü kaybeder. Ali “Yüce, yüksek” (TDK, 2011: 96) olmaktan rıza “razı olma, isteme,” (TDK, 2011: 1979) durumuna geçiş maddi gücün yitimiyle başlar. Otoritesini kendinden olanda yani oğlunda devam ettireceğini düşündüğünerek verdiği karar sonucunda gücünü tamamen kaybeder. Artık oğul birincil otorite unsurudur. Baba ise gölgesini taşıdığı ve kendi varlığıyla silliğeşen bir bireydir. Böylece Ali Rıza Bey, genetiğinin taşıyıcısı oğluna yenilgisinin ağırlığında ezilir. Hem yüce hem boyun eğen sıradan insan görüntüsünün bunalımını yaşar. O, ekonomik dayanakken yüce olandır; fakat bu vasfını kaybettiği an sıradan bir aile üyesi, zorunlu bakılan, boyun eğen bir bireye dönüşür. Babanın kutsanan kimliğinin yitimi otoritenin gönüllü baş eğiş anlamı ile de özdeşleşir. Ali Rıza Bey iktidarını kaybedişi kendi iradesinin sonucudur. Anlatı içinde geç yaşta evlenen, karısıyla sevgi bağına doğru inşa edemeyen, onunla özdeşen kızlarını bu nedenle kaybeden ve maddi kaynak getiren kişi tanımlamasına sıkışıp kalan babanın, çocuklarının çözülüşünü göremeyişi anlatılır. Kız çocuklarını cinsiyetleri dolayısıyla Öteki kabul eden bu babanın, sürekli çalışarak oğluna da rol model olamadığı görülür. Eril cinsiyetle sürdürülmesi planlanan aile bütünlüğünün tamamen yıkılışı ve kız çocuğuna sığınış ile biten eserde babalık kavramının erkeklikle bağlantısızlığı açıklanır. Babanın temelini sağlam kuramadığı otoritesini sürdürmekte çektiği zorluk üzerinden baba figürünün denge ve sevgi bağıyla ancak rolünü tamamlayabileceği işaret edilir.

2.2.3. Dededen Babaya Babadan Oğula Aktarılan Babalık: Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı

*Kalbim daha çok acıyor,
ama söylemem,
söylenmez ki.
Kime diyeyim?
Eğdi başını.*

Güray Süngü, postmodern unsurlarla kurguladığı eserlerinde insanın gerçekliğiyle yüzleşmesinin verdiği huzursuzluğu anlatır. Sanatkarın yazın dünyasında yer bulan karakterler, ifade edilmek istenilen önermenin simgeleridir. O, dili, kelime düzeneğini, metinlerarası bağlantıları, postmodern edebiyatın getirdiği yenilikleri kendi cümleleriyle birleştirerek anlatıyı bütünleyen yapıları ustaca kullanır. Sanatkârın roman türünde kaleme aldığı *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* 2015 yılında yayımlanır. Dört katmanlı kurgusu, çok sesliliği ve dilin etkin kullanımıyla romanda kuşak boyu devam eden baba-oğul ilişkisi verilir. Temel izlediği 28 Şubat sürecinin yansıkları olan metnin anlatım katmanlarından ilki başkışı Mehmet'in tutunamayış, çürüme ve yalnızlık etrafında kaybolan baba kaynaklı hikâyesidir. İkinci katmanı norm karakter Çiğdem'in 28 Şubat sürecinde yaşadıkları ve ikna odalarındaki sayıklamalarının yer aldığı bölümdür. Üçüncü katman Mehmet'in babasının günlüğü ve dördüncü katman ise, norm karakter Faruk ile ilgili kesitlerin sunulduğu kısımlardır. Dört olay dizgesine ek olarak kurgunun sonunda serçeler hakkında ek bilgi notu bulunur. *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı'nda* zamansal sıçramalar, geriye dönüşler ve anıların aktarımıyla ilerler. Mekânlar İstanbul çevresi, Mehmet'in kaldığı Lena'nın evi, başkışının dedesinin evi, babasının evi, Faruk'un evi ve Çiğdem'in sorgulandığı odadır. Karma bakış açısıyla yazılan *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, az kişi düzleminde trajedileri andıran bir dil kullanılarak yazılır.

Mehmet, üniversitede okuyan bir gençtir. Lena adlı kadının evinde kiracıdır. Okumak için geldiği İstanbul'da canı istediğinde derse gider. Sürekli başını belaya sokan başkışı, Çiğdem adlı bir kızı sever. Faruk, onun en yakın arkadaşıdır. Mehmet, kalabalıklar içinde kendini her zaman yalnız hisseder; bunun sebebi kuşaklar boyu süren mutsuzluktur. Onun kesitlerle aktardığı babasıyla hikâyesi baba figürünün birey hayatındaki rolünü anlamak adına önemlidir. Başkışı, çok küçük yaşlarda ayrıldığı babasına ailesinin yanından kaçarak kavuşur. Mehmet, babası varken de babasız büyür. Başkinin babasızlığının temel nedeni, babasının kendi babasından kaçışısıdır. Otoriter, baskıcı, kendi kurallarına göre yaşanmasını isteyen babasının isteklerine uymayan adam İstanbul'da pavyonlarda müzik yaparak geçimini sağlar. Mehmet'in baba varken babasız kalma hikâyesi, kuşaktan kuşağa aktarım yoluyla gerçekleşir. *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı'nda* yer alan anlatım katmanlarından biri olan baba-oğul ilişkisi şöyledir: Mehmet'in babası kitapçıda tanıştığı kızla evlenir. Kız adamla tanışırken onun zenginliğini bilmez fakat evlendikten sonra lüks bir hayatla taşınır. Adam'ın babası aşırı otoriter, sert, sadece kendi kurallarının uygunluğuna inanan, kimseye

söz hakkı vermeyen biridir. Babasının işlerinden birinde çalışan adam, evlenmeye karar verdiğinde babasının yanında yaşamak istemez. İstanbul'da ev tutarlar. Çocukları doğar. Kadın adamın aksine adamın babasıyla birlikte yaşamak ister çünkü baba çok zengindir. Sürekli evlerinde kutlamalar yapılır. Kadın bu hayatı daha renkli bulur. Adam istemese de babasının evine taşınır; fakat burada hiç mutlu olmaz. Lüksün ve baba otoritesinin sınırlarının olduğu evde yaşamak onun isteklerine çok aykırıdır. Bir gece karısına bu evden gitme isteğinden bahseder. Kadın bu durumu şaşkınlıkla karşılar ve kabul etmez. Adam kadını ve çocuğunu terk ederek İstanbul'a taşınır. O evden yanına sadece kendine ait nesneyi/yan flütünü alır. Babasının malından mahrum kalan adam geçinmek için her yerde çalışır. Sefalet içinde yaşar. Bir orkestra grubuyla birlikte pavyonda çalgıcılık yapar. Oğlu on beş yaşındayken dedesinin yanından kaçarak hiç tanımadığı babasının evine yerleşir. Onunla birkaç ay kalır. Annesi ve dedesinin anlattıklarının aksi bir babayla karşılaşır. Onunla bir bağ kurar. Dedesi bir gün çocuğun yerini bulur ve onu almak için oğlunun kapısına dayanır. Çocuğa gelip gelmeyeceğini sorar. Oğlan babasına rahat vermeyeceklerini düşünerek onlarla gider. Bir gün bir telefonla öğrendiği babasının ölümünü hayatının hiçbir evresinde kabullenemez. Babasının acısını duymayı sürdürür. Hikâyenin kimliksel yapısından çıkarılan sonuç, babasızlığın kuşaklar boyu aktarımıdır. Çocuğun babası, özgürlüğünü ve kimliğini sınırlandıran kendi ebeveyninin otoritesini yıkmak için başkaldırır. Bu direnişin kurbanı kendi oğludur. O, bireysel aidiyetini korumak için çocuğunu baskıcı dedesinin ve zayıf kişilikli annesinin himayesine bırakır. Babasız kalan oğul, sonradan kavuştuğu babasını dedesinin zorba tutumundan sakınmak ve evden uzaklaşarak başlattığı kendi kalma arzusunu ebedileştirmek adına ondan ayrılmayı kabullenir. Bu kökten koparak muhafaza etme eylemi çocuğun sevgilisinden kaçmasıyla devamlılık kazanır.

Güray Süngü'nün *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* adlı eseri genetik aktarım unsuru babalığın bir görünümünü işaret eder. Anlatı üç kuşak baba figürlerinin birbirini kapsayan rol yayılımına yer verir. Üçlü çemberin son halkası Mehmet'in kendinden önceki rol modellerinin bıraktığı negatif etkilerinin gösterildiği eserde, nesiller boyu taşınan kodlar Mehmet aracılığı ile aktarılır. İsimde kullanılan serçe parmağı ve anlatının temelini oluşturan soy bağı yoluyla babalığın devredilmesi vurgusunun genetik gerçeklik ve parmak izi bağlantısıyla verildiği görülür. Parmak izi canlıların parmak anatomisinin derin yapısındaki bileşenlerin ortaya çıkardığı kalıtsal bir niteliktir. Yaratımın değiştirilemez bütünlüğünü içeren bu yapı bireyin anne karnındayken meydana gelen, genetik faktörlerle açığa çıkan bir unsurdur. Her insanda parmak izi olmasına rağmen ortak bir şekle sahip değildir ancak belirli bir gruba mensubiyeti simgeleme noktasında önemlidir. Bu sebeple anne-baba kaynaklı birleşimden doğan genetik farklılığı ifade eder. Parmak izi, genetik kodlarla inşa edilen ve kişiye şahsiyet kazandıran bir özelliği belirginleştirmesi nedeniyle kimlik tespitlerinde kullanılır. Genlerle ilişkili bu durumun kuşaktan kuşağa taşındığı ve genetik özellikleri, cinsiyeti, ırkı, karakteri işaret ettiği sonucuna varılır. İncelemeler parmak izi tipinin benzerliğini nesiller boyunca sürdürdüğünü ortaya çıkarır. (Delice vd, 2014: 194-197) *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* adlı eserdeki parmak vurgusunun sebebi bu yaratımsal mevcudiyettir. Mehmet'i sakatlayan serçe parmağı onun ailesinden kazandığı genetik mirasıdır. Bu onun kendilik inşasını engeller.

Kaynağını anne-babasından aldığı parmak ona yaralanmış bir benlik bırakır. Mehmet şahsi parmak izini dede ve baba arasındaki çatışmada kaybeder. Özgün bir birey olma noktasında yetersizleşir. Onun parmakları aracılığıyla kuşaktan kuşağa devreden genetik bir mahkumiyeti söz konusudur. Sakatlanmak fiili ve serçe parmağın çağrışım gücü romanı adlandırılırken kullanılır. Yönelme ekiyle doğrudan Mehmet’i işaret eden sakatlık durumu bozuk, hasta ve tamire ihtiyaç duyulan anlamlarını taşır. Etiketleme yoluyla dışarıdan da belirginleştiği vurgulanan ifade biçimi aracılığıyla hassas bir denge kurulur. Mehmet’i sakatlayan en zayıf yanıdır. Bu kendi içinden gelen yaralanma durumudur. Mehmet kendi vücudundan gelen bir parça nedeniyle eksik kalır; dolayısıyla onu sakatlayan eylem genetik kodlarla kendine taşınandır. Kelimenin “Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, bozuk veya eksik” (TDK, 2011: 2012) karşılığı kullanılarak babanın çocuğunda meydana getirdiği tahribat anlatılır. Sakatlık sözcüğünün “yanlış, kusur, hata” (TDK, 2011: 2012) manasına gelişle de desteklenen tamlamanın bir serçe parmağı tarafından yapılması babanın konumu belirtilir. El ve ayak bütünlüğünün en küçük yapı parçası serçe parmak, ailenin fertlerinin sembolik boyutlarını gösterir. Mehmet’i sakatlayan şey, hem çok temel bir bütünlüğün parçasıdır; hem de o parça bir tamamın en küçük yanıdır. Terk eden baba, maddeseli tercih eden anne ve kendi düşüncesi dışındakini umursamayan bir dedenin ortaya çıkardığı hasar, başkişinin hayatının geneline dağılır. Anlatının 28 Şubat sürecini aktarmak üzerine kurgulanması, maluliyet durumunun yaşamın her yanına yayılışını gösterir. Mehmet, içsel biçimde çözemediği baba nedenli kaotik durumların 28 Şubat olaylarından ötürü dış dünyada da devam ettiğini anlar. Temeli babanın kökenlerine dayanan kargaşanın çözülemeyeceğini fark ettiğinde tutunamayan bireye dönüşür. Mehmet’i sakatlayan elde ve ayakta bulunan organın; dokunma, varlığı tanıma, iletişimi devam ettirme, bağlanma, sevgiyi iletme, yere sağlam basabilir vaziyette bulunma, denge ve kenetlenmeyi hissettirme gibi görevleri vardır. Elin temel amacı dokunma yoluya cisimleri tanımlama ve kavramadır; ayağın ise etkin hareket ve denge, bedenin dikliğini koruma, tüm vücudun ağırlığını taşıma, sağlam bir zeminle kontrollü teması sağlamadır. Simgesel boyutta el kişiler arası teması, samimiyeti, sevgiyi ve görünür kılınmayı; ayak ise hayatı, zorluklarla mücadeleyi, gücü tek bir noktada bütünleştirmeyi, sabit kalmayı sembolize eder. Böylece el ve ayakta bulunan serçe parmağının tahribatı aracılığıyla Mehmet’in çürümesi arasında ilişki kurulur. Kendinden olan ve fiziksel direnişin simgesi bu organlar işlevini yitirir ve Mehmet’in baba kaynaklı kimlik krizinin göstereni olur. Mehmet, onu mücadeleye katamayan parçası sebebiyle aidiyetsizleşir, eylemsizleşir. O, serçe parmağın kapsamanın en dışındakini ifade eden manası ile varken yoklaşan babası tarafından yaralanır. Mehmet’i sakatlayan serçe parmak, aileden kopup giden ve bu gidişle küçük kalan babadır. Mehmet ayrılrsa da ayrılamayan bu özel bağa kavuşma arzusuyla yaşamını sürdürür.

Eserde babalığın genetik/kuşak aktarıcı rolü baskındır. Babadan oğula geçen bu aktarım, belirli benzerlik veya gibi olma durumuna uzaklaşma ile verilir. Biyolojik birleşmenin sonucu ortaya çıkan çocuklar ve onların kan bütünlüğünü sağlayan ebeveynler arası geçişler babalığın temel görüntülerinden birini meydana getirir. Anaerkil düzende anneye; ataerkil düzende babaya atfedilen soy bağı taşıyıcılığı bireylerin yaşamsal kimliklerini şekillendirir. Bir genetik kodun potansiyel

aktarıcısı olma ile kurulan aile bağları, bireylerin varlık bilincinin kökenini belirler. Fiziksel varlığını onu dünyaya getirme aracı anne ve babasına borçlu olan çocuk, yine psikolojik ve sosyal hazırbulunmuşluğunu bu iki öge üzerinden kazanır. Kuşaklar boyu taşınan genler, bireylerin konumunu inşa eder. Bu kodların yasalarla işaretlenmesi ve koruma altına alınmasıyla kişinin mensubiyeti belirlenir.

Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı'nda babalık kavramı dede-oğul-oğulun oğlu/torun biçiminde ilerler. Biyolojik gerçekliğin sonucu olan evlat sahibi olma durumu kan ilişkisi aracılığıyla bütünsellik meydana getirir. Soy bağı o bağı ait her ebeveynden kendinden doğan bireylere taşınır. Babalık, biyolojik gen aktarıcısı kısmını ortaya çıkarır. Bu genetik yönelim her gelen yeni üye ve ondan doğan çocuklarla genişleyerek devam eder. Baba oğul ilişkisi üzerinden tayin edilen anlatıda, babaların erkeklik algıları da devredilir:

Çünkü babaların sahip olduğu erkeklik değerlerinin “rol modeli” olarak çocuklarına da büyük ölçüde geçtiği genel kabul gören görüştür. Dahası, babadan oğula geçen erkekliğin büyük ölçüde doğal/biyolojik ve dolayısıyla değişmez bir özellik olduğu da bu kabullerin temelinde yatan düşüncedir. “Özcülük” olarak niteleyebileceğimiz bu görüşün temel varsayımlara göre annelik ve babalık davranışları biyolojik /genetik kökenlidir. İlâveten, özellikle de, babaların erkek olarak ebeveynlik yapma tarzı çocuklar için önemlidir, özellikle de erkek çocukları için. Çocukları heteroseksüel evliliğe hazırlayan, özellikle babaların “doğru erkek” rolüne uygun davranışlarıdır (Sancar, 2016: 125).

Çocukların gen aktaran unsurları, babadan öğrenilen bilgiler, yaşamın gereken yerlerinde kullanılır. Erkek çocukları için erkeklik adına iletilen durumlar onların kimliğini belirler. Biyolojik varlığın otoritesi, bir ilişki ağı içinde kabul görülmenin simgesi soyada sahip babanın belirgin gücün karşılayıcı olmasının nedeni, kökensel bağ inanışıdır. Baba kaynaklı ortaya çıkan mensubiyet yönelimi çocuğun genetik aktarıcısının taşıyıcısı olmasını kanıtlar. Anlatıda baba-oğul-oğul özelinde aktarılan ilişkiler babalık/erkeklik görünümünün yansımasıdır. Baba, sadece genetiğin değil duyguların da nakledicisidir. Duyuşsal yaklaşımdan başlayan aktarım paylaşım durumu duygulara ve onların kaynağı kavramlara doğru ilerler.

Eserde, babasızlığın aktarımı genetik bir hal alır. Fiziksel babalarının yazgılarını taşıyan oğulların çürüme, yara, acı ve yalnızlık kavramlarıyla birbirine taşındığı görülür. Anne, baba ve çocukta oluşan ailede anne çocuğun hayatında var gibi gözükse de babanın yanında olmaması nedeniyle önemsizleşir. “Erkek ergenliğinin ilk evresinde baba, çocuk ve anne arasında “tampon” rolü küçümsenemez boyuttadır” (Blundell, 2002: 164). Babanın yokluğu anne ve çocuk arasındaki bağı zayıflatır. Çocuk, babasını bulduktan sonra annesine nefret besler. Mehmet'in babası dünyadayken ondan uzak büyümesinin ve hayatsızlığının temel sebebi annenin bencil tutumudur. Babasız büyümesinin nedeni, dede ve annenin ortak ilkeler etrafında birleşmesi, babanın ise bu ilkeleri reddedişidir. Mehmet'in baba yoksunluğun kaynağı anneye karşı duruşu babanın fiziksel varlığına kavuşması ile eylemselleşir. Mehmet annesinden nefret, öfke ve kinle söz eder: Anneme

karşı acımasız olsaydım eğer, sen düşük karakterli bir kadınsın anne, bu yüzden yanımdaki varlığına tahammül edemiyorum derdim ona. Ama ben acımasız olmadım, sadece terk etmekle yetindim onu (Süngü, 2015: 144). Annesinin varlığı çocuğa huzur vermez. O, hiç tanımadığı babasını tanımak için annesinden ayrılır. Annesi babasını korkak ve güçsüz bulur. Anne ve dede aracılığıyla kötü tasvir edilen bir babayla büyüyen Mehmet, anlatılan babanın gerçekliğini sorgulamaya başlar. Babayı bulduktan sonra hiç de öyle olmadığını gören çocuk, yaşamadığı her şey için annesini suçlar: Ama onun yanında kaldıktan sonra, hem de kısa bir süre kaldıktan sonra anladığım şey, aptal, duyarsız ve aptal bir dedeyle, aptal, düşük, karakterli ve aptal bir anneyle sahip olduğumdu (Süngü, 2015: 145). Annesi babasını değil, babasının itibarlı ailesini sever. Onun sevgi duyduğu şey başkışının arayışla dolu bir hayat sürmesine sebep olur. Babasını sevip sevmediğinden bile emin değildir. O, annesini varlığını yoklukla bütünler. Onu kendi içinde yaşadığı çatışmanın başrolü yapar: Anne melek. Şimdi kanatları var. Ama sonra cellat olacak, babaya cellat olacak. Kandırma kendini, ne cellatı, babanın tercihiydi, baban istedi böyle olmasını. Annenin iyi bir hayat yaşamaya hakkı vardı (Süngü, 2015: 190). Babasının mezarlığında başlayan zihnindeki sesle anneyi aklama konusunda mücadele etse de anne babasızlığın celladı olmaktan öteye geçemez. Çocuk için anne yoktur. Annenin yok sayılışı babanın yokluğunun bedelidir. Baba eksikliği anneye çocuk arasında köprünün sağlanamaması anlamına gelir. Mehmet, anne figürüne babanın bilinçli bir tercih sonucu ortaya çıkan görüntüsüzlüğü nedeniyle kavuşamaz.

Başkışı annesini hiç tanımadığından bahseder. Kutsal sağlam bağ anneye kurulmaz. Anne, çocuğa yabancısıdır. Onun yerine gerçek bir anneden umulanı sergileyen Lena geçer. Lena Mehmet'e annelik yapar. Mehmet, kendi annesine duymadığı hisleri Lena'ya karşı hisseder. O, dünyanın en iyi insanıdır. "İstanbul kadar büyük kalbi" (Süngü, 2015: 187) olan Lena'da merhamet, sevgi, şefkat gibi anneden beklenen bütün duygular vardır. Annesiz çocukların ağlamayacağına inanan başkışı, babasının ölümünde bile ağlayamaz. Gerçek anne hissini yaşadığı ev sahibinin yanında hüngür hüngür ağlayarak annenin varlığını Lena'ya yüklediğini gösterir:

"Ben hiçbir şey yapmadım teyzem..." diye cevap verdi Mehmet, yüzü buruşarak, gözleri... dudakları büzüşerek. Ağladı, uzun uzun ve hıçkırarak hıçkırarak ağladı. Gürültüyle ağladı. Lena Mehmet'in başını göğsüne yaslayarak, "Ağlama." Demedi, aksine "Ağla" dedi, "Ağla oğul, ağla..." dedi, daha bir gece önce babasını gömüp dönen bu çocuğun hiçbir şey yapmadım derken babasını kastettiğini bilmeyerek, ama bir şeyi bilerek. Dışarıya akmayan gözyaşı içeriye akar. İçeriye akarsa içeriye zehirler. Çürütür insanı. Dışarıya akan gözyaşı, içini yıkar, temizler insanı. "Ağla oğul, ağla..." (Süngü, 2015: 194).

Anne figürü yerine koyduğu kişi aracılığıyla tampon rol modeline kavuşan başkışı, baba için ağlama eylemini gerçekleştirir. Anne görünümündeki karaktere sahip olduğu anda eksik kalan çocukluğuna döner ve özlediği anneyi koruyan ve sevgi bağıyla bütünleyen rolünün hayali görüntüsüne teslim eder. Mehmet bir yetişken erkek gibi değil, küçük bir oğlan çocuğu gibi Lena'ya sığınır. Dudaklarını büzerek, hıçkırarak ağlar. Sessizce karşıladığı ölüm gerçeğini, onu yalnız bırakan anne-babasının hıncını gürültüyle çıkarır. Lena'nın şefkatli kollarında gözyaşları içinde mahkûm

edildiği yalnızlığa yakındır. Lena'nın evi kendini ait hissettiği yerdir. Odası uzunca düşünüp benliğini sorguladığı mekândır. Dışarıda yaşadığı tüm olumsuzlukları kapıda bırakarak annenin kucağına sığınır. Annesizlik Mehmet'in kadınlara karşı tutumunun şekillenmesinde rol oynar. Lena'da anneyi tanıyan başkışı diğer kadınlarda da annesinden izler sürer. "Kadınları tanıımıyordum, bu yüzden güvenmiyordum onlara. Ama babam gibi onlardan korkuyor da değildim" (Süngü, 2015: 99) Annesinden kalan eksiklik babasından kalma korkuyla bütünleşir. Mehmet kadınları tanımaz. Çünkü annesinden mesafe olarak uzun olmasa da ruhen uzaktır. Bu durum kadınları anlayamamasının nedenidir. Erkek çocuğunun anne ile ilişkisi sevgilisine yaklaşımını oluşturur. Mehmet'in yaşantısına dahil edemediği tüm kadınlarda baba kaynaklı anne; ait hissedemediği her koşulda da anne kaynaklı baba eksikliği baş gösterir. Her iki durumun da temel öznesi babadır. Eserdeki anne, arzulanan anneye ulaşmak için babaya duyulan nefretin tersi şeklinde yansımasıdır.

Babanın yok olmasının bir sonucu olarak görünüm kazanan annesizlik sonucunda Mehmet sevgi bağına kurmaya dair korkulara sahip olur. Sevdiği Çiğdem'i ziyan etme korkusu annesinin babasına yaşattığı şeylerin karşılığıdır. Çok sevdiği Çiğdem'i ona zarar verme duygusuna kapılarak terk eder. Babası annesine sevgisinin sonucunda mutsuz bir adama dönüştürür. Mehmet kendi mutsuzluğunu Çiğdem'e bulaştırmak istemez. Onu sevmeye devam ederse kızı kendine dönüştürmeye dayalı bir endişeye kapılır. Çiğdem'i yazgısına kurban etmez. Burcu'nun durumu Çiğdem'den farklıdır. Burcu Mehmet'i sever fakat o, Burcu'yu sevmez. Burcu, hayat dolu ve zengindir; hayat gayesi, mutluluk üzerinedir. Bu yönleriyle Burcu annesiyle benzerken Çiğdem, taşıdığı kişilik özellikleriyle Mehmet'in kimliğine daha yakındır. Bu aşk örüntüsünün babalık görünümdeki yansıması çocuğun özdeşim kurduğu baba gibi davranışlar sergilemesiyle ilgilidir. Babasının anneye karşı tutumu çocuğun potansiyel eşine karşı davranışının ön görünüşüdür. Mehmet babasından kadınlardan kaçmayı öğrenir. Bilinçdışıdaki bu aktarımı, Çiğdem ve Burcu aracılığıyla aksettirir. Duygu durumu kontrollerini aile bağındaki görüntülerle yöneten çocuk için yaşanan sorunların sebebi ebeveynlerin fiziksel eksikliğidir. Çocuğun eril kimliği doğrultusunda kadınlar ile ilişkisinde baba yoksunluğunu açığa çıkarır. Mehmet, babasının annesini yaşamında yer ettiği şekle uygun davranışlar sergiler. Böylece Çiğdem ve Burcu'nun anlatıdaki görevleri Mehmet'in babaya yönelik bilinçaltındaki görüntüsünü bir aynaya bakar gibi yansıtımlarıdır. Baba, erkek çocuklar için rol modelidir; erkek çocuklar için daha sonraki dönemlerdeki tutum ve davranışların ödünçlenme kaynağıdır:

Uygun bir baba figürüne sahip olamayan erkek bireyler, kimlik krizleriyle baş edebilmek için kendilerine babasız bir kimlik yaratmak zorunda kalırlar. İcat ettikleri babayı kendilerine rol model edinirler. Ergenlik gibi ağır etkileri olan gelişim sürecinde bu kimlik bulma görevini yük haline getirirler. Yaşlı çocuklar kendilerini güçsüz hissettiren duygularıyla mücadelede iyi/kötü yeni arayışlara eğilim gösterirler. Erkekler acılı yas sürecinde bozulan dengelerini benliklerini kandırarak tedavi etmeye çabalarlar (Blundell, 2002: 162).

Mehmet rol modeli tarafından küçük yaşta terk edilir. Bulduğunda ise yarım kalmış kişiliği tanıştığı babanın çürümeye yaklaşan hayatının devamı olmak zorunda kalır. Çünkü ergen erkek

babasından yalnızlığı, mutsuzluğu, çürümeyi ve yaşarken yaşayamamayı görür. Babadan öğrendiği her şey çocuğun kendi yaşamına dahil olur: “çünkü bir çocuk, kendi deneyimlerini aktardığı kişileri babasında ve annesinde görür. Bununla birlikte asıl önemli olan çocuğun babasına ve annesine aktarım yapması olmaktan çok aktarım olgusunun kendisidir, olgunlaşmamış kişinin bir put arayışına girmesidir” (Fromm, 2019: 22-23). Mehmet, eksik ve öğrenilmemiş baba tarafının sonucu hayata tutunamayışıdır. Hayat, soluk, renksiz yaşanılmayacak kadar güçtür. Hayatın zorluğu yaşadığı şehre de hüküm sürer: Sadece dönmek istemişimdir ait olduğum yere, insan bunu ister. Döndüğünü hatırlıyorum... ait olmadığım yerden, ait olmadığım başka bir yere. İstanbul yine mesafeliydi bana, havası ne açık ne kapalı ne sıcak ne soğuk. İnsanları ne tanıdık ne yabancı ne uzak ne de yakın (Süngü, 2015: 102). Aidiyet hissini gittiği yerde bulamaz. Cenaze için bulunduğu dedesinin evinden bir hışımla kaçır. İstanbul’a gelir; fakat burada da o hissi yakalayamaz. İnsan kendini yaşadığı yere benzetir ya da tam tersi biçiminde dönüşür. Mehmet’in var olduğu mekanlar ona benzer. Onun gibi her yer yalnız, boşluk içinde ve gariptir:

Merhaba, der insan, burada bir kahır varmış, hayır hayır, burada çekilecek bir çile varmış onu da ben çektim, hayır hayır, burası insanların yalnızlıktan öldüğü bir şehir olsaydı, ama değil, burası insanların yalnızlıktan bile ölemedikleri ve süründükçe süründükleri, süründükçe süründükleri bir şehir. Burası mutsuz insanlarla dolu (Süngü, 2015: 35).

Mehmet’in yalnızlığı şehre, şehrin boşluğu ise Mehmet’e karışır. Büyüdüğü yerden kaçışının sebebi tanıdık hissini arayışıdır. Babadan önce dedenin yanında büyümesi, babalık rol modeli bağlamında bir doyum sağlamaz; bu nedenle onun benliği ile çatışması kısır bir döngü oluşturur. “Sağlıklı veya sağlıksız, karşıt ya da çelişen dürtülerin, arzuların ya da eğilimlerin aynı anda etkinlik göstermesi ya da karşıtı eğilimlerin veya tepki eğilimlerinin uyarılmış olması” (Budak, 2005: 373) durumu olan iç çatışma başkişide kimlik krizinin temel nedenidir. Dede, bu krizin doğumunun genetik ilk ögesidir.

Mehmet’in dedesi sert, kontrolcü, baskıcı ve ben merkezli bir babadır. Bu figür “Hükmetmeyi seven, çocuk yerine karar veren (çocuğuyla müzakere etmeden, anlamadan, onun isteklerini dikkate almadan, kendi kural ve emirlerini çok katı bir şekilde uygulayan), esnekliği olmayan, eleştiriye kapalı, her şeye hayır demeye eğilimli baba(dır)” (Karaköse ve Karaköse, 2019: 89). Mehmet’in dedesi, baskıcı/otoriter baba figürünün bir örneğidir. O, kendi kararlarından taviz vermez. Hoşlanmadığı duruma karşı tepkisini gönül kırma korkusu duymadan verir. Çocuğunu kendi bildiği şekilde sığdırmaya çalışan bu baba için önemli olan kendi fikri ve kararlarıdır. Mehmet’in dedesi bu figürün birebir örneğidir:

Dedesi iyi adam. Ama sert biraz. Beğenmez pek bişeyi. Hemen azarlar. Öyle denmez, böyle denir. O ne biçim soru öyle. Dede babam niye burada değil. O ne biçim soru öyle. Öyle sorulmaz. Dede, babam neden gitti diyeceksin. Kendi gitti. O halde bunu soracaksın. Bulabilirsen tabi. Sen düşünme şimdi bunları, okuluna bak sen. Büyüyüp büyük adam olacaksın (Süngü, 2015: 66).

Çocuğuna karşı anlayıssız duran otoriter baba figürü, kendinden sonra gelen babalara aktaran yalnızlığın esas nedenidir. Mehmet'in babasının baba baskısından kaçmak için iki yolu denediği görülür. Bunlardan ilki evlenme ikinci ise, evden kaçmadır. Evlenmek erkek egemenliğine ait olmayı kendinden önceki erkeğe/babaya hâkimiyeti ve özgürlüğün sınırlarını belirleme noktasındaki iradeyi gösterir. Aile sahibi olma, o aileyi idare etme, bireysel otoriteyi ele geçirme demektir. Evlilik yoluyla erkek diğer erkekler içinde kabul gören başka bir sınıfın temsilcisi konumuna erişir (Sancar, 2016: 124). Aileyi yöneten olma otorite olma anlamına gelir ve bu kendinden önceki otoritenin yıkımı özgürlüğün ele alınımıdır. Mehmet'in babası evlilik yaparak erkekliğin yöneticilik vasfını gerçekleştirir. Fakat eşinin babanın yanında yaşama arzusuyla hâkimiyet alanını yitirir. Böylece sınırlarını koyduğu alan tekrar kendinden önceki erkeğin olur. Başarısızlıkla sonuçlanan eylemini yeni bir eylemle devam ettirir. Baba, bu sefer kendi kararlarının peşinden giderek babanın baskısından kurtulmayı uygun bulur. Giderken kendi oğlunu bırakır. Babasız büyüyen oğlu babasızlığın yarısıyla mücadele etmek zorunda kalır. Kontrolcü babanın yanında sıkışıp kalan baba büyük bir yalnızlığa kendini mahkûm eder:

Bak dedi. Baktı Mehmet. Yüzde sivilce, içi karmakarışık. Dünya seni anlamıyor. Zaten çok büyük, zaten çok hain. Yalnızlık bir odaya sığıyor, ama o odaya yalnızlık sığınca, o odadaki adam o odaya sığamıyor. Adam ve yalnızlık aynı anda odada duramıyor. Nasıl duramıyor, duruyor işte. O değil. O, durmak değil. O durmak gibi görünen şey duramamak, sığamamak (Süngü, 2015: 157).

Kendi bedenini sığdıramadığı odayı terk eden baba, daha yalnız bir hayata atılır. Onun yalnızlığı evladının yalnızlığı olur. Varlığını, özgürlüğünü inşa için kaçtığı evde çocuğunu bırakır. O da babasının yolundan giderek babasına kaçır. Mehmet'in babası en iyi okullarda okumuş, çalışkan bir adamdır; fakat babası onu hiçbir zaman ciddiye almaz. Kendi kontrolü dışında tuttuğu her şeyden rahatsız olan dede, oğlunun ona karşı tutumunun farkındadır. Onu sınırlamak ister. Büyüyerek yok olan baba, çürümeye başlar. Babanın başkaldırısı intihardır. O, babasının penceresinden görünen ağacın orada kendini vurur: "Babam nerede vurdu kendisini biliyor musun? Babasının yatak odasının penceresinden görünen, çocukluğunda dallarına salıncak kurduğu ağacı biliyor musun?" (Süngü, 2015: 144) Baba hiçbir zaman aidiyet hissedemediği yerde, onu görmeye çabalamayan babanın penceresinin karşısında canına kıyar. Babanın otoritesini babanın tam karşısında durarak ölümle sonlandırır. Baskıcı babanın doğurduğu sonuçlardan biri budur. Böylece çocuk ölümle gölgeleşen kimliğini görünür kılar. Duyuşsal anlamda yaşama tutunamayan kişi bedensel yoklukla arayışını sonlandırır:

Bütün yaptırımlar, zorlamalar çocuğu kısıkaç gibi sıkır. Kurtulmak için (suça yönelme, yalan söyleme gibi) çeşitli çareler aramasına neden olur. Çocuğun her çare arama girişimi, çoğu kez babanın yeni ve daha ağır baskılarıyla cevap bulur. Yeni çareler, yeni cezalar, yeni azarlar vb. giderek daha da şiddetlenerek artar. Bütün bunların sonunda çocuk endi iç dengesini yitirir; ya tümüyle çığırından çıkar ve ele avuca sığmaz ya da tamamen renksiz, kişiliksiz, varlığı yokluğu belli olmayan biri haline gelir (Karaköse ve Karaköse, 2019: 91).

Babanın günlüklerinde de belirttiği gibi geçen günlerin kayda değer bir yanı yoktur. İşsizlik, fakirlik, babasının gölgesinden sıyrılmamış bir hayat sürmeye devam eden baba geçmişle bağı koparamaz. Kan bağıyla temas içinde olan biyolojik varlığın gösterini konumu onu babasından ayıramayan bir parça yapar. Kaçmaya çalışsa bile kan bağı/ genetik aktarım gerçeğini kadere yansıtır. Babanın günlüğünde yer alan: “geçmiş geçmek bilmiyor. Sürekli aklımda ve beni çürütüyor diye değil. Ben çürüdüğümü fark ettiğim, anladığım için bir tercih yaptım. Nefes almayı seçtim. Bu kadar” (Süngü, 2015: 25) dediği anda bu yazgının sonucudur. Mevcut düzene dahil olamadığında değil; olamayacağını anladığında çürümeye başlar.

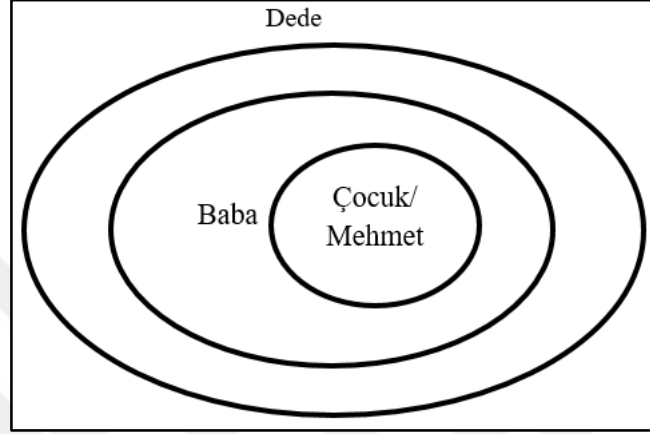
Mehmet babadan kalma yalnızlığın eserindeki son taşıyıcısıdır. Baskıcı, zorba, yönlendirici bir dedenin torunu, naif, kırılğan, hassas, ürkek, zayıf bir babanın oğludur. Babasının aksine öfkeli, kaba, kavgacı biridir. Onun bu tavrı yaşamda eksik kalan yönlerini telafi etme, dede-baba-anne üçgeninde hesaplaşmadığı gerçekle yüzleşme biçimidir: Babamın öcünü alacağımdan... dedemden alacağımdan... Aslında alamayacağımdan... Annemden alamayacağımdan... Onlara nefretimle kalacağımdan... İçimin zehir.... Sonra bir gün... babam gibi.... Bunlardan yani... bahsedem... (Süngü, 2015: 181) Hırçınlığı ile zorunlu yalnızlığına savaş açar. Sürekli baş ağrılarıyla uğraşır, yalnız, kendi kabuğunda, sınırlı bir hayatı sürdürür. Çoğu zaman görünmezdir. Polislerin onu almaya geldiği gün pencereden kaçınca ayakkabılarını giyemez. Yalın ayak geçtiği yollarda, gittiği meyhanede kimse ayakkabısızlığını fark etmez. Onu anlayan yarasını paylaşan Faruk'un yanına gittiğinde ayakkabılarının yokluğu anlaşılır. Çünkü Faruk onu gerçekten anlayan ve ona gönlüden bağlı olandır. Dedesi ve dedesinin hırslarına ayak uyduran annesi Mehmet'i derin bir yalnızlığa, huzursuzluğa, mutsuzluğa ve çürümeye iter. Çürüme eylemi baba ve oğulun ortak yazgısıdır. Eksik babayla yaşanan hayat kayboluşu peşinden sürükler. Babasızlık varken gerçekleşir. Bu yaşanan trajediyi daha büyük bir hale getirir. Baba ve çocuk ortak kaderin görüngüleridir. Başkışı ne kadar dedesine benzetilse de o, babasıyla özdeşim kurarak var olur. Mehmet'in Çiğdem'in yarasını görürken babasıyla paralel çizgiyi paylaşır. Mehmet, babasının acıları saklarken ki bakışıyla Çiğdem'in acılarını saklarken ki bakışı aynıdır. Mehmet babasıyla acıları gizleyememe noktasında özdeşleşir. Bu ona babasıyla geçirdiği üç aydan yansıyan kısımdır.

Mehmet babasının yanında kalmayı kendi tercih eder. Dedesi gelince babasını terk etmeyi de o seçer. Örtük görüntülü babanın pasif otoritesi dedenin gelişile sonlanır:

Geceleri böyle ben uyuduktan sonra, divanın altına saklanan şişeden, çay bardağının yarısına kadar, sonra iki dilim beyaz peynir, sonra birkaç sigara, bir de Cansever olur, Süreya olur, kırıklar olur, idealler, tutkular, birkaç nota olur, karşısındaki sandalyede yan flüt, yalnızlık illa ki, sonra içeride odada uyuyan, annesine isyan edip babasına kaçmış, bu sefil hayatı tercih etmiş delikanlısı, oğlu, ben yani, olur, olur bunlar. Böyle de yaşanır. Nitekim hayat çok fiyakalı ve çok yakışıklı bir şeydir. Her şekilde iyidir, bak çıkmışız hayat yoluna, arzularımız var ve onların bizi, bizleri, bizim gibi herkesi, götürdüğü sürüklediği yere, yerlere, buraya işte, kendi tercihimiz olana hayata getirişi gibi... (Süngü, 2015: 29).

Mehmet, şiir dinleyen, müzik çalışmaları yapan, zorlu şartlar altında çalıştığı hayatını çocuğuna göstermeme çabalayan bir babanın çocuğudur. Babası çalıştığı yere getirmek istemez, onun başına bir şey gelmesinden endişe duyar. Bundan önce sahip çıkamadığı çocuğuna sahip çıkmaya özen gösterir. Yalnız mutsuz hayatı çocuğun gelişiyile yeni bir hal alır. Alışkın olmadığı mutluluk uzun sürmez. Dede gelip çocuğu aldığıında baba kaynaklı yalnızlaşma ikinci biçimine kavuşur.

Şekil 6: Kuşaklar Boyu Aktarılan Babasızlık

Yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi bu üç kuşak birbirin içinde kümelenir. Özerk bir kimlik kazanamayan bu bireyler, yalnızca birbirlerinin gerçek varlığıyla bütünleşirler. Her baba kendi alanında çocuğuna yer açar; ancak bu alan bir önceki kuşaktan bağımsız değildir. Birincil sınır koyanın başlattığı kaderi diğerleri sürdürür. Kuşak boyu süren olumsuz duyguların sonuçları hayal kırıklıkları, gerçekle yüzleşme, hayata karşı direnç, çürüme, yabancılaşma, mutsuzluk, huzursuzluk, başkaldırı ve pasif bir isyanla sonuçlanır. Ölüm fikri hayattan kopuşun baskın yansımasıdır. Mehmet, bir telefonla dedesinin yanına çağrılır. O, bu aramadan dedesinin ölüm haberini aldığı zannederek yola çıkar. Eve geldiğinde karşılaştığı manzaraya şaşırır:

Çökmüş bir dağ gibi oturuyordu cumbada, gözleri kızarmış, sanki küçülmüş bedeni. Olduğum yerde kalakaldım. Döndüm Rezzan Amca'ya baktım, babam nerede Rezzan Amca, konuşamadım, sormadım. Sıralı ölüm versin derler. Ben de öyle olsun isterdim. Dedemi sevmezdim. Babamda sevmezdi. Ben babamın oğluydum. Ama dedeme benzetirlerdi. Gidip dedemin elini öptüm, sorar gibi baktım yüzüne hem acıyla hem kin dolu. Anladı mı beni bilmiyorum ama başını eğdiği, sessiz sessiz ağladığı aklımda (Süngü, 2015: 100).

Babasının ölmesini beklemeyen Mehmet, durumu anlamakta zorluk çeker. Dedesine karşı duyduğu sevgisizlik büyük bir kin, öfke ve öç alma duygusuna evrilir. Ölüm temelli ayrılışın başlangıcıdır. Çocuk bu durum karşısında ağlayamaz; çünkü dede onu her zaman güçlü olmak zorunda hissettirerek büyütür. O da çocuğun ölümünü aynı sükûnet ve sessizlikte karşılar. Ölüm yarım kalan hayatın sonsuza kadar süreceğinin işaretidir. Çocuk, bu andan itibaren yaşamla ilintili umutlarını kaybeder. Babasının ölümünün ardından başkışı hayata tutunmaya çalışır; fakat yaşadığı yere tutunma gayreti uzun sürmez. Mehmet yaşadığı dünyaya yabancılaşır. "Babam benimle gurur

duyacaktır. Tüm yabancılığımaya rağmen, içindeki yalnızlığa rağmen. Uzun sürmedi bunlar” (Süngü, 2015: 98) Kendi babasının alıştığı hayattan kopuşuyla başlayan yabancılaşma çocuğun alıştığı hayattan koğuşuna doğru orantılı bir seyir izler. Anlatı içerisinde geçen vurgular babanın birey hayatındaki yerini algılamak adına değerlidir. Kendi içindeki kuyulara hapsolan, hayatın kollarına atılmış, eksik bir notanın parçası, içi bulanmak, için kemirilmesi, tükenişe doğru sürüklenme, mutsuzluk lekesi, yaşama uğraşı gibi aktarmalarla bireyin eksik babadan doğan yalnızlığından doğan yabancılaşması belirgin hal alır:

Göğüsümde, boğazımdan aşığıya doğru ama tam da göğsümde... bir kor vardı sanki. Tam burada. Canımı yakan bir öfke, adaletin olmadığı yerde duyulan, haksızlığa karşı duyulan türden bir öfke mi. Ben öyle demezdim. İçindeyken bilemezsin. Ama bunun yanında küçüldüğümü de hissettim belki bütün gece boyunca. Yalnızlığı hissettim. Tek başıma kaldığımı. Bu beni korkutmadı. Benim bu durumda olmamın babamı korkutacağı geldi aklıma, görüyorsa korkuyordur şimdi benim için, yalnızlığım nedeniyle üperiyordur. Bundan da hoşlanamadım (Süngü, 2015: 101).

Mehmet, babanın ölümüyle acıyı derinden hisseder. Bu acı tarifini bildiği diğer duygularda aranır. Küçükken yaşadığı hayatta, büyürken kayboluşunda, büyüdüğünde kendi sevgisine sahip çıkamadığında bu duyguyla yüzleşir. Veremediği her kararın arkasında babasız kalışın izlerini sürer. Hayatın acısı bulaşıcı bir biçimde esere yansır. Baba-oğul-baba sarmalında devam eder. Genetik aktarım yazgıyla buluşarak babanın görünümünü anlamlandırma etkinliğini oluşturur. Baba bireyin biyolojik gerçeğidir. Bu gerçek hem fiziksel bağlarla hem de duygusal bağlarla bireyin hayatında varlığını gösterir. Çocuklar büyürken bu gerçekliğin izlerini taşıma zorunluğunda kalır.

Baba figürünün gen aktarım unsuru ve kuşak taşıyıcı görünümünün yer aldığı *Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı* eserinde dede-oğul-oğul/torun biçiminde birbirinin iç dinamiklerine dahil olan benzerlikleri anlatılır. Dedenin oğlunun düşüncelerini önemsemeyen, sert ve aşırı otoriter tutumu çocuğunu terk eden baba figürünü doğurur. Babası tarafından bırakılan çocuk hayatını bu figürün arayışıyla geçirir. Babasını bulmak için annesini terk eder. Annesini terk ettiğinde hayatına giren tüm kadınlara uzaklaşır. Bu terk etme eylemi genetik bir kod halini alır. Fiziksel benzerlikler üzerinden de devam eden soy bağı baba ve oğulları aynı noktada buluşturur. Yaşamak eylemi üçü içinde anlamsızlaşır. Birbirinin fiziksel varlığını bilerek ama birbirinden yoksun hayatlar süren baba ve çocukları yalnızlık, mutsuzluk, acı ve çürüme izleklerinde buluşur. Babanın yoksunluğu anneye çatışmayı beraberinde getirir. Babasızlığa eklenen annesizlikle çocuk köklerini yitirir. Bu yitim ölüm ile fiziki bir biçim alır. Böylece anlatı, rol modelinden ayrı büyüyen çocukların ebeveynleriyle aynılaşacağı savını aktarır. Anne-baba-çocuk bütünlüğünün iç içe geçmiş tanımlar olduğu ve bunlar arasındaki bağın kopmasının mümkün olmadığı görülür. Baba ve çocukları arasındaki kuşaklar boyu gelen soyaçekim bireyin ebeveynlerinden uzakta bağımsız bir kimlik kazanamayacağını ortaya çıkarır.

2.2.4. Öteki Babanın Aynasında Bir Çocuk: Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar ve Cehennem Çiçeği

Bilirsiniz, insanlar doğar, ölür ve sonra büyür

Mizahi dili, postmodern etki ve teknikleri, fantastik ve bilim kurgu gibi alanlarını kullanarak yazın dünyasında kendine özgü bir yer edinen Alper Canıgüz'ün *Oğullar ve Rencide Ruhlar* isimli romanı 2004'te; bu romanın ikincisi ve devamı niteliğinde olan *Cehennem Çiçeği* ise, sekiz yıl sonra 2013 yılında yayımlanır. Polisiye kurgunun henüz beş yaşında bir dedektif etrafında kurgulandığı bu yapıtlarda 'muamma roman, kara roman ve gerilim romanı' olmak üzere polisiye romanın üç türünden biri tercih edilmeyerek hepsinin belirli özelliklerinden yararlanılarak birleşik yeni bir türün oluşturulur. Alper Canıgüz'ün polisiye roman türündeki eserlerinden *Oğullar ve Rencide Ruhlar* isimli kitabı *olmak ve de olmamak, ne güzel komşumuzdun sen Hicabi Amca, ilahi adalet, ömürsün, ofisteki sosyopat, serin devlet, her budist bir faşiste tapar, öcülerin öcü, sineklerin tanrısı Levithan'a karşı, dünyanın merkezine yolculuk, gerçekler ve hakikatler, böyle uyurdu zerdüş, kartallar kuantal uçar, mevlitte son tango, mesut ve mutabık* başlıklarını içeren on dört bölüm şeklinde kurgulanır. Metinde bölüm başlıklarından itibaren varlığını hissettiren bir ironi söz konusudur:

İroni, kendinden başka bir duruma işaret etmeyi sağlayan bir ifade tarzının adıdır. İroni bir söylem tercihidir; açık, net ve çeşitli anlamlandırmalara kapalı bir söylemin, tersinden veya başka bir şartı uyarıcı uyarılarla birlikte verilerek muhatabın zorlanmasıyla oluşan farkındalık oluşturma uğraşısıdır. Bu uğraş muhataba yöneltilmiş bir tür söylem taaruzudur. Dolayısıyla ironi; gerekçesi sahibinin elinde olan çetrefilli ve kısmen saldırgan bir tercihtir (Tuğluk, 2017: 444).

İroni gösterilenle gösterilmek istenilen arasındaki derin anlamsal uçurumun belirticisidir. O, söylemin açık ifadecisi değildir. Kabul edilen gerçeğin gizemli yanı olan ironi temeli gizem unsuruna dayanan polisiye ile bütünlük oluşturur. Gizem ortadan kalkıp sır perdesi aralandığı anda ironi anlamını yitirir. Alper Canıgüz'ün adı geçen iki eserinde de ironi söz konusudur. Sözcüklerle oyun oynayan sanatkâr, oyunu anlatıcıyı çocuk olarak seçerek bir üst aşamaya taşır. Gerçekle gerçekdışının birleşimiyle ciddi sayılan her şeyi alaya alır. Eserlerin genelinde varlığını gösteren ironi yetişkinlerin ciddiye aldıkları kavramların ciddiyetsizce eyleme dökülüşünün açıklanması olarak varlığını sürdürür. "İroni her şeyden önce bir eylemdir ve amacı hesaplanmış bir söz manevrasısıdır. Bu manevra ötekine göndermede bulunmak için yapılmış hassas ve akıl dolu bir aktarımla gerçekleşir" (Tuğluk, 2017: 444). İsim içerikte kendini belli eden ironi ise, örtük söylem şeklinde kullanılır. Metnin geri planın verilmek istenen mesaj gösterilen sözcük birlikteliklerinin gerisinde bırakılır. Özellikle isim ve içerik ilişkisi ironinin baştan sona kurgudaki varlığına görünür kılar. Alper Canıgüz'ün ironiyi kullanış biçimi metninde genelinde kendini kara mizah ile gösterir. Mizah, kendinden üstün olana sözü geçmeyen kitlenin başkaldırısıdır. Sanatkâr söz hakkını saldırgan bir tavırla kullanmak yerine güldürünün yumuşatıcı özelliğiyle yapar. Mizah iç birikintinin dışavurumudur. *Oğullar ve Rencide Ruhlar* ve *Cehennem Çiçeği* kara mizah etkisini hissettirir. Alper Canıgüz'ün gücün ve gücün temsil ettiği her şeyin eleştirisini güldürünün üzerine kurgular: "Mizahçı,

olayların değişmez, kör ve sağır düzenine isyan eden varlıklarla alay eder. O hem mes'ut , hem üzüntülüdür. Hayat bu kadar yüksek ve güzel olduğu için mesut; hayat bu kadar yabancı, çirkin ve anlamsız olduğu için de üzüntülü” (Karaalioğlu, 1983: 505) dür. İsyanın daha sert ve keskin noktalara isabet ettirilerek yapılması kara mizahın mizahtan farkıdır.

Oğullar ve Rencide Ruhlar'da Hıristiyanlık anlatılarında yer alan teslis inancı işaret edilir. Türkçe Sözlükte “Erkek evlat” (TDK, 2011: 1790) biçiminde tanımlanan oğul, “İncinmiş, kalbi kırılmış” (TDK, 2011: 1972) anlamına gelen rencide ve “1. Dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin, can kuşu. 2. En önemli nokta öz. 5. fel. Bedeni etkin kılan canlılık ilkesi, beden hayata gücü” (TDK, 2011: 1985) ruh kelimelerinin birleşiminden oluşur. Eserin adı “ve” bağlacı ile çoğul isim “Oğullar” ve bir sıfat tamlaması olan “Rencide Ruhlar” kelime gruplarından oluşur. Baba/Tanrı-oğul-kutsal ruh şeklinde bilinen teslis inancı romanda iki görünümü ile vardır. Kutsal dizgede baba bu üçlemenin merkez ögesi, eylemi yapan, oğul eylemin öznesi, kutsal ruh ise eylemin nesnesidir.

Oğullar ve Rencide Ruhlar eserinde teslis üçlemesine uygun ilk kullanımı baba kavramıyla verilir. Buradaki oğulun varlığı ile baba ve dolayısıyla Tanrı kategorilerini de imgesel olarak metne dahil edilir. Bunlardan ilki babanın çocuğun bilinen ebeveyn anlamında kullanılan babasıdır. Baba gücün temsilcisidir. Çocuk babasına çok düşkündür. Onu çok sever. Annesine ise babasının aksine bir tavır takınır. Onun için babası özeldir; bu onu onun gözünde farklı bir manaya taşır. O, babasının yansıması ve erkek bir evlat olması nedeniyle soyun taşıyıcısıdır. Başkişi Alper Kamu kendini babasına benzetir. Onun üzülmeye, düşünceleri, eylemleri çocuğa her zaman etki eder:

Hıristiyan kutsal metinlerinde baba ve oğul ile ilgili vurgular karşılaştırıldığında, oğula yönelik ifade ve tanımlamaların baba ile ilgili olanlardan çok daha yaygın olduğu dikkati çeker. Bir başka ifadeyle teslisin ikinci unsuru olan oğula yönelik materyal, baştan sona Yeni Ahit metinlerine egemendir. Baba ile ilgili ifadelerde ise (tanımlamalar ve benzeri materyaller) özellikle iki husus ön plana çıkar. Bunların ilki baba ile oğul arasındaki ilişkiye yöneliktir. Her ne kadar Hıristiyan geleneğinde baba ile oğulun aynı tanrısal öze/cevhere sahip oldukları vurgulansa da mezhepler arasında zaman zaman bu ikisinin birbirine karşı konumları açısından bazı farklı görüşler savunulmaktadır. Mesela, Katolik geleneği, baba ve oğul da dahil, teslisin her bir unsurunu Tanrı inancı açısından aynı oranda vurgulamaya çalışırken, Ortodokslar'da babanın daha fazla vurgulandığı görülür. Diğer taraftan baba ile oğul arasındaki en temel ilişki “sevgi” yönüyle belirir (Gündüz, 2018: 75).

Çocuk ve babayı birleştiren sevgi ve her şeyi ona emanet etme eserde varlığını belirgin bir biçimde gösterir. Babanın eserdeki ikinci yönü ise Tanrı oluşu ile ilgilidir. Baba oğul ve kutsal ruh ilahi üçlemesindeki Baba başlıkta yer almaz çünkü babanın/yaratıcının varlığı sorgulanır; bu nedenle kurgunun içinde Tanrı'nın var olup olmadığından emin olunmadığına dair ifadeler yer alır. “O zaman nedense, insanın Tanrı'yı görmeye katlanamadığı için ışığa ihtiyaç duyduğu gibi tuhaf bir fikre kapılıverdim. Karanlık Tanrı'nın ta kendisiydi” (Canıgüz, 2018b: 100) Tanrı'nın karanlık olmasıyla vurgulanan yokluğu olduğu gibi aynı zaman da eylemsizliğidir. Tanrı var mı yok mu sorgulanır var

ise bile eylemsizdir. Karanlık ile betimlenmesi ise yokluğuna karşı bir başkaldırı içerir çünkü eylemsizliği karanlık ile örtülür.

Romanda oğul/ Alper Kamu, Hıristiyanlık gönderisinde Tanrı oğlu biçiminde imleneni/ çocuğu işaret eder. “Hıristiyan inancında oğulun taşıdığı fonksiyonel özellikler açısından şu üç husus dikkat çekicidir: Yaratılıştaki aslî unsur olma, kurtarıcılık ve yargılayıcılık” (Gündüz, 2018: 77) Çocuk oğulun taşıdığı bu üç özelliğe de sahiptir. Başkışı olması sebebiyle anlatının merkezinde yer alır. Her şey onunla ilgili ya da onunla bağlantılı şekilde kurguda baş gösterir. O, hareketin başlatıcısı ve nedenidir. Cinayetlerin görünenin aksindeki gerçekliklerini görmesi ve bulması onun kurtarıcılık özelliğini ortaya çıkarır. Yargılayıcılık niteliği ise cinayeti çözmesine rağmen suçluyu cezalandıracak süreci başlatmamasıyla görünüm kazanır. Alper Kamu, maktulün masumiyetinden emin olmadığı gerekçesiyle katilin suçunu kendi değer yargılarıyla yargılayıp beraatını verir. Polise bildiklerini anlatmaz. Çözdüğü cinayeti susarak sır kalma durumunu sürdürür. Aynı zamanda o, suç ortağı ile yaptığı sözleşmeyle katile cezasının verileceği günün pazarlığını yapar. Katil ve suç ortağının aşkını kutsal kabul edip yargıyı kendi iç mahkemesinde sonuca kavuşturur. Bu yönüyle Tanrı’nın kararını da yargılar: “Tanrı’nın kullarına güven ve sevgi hissettirmek için seçtiği insanlardan değildim ben. Hiçbir zaman da olmayacaktım” (Canıgüz, 2018b: 194) Devamlılığın temsilcisi olan oğul eksilerek sürekliliği devam ettirir. Kahraman anlatıcı ile anlatılan eserde anlatıcının Tanrı’nın varlığına ve eylemlerine dair şüphesi onun yansıması sayılan oğulda otoritenin/gücün kötüye kullanılması olarak yer alır. Oğul Tanrı’nın dünyaya gönderdiği ve güçlülere ezen otoritenin karşısındaki duruşu ile metinde bulunur. Çokluk eki “lar”ı alarak isimde yer alan Oğullar ile “oğul”un biricikliği ortadan kaldırılır. “Hıristiyan iman ikrarında Tanrı’nın biricik oğlu ve “Tanrı’dan Tanrı, ışıktan ışık ve hakiki Tanrı” olarak nitelenen oğul, teslisin ikinci unsurunu oluşturmaktadır. Oğulun cevher bakımından Tanrı’yla (baba) aynı tabiata sahip ve ezeli olarak Tanrı’dan sudûr etmiş olduğuna inanılır. Ayrıca Yuhanna İncili’nin giriş kısmında açıkça vurgulandığı gibi, her şeyin onun sayesinde yaratıldığı düşünülür” (Gündüz, 2018: 76). Böylece diğer bir yönüyle ele aldığı Tanrı’nın dünyadaki yansıması ve onun dininin yayıcısı olan gücü/otoriteyi temsil eder.

Kutsal ruh eserde “Rencide Ruhlar” söylemiyle kullanılır. Sözlük manasıyla rencide “İncinmiş, kalbi kırılmış” (TDK, 2011: 1972) ruh ise “1. Dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin can kuşu. 2. En önemli nokta, öz” (TDK, 2011: 1985) olarak tanımlanır. Varlığın en önemli kaynağı ruhun rencide edilmiş olduğunu imleyen bu sıfat tamlaması ile “bedeni harekete geçiren aktif ilke, pasif ve cansız olan beden üzerinde etkide bulunan güç. Can ile bir tutulan, tinden ayrı yaşam ilkesi(nin)” (Cevizci, 2002: 892) ihlal edildiği imlenir. Baba ve çocuk yönünden incelendiğinde ‘Rencide Ruhlar’ çocuğun anne babasını ayıran varlığı, annenin baba için mevcut konumu, babanın oğula duyduğu sevginin kutsal ruha ulaşamayacak boyutta kalması dolayısıyla kutsal ruhun anne bağıyla çocuğa ulaşmadığı anlatılır. “Ezelî ve ebedî bir tanrısal nitelik olarak sevgi, hem baba hem de oğulun özelliği olduğuna göre, bir bakıma kutsal ruh, babadan

oğula, oğuldan da babaya doğru akan sevgiyi ifade etmektedir” (Gündüz, 2018: 89). Annenin bu sevgiden payını alamayışı baba ile oğulun birbirine benzemesini, çocuğun anneye olan zayıf duygularının ve varlığını bir ceza olarak görmesinin nedenidir. Ruh, baba ve oğlunun birlikteliğinden doğar; eğer bu birliktelik sağlam temellere dayanmazsa ruhlar incinir: “Meselâ II. yüzyıl sonlarında Irenaeus, öğretilerinde oğul ve ruhun bir Tanrı'nın yalnızca görünüşleri olduğuna dair modalistik bir yaklaşım sergilemektedir. Bu bakış açısında oğul, babaya göre; kutsal ruh ise oğula göre ikincil konumdadır” (Gündüz, 2018: 72). Babanın Tanrı, oğulun gücü temsil ettiği görüşte kutsal ruh halkı işaret eder. Halk güçlünün gücünü doğruya kullanmaması nedeniyle zarar görür. Eserde oğulların incittiği kişiler Rencide Ruhlar olarak varlıklarını sürmeye çalışır:

Tanrı, içindeki tahamülfersa boşluğu doldurmak için evreni yaratır. Evrenin içine gezegenleri, gezegenlerin içine dünyayı, dünyanın içine hayatı, hayatın içine insanı yerleştirir. Ve onun içine koyacak bir şey bulamaz. İşte insan denen tuhaf hayvanın, varlıkların en yücesi ve en anlamsız kılınışının hikayesi. Evrenin orasını burasını felsefeyle, sanatla, aşkla, hatta ironik bir biçimde Tanrı'yla bezerken, ortak anlamsızlıkların en küçüğünün elbette bir gerçeği unutmaması gerekmektedir: Hakikatte bütün kitaplar sayfaları doldurmak için yazılır (Canıgüz, 2018b: 109).

Oğul Tanrı'ya benzerken kendi varlığını yitirir. Kendi kalma mücadelesini bir başkaldırı yöntemi olan intihar ile sonlandırma isteğinin ardında bu vardır. Dünyaya atılmışlık ve Tanrı tarafından dünyaya fırlatıldıktan sonra insanın kendi gerçekliğiyle olan yalnızlığı yaşama dair sistemlerin çöküşünün zeminini oluşturur.

Alper Canıgüz'ün *Oğullar ve Rencide Ruhlar* isimli romanın devamı niteliğindeki *Cehennem Çiçeği* adlı eserini sekiz yıl sonra 2013 yılında yayımlanır. Polisiye serisinin ikinci kitabı bu anlatıda başkışı Alper Kamu'nun dedektiflik hikayelerinin anlatımı devam eder. Roman *baba yarısı, vefasız karısı, savaş güvercinleri, şehvet kurbanları, vandal yürek, ruh belasını arar, biraz ölüm hayatın tadı tuzu, lamalar ve insanlar, eski dostlar, yeni düşmanlar, kamikazeyle münazara, inanmak istiyorum, kızlar ve rencide ruhlar, elveda ruhum olmak* üzere on iki bölümden oluşur. *Cehennem Çiçeği*, isim-içerik ilişkisi bakımından *Oğullar ve Rencide Ruhlar*'daki gibi iki katmanlı ilerler. Bu yönlerden ilki Cehennem sözlük tanımıyla “Dini inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu” (TDK, 2011: 449) dur. “Cehennem Kur'an da cennet mukabili olarak imansız ölenler ile suçları bağışlanmayan günahlıların uğrağı olmak üzere, zikredilmektedir. Cehennem en bâriz vasfı ateştir. Hattâ bâzan sadece ateş mânasına gelen nâr kelimesi de cehennem yerine kullanılmıştır” (İslam Ansiklopedisi, 1997: 45). Eserdeki cehennem çocuğun yaşadığı dünya; çiçek ise çocuğun kendisidir. Kurgunun başında Hicabi Amca'nın ölümüyle başlayan Adalet isimli kadının kimlik sorgulaması dedektif çocuğun dünyaya gelişinin ve anne babasının mutsuz evliliklerinin gerçeğini ortaya çıkarır. Babası annesiyle evlenir; fakat Adalet'i sever. Karısından ayrılıp Adalet'e kavuşacağı vakit kadının çocuğa hamile kaldığını öğrenir ve çocuğunu terk edemez. Bu mutsuz çift evliliklerini devam ettirir. Hikâyedeki cehennem çocuğun anne ve babasının zoraki birlikteliğidir. Çocuğun varlığı nedeniyle sürdürülmeye karar verilen evliliğin sonucu olan çocuk ise, bu yerin çiçeği olur. Cehennem çocuğun yaşadığı durum yani istenmeyen çocuk olmak çiçek ise, bu acının

sonucu görünümü kazanan kendisidir. Çocuk varlığının başlangıcına dair öğrendikleri ile kendini bu mutsuzluğun sebebi görür. O, varlığını bir cezası biçimde addeder:

Ailem hakkında düşünmeyi ise içim hiç kaldırmıyordu. Babam her zamankinden daha üzgün, annem her zamankinden daha çaresiz görünüyordu gözüme. Aslında belki de değişen bir şey yoktu hayatlarında da babamın Adalet'i terk etmesiyle felaketler silsilesini başlatan kişi olarak duyduğum vicdan azabı nedeniyle böyle düşünüyordum. Uzaktan akrabam Fransız kalecinin de isabetle belirttiği gibi ilk ve en önemli felsefi sorun hayatın yaşanmaya değer olup olmadığı elbette; bir kez devam etmeye karar verdikten sonra, diğerlerinin cehennemi olmayı da ağlayıp sızlanmadan kabullenmek gerekiyordu (Canıgüz, 2018a: 218).

Babanın çocuktan haberi kadının geçirdiği bir kanama sonucuyla gittikleri hastaneden aldığı bilgiyle olur. Kadın üç aylık hamiledir ve içtiği ilaçlar kanamanın sebebidir. Annenin çocuğun dünyaya gelmemesi için attığı bu adım, onun yaşamsal çıkmazının da nedenidir. Alper Kamu'nun ilk hikâyesinin başladığı *Oğullar ve Rencide Ruhlar*'da Erdoğan Bey'in "Söyle bakalım küçük, ne yapmayı düşünüyorsun büyüyünce?" (Canıgüz, 2018b: 13) sorusuna "Cehennemde çiçeklendirme yapmayı düşünüyorum" (Canıgüz, 2018b: 13) cevabı, onun anne karnında bu cehennemin inşa edicisi olduğu fikrini kazandığını açıkça ortaya serer.

İkinci yönüyle *Cehennem Çiçeği* isminin cehennemi otoriteyi; çiçeği ise halkı işaret eder. İktidarın güvensizlikle oluşturduğu dünya ilahi kaynaklarla tanımlanan yerin dünyada biçim bulmuş halidir. Herkesi içine alan ve kendi içinde güç dengesizliğini içeren dünya, halk için bir ceza mekanıdır. Buranın halkı cehennemin eziyet çeken meyvesidir. Güç kaynağının meydana getirdiği kaos halkın boyun eğmesiyle olumsuz imge cehennemin, olumlu imge çiçekle birleşip her ikisini kapsayan melez bir yapıya dönüşerek *Cehennem Çiçeği* ifadesini doğurur. Buradaki cehennemin sebebi, halkın iktidar tarafından benimsetilen 'güçsüzsün!' ünlemine kabul etmesidir. Otoritenin gücü ve halkın güçsüzlüğü üzerine kurulan tektipleşme beraberinde baş eğişi getirir. Razi olmanın sonucunda birey kendini var edemez ve otoritenin dayattığı kişi olmaya başlar. Eserin dördüncü bölümün başlığındaki vandal yürek metni ile İsmet Özel'in "Esenlik Bildirisi" şiirine gönderme yapılır: "Vandal yürek! Görün ki alkışlanasın/ ez bütün çiçekleri kendine canavar dedir/ haksızlık et, haksız olduğun anlaşılın/ yaşamak bir sanrı değilse öcalınmak gerekir" (Özel, 2018: 174) İsmet Özel'in şiirinde de başkişi olan çocuğun cinayeti ortaya çıkarırken ki aşamalarında olduğu gibi dedektif ödüncülemesi yapılarak 'sorgula, kurtar ve yargıyı bildir' aşamalarında bir dizge vardır. "Miladın başlangıç yıllarında yaşayan ve Roma İmparatorluğu ile yaptığı savaşlarda acımasızlığı ile ün salan bir Doğu Germen halkı. 2. Eski kültür ve sanat anıtlarını yakıp yıkan, bunların değerini bilmeyen kimse veya topluluk" (TDK, 2011: 2468) anlamını taşıyan "Vandal" sözcüğü, "yürek" sözcüğünü tamlayan bir ünleme dönüştürülerek kullanılır ve halkın 'vandallaşmasından' bahsedilerek yaşanan trajedi konu edinir. Otoritenin inşa ettiğine boyun eğen halk kendi kimliklerinin başkalarının eliyle yazılmasına müsaade etmiş olur:

Özel, karşı olduğu ve insanı yozlaştıran, kimliksizleştiren modernizme ait unsurları “vandal yürek” imajıyla eleştirmiştir. Modernizm bir yandan insani değerleri yıkarken, bir yandan da onların yerine geçebilecek olan yeni yapma değerler üretir. Ürettiği değerler insanı yozlaştırırsa da bu eylemi açıktan yapmaz. Bir yandan doğal çiçekleri yok ederken bir yandan fark edilmemek için yerine yapma çiçekler koyar. İnsani öz değerleri değiştirerek dönüştürür. Bu nedenle değişime maruz kalan bireyler farkında olmadan onun gereklerini yerine getirmiş olur (Fırat, 2018: 61).

Halka otorite gibi davranmayı kurtuluş olarak gösteren “Esenlik Bildirisi” adlı şiir ve Alper Canıgüz’ün *Cehennem Çiçeği*’ndeki cehennem ve çiçek ilişkisi bağlantılıdır. Cehennem yaşanan ve içinde olumsuzları barındıran dünya; cehennem çiçeği de cehennemi oluşturanların doğurduğu bir sonuçtur. Bu nedenle eserin isimden başlayarak içeriğe doğru sızan fikri bir modern dünya düzeni eleştirisinden başka bir şey değildir. Her iki metinde eleştirisi bir çeşit kendi gerçekliğini haykırmadır. Sesi çıkaran ise, yozlaşmamış olanın imgesi çocuktur.

Oğullar ve Rencide Ruhlar ile *Cehennem Çiçeği* kişiler düzleminde ortaklıklar ve ayrılıklar mevcuttur. Her iki eserde farklı cinayetler işlenir. Cinayet ile ilgili durumlar ve kimlikler değişikliği oluşturan unsurlardır. Cinayetlerin geçtiği mahalle, mahallenin sakinleri, karakol, polis/ler ve savcı ortak kişilerde yer alır. Cinayetler çocuğun yaşadığı muhitin çevresinde olur. Dolayısıyla cinayete ilgilenen polisler aynıdır. Her iki eserde işlenen cinayetler birbirinden ayrı olduğu için katiller ve maktüller değişiklik gösterir. Olaylar ortak kavram düzleminde farklı simgelerle anlatılır. Her iki romanda olaya ait bütün unsurların başkışının ben’i merkezinde inşa edilen kahraman (ben) bakış açısı ve anlatıcıyla yazılır. Anlatının sınırlarının anlatıcının sınırları ile kesiştiği bu bakış açısında anlatıcı/ başkışı Alper Kamu’dur. *Oğullar ve Rencide Ruhlar* eserinde başkışiyi bütünleyen onun temsil ettiği değerleri belirginleştiren baba ve hayali arkadaş Öztürk olmak üzere iki norm karakter vardır. *Cehennem Çiçeği*’nde ise baba ve Hatice Abla norm karakterlerdir. Alper Canıgüz’ün iki romanında da süreç sıradizimsel biçimde ilerler. Kahramanın anlatıyı anlatma mesafesi olan öyküleme zamanı, başkışının olayları çözerken içinde yer aldığı ve cinayetlerin işlendiği zaman olarak aktarılır. Alper Kamu/ Anlatıcı olayları içinde bulunduğu anda anlatır. Dallas Gold marka silahların olduğu, düldül arabaların çocuklar için özel olduğu ve herkes tarafından alınamadığı, bakkal kültürünün canlı bir biçimde yaşadığı dönem anlatıda mevcuttur. Metinde tinsel zaman ifadeleri mevcuttur. Başkışının Cemalettin ile karşılaştığı ve Cemalettin’in onu köşeye sıkıştırdığı vakit, cinayeti çözecek ipuçlarına ulaştıktan sonraki düşünme süreçleri, köşkte sabundan heykeller ile kaldığı karanlık bodrum katı onun anı olduğundan daha geniş algıladığı anlardır. *Cehennem Çiçeği* zamanı ifade eden cümlelerle başlar.

Aylardan hep kasım, günlerden hep perşembe olan ve saatin hep öğleden sonra üçü gösterdiği kasvetli dünyamda, yemek masasının altına büzülmüş harakiri yapmanın inceliklerine dair resimli bir kitabın sayfalarını çevirirken, sevgili validem her zaman ki gibi çamaşır yıkıyor ve dışarıdan gelen seslere bakılırsa mahallenin kedileri de yakaladıkları bir kuşu parçalıyordu (Canıgüz, 2018a: 7).

Alper Kamu'nun amcası Nebi ve Ümit'in kardeşi Mehmet'in kardeşinin ölümü ile yol alan hikâye *Tuhaf tanışmamızın üzerinden iki gün geçmişti ve bir önceki gün amcamın cenazesine gitmem gerekti* (Canıgüz, 2018a: 27), Ümit'in evine gittiği gün, "Hasta yatağında ve işinden izin alan annemin gözetiminde geçirdiğim iki günün ardından" (Canıgüz, 2018a: 89) gibi ifadelerle sıralı ilerleyen öykü zamanı yaklaşık on bir günü içerir. Öyküleme zamanı ve sosyal zaman ilk roman *Oğullar ve Rencide Ruhlar* ile aynıdır.

Birbirinin devamı iki eserde cinayet yerleri hariç mekanlar ortaktır. Alper Kamu'nun ailesiyle yaşadığı ev, kendini düşünce alemlerinde gezintiye çıkardığı divan altı, Güzelyayla Apatmanı'nı, Yaprak Sokak, Paris Mahallesi, Dağ Çileği Sokağı, Ömer Celal Bey Sokağı, karakol, meyhane ortak konumlardır. Bu yerler orta sınıf insanların yaşadığı, çocukların birbiriyle sokak savaşıları yaptığı, hırsızlık, cinayet gibi suç içerikli olayların sıkça yaşandığı, izbe yerlerdir. Özellikle Paris Mahallesi'nde suçsuz kimse yok denecek düzeydedir. Paris Mahallesi'ne bir savcının girmesi bile etki etmez. Kavga, yaralama ve kaos bu kişiler için normal bir yaşam düzeni halindedir. Her şey illegali, kötüyü, bozulmuşluğu, karanlığı, kaosu, suçu ve yeraltını imler. "Modern romanda olayın geçtiği mekânın kenar mahalle ve kırsal kesimden kentsel çevrede yaşayan orta kesimin iç mekânına kayması aslında "güvensizlik" ortamının giderek kentlere kaymasından dolayıdır. Güvensizlik olgusu ıssız ve metruk taşra mekânlarından, kenar mahallelere oradan da kent merkezine kaymıştır" (Çelik: 2015: 10) Şehrin içinde bazı alanlarda yasadışı örgütlenmeleri kurulur ve bunu beş yaşında çocuklar bile bilir. Herkes orada çeşitli yasalara aykırı davranışların işlendiğinden haberdardır; ama kimse bildiğini bilmekten ve kabullenip susmaktan öteye geçemez. *Oğullar ve Rencide Ruhlar* ve *Cehennem Çiçeği* polisiye kurgu olduğundan mekanlar cinayet ile ilgili olmaları sebebiyle farklılıklar gösterir. *Oğullar ve Rencide Ruhlar*'ın cinai mekanları Hicabi Bey'in öldürüldüğü çatı katı, katilin yaşadığı köşk ve onun gizli geçidi, maktulün ziyaret edildiği mezarlık ve babanın sürgün edilmek istendiği yer Erzurum'dur. *Cehennem Çiçeği*'nde ise Beyoğlu'nda Nebi Amca'nın kaldığı izbe ev, Mehmet'in öldüğü oda, Güvercinlik, çocuğun getirildiği hastane Numune Hastanesi ve pikniğe gidilen Polenezköy Country Clup'tır. Genel olarak polisiye romanların biçimsel kurgusu bellidir. "Bu yüzyılın romanında ve modern romanda yer alan cinayetler çevreye atfedilen farklı nedensel roller, şu altı unsurun ışığında görülebilir: zaman, hava, mekân, güç, yön ve değer. Bu dönem romanında zaman, meşum bir kış gecesi gibi dramatik bir andır; hava tehdit edici veya fırtınalıdır; mekân ya bir kenar mahalle ya da tekinsiz bir kırsal mahaldir; yön, çevreden katile doğru çizgisel bir doğrultu izler; ahlaki değer ise kötüdür" (Çelik, 2015: 4-5). Tüm bunlar doğrultusunda olay örgüsünün cinayet öncesi ve sonrası biçiminde iki bölümde incelemek doğrudur.

Cinayet, olay mahali, suç gibi bir çocuktan uzak durması gereken her şey, Alper Kamu'nun hayatında merkezi öğedir. Çocuğun korku duygusu yoksunluğu babanın fiziksel varlığıyla; suça yakınlığı ise duygusal yokluğuyla ilişkilidir. Sevgiyle bütünlenen babanın duygusal doyum sağlayamaması başka bir kadını severek "Öteki"leşmesiyle bağlantılıdır. "Öteki" olan baba, bu figürün kavramlarından biridir; anneyle kurulan maddesel ilişki nedeniyle dışarıda kalan baba ve en

az üç kişi ile -anne, baba, çocuk/lar- kurulan iletişimde ayrı kalanı işaret etmek adına kullanılır. “Öteki”leşme babalık görünümleri içinde dişil yaratılışın etki alanı içindedir. Döllenmenin anne karnında oluşması bu bütünlük için anneyi birincil öge yapar. Biyolojik gerçekliği aşamayan baba bu süreci izleyerek geçirir. Annenin bedeninde bir bölümde büyüyen çocuğuyla kurduğu özel bağ babaya “Öteki” oluşu getirir. Doğduktan sonra da çocuk annedeki güvenli ortamı arzuladığından dolayı anne ile daha yakın bir temas kurar. Annenin de çocukla dokunsal ve maddesel birlikteliği babanın ikincil öge konumuna düşmesi anlamını doğurur. Doğum sürecindeki bu görüntü doğumdan sonra da devam eder; ancak “Öteki”leşmenin görüntüsü merkez öznenin değişimiyle farklılaşır. Anne için çocukla kurulan ilişkide baba Öteki; babayla anne arasında çocuk “Öteki” ve çocuk ve baba arasında anne “Öteki”leşir. Aile düzeninde baba ile başlayan bu durum, diğerleri için de mevcut düzene göre geçerlidir. Adı geçen her iki eserde de çocuğun anneye değil babaya sevmesine rağmen anne rahmine dönüş arzusu, babanın annenin aksine başkasını sevmesi ve annenin çocuğu ve babayı sevmesi ve sevmemesi biçiminde yön değiştirir. Bu nedenle anlatı içinde baba figürünün “Öteki” konumu çocuktaki yansıması üzerinden aktarılır.

Gerçek babanın metnin içinde yer aldığı anlatıda babalık kavramının aktarıcısı oğlu Alper Kamu’dur. Babanın aynası çocuğun hayata bakışı ve yaşamı anlamlandırılmama serüveni babanın gizli tahrifatının sonucudur. Her iki eserde babalık kavramı, başkişi oğulun eylemleri üzerinden entrik kurguya eklenir. Tanrı baba, otorite/güç temsilcisi baba, gerçek baba, Hz. Âdem baba ve devlet baba Alper Kamu’nun aktardığı babalık yansılardır. Birebir baba değil babanın görünümü Alper Kamu’nun merkezinde yansıtılanlar üzerinden sorgulama gerçekleşir. Başkişi çocuğun babaya düşkünlüğü, anne karnına dönüş arzusu ve babanın başka bir kadını sevmesinden kaynaklı “Öteki” oluşu söz konusudur. Anne-baba-çocuk yapısının bozucusu babadır. Hem anneye hem çocuğa duygusal uzaklığı nedeniyle o, “Öteki”liğini kanıtlar.

Metnin içine bir oyun yerleştiren Alper Canıgüz oyunu polisiye romanın kurallarına uygun inşa eder. Eserlerinde yer alan kişiler dünyası orta sınıf insanlardan ya da sınıfın sözde yöneticilerinden meydana gelir. İnsanın var oluşunu sorgulayan, sınırlarını sorularla belirlediği yanıtları okuyucusuna bırakan kurgu tekniği, insan temelinin özünde var olduğuna inandığı mizahı kullanım biçimiyle kendinde önceki ve sonraki yazarlardan ayrılır. Sanatkârın Darüşşafaka okullarında okuması roman karakterlerinin baba ve anne sorunsalını taşımasının temelini oluşturur. Babanın yokluğu babanın yerine geçen otoritelerin kendine yönelik eylemleriyle ezerek var olma çabası onun metinlerinde ana kavram olarak yer alan otorite sorgulamasının nedenini de ortaya koyar. Adaletsizlik, güç çatışması, torpil gibi kaynaklarda bulunmasının sebebi karşı karşıya kaldığı olumsuzluklardır dolayısıyla kurgu karakterleri bu olumsuzlukların birer yansıması şeklinde anlatılarında yerini alır. Darüşşafaka’da olması ile onun eserlerindeki baba /anne merkezli çatışmanın otoriteyi reddetme şeklinde değil otorite sorunlarını fark ettirmeye yönelik eylemler biçiminde kendini göstermesiyle sonuçlanır. Bunun en belirgin örneğini beş yaşındaki Alper Kamu’yu otoriteyi sorgulayan bir başkişi şeklinde metinde konumlandırarak yapar. Alper Canıgüz, beş yaşındaki

çocuğa dedektiflik gibi büyüklerin yapabileceği bir işi yapan bir karakter görünümünde kurgulayarak otoritenin meydana getirdiği boşluğa işaret eder ve bu yolla otoriteye duyduğu tepkiyi özne boyutundan hareketle gösterir.

Alper Canıgüz'ün *Oğullar ve Rencide Ruhlar ve Cehennem Çiçeği* polisiye dizisinin başkişisi beş yaşındaki dedektif Alper Kamu'dur. Polisiye romanda dedektif ön plandadır ve başkişidir. Alper Kamu her iki hikâyenin de merkezinde bulunur. Onun dünyasında sorgulama mekanizmasının her yönü devrededir. "Başkişiler, çatışma ve değişme süreci yaşayan, toplumda birey olarak varlığını sürdüren ve tepkilerimizi sürekli olarak yönlendiren kişilerdir" (Steivick, 1988: 183). Kahraman anlatıcı ve bakış açısıyla yazılan eserde başkişi kendini şöyle tanımlar: "Beni ele alalım: her gün birkaç saatini divanın altında geçiren, mahallenin delisini ruh kardeşi gören, gırtlak kesilmiş bir ceset karşısında kılı kıpırdamayan, yirmilik kızlarla ilgili fanteziler kuran, silah ve alkol düşkünü bir velet. Canavarın küçük bir çocuk olarak portesi! Yeniden doğmuş Rasputin" (Canıgüz, 2018b: 97). Alper Canıgüz 18 Ağustos 2013 tarihinde Gülenay Börekçi'ye verdiği bir röportajda Alper Kamu'yu şöyle tanımlar: "Duygusal açıdan içedönük, düşünsel açıdan dışadönük, kökleri yalnızlık duygusuna dayanan bir isyan duygusu taşıyan, savunma mekanizması olarak mizahı kullanan bir kardeşimiz olduğunu söyleyebiliriz". Yaşıtlarının aksi tavırlarıyla farklılığını ortaya koyan bu çocuk *Oğullar ve Renci Ruhlar* ile *Cehennem Çiçeği*'nde ortaktır. Bu iki metnin türü için fantastik demek mümkün değildir; fakat Alper Kamu fantastik öğeler taşıyan kişilik özelliğiyle anlatıda var olur. Beş yaşında bir çocuğun yapması mümkün olmayan her şeyi yapar: "Ben beş yaşındayım" Biliyorum beş yaşında gibi değilim. Bu benim lanetim" (Canıgüz, 2018a: 22) Romanlarında fantastik unsurlar barındıran Alper Canıgüz'ün adı geçen yapıtlarındaki ilk fantastik görünüm, çocuğun beş yaşında olmasıdır. Alper Kamu'nun değişikliği onunla tanışan herkes tarafından hızlıca ayırt edilir: "İrfan Bey bir süre sessizce beni inceledi. Yetişkinlerin çoğunun benimle tanıştıktan sonra içine düştüğü tefekkür haline bürünmüştü. Anlamaya çalışıyordu. Çok gelişmiş bir çocuk mu, az gelişmiş bir cüce mi yoksa sadece bir kâbus muydum?" (Canıgüz, 2018a: 67) Beş yaş çocukların gelişimi için önemlidir. Sorgulama ve çocuğun kendi 'ben'i ile yüzleşme bu dönemde başlar. Etrafındaki insanların onu cüce şeklinde algılaması, dikkate değer bir husustur. Sözlük tanımıyla cüce "Boyu, normalden çok daha az kısa olan (kimse)" dir. (TDK Sözlük, 2011: 473) Anlatıda cüce eksik olma, gelişmemiş olma durumunu, oğul ise genetik kuşak aktarımını simgeler. İkisinin bir arada bir kimlik oluşturması ise bireyselleşme yolunda eksilerek devam etme durumunu ifade eder. O, kendini "Yarım bir erkek" (Canıgüz, 2018a: 190) biçiminde tanımlar.

Alper Kamu, varoluşsal sancılar çeken bir karakterdir. Hayatı sorgular; nefret ve öfke duygularını barındırır. Yaşamak ve bu dünyada olmak onun için anlamsızdır. Bu sorgulama ve intihar eğilimi başkişinin en belirgin kişilik özelliğidir:

Sadece onlar değil, havuzdaki herkes gözüme fareler gibi görünüyordu şimdi. Yiyor, içiyor, düzünüyor ve bu amaçsız devinimi sonsuza kadar sürdürebilmek için ellerinden geleni

yapıyorlardı. Eşref-i mahlûkatta bundan pek fazlasını göremiyordum maalesef. Ayrıca düşünmeden edemiyordum, insan hayatı bu kadar kutsalsa neden tarihi ekseriyetle caniler yazıyordu? Acaba biraz daha matematik öğrenme bahanesiyle sürekli ertelediğim intihar planımı devreye sokmanın zamanı gelmiş olabilir miydi? (Canıgüz, 2018a: 125).

Dedektif çocuk, kendiyle baş başa kaldığı her anda intihar etme isteğini vurgular. Ölme isteği onda büyük bir arzudur ve ölüm onun için isyan anlamını taşır:

Annem, babama ve tanışmalarına vesile olan kariya ilene ilene pencerenin önünde dört dönerken, ben annemin özel günler için sakladığı kuruyemiş stokundan apardığım bir kâse ayçekirdeğini çitleyip ölmek istiyordum (Canıgüz, 2018b: 132).

Hayatın anlamsızlığı, Tanrı'nın var olup olmadığına dair sorgulama ve var oluşun amaçsızlığı onun zihninde büyük bir girdap oluşturur. “Kendini öldürmek, bir anlamda, melodramlarda olduğu gibi içini söylemektir. Yaşamın bizi aştığını ya da yaşamı anlamadığımızı söylemektir... Yalnızca ‘çabalamaya değmez’ demektir kendini öldürmek” (Camus, 2006: 17). Dedektifin çocuğun intihar etme eylemine karşı duyduğu arzu Freud’un ölüm itkisi diye tanımladığı duruma işaret eder. İkinci itkiler teorisine göre “Ölüm ve yıkım itkileri ya da Thanatos, bu birlikleri bozmayı amaçlar, bütün canlıların son amacı inorganığe dönüşür. Ölüm itkileri, önceki duruma geri dönmeye eğilim gösterir, demek ki bu itkiler de tıpkı yaşam itkileri gibi koruyucu yapıdadır. Bu yeni ikilem, organizmada biyolojik süreçteki yapım ve yıkım hareketlerine denk gelir” (Lagache, 2005: 35). Freud’un ölüm itkisi yaşam itkisinin bir sonucudur. İnsanlar ölüm korkusuna taşıdıkları zaman yaşamsal bütünlüğe ait hissederler. Mevcut zıtlığın doğurduğu sonuç ise ölüm korkusunun insanı hayata bağladığıdır. Eğer ölümden korkmuyorsak yaşamsal bağ, zayıf ya da kopuk olur. Dedektifin korkusuzluğu ile ölme isteğinin paralelligi buna dayanır. Alper Kamu’nun ölme arzusunun bir başka sebebi ise anne rahmine dönme isteğinin bir sonucudur. “Ölüm içgüdülerini, daha doğrusu ölüme karşı olan meyli Otto Rank başka türlü yorumlar. Ona göre, şuur altında olan ölüm fikri cansız maddeye değil de, canlının en mutlu olduğu ana rahmine, daima orada kalmak üzere kalmak isteğidir. Zira ilk “angoisse” anadan ayrılmakla, yani doğmakla başlar ve ölüm, tekrar anaya dönüş, bir kurtulmadır. Bu intihar şeklinde de olabilir” (Arkun, 1963: 127). Alper Kamu anne ve babasını birbirine bağlayan tek nedendir. Babası başka bir kadını sever ve annesinden ayrılıp sevdiği kadınla birlikte olmak istediğini söyleyeceği gün çocuğun varlığından haberdar olur. Karısını terk edemez ve sevdiğinden ayrılır. Anne üç aylık hamileyken ilaçlar içer. İçtiği ilaçların oluşturduğu kanama sonucu hastaneye gider ve baba burada kadının hamile olduğunu öğrenir. “Varoluşçuluğa göre insanın yazgısı (kaderi) kendindedir” (Sartre, 2003: 49). Alper Kamu’nun dünyaya tutunamamasının temeli dünyaya gelmeden öncesiyle/yazgısıyla ilintilidir. Dedektifin intihar ile tanışıklığı, anne karnında başlar. Alper Kamu’nun intihar tercihi ise, düşmekle ilgilidir: Babamla ikisi isteyken benim evde yalnız kalmamı istemiyordu. Nedenise evdeki tüm ilaçları yutup kendimi öldüreceğim gibi tuhaf bir düşünceye kapılmıştı. Oysa kim böyle bir salaklık yapar ki? Kendini camdan aşağı atmak varken (Canıgüz, 2018b: 11). Alper Kamu kendini camdan aşağı atlayarak öldürmek ister; bunun nedeni anne karnında duyumsadığı düşme eğilimidir. Onun intihar isteği, bilinçli bir tercihtir: Ben halının

üzerine uzanmış bir yandan amcamdan kalan fotoğraflara bakıp bir yandan intihar mektubumda şık durabilecek ayrıntılar üzerine tefekkür ederken bulaşığı bitirmiş bulunan Hatice Abla'nın odaya girdiğini fark ettim (Canıgüz, 2018a: 24). Nasıl, ne zaman ve ne şekilde intihar edeceğini kurgular. Anne rahmindeki varlığını sürdürme arzusu çocuk için huzuru çağırır. Dünyadaki varlığından mutlu olmayan çocuk dedektif, öze dönüşü bir kurtuluş olarak görür. Pikniğe gittikleri gün Ümit onu suya ittiğinde ölme isteğine kavuşacağını düşünür ve o anda şöyle hisseder:

Suya ilk önce kafam çarptı, ardından taş gibi dibe çöktüm. Ufak bir panik duygusunun ardından yere basıp yükselmeye çalıştım ancak yukarıda tepişenlerden biri sırtıma bastı, derken biri daha. Ağzım, o akvaryumların içine koydukları küçük define sandıkları gibi hızla açılıp kapandı ve akciğerlerim suyla doldu. Çırpınmak istiyordum ama ellerim kollarım uyuşmuş gibiydi. Kelimenin tam anlamıyla bir kaşık suda boğuluyordum. Dualarım kabul mü edilmişti ne? (Canıgüz, 2018a: 125).

Kurtarıldığı için memnun olmayan çocuk ölme kavuşacağı suyu kutsal görür ve o anı yaşamasını duasının kabul edildiğine yorar. Üzerine basıp onun su yüzüne çıkmasını engelleyen insanlar ise, çocuğun yaşamın ağırlığını hissetmesi ile ilgilidir. Yaşamak onu yukarı iten bir şey değildir; tam aksine onu daha da dibe iten bir eylemdir. Bu nedenle başkişi yaşama çabasını ölümün hafifliğine tercih eder.

Alper Kamu'nun düşerek ölme isteğinin ardındaki neden, dünyada olmasıyla ilişkilidir. Varoluşçu felsefenin temsilcisi Jean-Paul Sartre'in görüşüne göre Tanrı insanı dünyaya fırlatır ve bir daha onu umursamaz. Bir yerden düşerek ölmek dünyadan fırlatılmış olmak ve bunun bir yazgıya dönüşmesiyle ilintilidir. Bu evrilişin sonucu insanı kendini öldürme fikrine yaklaştırır. O zaman Alper Kamu için intihar bir başkaldırı halini alır. Anne rahminde olmak var oluşu; intihar ise yok oluşu imgeler. Alper Kamu yaşam ve ölüm arasında bir yerededir. Var olma arzusu değişmeye başladığında ise yokluğa doğru artan bir istek duyar. Dünyadaki konumu onda tamamlanma hissi uyandırmaz; bu eksiklik yok oluş aracılığıyla giderilmeye çabalanır. Eksik kalan kısım kişinin kendi iradesiyle gerçekleştirdiği ölme eylemiyle bütünlenmeye çalışılır. İnsanın kendi arzusu dışında fırlatıldığı dünyadan kendi eylemiyle kurtulma isyanı intihar ile gerçekleşir. "İntihar yok olmaya yüz tutmuş bir inancı, yerine kendini koyarak yüceltme biçimidir de. Yarın inancı, bugünün içinde tüketiyorsa ve bu yok oluşa karşı konulamıyorsa, insan, kendi bireysel/tensel varlığında yarını korumak için hiçe sayabilir, -kendini simgeleştirmeye çalışmadan-simgeleşebilir" (Gümüş, 2007: 36). İntihar yollu varlaşma çabası bireyin cennetten kovulma hikâyesiyle başlayan kaderinin de yansımasıdır. Cennetten fırlatılmak/ dünyaya fırlatılmak/ anne karnından fırlatılmak ile bağlantılı olarak Alper Kamu düşme arzusu uyandıran bir intihar isteğini bilinçli bir şekilde tercih eder. "İntihar: verili bir yaşam biçimine karşı yenilgi-verili olana başkaldırma biçimi" (Gümüş, 2007: 49) şeklinde anlatıda yerini alır. Alper Kamu'nun kendi arzusu dışında fırlatıldığı yerden aynı biçimde bu sefer kendi iradesiyle hayatını sonlandırarak gitme isteğinin temelinde bu vardır.

Annesiyle bağları zayıf olan çocuğun babasıyla arasında güçlü bir bağ vardır. Dünyaya doğma gerçeğiyle yüzleştğinde ise babasıyla ilgili bir hayal kırıklığı yaşar. Ailesi onun varlığının suçudur. O ise “Dünyadaki sefil varlığı” (Canıgüz, 2018a: 10) ile bu suçun yaptırımıdır. Alper Kamu’nun hikâyesi suç kavramının başlangıcı olan Hz. Âdem ve Havva’nın yasak meyveyi yiyip dünyaya gönderilme hikâyesine gönderme yapar. Tanrı’nın yasak kıldığı meyveyi yiyen Hz. Âdem ve Havva işledikleri suç karşılığında cennetten kovulurlar ve dünyaya atılırlar. Çocukta tıpkı bu hikâyedeki gibi anne ve babasının sevgisizlik suçunun bedeli olarak dünyaya gelmekle cezalandırılır ve kendi cennetini anne rahminde bırakıp dünya/cehennem ile tanışır. Dedektif çocuğun kendini ceza olarak görmesi ve masumiyetini kaybediş hikâyesinin kökeni yine bu ilahi anlatıya dayanır. “Bu öyküyü çok farklı biçimlerde yorumlamak mümkündür ve hâlâ da mümkün. Zaten gücü de buradan geliyor. En açık anlamlardan biri, öykünün insanlığın çocukluk dönemini anlattığı ve yasak meyveyi yemenin yalnızca masumiyetin sonunun değil, aynı zamanda, getirdiği bütün sorumluluklarla birlikte, yetişkinler dünyasına girişin de simgesi olduğudur” (Woodhead, 2006: 39). Çocuk saflığı, masumluk, bozulmamışlığın, yitirilmemişliğin ve yozlaşmamışlığın sembolüdür. Alper Kamu ise, kimsenin gözünde bir çocuk gibi görülmez. O cüce bir yetişkindir. O masumiyetini bir suç sonucu dünyaya gelmesiyle kaybeder. O, nefret, kin, yalancılık gibi birçok hissi içinde biriktirir: “Ama ben buna izin vermeyecektim. Ben dünyanın en iyi yalancısıydım ve kariyerimi bunun üzerine inşa etmeliydim” (Canıgüz, 2018b: 111) Bu hisler onun çocuksu özelliklerini yitirip yetişkin görünüşünün işaretidir.

Polisiye eser türlerinden muamma romanında dedektif dokunulmazdır. Hikâyede kötü olan her şey ondan sıyrılır. Dedektif tüm kötülüklerden korunandır. Gerilim romanı ile birlikte bu algı yıkılır ve artık roman kahramanı/başkişi dedektif dokunulmazlığını kaybeder. Dedektif dayak yeme, ölüm tehlikesi geçirme, öldürülme gibi birçok felakete yüzleşir. Dokunulmazlığını yitiren dedektif savunmasızlaşır. Alper Kamu, bu dedektif tipinin en tipik örneklerinden biridir. Kurgu boyunca başına bir sürü felaket gelir. Mahallenin suç makinesi Gazanfer tarafından dayak yeme tehlikesi atlatır. Ümit tarafından havuza itilir ve ölüme yaklaşır. Alev Abla’dan dayak yiyebilecekken Erkin Abi tarafından kurtarılır: “Alev Abla elinde sehpanın kırık bacağı tepemizde bitivermişti. Vahşi bir hayvan gibi bağıarak elindekini kafama doğru indirdi. Erkin Abi araya kolunu sokmasa herhalde beynimi dağıtabilirdi” (Canıgüz, 2018b: 154) Gerçekler ortaya çıkınca Safinaz Abla tarafından öldürülme tehlikesi yaşar. Safinaz Abla bunu kendi kendine yapmış gibi gösterme niyetindedir ve dedektif çocuğa kendini aşağı atmasını söyler: “Peki” diye karşılık verdim. “Sen kazandın. Şimdi ne yapacağız?” Başıyla sundurmayı işaret etti. “Atlayacaksın” (Canıgüz, 2018a: 197). Başkişi birçok kötü olayla karşılaşır. Katili bulmak için çıktığı yolculuklarda hayatını tehdit eden insanlarla mücadele etmek zorunda kalır. Alper Kamu’nun suçun içinde dolaşımı yaşadığı hayattan kopma korkusunun yoksunluğudur. Onu dünyada tutan bir anne arzusu ve yaşamı seven, ailesini birleştirmeye çabalayan, rolünü, görev ve sorumluluklarını tam anlamıyla özümsemiş bir babası yoktur. Bu nedenle sanatkar, polisiye kurgunun imkanlarında yararlanarak çocuğun “Öteki”leşen ve ailesinden kopuk yaşamını çatışmanın ve ölümcül olayların merkezinde tutarak görünür kılar. Baba

figürü silik kimliğiyle çocuğun yetişkin bir birey görünümünü kazanmasına neden olur. Böylece Alper Kamu var oluş sancılarını tüm baba görünümlerine karşı sorgulamayla sonlandırmak ister.

Alper Canıgüz'ün her iki eserinde de Tanrı-otorite-adalet sorgulaması mevcuttur. Tanrı'nın kesin varlığı konusunda şüpheleri olan çocuk söylemleri ile ciddi bir sorgulama yapar: "Gülmesi biraz dinince, "Tanrı gibi düşün," dedi babam ki böyle bir yanıtı hiç beklemiyordum. "İnanıyorsan var olup olmaması pek önemli değildir. Ayrıca en büyük inkarcının da en inançlıının da içinde bir nebze kuşku vardır. Ve elbette ki, aşk da Tanrı da ölümsüzdür" (Canıgüz, 2018a: 79). Onun Tanrı'nın varlığıyla ilgili şüphesi inkâr boyutunda değildir. O, her konuda yaptığı gibi bu konuda da sorgulamayı her şeyden önde tutar. Otorite ise dedektif çocukta hep olumsuzluğu işaret eder. Otorite sorgulanması gereken bir güçtür: "Şikâyet var onlardan," dedi Cemalettin bir vali kadar gururlu. Otoritenin kendileri dışında biriyle uğraşmasından haz duyuyordu sanırım. Ezilenlerin pedagojisine giriş" (Canıgüz, 2018a: 28). Burada güçlü etkinliğini güçsüzü ezmek için kullanır. Otorite kuvvetini ise mevcut konumundan alır. Güç bireylerin mevcut konumunu kendi lehlerine uygun hale dönüştürerek kullanma şeklinde varlığını belli eden bir kavramdır. "Güç daha genel bir açıdan, belli bir sonuca ulaşmak, belli bir amacı gerçekleştirmek amacıyla, başta toplumsal, siyasal ve ekonomik gerekçeler olmak üzere, eldeki bütün araçları istenen sonuçları sağlamak amacıyla kullanabilme beceresi olarak tanımlanabilir" (Güçlü vd. 2003: 628). Bu kavram romanlarda sınıfsal bir düzen gösterir. Müdür çalışanına, çalışanı onun altında çalışana göre, baba anneye, anne çocuklara, büyük çocuk küçük çocuğa oranla güçlüdür. Sosyal statüsüne uygun biçimde yukarıda sayılan aşağıdakini ezme hakkını kendinde bulur ve bu eylem ezilenler tarafından doğal bir döngü şeklinde karşılanır. Otoritenin en üst kademedeki temsilcisi devlettir. Dedektif en üst kademedeki devleti de sorgulama mekanizmasının içine katar: "Devlet otoritesini her şeyin üstünde gören, kibirli ve acımasız biriydi. Bu vasıflarıyla hayatta nefret ettiğim aşağı yukarı her şeyi temsil etmekteydi. Öte yandan keskin zekâsı ve cesareti nedeniyle ona bir tür hayranlık duymaktan alamıyordum kendimi ve bu yüzden de kendimden daha çok nefret ediyordum" (Canıgüz, 2018a: 157). Yaşamsal sancuları onda var olan her şeyi sorgulama eylemini savunma mekanizması haline getirir. İç dünyasında ve bilinçaltında yaşadığı kararsızlık onu tutarsızlığa eğilimli kılar. Otoriter düzen adalet/sizlik kavramını da devreye sokar: "Adamı linç etmek varken değil mi ama? Rebi Abi'nin acısını anlayışla karşılıyordum ama gerçekten katil bile olsa, zavallının birine eziyet etmenin adalet duygusunu nasıl tatmin edebileceğini aklım almıyordu bir türlü" (Canıgüz, 2018b: 54). Adalet "yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması"dır (TDK Sözlük, 2011: 24). Herkes eşit ve aynı hukuksal kurallar etrafında birleşir. Adalet kişiye özel değildir bu nedenle ayrımcı bir tavır değil; bütüncül bir tavra sahiptir. Çocuk dedektif için otoritenin haksız üstünlük kurma çabası adalet duygusunun sarsılmasına neden olur:

Adalet denen şey bir yalandan ibaretti. İnsanlar suç işledikleri için değil suç işlememesi gerektiği için cezalandırılıyordu. Sistem gaddarca bir caydırıcılık üstüne kurulmuştu. Paris Mahallesi'ndeki birkaç zavallının canını yakıyordunuz, bunu gören diğerleri uslu uslu oturmaları gerektiğini

anlıyorlardı. Güçlüler güçlerini korumak için gözlerini kırpmadan insanları harcıyor ve adına da toplum düzeni diyorlardı (Canıgüz, 2018b: 118).

Otoritenin güç gösterisini bastırma ile gerçekleştirmesi ve bunu en zayıfı kullanarak yapması, çocuk dedektifte otoriteye karşı güvensizliği doğurur. Var olan düzene ayak uydurmak dedektif için çok zordur. Dünyanın gerçekliğiyle yüzleşmek onda korkusuzluğa dönüşür. Onun mücadelesi özünü kavrayamadığı yaşamın bir parçası olma yeteneksizliğidir. Hayat içinde cehennemi barındırır. Bu sistemin parçası olmak ise cehennemin içinde olduğunu fark etmek olarak karşılık bulur. İçinde bulunduğu mevcut duruma karşı uyanış ondaki huzursuzluğun ve ölüm arzusunun temelidir. Alper Kamu yalnızca yaşadığı topluma değil, kendine de yabancıdır:

Üç yaşlarında, gürbüz bir çocuğun fotoğrafı. Çizgili tişörtü ve kendisine bir beden büyük gelen şortuyla, açık bir pencerenin dibindeki sandalyeye oturmuş, karanlık bakışlarla adeta resimden dışarıyı izleyen, tekinsiz bir çocuğun. Benim. Boğulacak gibiydim (Canıgüz, 2018b: 60).

Öteki diye tanımladığı insanlardan olma fikri onda huzursuzluk hissi yaratır. O insanlardan olmak istemediğini olmak istese bile ömrünün buna yetmeyeceğini, çünkü kendini çoktan öldürmüş olacağını her seferinde vurgular: “Sartre haklıydı. “Öteki” cehennem demektir” (Canıgüz, 2018b: 81). Dedektif çocuk için yaşanılan hayat cehennemdir. Öteki bu cehennemin bir parçasıdır. Bu cehennemde ötekilerden birinde kendi geleceğini görür. Eğer bir gün düzenin öteki kısmına geçerse tahminen Savcı Metin Bilgin gibi biri olacağını düşünür: “Birden ileride onun gibi biri haline dönüşmem çok uzak bir ihtimal gibi gözükmemeye başlamıştı” (Canıgüz, 2018b: 121). Ötekilerden olmak dedektif çocuğun en büyük korkusudur bu nedenle o bu dünyada kalmamak için planlar yapar. Ölümden korkmak yaşama tutunmanın özüdür. Çocukta olmayan ölüm korkusu yaşama istediğinin de yok olmasına neden olur.

Alper Kamu ben’liğini divanın altında kurduğu hayallerle bulur. Divan altı onun kendiyle baş başa kaldığı sığınak mekânıdır. Hayaller, masallar ve rüyalar cinayeti çözmesindeki yardımcı unsurlardır. Cınai meselenin çözümüne uyku halinde olduğu vakit erişir ve divanın altında yarı uyur vaziyette geçirdiği anlar onun iyi hissetmesine ve benliğini keşfetmesine olanak hazırlar. Uyku “...dünyaya yönelik ilginin askıya alınmasıdır. Gönülsüz geldiğimiz bu dünyayla olan ilişkimize katlanamıyor gibiyiz. Bu nedenle zaman zaman doğum öncesi duruma, ana karnındaki varoluşa döneriz. Şöyle veya böyle, kendimiz için, o durumdakine benzer koşullar hazırlarız: sıcak, karanlık ve uyarımlardan uzak” (Freud, 1999: 113) Alper Kamu için divan altında katlanamadığı bu dünyadan uzaktır. Şahsiyle baş başa kalmasını sağladığı yerdir. Özlemine duyduğu anne karnına dönüş isteği burada karşılık bulur. Rüya Alper Kamu’nun sorunlarla mücadele ettiği ve sorun karşısında nasıl bir tepkiye ‘uyanması’ gerektiğini açığa vuran bir durumun temsilcisidir. “Uyarımlar zihni taciz eder; onun da tepki göstermesi gerekir. Bu durumda rüya, ruhsal yapının, uyku durumunda onu taciz eden uyarımlara tepki verme tarzıdır” (Freud, 1999: 114). Hayali arkadaşı Öztürk ile kurduğu telepatik irtibat, onun bilinçaltının dışavurumudur. Öztürk babasının on bir yaşında kalbinin delik olması

nedeniyle ölen, Selaltı Sokağı Çetesi'nin üyesi ve babasının kan kardeşidir. Onu diğerlerinden farklı kılan ise dokunulmaz olmasıdır. O hangi zaman yaşıyor olursa olsun on bir yaşında bir çocuktur. Babası gibi hayata yenilmek yerine ölüme yenilir. Bu da onu çocuğun dünyasında kutsal yapar. Çocuk olması ve ölümü yaşama tercih etmesi dolayısıyla Öztürk'de ideallerini keşfeder. Cinayeti çözmek için fotoğrafları incelerken yediği mantardan zehirlenen çocuk her şeyi ortaya çıkardıktan sonra zehirlenmenin etkisiyle sanrılar görür. Öztürk ile astral bir seyahate çıkar:

Ama neden Öztürk ve ben? Bunu düşünmek lazım. Ruh ikizi miydik? Psikanalitik bir metafor mu? Yoksa sadece basit bir talih kaza mıydık? Öztürk benim için neyse, ben Öztürk için o muydum? Hasılı neydi bizi biz yapan? Aramızdaki meselelere dair yanıtı net olmayan nice başka suallerde mevcuttu. Örneğin Öztürk ve ben aynı kadına aşkıttık? Kadının adı Duygu Fırtına mıydı? Böyle bir kadın gerçekten var mıydı? Babamın çocukken ölen çocukluk arkadaşı Öztürk benim hayalim miydi? Yoksa babamın bir hayali miydi? Bu Öztürk, Öztürk Serengil olamaz mıydı? Öztürk Serengil bir hayal olmasındı? Babadan oğula geçen? Bir hayal mikrobu? Ve bir oğul, babasından çoğunu yapmaya çalışırsa hali nice olurdu? Bu soruların yanıtını bulmaya çalışmak değil amacım, sadece bilin istedim; bilin ki her şey görüldüğü kadar normal değil (Canıgüz, 2018b: 157).

Öztürk ve benliğini “biz” olarak ifade etmesi dikkate değerdir. “...düşün benzeti [mecaz] ve simge yoluyla bir insanın devinim çizgisini yansıttığı...” (Adler, 2002: 131) kabul edildiğinde Öztürk aslında çocuğun kendidir. O, onun isteyip başaramadığını yapar ve bu dünyanın dışında kalır. Dedektif çocuğun umduğu yerde bulunan, hayallerindeki yere sahip Öztürk, onun bilinçaltındaki yansımasıdır. Babadan oğula geçen gen aktarımı ile Öztürk, kendisi gibi babanın varlığına sebep olduğudur. Öztürk ile çocuk birbirinin ortak bir bağ ile/baba ile birleştirdiği birer yanılısamadır.

Alper Canıgüz'ün adı geçen her iki eserinin ortak kişisi Alper Kamu, babalığın yansılarının çocuktaki karşılığı olarak yer bulur. Başkişinin fiziksel biçimde yanında yer aldığı fakat duygusal anlamda başka bir dünyaya ait babasıyla iletişimi anlatının babalık kavramına işaretlerindedir. Rol modeli babanın hayata tutunamayışı oğluna da geçer. Alper Kamu babasının tutunamayışından, aidiyetsizliğinden payını alır. Anneyle kurulması beklenen ortak bağdaki eksiklikle baba, Öteki görünümü kazanır. Çocuk anneyle tamamen bir vücut şeklinde bir bütünlük hayal ederken babanın başka bir kadına duyduğu aşktan kaynaklı uzaklığına karşı nefret besler. Babaya yönelen nefret, anneye hissedilen birleşim arzusu babayı ‘Öteki’leştirir. Annenin karnında başlayan babanın “Öteki”lik serüveni kurgu boyunca devam eder. Alper Kamu dedektif kimliğiyle kendini ebeveynlerin yarattığı krizden sıyırmayı arzular. Savcı Metin Bilgin'in gücüne sahip olmak isteyerek babasını bir yabancıda arar. Öztürk ile kurduğu telepatik ilişkiyle kendine yeni bir rol model tasarlar. Bunu iç dünyasının derinliklerine işleyerek doğal yoldan halletmeye çabalar. Otoriteye karşı durarak otorite olmak ister. Tanrı'nın varlığını sorguladığında babasının ulaşılamazlığını açılar. Tanrı insana en yakinken en mesafeli olandır. Varlığı içsel dünyada yer bulur ve insanın dünyasına yayılır. İçsel arayıştaki boşluk, annesiyle babası arasındaki yıkılmaz karmaşık ilişki onu kendine de yabancı yapar. Alper Kamu “çocuk insanın atasıdır” (Canıgüz, 2018b: 139) diyerek atanın yerine kendisini

koyarak hayata tutunmaya yönelir. Karşılaştığı her zorluğa meraklı tutumu babalığının konumlandırılmasını kontrol amaçlıdır.

Alper Canıgüz'ün her iki eserinin ortak baba figürünün görünümüleri Alper Kamu'ya yansıtılarak verilir. Baba figürünün Adalet isimli kadını sevmesi ve karısının hamile olduğunu öğrendikten sonra kavuşmayı planladığı sevgiliyi terk etmesi ile dahil olamadığı ailesinde bıraktığı tamamlanamamışlık hissi çocukta karşılık bulur. Babalık kavramının sorumluluklarını özümseyemeyen kişinin olumsuz etkileri çocuk aracılığıyla aktarılır. Babalık kavramının yansıması oğul ile verilen romanlarda, baba figürünün yarattığı psikolojik tahribat işaret edilir. Ailenin en temel dayanak noktası olması gerekirken çocuğun doğumuyla “Öteki”leşen baba nedeniyle çocuk Tanrı, otorite/ Devlet gibi paydaş babalık kavramlara karşı sorgulamaya dayanan bir biçim kazanır. Babasından kaynaklanan buhranı anne karnına dönüşle ve ölümle çözümlenmek ister. Böylece baba çocuk ve anne ile bütünlenen dünyanın üçüncü kişisi olur ve “Öteki”leşir. Mizahi dil, güldürü unsurları, iron, suç, katil, maktul, ölüm, intihar biçimindeki ciddiyetsiz ve ciddi konuların birleşimi baba figürünün çocukta yarattığı ikiliği ortaya çıkarır. Baba figürünün bireyin yaşamsal dengesini kurmadaki etkisi gösterilir.

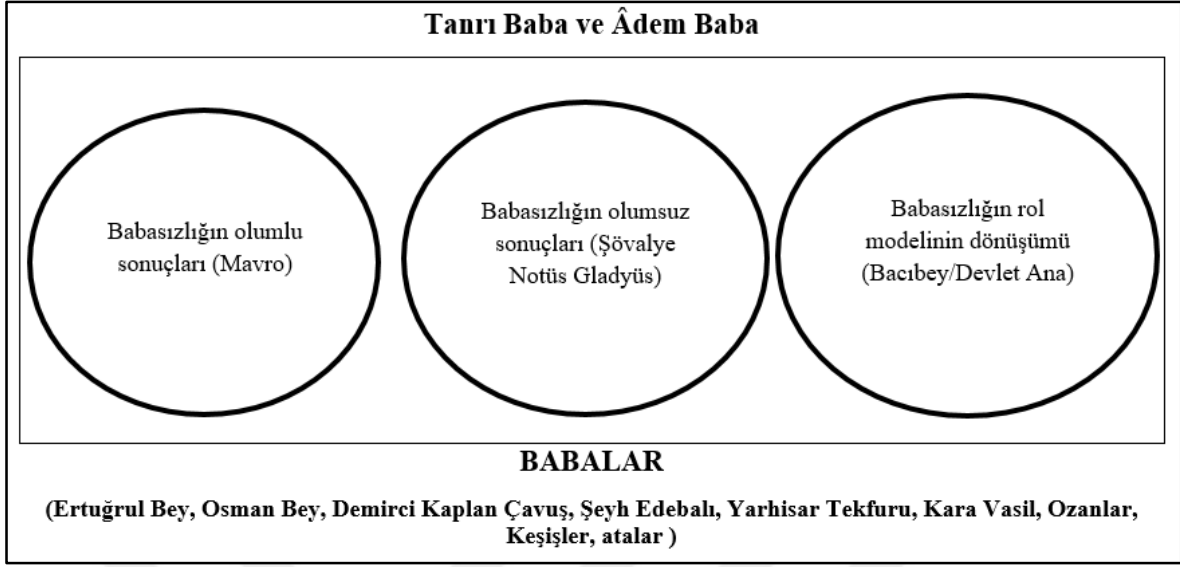
2.2.5. Çok Katmanlı Baba Görünümünün İzleri: Kemal Tahir-Devlet Ana

*Biz bel oğlu değiliz hey
Akıp giden sel oğluyuz
Taş bağırlı dağlar olsa
Yol bizimdir yol oğluyuz*

Yaşamın örüntülerini sanatın görünümüleri ile birleştiren Kemal Tahir'in *Devlet Ana* romanı 1967 yılında yayımlanır. Tarihsel gerçekliğin kurgusal dönüşümünün ele alındığı *Devlet Ana*, her biri kendi içinde ayrıca bölümlendirilen altı başlıktan oluşur. Söğüt, Isızhan, Bilecek, İnegöl, Konya, Karacahisar, Britanya Ucu gibi mekanlarda geçen eserin zamanı 1290 biçiminde tarihlendirilir. Kart karakter Şövalye Notüs Gladys'ün “İki buçuk aydır, kan dökerek, dünyanın en sefil işlerine girip canımı tehlikeye atarak, daha beteri bir gözünü kaybederek kurduğu plan, Kozpınar yenilgisiyle bir daha kalkmamak üzere yere serilmişti” (Tahir, 2019: 580) aktarımıyla anlatıda geçen zaman hakkında çıkarım yapmayı sağlar. Tanrısal bakış açısı ve anlatıcıyla yazılan *Devlet Ana*'da, kişiler kadrosunu yoğunluğu kullanılarak aktarılmak istenen izlek belirginleştirilir. Sen Jean şövalyelerinden Notüs Gladys'ün sayvanın merdivenlerinde görünmesiyle başlayan hikâye, Notüs'ün Demircan ve Liya'yı kendi arzuları için katletmesi ile devam eder. Kerimcan ve Mavro'nun intikamlarını alarak sonlanan kurguda babanın farklı görünümünü de bulunur. Sanatkâr, bu olay örgüsünün içerisinde babanın toplumsal rolü ve babasızlığın doğurduğu sonuçları aktarır. *Devlet Ana* aracılığıyla babalığın kadın bedenindeki görünümü işaret edilir.

İsimin içeriğe dair verdiği ipucu doğrultusunda anlatının dışıl bir iktidarı vurgulaması söz konusudur. Anaerkillikten ataerkilliğe geçilen, söylem itibariyle eril kimlik kazanan “Devlet” ve dışıl ebevyn rol modeli “anne”nin birleşimi sonucunda doğan tamlamayla yaptırım gücünün temsilcisi belirlenir. “Bir toplumsal münasebet içinde kendi iradesini muhalefete rağmen hâkim kılabilme ihtimaline -bu ihtimali neye dayanmış olursa olsun-yaptırım gücü denir. Muayyen içerikteki bir emre belli şahıslar tarafından itaat edilmesi ihtimaline ise iktidar (egemenlik) adı verilir” (Weber, 2018: 93). Yaptırım kuvveti ve iktidarın organize bir biçimde tek elde toplanmış haline Devlet denilir. Devlet, milletlerarası koordinasyona dayalı, halkın kendi iradesini yönetmek adına tek bir ele devrettiği güçtür. Tamamlamanın devlet bölümü, bu iktidarın büyüklüğünü göstermek için kullanılır. Yöneten oluşu ve iradeyi elinde tutuşu ile devlet toplumlarında baba biçiminde sıfatlandırılır. Anne ile bütünlenen tamlamanın iletisi doğuran, var eden ve ilahi gücü elinde tutan anlamı dolayısıyla annedir. Soyun dışıl bireylerden devam ettiği, kadının ata ondan üreyenlerin kardeş sayıldığı toplumsal düzenekler farklı coğrafyalarda mevcuttur. Toplumlar bu sistemleri konjonktüre uygun biçimlerde yeniden yapılandırarak eril kimliklerin ata, ondan gelenlerle soyun sürdürüldüğü inancına dönüşür. Ensest yasağı sosyal grupların belirlenmesinde etken bir rol oynar. “öz babayı kesin olarak bilmenin olanaksızlığı karşısında, yalnızca öz annenin tanınmasının, kadınlara, yani annelere büyük bir saygı gösterilmesi anlamına gelmesi gibi. Toplumun başlangıcında kadının erkeğin kölesi olduğu, 18. Yüzyıl aydınlanmasından günümüze kalmış en saçma düşüncelerden biridir. Tüm yabanılarda, alt ve orta aşamalarındaki barbarlarda, kısmen de üst aşamadaki barbarlarda kadının yalnızca özgür değil, son derece saygın bir konumu vardır” (Engels, 2019: 35). Eserde kadının değeri ve üstünlüğü yer alır. Devlet Ana diye adlandırılan Bacıbey sözünün hükmünün geçişi, onunla temas eden bireylere yansıttığı korku, kontrolü elinde tutan yapısı ve özgürce eyleme geçen kimliğiyle dışıl bir iktidar ögesidir. Yaptırım gücü beyliğin başında bulunan ve yaşanılan yerin dışında da hakimiyeti ve gücü yankılanan Osman Bey’e dahi nüfuz eder. Babalığın anlam evrelerinin kadın bedeninde toplandığı görülür. Böylece Devlet Ana tüm bağlılığını kendi çıkarı haricinde toprağına adayan kadının yani millet bütünlüğünün simgesidir. İsmi Devlet gibi Anne benzetmesini de çağrıştırması yoluyla annenin otoritesini de kapsayan daha büyük bir etki alanıyla birleştirilmesi anlamı da vardır. Bu yönü ile annenin ataerkil düzende ikinci güç unsurunun taşıyıcısı biçiminde konumlandırılan yapısı bozularak anneyi babadan daha üstün bir başlığa taşınmasını sağlar. Zaman içinde toplumsal, ekonomik, inançsal ve sosyal şartların değişimi sonucunda Tanrı-devlet-baba şeklinde sıralanan babalık görünümüleri annenin devlet ile yakınlaştırılması baba görünümü almasına neden olur. Devlet Ana maddesel dünyadaki babalığın en üst başlığına taşınır.

Şekil 7: Baba, Babanın Görünümleri ve Babasızlığın Sonuçları

Yukarıdaki şekilde baba figürlerinin kapsayıcı bir görünüm kazandığı, babasızlığın sonuçları itibariyle ayrıştığı görülür. Babasızlığın olumlu sonucu Mavro'nun yaşamsal kümesini; babasızlığın olumsuz sonucu Şövalye Notüs Gladys'ün yaşamsal kümesini; babasızlığın sonucu olarak rol modelinin dönüşümüyle annenin babalık kavramının taşıyıcısı konuma gelmesi Kerimcan'ın yaşamsal kümesini oluşturur. Bu üç farklı sınırlara sahip kümeler babanın ortak tanımları, görev ve sorumluluklarına aittir. Paydaş bir baba algısına sahip bu kişiler, kavramın çok boyutlu yapısı ve kişilerdeki yansıması ve birbirinin aksi niteliklerde şekillenen ebevyenlerinin varlığı nedeniyle ayrışır.

Benlik gelişimi noktasında babanın konumu çocuk için etkindir. Çocuklar ahlaki, sosyal ve bireysel gelişimini babanın varlığıyla tamamlar. Bu doğrultuda kız ve erkek çocuğun babası ile olan iletişimin yönü devreye girer. Doğru iletişim becerisini sağlayan ebevyenlerde gelişim evresi olumlu bir seyir izlerken babasızlık olumsuz sonuçlar doğurur. Kişilik gelişimini sekteye uğratan krizleri aşma bakımından ebevyen eksikliğine maruz kalan bireyler benlik algısını tamamlayamaz. Baba/babasızlık bu açıdan çocuğun tüm hayatının seyrini belirleyen unsurdur. Kemal Tahir'in *Devlet Ana* adlı eserinde Orhan Bey'in babası Osman Bey, Osman Bey'in babası anlatı içinde ölse bile Ertuğrul Bey, Aslıhan'ın babası Demirci Kaplan Çavuş, Balkız'ın babası Şeyh Edebalı, Lotüs'ün babası Yarhisar Tekfuru gibi yaşayan babalar mevcuttur. Bu babalık yansımalarının güçlü birer dayanak görünümde oluşu görülür. Osman Bey babasının saygın ve kudretli yapısına uygun bir evlattır. Bazı özelliklerini babasından alır. Onun yaşadığı coğrafyada hüküm süren olumlu kimliği Osman Bey'in de olumlu bir biçim almasına nedendir. Osman Bey babasının varlığıyla büyümesi ve onun rol modelliğinde yetişmesi sayesinde güçlü bir birey olur. Osman Bey'in doğruları ve rol modelliğiyle de Orhan Bey güçlü bir birey kimliği kazanır. Erkek çocuklarının kimlik oluşumunun başat unsuru babadır. Anlatının bu kişileri babayı görerek ve taklit ederek büyümenin avantajına

sahiptir. Kız çocuklarının hayatındaki baba rolünün önemi Aslıhan ve Balkız ile gösterilir. Babalığın işaret ettiği özelliklere sahip, babanın sığınağında büyüyen iki kız da güçlü birer kimlik sahibi olur. Aslıhan babasının kızıdır. Savaşçı bir babayla büyümenin sonucunda kendine savaşçı bir eş arzusu duyar. Eli kılıç tutmayan er demez ve bir gün evleneceği kişinin savaşçı birisi olması hususunda yemin eder. Burada babanın kızın ilerideki eş seçimine etkisi ortaya çıkar. Aslıhan görerek büyüdüğü babası gibi birini arzular. Aslıhan'ın babası evleneceği zamana kadar kızının yanındadır, yanında olmadığı zamanlarda ise öğütlerini hatırlar: “Babamın öğüdüdür, ‘İstemediği bir herif edepsizlendi mi, kız kısmı, babasına, yoksa ağasına, o da yoksa erkek hısımlarına, hiç yoksa baba dostlarına işi açacak hiç vakit geçirmeden,’ der benim Kaplan babam...” (Tahir, 2019: 319) böylece Aslıhan gelecek olumsuzluklar karşısında nasıl bir tutum sergileyeceğini öğrenir. Babasının kaplan gibi güçlü bir isim almasının nedeni de bu güçlü duruşunu desteklemesidir. Balkız için de aynı durum geçerlidir. Saygın, herkes için değerli, güçlü ve hâkimiyet alanı yüksek bir babanın kızı şeklinde büyüdüğü için aynı gücün yansıması bir erkekle evlenmek ister. Osman Bey'in hem babasına olan yakınlığı hem de gücü elinde bulunduran özelliği onu sevmesinde ve seçmesindeki ana sebeptir. Devletin baba olarak sıfatlandırılması eser içinde Ertuğrul Bey'in ölümü ile gerçekleşir. Bacıbey'in toplanma davulu yerine baskın var davulu çalması üzerine Ertuğrul Bey heyecanlanıp ölür. Onun ölümü devlet babanın ölümüdür: “Yukarıda gök yarıldı... Aşağıda yer yıkıldı... Öldü Ertuğrul babamız, öldüü...” (Tahir, 2019: 140) Devletin yöneticisi, milletin atası olması nedeniyle beyin ölümü her bir ferdin ölümü anlamını taşır. Ertuğrul Bey'in yerine kimin başa geleceği noktasında yapılan konuşmada Osman Bey teklif edilir. Osman Bey'in seçilme isteğinden babadan oğula geçen sistem değildir. Osman Bey baba gibi babasının yokluğunda beyligi yönetir:

Yiğitlik salt bilekle değil... Yürek ister, akıl ister. Biz uyurken, uyumadı bekledi Osman bey... Yoksulluk geldi çattı, kimileri gibi cimrilğe vurmadı. Çıplağımızı giydirmeye, açımızı doyurmaya çalıştı, gücü yetse de yetmese de... Çorbası kaynar sabahları, akşamları pilav pişer, bugünün Hazreti Yusuf kıtlığında... Canımızı canı, ırzımızı ırzı saydı. On üç yaşından bu yana savaşlarda gördünüz, ölümtırpanının vınladığı yerde başını eğdi mi? Düşmanı hepimizin önüne kovup, gerilerken hepimizin ardınca gelmedi mi? Bize Osman Bey'den uygunu kim? (Tahir, 2019: 144).

Osman Bey, babasının yerine geçerek devlete baba olur. Yoksulluk zamanında diğer beylere yoksulluğu belli etmez. Elinde olanı kendinin de olsa milletle paylaşır. Bu yönüyle babanın koruyan/kollayan, besleyen, güven veren ve yol gösteren özelliklerini sahiplenir. Osman Bey aynı zamanda babası Ertuğrul Gazi'ye benzer. Savaş öncesi takındığı cesaretli ve heybetli görüntüye o da sahiptir. Babalık kavramı yalnızca bilinen biçimiyle eril bedende sınırlı değildir. Kültürel algılar sonucu babalaştırılan, sosyal değer taşıyıcıları, bir grubun tamamı üzerinde söz hakkı tanınmış ve babanın rollerini ya da bu görevlerin benzerlerini sahiplenen kişiler de bu figürün adını alır. Fiziksel biçimde baba olmayan ancak babalık görünümüne bürünen bireylerde anlatı içinde mevcuttur. Bir grubun kutsal kabul ettiği “yırtıcı bir hayvandan çok, bir yamyamı” (Tahir, 2019: 536) andıran Cenevizli Keşiş Benito, ahilerin babası Şeyh Edebâlî, derviş babalar, “Pirimiz Âdem Baba, derler. Bu hesapça Havva anamız da anaları ol(an)” (Tahir, 2019: 44) Cavlaklar, babalığın önder anlamıyla eserde yer

aldığı, “Satuk Baba’dan Barak Baba’ya ondan Taptuk Emre’ye” (Tahir, 2019: 45) ozanlar, Baba İlyas, Kamagan Derviş bu babalaşan roman kişileridir. Özellikle Ahilik Ahi baba ve kuralları, Şeyh Edebâli’nin devletin kararlarında söz hakkı tanınacak kadar saygın oluşu, bireyleri yönlendirecek kadar etkindir: “Ahi Baba’mıza boynu bağlı kul olmaktır ve de uğraş erleri bölüğünde beli kılıçlı yoldaşığa koşulmaktır” (Tahir, 2019: 82). Allah’a kulluk ile Allah’tan ilmini aldığına inanılan şeyhe bağlanma paralellik taşır. Şeyhlerin toplumsal düzende kendi içinde tasarladıkları gelenekleri söz konusudur. Mevcut yönüyle bir sistem kurularak hem yaratıcıya hem de devlete yakınlığı noktasında babalık kavramına yaklaştırılır. Romanda baba gibi sayılan babalığın ata anlamını sembolize eden kimlik Akçakoca’dır. Akçakoca Ertuğrul Bey’in dostu, Osman Bey ve Orhan Bey’in başta olmak üzere beyliğin saygı gösterdiği kişidir: “Çevrenin genci yaşlısı, Müslüman’ı, Hıristiyan’ı gerçekten saygı duyardı ama, herkes babasına söyleyemediği en çapraşık işleri de doğruca gidip hiç duraklamadan Koca Emmi’ye açardı. Saygıyla sevilmesi, sevgiyle sayılması bundandı” (Tahir, 2019: 501) Akçakoca’nın baba dostu oluşu, Koca Emmi yani babadan sonra gelen kardeş biçiminde sıfatlandırılması ve herkesin hürmet göstermesiyle ata olur. Orhan Bey babasına söylemek istediğini onunla iletir, önemli bir karar olduğunda ona danışılır ve Akçakoca’nın sözü karar sayılır. Akçakoca’nın Ertuğrul Bey’e benzerliği kişiyi baba/ata figürü yapan bir başka etkindir.

Baba kelimesin anlamsal derinliğinin kaynaklı çok katmanlı görünümü *Devlet Ana* romanında dinsel kaynaklardaki yansımasıyla da de mevcuttur. Kutsal dinlerdeki Tanrı inancındaki babalık bunlardan biridir. İslamiyet inancına hâkim olan topluma yer verilen mevcut eserde, Allah inancı mevcuttur. Buradaki yaratıcı kimlik Allah’tır ve O baba değildir. Müslümanlık Allah’tan başka ilahın olmadığını savunur bu doğrultuda Allah bir ve tektir. “O Allah ki, her şeyin yaratıcısıdır; Hâlık’tır, yoktan var edendir; Bâri’dir ve her varlığa en uygun şekil ve özellikleri verendir; Musavvir’dir” (Kur’an-ı Kerim, Haşr Sûresi, 24. Ayet) Anlatı içinde, babalığın İslami kaynaklarından referans alındığı biçimiyle korunduğu görülür. Osman Bey’in başında olduğu beyliğin inancı İslamiyet’tir ve Allah inancı yaygındır; Allah inancı baba olarak görülmez; onun yerine İslami referansta ilk yaratılan tüm insanlığın babası olduğuna inanılan Âdem Baba vardır. Mavro’nun Issızhan’da bakıp beslediği; ancak o tarafa geçmenin yasak olması nedeniyle gizlice al kısırağını alıp geldiği gece Bayhoca ile aralarındaki konuşmada at ve ilk insan Hz. Âdem peygamberin konu olduğu bir hikâye anlatır:

Attır, cennet otlaklarında kişneyerekten, kılıç ataraktan doyunadursun, biz şimdilik nerden verelim haberi, şeytana uyup Havva Ana’mıza o hakareti edip cennet kovulan fukara Âdem Baba’mızdan verelim. Âdem Baba’mız o sıra Serenderip Adası’nda ki bizim Söğüt’ümüz tam yetmiş bin yıllık yoldur, serseri olmuş gezinmektedir ki, yakarışı yeri göğü ırgalamaktadır (Tahir, 2019: 396).

Bu hikâyede Hz. Âdem baba, Hz. Havva anne olarak aktarılır. Cennetten kovulma ve at murat etme ritüeli anlatılarak atın Türk toplumundaki yeri kutsanarak vardır. Hz. Âdem’in de ilk insanlığı ve insanlığın baba figürü oluşu metne dahil edilir. İslami esas yıkılmadan Tanrı yaratıcı konumunda

yer alırken Hz. Âdem onun yarattığı bir kul biçiminde kurgulanır. Tanrı'nın üstünlüğü ve tekliği bozulmaz ve kültürel kodların taşıyıcısı Âdem peygamber bütün milletin babası şeklinde açılımlar. Ondan gelen Türkler de onun gibi olur. Babayı model alma onun soyundan gelme ile ilişkilendirilir: "Ademoğlu'nun her istediği bu dünyada eline geçmez" (Tahir, 2019: 158) ve böylece Hz. Adem'in kulluğu, aciziyeti, fakirliği, bağışlanmak için yakarışı insani özellikleri onun insan oluşu Hristiyanlıktaki yaratıcı kaynaklı baba olmadığının işaretçisidir. İlahi merkezli diğer görünüm Hristiyanlık aracılığıyla anlatıda yer alır. Mavro, Notüs, Lotüs, Keşiş Benito vd. Rab İsa ve Meryem Ana'ya dua eder. Yaşanılan kötülüklerde baba Tanrı'ya istavroz çıkararak sığınrlar. Hristiyanlıkta baba oğul kutsal ruh üçlemesinden doğan birlik esası hakimdir bu nedenle Hz. İsa Tanrı kabul edilir. Bu inanışta İsa Rab ve baba figürünün birleşimidir. Fiziksel baba figürleri, onlardan doğan fizikdışı babalar ve ilahi dinler temelli babalık görünmeleri ile *Devlet Ana* romanı babalığın sığınak ve dayanak kısmının anlatılmasına olanak tanır.

Eserde fiziksel babasızlığın iki görünümü vardır. Bunlar babasızlığın olumlu ve olumsuz sonuçlarının neden olduğu biçimlerdir. Mevcut yönlendirmelerden Şövalye Notüs Gladys babasızlığın olumsuz sonucunu; Mavro ise olumlu yansımaları ortaya koyar. Mavro babasızlığının etkilerini babasının öğretileriyle daha önce fiziksel olarak var olması ve herkesin onu Kara Vasil'in oğlu biçiminde tanınmasıyla azaltır. Notüs Gladys ise, tam tersi biçimde hiçbir zaman maddi ve manevi boyutta hayatında yer almayan babasızlığın sonuçlarını, tamamlayamadığı varlığında taşır. Rol modelin eksikliği onu kötü bir tanımlamaya mahkûm eder.

Babasızlığın olumsuz yansılarının eserdeki örneği Sen Jen şövalyesi Notüs Gladys'tür. Sen Jan papazı olmaktan vazgeçerek tarikatın şövalyesi olmaya karar veren Notüs'ün babasızlığı soy bağının yoksunluğundan gelir: "Bilirim, sizde soy adı olmaz! Bizde vardır ama, benim yok... Babam ünlü bir prensdir. Hadi sizden saklamayayım: Napoli krallarından... Notüs Gladys dedim kendime...Notüs babasız demektir... Piç yani... Onurlu ad, kendi kazandığımız addır!" (Tahir, 2019: 46). Babanın kökten yokluğu Notüs'ün adına yansır. Ad insanın kimliğinin işaretçisidir. Soy adı ise bulunduğu, soy bağını ve aidiyetin sembolüdür. Notüs, adını kendi verir. Verdiği bu ad onun yaşamındaki en büyük eksikliğin izini sürdürür. Kim olduğunu, aidiyetsizliğini, yalnızlığını her adı seslendiğinde tekrar tekrar hatırlar. Bilincin temizlenmesinin kaynağı unutmaya eylemidir; fakat Notüs ismi nedeniyle bu arınmayı hiçbir zaman gerçekleştiremez. Onun bilinci doğum anından başlayıp soy adının olmayışına devam eden bir yaralanmaya sahiptir. Notüs'ün babası belli değildir. Şahsına koyduğu ifade aracılığıyla babasızlığını açıkça dile getirir. Annenin toplumda kabul görmeyen eyleminden kaynaklanan babasızlığını, soylu bir babanın oğlu olma aracılığıyla kapatmaya çabalar. O tam bir kabul söz konusu olmasa da soylu bir kralın oğludur söylemi ile insanların algısında zayıf varlığını güçlendirmek ister. Soylu kanın taşıyıcısı olma ve saygın bu kanın aidiyeti onu görünür kılacağı umuduyla etrafındakilere soylu babadan olma babasızlığını anlatır: "Napoli kralı olan teresin piçiyim ben..." Yumruğunu uzattı. "Bu damarlarda kral kanı var, uyuma, kral kanı olmasa yapabilir miyiz seni şövalye aday? Şövalyeliği krallar verir ancak!" (Tahir, 2019:

16). Soylu bir kimliğin oğlu olduğunu söyleyerek kendine aidiyet edinir ve “yabancı topraklarda güvenecek kimsesi olmamanın yırtıcı yalnızlığı” (Tahir, 2019: 583) ile başa çıkma yöntemini belirler. O, kimsesizliğinin yarattığı kargaşayı toplumsal kaosa yatkın kimliğine yükleyerek sorunlu bir birey olmayı tercih eder. Kaotik arzular onun kişiliğini sarar. Tecavüz, cinayet, hırsızlık gibi herkesin dışladığı eylemlere yönelir. Varoluşsal “Öteki”liğini başka “Öteki”lerle güçlendirmeye çabalar. Notüs, kan dökme arzusunu ve cinsel tutkunlarını dizginleyemez. Zihni öldürme ve saldırganlık dürtüsüyle doludur. Onun cinsel dürtüsünü kontrol edememeziği ağır sapkınlık boyutundadır: “Bir erkek güvercin, dışısını kovaladı, götürüp korkuluğun dibine sıkıştırdı. Kanatlarını yere sürüp şişinerek çevresinde biraz dolandı, bindi, çiğnedi. “Oh oh! Böyle... İşte böyle olmalı! Canı çektiği yerde, canı çektiği karıyı ıhtırıp paralamalı insanoğlu!” (Tahir, 2019: 7) Zevk alarak izlediği bu duruma karşı bir anda aksi yönde bir tavır takınır. Notüs öldürme eylemi ve kadın tutkusunun birleşiminden bir anda sıyrılarak ben’i ile çatışmaya girer. Kendine “piç kurusu!(...), pis pezevenk! (...) bu kadar mı çektin anan olacak orospuya?” (Tahir, 2019: 7) diyerek çıkışır. Toplumsal baskı, bilinçaltından üstüne geçen babasızlık, bunun doğurduğu saldırganlık kendine verdiği addan itibaren ortaya çıkar. Onun dışında işlenen günahla kendinin işlediği günahlar bilincindeki çatışmanın asıl nedenidir.

Şövalye Notüs Gladyüs, gayri meşru bir çocuktur. Annesinin yasak ilişkisi ve babası belli olmayan bir birey oluşu onun kimliğini bulmasına engeldir. Anne ve babanın birlikteliğinden doğan sevgi ve güven ilişkisinden şekillenen ben’likten yoksundur; bu sebeple o, bağlanma ve ikili ilişki düzeninde sorunlar yaşar. Papazlıktan şövalyeliğe geçişi sonucu Tanrı inancı vardır; ancak bağlılıkla ilgili duygu doyumu yaşamaması, baba bağından doğan eksiklik, babasızlıktan kaynaklanan toplumsal baskı ve dışlanma Notüs’ü gerçek bir inanan yapamaz. Piçlik vurgusunun verdiği baskı ile papaz olmak için vazgeçilmesi gereken dürtülerin baskısı, şövalyeyi içsel bir çatışmaya sürükler. Anne/arzu duyduğu kadınlar ve bağlanma unsurları söz konusu olduğunda inanma eylemi ve mevcut eylemdeki başarısızlığı ortaya çıkar:

Sana derim ki günahları çok olduğu için bağışlandı, çünkü çok sevdi... “Bu sözleri tekrarlarlarken Kıbrıs Sen Jan tarikatı manastırında uykularını bölen karışık duygulara kapılmıştı. On üç yaşında papaz çömeziyken, İncil’deki bu ayak yıkama parçasını her hatırlayıpta cinsel huylanışlara yakın bulanık duygularla sarsılır, günah işlemenin türkütüsüyle içi titrerdi. İncil’de kadınlarla ilgili bütün parçaların yalnız kendi yaşıtı çömezleri değil, saçlı sakallı papazları da öyle günaha sokarcasına etkilediğini sonraları öğrenmişti (Tahir, 2019: 41).

Başlangıçta öğrenilen günah olgusunun “iç titremesi” biçiminde dışavurumu bedeninin gelişip büyümesiyle cinsel bir dürtünün işareti olduğu anlaşılır. Küçükken bunun karşılığını bulmazken yaş ilerledikçe erginliğin getirisi, ergin birey olmanın bir sonucu olduğunu fark eder. Bunu öğrenecek bir rol modelin yokluğu yeniden ortaya çıkar. İç titremesiyle günah kavramının ayak yıkama eylemiyle ilişkilendirilmesi; suyun temizleyen, arındırıcı bir sembol oluşu ile bu kaotik bilincin açılmaları verilir.

Şövalye Notüs Gladyüs'ün cinsel arzusunu kontrol edememe sebebi bilinçaltına işlenen olaylardır. Anneyi arzulamayışı, babaya özdeşleşme olanağı bulamayışı, ilk arzu nesnesi annesine sahip olmak için çatışma yaşayacak bir karşı cinsin yokluğu onu sıradan bir çocuk görünümünden çıkarır. Annesine karşı doyumsuzluğun, babasızlıktan kaynaklanan saldırganlığın sonucu kanlı eylemlere düşkünlük şeklinde dışavurur. Ebeveyninden dolayı biçimde öğrendiği tek eylem tecavüzdür; bu nedenle Liya'ya öğrendiklerini göstermek için hamle yapar. Öldüren olmak istenirken ölen olacağını anladığı için ilk seferde bu hareketi gerçekleştiremez. Erkekliğinin sorgulandığı, rol modeli ile kuracağı tek özdeşim unsurunu kaybetmesiyle saldırganlığı büyür. Fırsatını bulduğu ikinci anda Liya'ya tecavüz eder: “Şövalye Notüs Gladyüs, baygın yatan Liya'nın bacakları arasından hışır hışır yalanarak çıktı. Pantolonun önünü kapatırken, büyüklerin bile övüneceği çok iyi bir iş yapmış küçük çocuk gibi utangaç, ama biraz mutlu gülümsüyordu (Tahir, 2019: 71). Notüs Liya'nın bedenini ele geçirerek bilinçaltındaki baba figürünü görünür kılar. Ondan ödünçlediği tek eylemi gerçekleştirmenin mutluluğunu yaşar. Ona tecavüz ettikten sonra küçük bir çocuk olma hissini kazanır. Çocukluğuna en masum olma anına döner; çünkü o çocuğun masumiyetini annenin rahminde kalma anında arar. Tecavülden sonra gelen ölüm yoluyla psikolojik ağırlıktan kurtuluşa baba olmakla ilgilidir. O da babası gibi bir kadının bedenine sahip olmuştur ve bu eylemi tıpkı babası gibi bir dürtüyle yapar. Büyük haline dönünce suçu bölüşmek ister. Uranha'ya aynı şeyi tekrar etmesini söyler. Böylece yaptığı eylemi meşru bir hale getirir. Suçun ağırlığını paylaşarak eylemi erillğe özgü bir ritüele dönüştürür. Demircan'ın Liya'ya sahip olacakken yani Liya'nın ona teslim olduğu anda yapışıyla da ilk andaki başarısızlığını kapatmış olur. Tecavüz gibi bir eylemin yarattığı saldırganlık ondan doyum yaratmaz. O zaman gücünün yeterliliğinden duyduğu eksiklikle onu elleriyle boğarak öldürür: “Ölmediğini anlayınca, erkeklik gücü hiçe sayılmış, bu yoldan onuru yaralanmış gibi köpürdü. Boynun direnen tıknızlığında küt parmaklarıyla atardamarı arayıp buldu” (Tahir, 2019: 72) Liya'nın ölümü ile birlikte hem suçluyu hem de suçu ortadan kalkmış olur. Elleriyle boğduğu kendi suçu değil annesinin suçudur. Notüs babasının yerine geçerek onun kirlettiği bedeni öldürerek baba olur. “Önce babayı, genel olarak da erkeği çocukluğun düşmanı ve “potansiyel bir cinsel istismarcı” haline dönüştüren (Lesourd, 2018: 25) eyleme teslimiyet, potansiyel cinsel istismarcıdan katillğe doğru evrilir.

Notüs, savaşlarda arkadan vurulup öleceğine dair inancından ötürü beklemediği durumlara karşı hep tetikte bekler. Arkadan vurulma ve uçurumdan düşme onun korkularıdır. Arkadan vurulma konusunda hassas bir tavır takınma sebebi, kılıç kuşandığı zaman falına baktırması ile ilişkilidir. Eğer arkadan vurulmazsa yüzyıl yaşayacağını söyleyen falcının sözleri onda böyle bir takıntıyı ortaya çıkarır. Bu onun cesaretini gölgeleyen zayıf yanıdır. Kontrolü içindeki alanı güvenli görürken gözleyemediği arkası ölme korkusunu doğurur. O, savaşmadan ölmeyi bir teslimiyet biçiminde görür. Bahsi geçen hassasiyet, babasının annesinin güçsüzlüğünden faydalanmasıyla ilişkilidir. Düşme korkusu da yine güvenli konumun kaybıyla bağlantılıdır.

Fiziksel bağların olduğu ve insan aklının hiçbir zaman hatırlamayacağı yerden-anne karnından sürekli babasızlığının vurgulanacağı gerçekliğe geçmek istemez. Böylece korku onda uzun zamanlı bir etki bırakır: “Çocukluğundan beri yükseklik korkusu çeken, uçurumlu düşler görünce boğazı kesilmiş hayvan hırıltılarıyla uyanıp günlerce kendini toparlayamayan Şövalye Notüs Gladyüs” (Tahir, 2019: 3) en çok korktuğu duruma maruz kalır. Kerimcan ile vuruşurken uçurumdan aşağı düşer. Notüs’ün savunmasız yakalandığı anda kâbusu gerçekleşir. Aslında şövalyenin düştüğü durum kendi gerçekliğidir. Babası belirsiz çocuk konumuyla aidiyetsiz hissinden; tarikatı soyup, kan döküp, kadınlara tecavüz ettiği için tarikat üyeliğinden atılan; beyliğe saldırıp savaşı öldürdüğü için düşman sıfatını alan Notüs, kimliksiz yaşamından kimliksiz bir biçimde koparak yok olur.

Notüs’ü var eden belindeki altın kemerdir. Taşdığı kemerin çaldığı altınlardan oluşu, gayrimeşru biçimde doğumundan başlayan suçu vücudunun tam merkezinde taşımasıyla ilişkilidir. Notüs, bir günah şeklinde doğmasının kaynağı birleşmenin sonuçlarını bedenindeki bu simgeyle görünür hale getirir. Belini tutan kemerden Uranha görünce vazgeçer. Bu simgesel bir teslimiyettir. Şövalye, açığa çıkan gerçekliğinin ölüm getireceğini inanır. Yaşamsal tutunmayı devam ettirmek için en değer verdiği altınlarını Uranha’ya verir. Kemerini verme ile hayatının merkezine oturan günahattan kurtulur. Hem fiziksel hem psikolojik bir arınma eylemi haline gelen kurtuluş isteği Tanrısal niteliktedir: “Rab İsa’nın biriktirilmesini kesinlikle yasakladığı kanlı maden! Bunca yıl Allah’a karşı gelerek, en kirli yerlerden, en günahkâr biçimde toplayıp yüklediği çarmih! Çok korkunç bir yerde duruyordu” (Tahir, 2019: 589) Tanrı’nın yasakladığı madeni taşıyarak, Tanrı’nın yasakladığı yolla doğduğuna atıf yapılır. Çarmih nitelemesi, Hz. İsa’nın tüm insanlar için kendini kurban edışıyle ilgilidir. Notüs’te anne ve babasının kurbanıdır. Nostüs’e “Allah’ın oğlu” (Tahir, 2019: 60) imasıyla Hz. Meryem’den doğan Hz. İsa olayına çağrışımında bulunulur. Bu negatif çağrışım ile kutsal alaylı bir var olamayış belirginleştirilir. Hz. İsa-çarmih anlatısı ile Notüs-altın kemer-çarmih ilişkisi Notüs’ün ölüme yaklaşmasıyla ortaya çıkar. Hz. İsa ve haydut çarmıha gerilmek için yakalanır. “İsa’yla birlikte, biri sağında öbürü solunda olmak üzere iki haydudu da çarmıha gerdiler” (İncil, Markos, 15: 27) İncil’de geçen ifadede olduğu gibi Notüs ve iki arkadaşı da yakalanır. Böylece Notüs ve babasız doğan Hz. İsa benzer olay yoluyla yakınlaştırılır. “Çarmıha gerilen İsa fantezisinde bağışlanmak babaya karşı pasif ve kendi kendini iğdiş eden bir şekilde boyun eğmek suretiyle sağlanmaktadır” (Fromm, 2017: 73) Notüs belindeki kemerin günahkârlığını ve çarmıhlı sembolize biçimindeki yapısını onu bir başkasına vererek kırar. Böylece bir bağışlanma ve babadan kurtulma gösterisi halini alır. Altın kemerinden kurtularak mevcut zamana kadar yaptığı suçları geride bırakır. Bahsi geçen eylem, bir çeşit arınma isteğidir. Şövalyenin dünyada gördüğü bir kısım kötülükleri görmesine sebep olan gözlerinden birini kaybetmesi, kötülüklerle karşı direnç gösteren tek gözünün körleşmesi, daha sonra yaralanması, yarasının acısını saklamak istemesi ancak başaramaması, yarası nedeniyle tüm günahlarının tekrar açığa çıkmasını sembolizasyonu kemerin görünmesi, kemerden kurtulma ile gelen hafifleme ve son olarak uçurumdan boşluğa düşerek hayatında onu karanlığa iten tüm maddi gerçekliklerden kurtuluşu sağlar. O, kör şeklinde sıfatlandırıldığı şeytanlıktan ölecek kurtulur. İnsanlığını kaybedecek, insan olma durumu “‘İnsan’ dedin! Şövalye Notüs Gladyüs insan

mı yahu?” (Tahir, 2019: 542) diye insanlığı sorgulanacak kadar canice eylemler yapan Notüs, tutunamadığı hayattan hiçleşerek boşluğa sürüklenir.

Notüs’ün aksine babasızlığın olumlu görünümü Mavro aracılığıyla verilir. O, Kara Vasil’in oğludur. Mavro, Keşiş’in kara taundan kurtulmak adına Yahudi öldürülmesi gerektiğini söylemesi üzerine kör bir Yahudi’ye yapılan saldırıya başkaldıran, yaşadığı yeri ve işini bırakıp silahşörlükten hancılığa geçen, İncil okuyan, Hz. İsa’ya bağlı ve kararlı bir kişinin oğludur. İnanıldığı doğrularla yürüyen ve doğrularını çocuklarına rehber eden babayla büyüyen Mavro, ondan öğrendikleri ile hayatını sürdürür. Mavro, babasız kalsa da onun rehberliğinde kimlik oluşumunu sağlar ve babasının öğretileri ile yönünü bulur:

Mavro içini çekti. “Adam öldürmeyi zanaat edinmekte adamlık yok!” derdi, ‘Akıllı adam ömrü boyu kılıç taşımaz,’ derdi, ‘Hamallıktır,’ diye gülüverirdi, ‘Kılıç hamallarının çoğu kancık olur, oğlum Mavro, zartına zurtuna bakma sen,’ derdi. ‘Kılıç kılıcı çeker üstüne... Ölmeyeyim dersen, atik davranıp karşısındakini öldüreceksin... Atik davranıp öldürmedinse çizgisi çok bulanıktır... Yiğitlik nerde biter, kahpelik nerde başlar, bilinmez!’ derdi. ‘Silahşörlükte kahpelikte adam vurmaya da bir kez başlayan, hiç iflah olmaz!’ derdi rahmetli... (Tahir, 2019: 9)

Mavro babası öldüğü için babasız kalır; fakat bu figürün fiziksel yokluğu çocuğunun hayatında olumsuz bir etki yapmaz. Çünkü o, babasının öğretilerini hayatına yerleştirerek büyür. Mavro’nun babası onun ustasıdır. Ona yaşamı sonlandığında da yönlendiricilik yapmaya devam eder. Mavro’nun okla karacayı vurduğu gören Notüs ile diyalogu Mavro’nun babasından öğrendiğini aktararak görünür kılındığını gösterir: “Bak sen!” Şövalye gittikçe ilerliyerek Mavro’yu süzdü. “Bu hüner, kendi başına öğrenilmez. Ustan kim?” “Babam rahmetli... Yaman avcıydı benim babam, uçanla kaçan kurtulmazdı yayı eline aldı mı!” (Tahir, 2019: 8) Mavro babasının dayanağında büyür. Nasıl avlanacağı, neyle nasıl mücadele etmesinin uygun olacağı, savaş kuralları, bataklıkta bulunan yürüme yolu, şarabın ne kadar miktar içilmesi gerektiğine kadar birçok konuda rehberlik eder.

“Yılda beş altın vereler uşak olacağına, kaldır kendini şuradan Kanlı Boğaz’a at’ demiştir babam rahmetli...” (Tahir, 2019: 11)

“Rahmetli babam derdi ki, ‘Oğlum,’ derdi, ‘uçlarda postu kurtarayım dersen, önce oku atacaksın, sonra kimi vurduğuna bakacaksın,’ derdi. ‘Aslında pusu yeridir burala,’ derdi rahmetli. ‘Ya pusudasın ya pusuya bilmeden uğramaktasın’ (Tahir, 2019: 21)

“‘Azı şifadır bu şarabın, çoğu beladır’ derdi rahmetli babam” (Tahir, 2019: 25)

“Babam rahmetli anlatırdı. Kırk yıl önce uğramış kıtlık belası buralara... İmparatorumuz İznik’te eğleşirken” (Tahir, 2019: 26)

“‘Canlıdır batak kısmı,’ derdi rahmetli babam, ‘bir günü bir gününü tutma, değişir kahpe karı gibi,’ derdi” (Tahir, 2019: 48)

Şövalye Notüs Gladyüs, Mavro’yu Issızhan’da şövalye yapmakla kandırdığında babasının öğütleri aklına gelir. Onu koruyan, gözeten, saklayan babasından aldığı öğütlerdir. İyi bir rol model olan babası Mavro’nun benliğinde olumlu bir yankı bırakır. Ablası Liya öldürüldüğünde yalan ifade vererek Liyay’yı Demircan’ın öldürdüğünü söyleyerek ortalığın karışması planlanırken o doğruyu

söyleyerek kendine düşman edinir. Öleceğini bile bile doğruyu söylemekten vazgeçmez. Bunda babasının kör Yahudi öldürülürken yaşadığı yeri terk eden net tavrının etkisi vardır.

Devlet Ana Liya'yı kendi dininden değil diye kabul etmez; ancak oğlunun üstüne iftira atılmasına engel olduğu için Mavro'yu kendine evlat edinir. Bundan önce babasının doğrularıyla ayakta duran Mavro, artık babası kadar güçlü yeni bir babanın himayesine girer. Türklerin savaşçı özelliklerini benimser. Savaşçı olmayı öğrenir. Dinini kendi rızasıyla değiştirerek Müslümanlığa geçer. Dinsel geçiş tam anlamıyla tek yönlü değildir. Rab İsa, Hz. Meryem'e dua eder; aynı zamanda Allah'a sığınır. Bu onun inanma eylemiyle de babasal kaynaktaki varlığını açmalar. Yeni bir din yeni bir ad almayı gerektirir: "Mavro Mavro'luktan çıktı çoktaaan... Müslüman oldu Mavro... Adı Abdullah oğlu Yavru'dur, iki cumadan beri, Tanrı'ma şükür..." (Tahir, 2019: 361) Mavro için din değiştirmek zor değildir. Her iki dinde de bir yaratıcıya inanma durumu vardır; bu nedenle zorlanmaz; fakat adı değişince hüznlenir. Özellikle babasının adının değişmesine içerlenir. O, Kara Vasil'in oğludur. Öğrendiği her şey, babasının eseridir; dolayısıyla bu adı benimsemez, anlatıcı boyunca kimse ona Yavru diye seslenmez. Bunun sebebi Mavro'nun babasının kimliğindeki olumlu etkisidir. O, böylece babasının adını yaşatan bir kahraman olur. Mavro'nun kararlılığı, bulunduğu duruma hızlı adapte oluşu ve güven veren niteliği babasının yokken de var olmasının sonucudur. O yiğit bir savaşçının oğludur. Onu model alarak kendi de mücadeleci bir ruh kazanır:

Mavro, külahını sağ başına kabadayıcaıymış, göğsünü şişirerek İnönü çarşısına yönelmişti. Sol omzunda eğri Türkmen kılıcı, sağ omzunda işlemeli yay torbası, sadağı asılıydı. Kaşlarının çatıklığından, göğsünün şişkinliğinden, silahlarıyla adamakıllı övündüğü, kötü hancılıktan onurlu savaşçılığa geçtiği için ne kadar mutlu olduğu anlaşılıyordu (Tahir, 2019: 336).

Mavro, Kara Vasil'in geçmişte yarım bıraktığı işini devam ettirerek adını sürdürür. Babası ona dostlarını bırakır ve babasızlığının başka babayla telafi etme şansı verir. Osman Bey'in uç sınırlarındaki Kara Vasil'in arkadaşı ve dayı diye bildiği Ermeni milletlerinden bakırcı Karabet Usta ona baskın yapılacağını haber vererek babanın koruma görevini yerine getirir. Baba'nın yerini alan dayı babasızlığın olumsuz getirilerini indirgeyen bir durumdur. Böylece dayının baba otoritesi karşısında alternatif bir güç olarak algılanması devreye girer. Bu figür yerine koyulan dayının özellikleri şöyle sıralanır:

- Dayının ülküleştirilmesi
- Dayı ile kurulan, Babaya göre daha yakın ilişki
- Baba tarafından yasaklanan şeylerin Dayı ile yapılması;
- Erkeklik ve cinsellik konularında Dayının insiyeye ettiği etkinlikleri/eylemler;
- Anne ve Dayı ile Baba otoritesine karşı koalisyonlar;
- Dayının çocukları özellikle oğlu ile zaman içinde farklılıklar gösteren yoğun ilişkiler (yakın arkadaşlık; sırdaşlık; rekabet; haset; kıskançlık; bozuşma) (Erten, 2014: 106).

Dayının babaya hem yakın hem de anne soyundan olması ve babaya benzememesi bakımından uzak kişi biçiminde görülmesi baba figürünün yansıması şeklini alır. Mavro'nun babası ölür; ama

çocuğuna sığınacak kendi benzerlerini bırakır. Dayı faktörünün yanında Mavro'yu Notüs'ten ayıran temel özelliği ebeveyninin belli oluşu, babasını model alarak büyümesi, babanın çocuğun hayatında doğru bir rol sergilemesi, onun güvenli bir sığınağı olması ve ölümden sonra da varlığını hissettirecek alt yapıyı sağlamasıdır. Notüs'ün böyle bir şansı yoktur; çünkü o babası tarafından tanınmayan, hiçlikle varlık arasında sıkışan ve eylemleri doğru rol model eksikliğinin yoksunluğu üzerine kurgulanan bir çocuktur. Mavro'nun babasızlığı baba rolünü alan Bacıbey'in koruması ile sonlanır; lakin Notüs her zaman babasızlığın izlerini taşımak ve bu adla yaşamak zorundadır. Kemal Tahir'in *Devlet Ana* eseri, baba figürünün aynı noktadaki yokluğunun farklı sonuçlarını görebilmek adına önemlidir. Bu ayırım, baba rolünün çocukların tutumlarında değişkenlik doğurduğunu gösterir.

Devlet Ana romanının son baba görünümü babasızlığın meydana getirdiği olumsuz sonuçları babanın yerine geçen rol model olarak engelleyen anne bedenindeki baba figürünün sahibi Bacıbey'dir. Baba figürü tanımları genel kabulde erkek bedeniyle bağlantılıdır. Toplumsal cinsiyet çalışmaları roller ve sahiplerinin cinsiyetleri hakkında görüşler bildirir. Dişi ve eril bireylerin sorumlulukları zamanla değişime uğradığı için her dönemde farklı bir tanımlamaya konu olur:

Rol kavramlarının toplumsal cinsiyet uyarlamalarının çoğu farklı tipte oluyor. Bu uyarlamaların ana fikri ise erkek veya kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolün canlandırılmasıdır, yani "cinsiyet rolü". Buna bağlı olarak, belirli bir bağlamda her zaman için iki cinsiyet rolü mevcuttur: "Erkek rolü" ve "kadın rolü". Daha az yaygın olmakla birlikte "erkeğin rolü" ve kadının rolü" ya da "eril rol" ve "dişil rol" de aynı anlamda kullanılmaktadır (Connell, 2019: 85).

Toplumsal roller içinde dişi/kadın bireyler anne; eril/erkekler ise baba rolüne sahiptir. Sorumlulukların bir kişiden diğerine aktarılmasının söz konusu olduğu ölüm, ayrılık gibi nedenlerle erkeğin rolü kadına devreder. Bacıbey'in baba figürüne dönüşümü kocasının ölümü ile gerçekleşir. İki erkek çocuğunun annesi olan kadın babanın ölümüyle aynı zamanda baba rolünü sahiplenir:

Rum Bacılardan başkan seçildi seçileli "Bacıbey" diye çağrılan Devlet Hatun, uzun boylu, geniş gövdesiyle, sanki Söğüt'ü depreme vererek geliyordu. Körpeliğinde ne kadar yakıcı güzel olduğu, iri kara gözlerinden, çekme burnundan, hiç örselenmemiş etli dudaklarından belliydi. Ok atmakta, mızrak savurmakta, kılıç tutmakta, binicilikte değme savaşıçılardan geri kalmaz, hele korkmazlıkta çoğunu yaya bırakırdı. Kocasını Rüstem Pelvan'ın İnegöl toprağına yapılan bir akında ölmesinden bu yana büsbütün sertleşmiş, Ertuğrul Bey'den başkasını dinlemez olmuştu (Tahir, 2019: 109).

Uzun boylu, geniş gövdesi, güzelliği gibi dişili vurgular; babanın ölümünden sonra ot atan, kılıç tutan, korkusuz bir savaşıçı biçiminde tanımlanan eril görünüme dönüşür. Fiziksel yansımasıyla babanın kimliğini kendi kimliğine dönüştüren kadın, eril kimliklere yöneltilen hakimiyeti sayesinde babalık rolünü üstlendiğini yaşadığı çevrede de özümsemesini sağlar. "1. Kız kardeş, 2. Bir evde uzun zaman çalışmış yaşlı kadınlara verilen unvan, 3. Büyük kız kardeş, abla, 4. Tarikat şeyhlerinin karısı, 5. kadınlara söylenen bir seslenme sözü" bacı (TDK, 2011: 222) ve "1. erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü, 2. erkek özel adları yerine kullanılan bir söz, 3. Eş, koca, 7. küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı" (TDK, 2011: 320) anlamlarına gelen bey kelimesinin birleşiminden

gelen ismi aracılığıyla da Devlet Hatun'un cinsiyet rolünün ikiliği işaret edilir. Hem kız kardeş olmanın kadınsı tarafı hem de bey olmanın otoriter üstünlüğü ad ile pekiştirilir. Bacıbey Rum kadınlarının yönetimini elinde tutar, Ertuğrul Bey'e söz geçirir. Osman Bey'in kararlarını sorgular. Sosyal çevrenin ve dönem koşullarını erkeği güç unsuru kabul ettiği bir düzende kadın bedeninde erkek cinsiyetinin kalıplarına sahiptir. Bacıbey kükremesi, Bacıbey inadı, Bacıbey yemini biçiminde kalıplaşan otoriter özellikler taşır. İktidarı elinde tutmak, babanın ölümünden kalan yıkıntıyı düzenlemek, iki oğlunu yetiştirmek, eşinin soyunu saygın bir şekilde sürdürmek adına kadınlığını baba eksikliğini gidermeye feda eder: “Ne zamandan beri palavrasız cesur olduğumu artık hatırlamıyor, arada bir kadınlığı tutup birine şımarmak isteğiyle korkmayı özlediği bile oluyordu” (Tahir, 2019: 560). Toplumsal kabullerin dışı bireylere çizdiği imajı yitirir. O, artık eril kimliğin sahibi olan babadır. Dışılığı geri planda kalmak zorundadır. Bacıbey iki oğlun olmanın yanı sıra devletin de annesidir. Böylece babanın var olmasının temel kaynağı arzu nenesi kimliğini devletin de annesi olarak genişletir. Bir milletin annesi ve mevcut toplumsal düzende en büyük iktidar sahibi devlet babanın eşi nitelenmesi doğrudan baba figürüne dönüşümünü pekiştirir. Oğlunun ölümüne bir anne gibi üzülme yerine devlet babanın kurallarına göre muamele edilmesi konusunda sert bir duruş sergiler. Demircan'ın ölümü ile kederlenen Bacıbey, onun çıplak bir biçimde sırtından vurulduğunu görünce sinirlenir. Hayatta en çok kıymet verdiği, babasının savaşçı ruhunu, annesinin umutlarının simgesi oğlunun bu ölüm şeklini beğenmez ve töresine uygun görmez. Ağıt yakan kadınları durdurur: “Kesin! Kes dedim, kees! Çıplak vurulmuşa ağıt yoktur bizde... Sırtından vurulmuşa ağıt yoktur. Ağıtsız gidecek bu... Salt kanı aranacak bunun... Kendi kanı değil! Babasının kanı...” Boyunduruğa dayanmış duran Rum köylüsüne hışımla elini salladı. “Çek camiye! Çek hadi!” (Tahir, 2019: 117) Kendi oğlunu değil, devletin kurallarını önceleyen anne acısını göstermeyip güçlü durarak otoritesini ortaya koyar. Sözü geçiren, savaşçı gibi direnen, korkusuz tavrı ile insanlar üstünde iktidarını kanıtlayan Bacıbey insanların zihninde biçimlenen görüntüsü ile davranışlarını birleştirir. Anne, babanın yokluğunu aratmayarak babanın rolüne girer. Devlet babanın ve ölen babanın itibarını zedeleyecek bir hamle söz konusu olduğunda oğluna yabancılaşır. Annenin kıymetlisi çocuğu, artık bu diye hitap edilecek adsız bir varlıktır. Şey'leşen Demircan kendi kimliğini kaybeder; fakat taşıdığı kanın değeri onun eylemiyle sonlanmaz. Demircan'ın babasının kanı aranmak zorundadır ve Bacıbey kocasının kanını aramak arzusuyla başkaldırır: “Başkaldırı toplumsal adaletin gerçekleştirildiği aracı sorgular, dünya üzerinde yaşama geçirmeye çalıştığı idealin yok edilmesi olasılığına karşı, sınırlar talep eder” (Ruggiero, 2009: 26). Oğlunun ölümünü sorgularken onun rolünden daha üstün babanın kanı için duruşunu bozmaz. Babanın mutlak varlığının korunmasına dayalı inancını korumak uğruna kendi oğlunu yok sayar. Kocasının çocuklarına miras kalacak adının koruyucusu olmak zorunluğunun gereğini kendinden tavizler vererek gerçekleştirir. Bunu yalnızca aile babası rolüyle değil devletin iş bölümündeki rolüyle de destekler. Devlet babanın adını ve çocuklarının babasının adını yaşatmak amacıyla direnir. İki erkek evladı olan Bacıbey'in biri babasının izinden giderek savaşçılığı diğer ise mollalığı seçer. Demircan'ın varlığı babasının saygın soyunu devam ettirecek işler yapması, onun gibi savaşçılığı tercih etmesi Kerim Çelebi'nin molla olmasını göz ardı ettirir. Demircan'ın ölümünden sonra anne,

artık böyle bir ihtimali redder. Burada oğlunun ne istediğinin önemi yoktur ve onun babasının eylemini sürdüren, onu yaşatan bir evlat olmasının zorunluluğu devreye girer: “Pelvan Rüstem’in ocağını molla kısmı yakamaz. Ağan ölmeseydi, taş basardım yüreğime... ‘Başka oğlum yok benim!’ derdim. Molalık geçti. ‘Kerim Çelebi değil bundan böyle senin adın, Kerimcan’sın bundan böyle... Haydi yavrum! Hadi Kerimcan, çıkar şu pisleri üstünden!” (Tahir, 2019: 124) Kerim’in rol modeli babanın dışındaki seçimi ağabeyin ölümü ile sonlanır. Adını, yaşam biçimini, isteklerini geride bırakarak babanın peşinde gitme zorunluluğu doğar. Babayı, babanın simgesel taşıyıcısı ağabeyi kaybedince eril kimlikteki otoriter duruşun sahibi olmak Kerimcan’a düşer. Geleneklerin, toplumsal ve sosyal yapının gerekliliği erkek bedeninin babalığı üstlenmesiyle mümkündür; bu nedenle Kerimcan artık baba bedenine dönüşmek sorumluluğundadır. Kendi istemese de kılıç kuşanıp babasının kanını sürer:

Ölse de bir başkası olarak yaşamaya başlasa, bundan daha çok değişmezdi. İçinde doğup büyüdüğü bu aşevini, kapı dibinde silahlarını kuşanan bu kadını, ömründe ilk görüyormuş gibi yadırgadı. Üstüne biraz bol gelen savaştı giyimleri sanki camdandı, çıplaklığını örtmüyordu. İnsanların önüne cüppesiz nasıl çıkılacağını kıvrınarak düşündü. Sarığını çözüp savaştı sarığı gibi bağlarken artık kendisini tutamadı, sessiz sessiz ağlamaya başladı. Anası “Hadi,” deyince bir an direnecek oldu, sırtından itiliyor gibi sarsak adımlarla kapıdan çıktı. İçi bomboştı. Bu boşluğun nasıl taşınmaz bir ağırlık olduğunu her adımda duyarak yürüdü (Tahir, 2019: 126)

O, kılıç eğitiminde kendine yabancılaşır. İyi bir savaştının oğludur; fakat yetenekleri savaştı olmak üzerine değildir. Anne, pis diye nitelediği elbiselerin yırtımı yoluyla Kerimcan bir yeniden doğuşu gerçekleştireceği inancına sahiptir ama o bu eylem karşısında umduğunu bulamaz. Kerimcan iyi bir kılıç kullanıcısı olmaz; ama ağabeyinin suçlusunu Mavro ile yakalar ve öldürür. O, bunu yine mizacına uygun biçimde yapar. Kan dökmez. Notüs’ün uçurumdan yuvarlanmasıyla baba kanının intikamı alınır. Kerimcan, eril rol modelin eylemini özümseyemez; babanın yerine geçmeyi annesini kontrolü altına alınca başarır. Babaya ait olan anneyi, babanın kırbacıyla sahiplenir böylece o babasının eşyasına hükmederek babalaşır. Babanın ya da babaya en yakın eril kimliğin yerine geçme yaşına gelen erkeklerin ergin sayıldığı toplumun düzenine başkaldırarak babasının izinde onun eyleminden başka bir biçimde baba olur. Kerimcan, babasını yıkarak yeni bir babalık inşa eder. Böylece o, babasından daha üst bir babalık vasfına erişir. Başkışı, annesinin devraldığı babalığı, Kerim Çelebi’liğe dönüşerek sahiplenir. Annesinin sözünü yıkarak yeni bir söz söyler. Devlet Ana’nın edindiği babalık rolü oğluna geçer. Kadınsı kırılmanlığı erkeksi fiziksel güçlülükle tamamlayan Devlet Ana, iktidarını çekirdek ailesinde kurar. Gücünü ailenin iç dinamiğinde korur. Oğlu Kerim Çelebi abisinin ölümündeki soğukkanlılığı ve rolünü örtecek kadar içselleştirdiği kadınsı duygusallığın geçişini görür: “Kerim Çelebi çekinerek baktı. Anasını hiçbir zaman bu kadar güçlü, heybetli; bu kadar güçsüz, acınası görmemişti. Nasıl ayakta kalabildiğini, neden çöküp dövünmediğini anlayamıyor, akıl almaz bir şeymiş gibi bundan korku duyuyordu” (Tahir, 2019: 117) Bacıbey Rum bacıların yöneticisi Devlet Ana kimliğinin gerektirdiği ölçütte sağlam bir duruşu sergiler. Oğullarının babasının izlerini bıraktığı savaştılığı devlet babanın korunmasını temel alan milliyetçiliği ile bütünleştirerek yaşamını şekillendirir. Otoritesini görüntüsünün yanı sıra sembolik

araçlarla da elinde bulundurur. O, kocasının hayvan eğitiminde, savaşlarda kullandığı kırbacı eline alarak simgesel bir transfer gerçekleştirir. Babanın sahip olduğu eşyaya sahip olarak babalaşır. Oğlu Kerim Çelebi'yi Kerimcan yapmak mücadelesinde bu kırbacı kullanır. Kerimcan istediği kimlikte kalmayı söylediğinde yine bu kırbacı alarak annesine söz geçirir:

“Kerim sıçrayıp anasının bileğine yapıştı, kırbacı, daha doğrusu çocukluğundan kalan son korkuyu kolayca çekip aldı. Yüzü değişmiş, rahmetli babası Rüstem Pelvan'ın çok kızdığı zamanlardaki halini almıştı. Bu değişmeyi daha fark etmediği için üstüne atılmak isteyen anasını, tıpatıp babasının kükreyişiyle durdurdu:

“Geri bas! Geri dedim!” Kırbacı kaldırıncası Aslıhan aralarına girdi. Sendeleyen Bacıbe'in göğsüne sokuldu. Kerim babasının kelimeleriyle bağırdı. “Yumuşa Bacıbey! Yumuşa ki bir şey hasıl olabilesin! Yumuşamadın mı yumuşatırım seni...Bababm rahmetli gibi...” Kırbacı iki kez şaklattı. “Hadi bakalım aşevine! Bir eksik görmeliyim ki sofrada, ben size sormalıyım!”

(...) Oğlunun adam olduğuna, babasının ocağını yakacağına, Bacıbey anacak kırbacı elinden çekip karşısına dikilince inanmıştı. Aslıhan bunu sezemediğinden, sesindeki kasıtlı mutluluğun sebebini anlayamamıştı” (Tahir, 2019: 616).

Kırbaç, babayı öldürüp baba olmanın sembolik nişanıdır. Baba yadigârı kırbaç ile babanın ölümlü yitimi ölümsüzleştirilir. “Ailede baba herhangi bir idare organı olmaksızın iktidar sahibidir” (Weber, 2018: 94) Babanın ölümü iktidarın kaybına nedendir. Devlet Ana, otoriteyi eline alarak babasızlığı ortadan kaldırır. Hem fiziksel gücü hem de manevi değerleri aktarıcılığıyla oğullarına babasızlığı hissettirmez. Baba “aile babası, tabir cazise en küçük Tanrı olan kralın, dolayısıyla da Tanrı'nın özelliklerinden kendisinde mini model halinde bulunduğunu san(an)” (Thomä, 2011: 28) bireydir. Tanrı'nın etkin varlığını açığıklayan gücü modelleyen babalık rollerin taşınması simgeleyen bir eşya aracılığıyla oğluna taşınır. Böylece yönlendiren kimliğin devriyle eksik kalan baba figürü tamamlanarak aile düzeni sistemli biçime kavuşturulur. Bireyin trajik üçlüye maruz kalınmasına rağmen var olabilmek çabasına aktaran bu durum “ (1) Acı, (2) suçluluk, (3) ölüm. (...) Yani trajedi karşısında ve insan potansiyelinin en iyi kullanımında (..) (1) İstirabı bir insan kazanımına ve edimine çevirme; (2) suçluluktan kendini iyiye doğru değiştirme olanağı çıkarma ve (3) hayatın geçiciliğinden, sorumlu davranış için bir teşvik edinme” (Frankl, 2021: 139-140) olarak Frankl'nin “Trajik iyimserlik” (2021: 139) tanımıyla örtüşür. Kerim Çelebi'nin Kerimcan olma yolundaki çabası annenin acısı, molla kimliğindeki suçluluk ve baba ve baba kimliğinin potansiyelinin taşıyıcısının ölümü ile birleşir. Bunlar için mücadele eden Kerimcan'ın kendi kimliğine dönerek var oluşu baba rolündeki geçişi aracılığıyla anlamlı bir durum meydana getirir.

Devlet Ana romanı fiziksel babalar, babaların yansısı, ölü babaların yarattığı babasızlık krizine değinir. Anlatı kişileri babanın toplumsal rolünü taşıdığı değerleri aktarmada gösterdikleri başarı ve başarısızlarla biçimlenir. Olumlu baba görünümleri babanın rol model oluşu, koruyan yapısı, güçlü tavrı ile ilişkisi bakımından değerlendirilir. Olumsuz baba figürü ise babalığın yıkımı bu rollerin sapsamasının sonuçlarına bağlıdır. Babasızlığın arka planında belirlenen durumların anlatı aracılığıyla görünmesi sağlanır. Dayanak/sığınak olarak baba ve babasızlık anlatı içinde erkek ve kız çocuklarının kişilik özellikleriyle gösterilir. Babanın varlığının bireyin kimlik inşasındaki önemi

belirlenir. Babasızlığın yarattığı kriz ise babasızlığın etkileri üzerine düşünmeyi gerektirir: “Babalara ilişkin modern tartışmanın arka planında, sürekli patlak veren sabit bir fikir daima pusuda bekler: Babasızlık-babasızlığa duyulan heves, babasızlığın zarureti, babasızlık korkusu ve babasızlığa karşı mücadele” (Thomä, 2011: 19) bunlardan birkaçıdır. Anlatı içinde görünen baba ve babasızlık karşılaştırmaları babasızlığın nedenleri ikili karşıtlarını işaret etmesi bakımından önemlidir. Böylece babalık ve babasızlığın getirileri açık bir biçimde fark edilir. *Devlet Ana* adlı eserde baba figürünün ölüm temelli yokluğunun giderimini sağlayan annenin dönüşümü yer alır. Dışil iktidar unsuru anne, baba figürünün eksikliğini hissettirmemek için kendi tamamlayıcı nitelikleri doğrultusunda babalaşarak çocuklarının topluma olumlu açıdan kazanımlarını sağlar. Böylece baba figürünün erkek bedeni ile sınırlı kalmadığı ortaya çıkarılır.

Devlet Ana romanı dayanak/sığınak olarak baba ve babasızlığın görünümünü sunar. Benlik gelişimi, sosyal çevreye uyum ve o çevre içinde bir gruba ait olduğunu bilinme ihtiyacını gideren baba figürünü anlatı içinde karşılayan kişiler vardır. Bu bireyler, babanın görev ve sorumluklarını doğru yönlendiren bireylerdir. Erkek ve kız çocuklarda babalığın yansısı verilen eserde ayrıca Hristiyanlık inancındaki Tanrı baba; İslamiyet inancındaki Âdem baba; bir topluluğun yöneticisi devlet baba; teşkilat önderi şeyh baba; soy bağının bir topluluktaki ilk kurucusu ata; bir fikir etrafında buluşarak kurulan bağ ile oluşan ozan, âşık baba; bir çocuğun ebevnlerinden biri gerçek baba ve ölüm, kimliği belirlenmeme gibi nedenlerle eksik kalan babasızlık da yer alır. Eser, dayanak/sığınak baba görünümüne sahip babalar ile baba figürünün fiziksel varlığının çocuk için etkisini görebilme şansı sunar. Çocuklarla kurulan baba bağının onların ileriye dönük yaşantılarına nasıl katkı sağladığı gösterilir. Ayrıca Yarhisar Tekfuru'nun kızı Lotüs'ü zorla evlendirmeye çalışmasıyla da babanın fiziksel konumunun yetersiz olacağı, duygusal bir iletişimin gereklilikleri ortaya çıkarılır. Mavro ve Şövalye Notüs Gladys aracılığıyla babasızlığın olumlu ve olumsuz sonuçları aktarılır. Mavro'nun babası ölse de iyi anılan bir geçmiş ve ona bıraktığı öğütleriyle yaşamının her anında etkisini hissettir. Notüs için baba hiç bilinmeyendir. Bilinmemelik onu kimliksiz, aidiyetsiz, köksüz, kötü eylemleri kendine dayanak yapan biri haline getirir. Onu koruyan ve yol gösteren bir rol model hiçbir zaman olmaz; bundan ötürü o hayata yanlış yöntemlerle tutunur. Anlatı içinde babasızlığın hem Mavro'daki gibi olumlu yansısını belirginleştiren hem de baba figürü yerine geçen annenin aktarımı vardır. *Devlet Ana* ve *Kerimcan* üzerinden anlatılan bu babalık kavramı ölen babanın soyunu devam ettirmek için baba biçimi kazanan annenin fiziksel ve ruhsal bütünlüğü anlatılır. Anne sayesinde çocuklar babasızlığın olumsuz sonuçlarından nispeten daha az etkilenmiş olur. Böylece tüm baba figürlere dayanarak *Devlet Ana* romanında çok katmanlı babalık kavramlarına erişmek mümkündür.

2.2.6. Seyrek Gelen Babanın İzdüşümünde Küçülen Çocukluk: Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta

Üstelik, insana kendi yaşamı bile büyük geliyor kimi zaman

Anlatılarını gerçeklikle hayaller arasında bir yerden aktaran ve dilin sembolik yapısını kullanan Hasan Ali Toptaş'ın, 1993 yılında yayımlanan *Sonsuzluğa Nokta* adlı romanında kurgusal dünyasının açılımlarını yineler. Bedenen var olan ve gerçek-ruhsal-düşsel anlamda çocuklarına yetmeyi arzulamayan babanın anlatıma yerleştirildiği eser, bir otobüs yolculuğuyla başlar. Geriye dönüşlerle zamanın ilerletildiği entrik kurguda kahraman bakış açısı ve anlatıcı kullanılır. Başkişi Bedran'ın babasıyla anıları, karısı ile geçen hayatı ve dört arkadaş kaldıkları evdeki yaşadıklarının aktarıldığı edebi metinde, başkişinin ayrı ayrı hikayelerinin iç içe geçirilmesi ile olay örgüsü biçimlenir. Mekânsal düzlemde kasaba-kent arasındaki sıkışmışlıktan faydalanan sanatkâr, babanın yarattığı boşluğun izlerini sürdürür. Kişiler düzlemiyle vurgulanan ve başkişinin uyumsuzlukla nitelenen yalnızlığı Toptaş'ın metninin ana izleğidir.

Sonsuzluğa Nokta ismi içeriğin ipuçlarını taşır. Doğumun gerçekleşme ritüelinin oluşturduğu kan bağıyla yaratılan zorunlu sonsuzluk, kaotik baba yoksunluğunun yıllar boyu eklenerek devam etmesiyle bitmeyen döngü haline gelir. İsimdeki sonsuzluk tükenmeyen bir gerçekliğin, gerçekleşmeyen ve görülemeyen varlıkla birleşimidir. Bedran'ın yaşamının tamamını hapseden, hapisliğin derinlikli bir şekle evrilmesiyle saplantılaştıran baba yoksunluğu, onun hayatının her evresinde kabuklaşmayan bir yara biçimini alır. Soy bağının ana kaynağı nedeniyle reddedilemeyen baba, sonu olmayan tükenişin yankısıdır. Yaşamı boyunca Bedran ile birlikte gelen gölgenin yarattığı boşluk, hiçbir yolla doldurulamaz. Başkişinin kendi bedeninde cisimleşerek görünmeye çabalaması, benliğiyle bir çatışma doğurur. Köklerini güçlendiremediği çocuğun bağ oluşturamadığı babasından, sonsuzluğun sonuçlarından kurtuluşunun tek çaresinin silahtan çıkan kurşun olacağı hayal edilir. Ölme eylemi aracılığıyla bedensel yokluğun yaşamsal krizi çözeceğine inanma yoluyla öncesiz ve sonrasız babasızlığa nokta koyulur. Bedenen kimlik bulan babalık yok edilirken köksel gerçeklik kalıcılaşır. Ölümün soy bağındaki varlığı öldürememesi kendi bedeninde belli belirsiz alan inşa eden gerçek babaya kavuşulmasını sağlar. Gölge gibi onu takip eden babanın fiziksel yıkımı son bulur. Ölü bedeninde Bedran Bedran olarak kalır. Baba ise kendi bedenine geri döner. Onu rahatsız eden gölge dünyada; Bedran ise yeni ve sonsuz bir dünyada yeniden doğar. Böylece “sınır derece, radde” (TDK, 2011: 1778) anlamı da taşıyan nokta aracılığıyla sonu olan bir sonsuzluk yaratımının çerçevesi çizilir.

Hayatı “koşulsuz sevmek, kabul edilmek, güven duymak, fiziksel becerileri, kişiliği, ahlak gelişimi, değerleri ve akademik başarısı açısından destelemek” (Güngörmüş Özkardeş, 2018:115) üzerine kurulan çocuğun bu olanakları sağlayacak babanın varlığına ihtiyacı vardır. Eserde, babanın çocuğun yaşam alanlarını desteklemediği, bireyin bu doğrultuda eksik kalışı söz konusudur.

Bedran'ın çocukluğuna dönüşle aktarılan bölümlerden babanın görünümüyle ilgili sonuçlar çıkarılır. Başkişi, nadir gördüğü babasının net olmayan varlığıyla büyür. Görme duyusu ile varlığı bilinen ve hiçbir somut iletişim olmayan mevcut figür, çocuğun kimliğinde boşluk meydana getirir. Sevgi gibi aile bağlarının bağıntılarını ortaya çıkaran duygunun yoksunluğu çocukta uyumsuzluğu doğurur. Bedran tüm dünyaya karşı duyarsız ve hissiz bir role bürünür. “İçi(n)deki o silik hayvan(1)” (Toptaş, 2019: 7) biçimlendiren babasızlıktır. Bedran'ın fiziksel bir baba figürü mevcuttur; ancak konumu hayalle gerçek arasında sıkışmıştır. Gerçekliği sorgulanan baba hayalet rolündedir. Sahip olduğu rol, onu fantastik boyuta taşır. Tıpkı hayalet gibi varlığı sorgulanırken aynı anda mevcudiyetinden korkulur. Görüntüsünün bile silikleştiği baba, çocuğun görülemeyen kişiliğinin nedenidir:

“Beni tanıyan herkesin gözünde, o gözün derinliğiyle biçilmiş bir Bedran... Kasabanın her gününe, her saatine, her dakikasına ve her saniyesine kimi yürüyen, kimi duran, kimi ağlayıp kimi gülen birer Bedran ... Herkesin gördüm, bildim dokundum, konuştum ya da büyüttüm sandığı, ama kimsenin görmediği, bilmediği, dokunmadığı gerçek Bedran'ıysa kente götürüyordum tabii; en gizli yerimdeydi o; belki de, zaman zaman kıpırtılarını hissettiğim o silik hayvanın uykularında saklıydı, gölgesinde ya da, kıpırtılarında, bana sessizlik tadında gözükken seslerinde saklıydı” (Toptaş, 2019: 10).

Her şeyin aslında yapılmış gibi zannedildiği ve hiçbir şeyin tamamlanmadığı bir düzen içinde büyüyen Bedran, rutinin içindeki “dur-, ağla-, gül-” eylemlerini bile bir görülememe anları şeklinde zihnine kaydeder. “Gör-, duyul-, dokun-, konuş-, büyü-, büyütül-” istemiyle devam ettirdiği yaşamının sözde yapılışına tutunamaz. “Kaç-, ara- ve bulama-” üzerine ilerleyen hayatı hep aynı sözcüklerin tekrarına takılır. “Babanın çocuğun dünyasındaki işlevi döllenmiş yumurtayla birlikte başla(yıp)” (Zeybekoğlu, 2013: 305) ölümden sonrasında dahi devam eder. Bedran'ın babası ise bilinen babalık algısından uzaktır. Onun babası, dölleyen rolünde takılıp kalırken yaşam herkes için aynı şartlarda sürüp gider. Bedran ilk aşamada takılan eril modeli nedeniyle kendi olamaz ve toplumsal katılıma ayak uyduramaz. Babanın kalıtsal gerçekliğinden daha üst bir aşamaya geçiremediği iletişimsizliği çocuğunda silik, gölge, uyumsuz, sessiz, gizemli, herkes gibi olamayan bir birey olmayı doğurur. Bedran'ın anlatı içinde geçirdiği trafik kazası sonucu bakıma muhtaç kalışı, bu yöndeki eksiklikten ötürüdür. O, büyüyemez. Büyüyüp yetişkin bireye dönüştüğünde daha da küçülür. Temel ihtiyaçlarını gideremeyen, karısının bakımına muhtaç bir bebek görünümüne ulaşır. Onun hikayesi hayatının akışının tersine işler. Küçükken eril ebevyinin işlerinde çalışan bir yetişkinken büyüdüğünde yani fark etme eşiğini geçtiğinde küçülür/ bebekleşir. Çocukken yük olduğunu düşünen, kendini ailesine para kazandıran minibüsten daha beceriksiz hisseden ve kendiyi kıyasını bir metal yığıyla yapan Bedran, büyüdüğünde de evdeki eşyalarla karşılaştırılan onlardan farkı olmayan yeni bir hayata mecbur kalır. Minibüse kendinden daha fazla değer veren babasının yerini evi işe yarar yaramaz eşyalarla doldurulan karısı alır. Çocukluğunda kıyaslandığı minibüs onun yetişkinlikteki kaderini belirler. Şoförlük yaptığı işte kaza yapar. Babasının yapılmasına müsaade ettiği kazalardaki gibi bilinçaltındaki özdeşim nesnesinden aktaran eylemi yineler. Trafik kazasından sonra yatağa bağımlı olan başkişi karısında rol modeli erkeğin yansısını bulur:

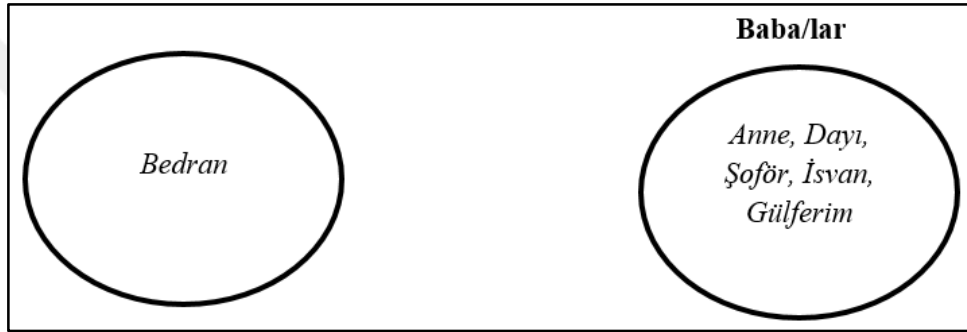
“Hatta bu haliyle, çoktan beri, çocukluk yıllarımda evden sık sık giden, ama seyrek gelen babamı anımsatıyordu bana... Bir zamanlar baba diye binlerce, yüz binlerce kez seslendiğim halde bir türlü ısınmadığım o adamın gölgesinde nasıl küçülerek büyüdüysem, şimdi de karımın gölgesinde yaşayarak öldüğümü düşünüyordum. İkisi arasında gözle görülür bir fark yoktu; ya da babam, kılık değiştirip karıma dönüşmüştü sanki, onun bedeninde yaşıyor, ellerime ellerini onun ellerinden uzatıyor, gözlerime onun gözlerinden bakıyor ve beni onun evden gidişyle yalnız bırakıyordu” (Toptaş, 2019: 167).

Büyüyerek küçüldüğüne inanan Bedran, babasının yaşattığı kaderi karısıyla da yaşar. Karısı da babası gibi çalışmak için gider ve her gidişinde ruhen birazdan daha uzaklaşır. Babasından kaçmak için attığı her adım yine ona çıkar. Daha sonra baktığı yerlerde gördüğü babası görünümüne bürünmüş kendisidir. Bedran, iş aradığı günlerde zihninden farklı şeyler geçirir. İş aradığı bir gün özgeçmişini üstüne konuşurken at sürülerini düşlediğini fark eder. Hayalinden geri döndüğünde iş istediği kel adama evrak uzatırken elleri tıpkı babasının ellerine benzer. Mevcut aynılışma durumu onda şaşkınlık yaratır. Görüşmenin yapıldığı salon büyür, Bedran babasının yanında çalışan o küçük çocuğa evrilir. Her şey kaotik bir dönüşüm yaşarken patron kılını bile kıpırdatmaz. Gördüğü kabustan uyanma adamın ona babasının ne iş yapmasını sormasıyla sonlanır. Bedran, sorulan soruya cevap verirse babasına dönüşeceğini düşünür ve soruyu cevapsız bırakır. Bu olanlar Bedran’ın herkesleştiği anda babasına dönüşeceğini düşünmesini meydana getirir. Cinselliğin sembolü at ile totemist toplumlardan şu ana kadar hayvan sembollerinin babayı işaret etmesindeki bağıntının imgelendiği bu bölümde patronun kel olması ile bu vurgu pekiştirilir. Bedran cinselliğin çağrışımıcısı atları düşlerken cinsel kimliğini tahrip eden babası olur. Dönüşen parçanın el olmasının nedeni babanın bilinçaltında yerleştirilen konumudur. Sanatkâr burada el kelimesinin farklı açılarını kullanır. “1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü. 2.Sahiplik, mülkiyet” (TDK, 2011: 773) anlamları bunlardan ilkidir. Uzatılan el bedeninin bir parçasıdır. Kendine aittir. Elin kontrolü sahibi kendisidir ancak bu el birdenbire aidiyetin sınırlarını aşar ve başkalaşır. Burada elin “Yakınların dışında kalan kimse, yabancı” (TDK, 2011: 779) anlamı devreye girer. Bedran hem kendine hem de topluma yabancılaşır. Aslında baba çocuğa en yakın olandır. Onun yaşama dahil olma aracıdır fakat onun babası çocuktan çok uzak, ailesinin tanımakta zorluk çektiği biridir. Bu nedenle baba, yabancı olanı işaret eder. Bu yabancılık ve kaçış elin bir diğer anlamını kullanılarak pekiştirilir. El “Ülke, yurt, il” (TDK, 2011: 779) demektir. Bedran, babası ile yaşadığı mutlu olmadığı evinden, yurdundan kaçma fikrine tutunarak yaşar. Bir anda uzatılırken dönüşen el ile kaçılmak istenilen yere geri dönülür. Bütün bu yaşananlar doğrultusunda Bedran’ın dönüşen baba elinden korkup telaşlanmasının sebebi kelimenin babayı çağrıştıran eşsesli yapısıdır. İş verenin karşısında elinin babaninkine dönüşmesi; baba olunca her şeyin büyüyüp zorlaşması, Bedran’ın babayla özdeşleşmesi durumunu bedenine yansıtmıştır.

Özdeşleşme babanın eliyle sınırlı değildir. O, kendi yüzünün arkasında bu figürün yüzünün olduğunu düşünür. İnsanın kimliğin belirleyicisi yüzdür. O, eril rol modelinin derisinin altına işlediğini hisseder: “Yüzümün derisi giderek inceliyordu sanki, derimin altından babamın görüneceğini, yüzümün minibüs camı gibi kullanıp dışarıya sarkacağını ve karşımdaki adama değilse

bile, mutlaka bana dönüp bir şeyler söyleyeceğini düşünüyordum” (Toptaş, 2019: 108). Baba, Bedran’ın yüzünde görünürken de gizlidir. Derinin altından her an çıkacakmış gibi kendini hep hatırlatır. Çıkan kişi seslenip ona bir şeyler söyleyecektir. Tüm bunlar başkişinin kendi kendisiyle yüzleşirken bile erkek ebevyni işitmesinden kaynaklıdır. Onun varlığı içerideki baba figüründen meydana gelir. Kendinden koparak kimlik bulma, o kişiyle özdeşleşme durumunu aracılığıyla model arayışı ve rolü anlatı içinde başka kişilerle de aktarılır. Aşağıdaki şekilde babadan kaçarak yaşamaya çalışan Bedran’ın özdeştiği figürlerde bile aradığı şahsı bulamadığı görülür. Çeşitli bağlantılarla baba yerine koyulan bireylerin duygusal doyum sağlamadığı gösterilir. Bedran babasından ve babalaştırmaya çabaladığı bireylerden ayrı bir kümede hayatını sürdürür.

Şekil 8: Baba Görünümü Kazanan Kişiler

Karısını babasıyla özdeşleştirir. Onun tutumlarında babasını bulur. Kendine en yakın hissettiği iletişimsiz olsa bile tek taraflı eşcinsel bir sevgisiyle bağlandığı, ona dokunmayan babanın sıcaklığını aradığı İsvan’ı babasıyla özdeşleştirir. Babasının davranışlarını anımsatan taksi şoförü anlık bir baba figürü görünümü kazanır. Babanın gittiği zamanlarda baba figürüne yerine koyulan dayı da özdeşleşen başka bir baba görünümü alır. Annenin soyundan gelen dayısını da tıpkı babası gibi bedeninde bulur:

Aynadayım artık, geriye dönen kendime oradan bakıyorum. Boyum yerinde duruyordu, boyumu bakışlarımla ölçebildiğime göre demek ki gözlerim de eski gözlerimdi ve burnum kemeriyle, çenem ileriye doğru fırlayan sivriliğiyle yerli yerindeydi. Gelgelelim, burnumla üst dudağımın arasında dayımın palabıyıkları vardı. İnanılmaz bir şeydi bu, gerçekten bıyık olup olmadıklarını anlamak için elimi kaldırıp dokunamıyordum onlara. Uyuşmuştum, ya da düpedüz ölmüştüm (Toptaş, 2019: 109).

Babanın gittiği zamanlarda çocukları dayılarını onun yerine koyar. Ondaki bekledikleri sevgiyi dayıdan isterler. Dayıyı rol model edinme isteği ebeveyn yokluğu ile ilişkilidir. Eril kimliğin eksikliğinde anaerkil bir düzen ortaya çıkar; anne baba arayışını devam ettirdiği için babalaşamaz ve bu düzen içinde konumlanan anne soyundan gelen dayı babayla özdeşleştirilir. Dayımın erkek aile üyesi yerine geçmesindeki isteğin arkasında dayılığın “Baba olmayan, ona göre daha halden anlayan

ve yeri geldiğinde onu Babaya karşı koruyan” (Erten, 2014: 109) biçimi yer alır. Dayının babanın yerine geçmesi durumu bıyık simgesiyle yer bulur. Bıyık erkekliğin, bedensel görünmenin sembolüdür. Dayının bıyıklı vurgusu kelimenin argodaki “erkeklik organı, penis” (Aktunç, 1998: 56) anlamına gelişiyile de ilintilidir. Bedran, baba yerine geçen dayının bıyıklarını kendi bedeninde dahil ederek aradığı babasının görünümüne kavuşur. Böylece çocuk, baba oluşundaki engeli bu yolla kaldırır. Bıyığın yüzün merkezindeki konumu aracılığıyla herkesin göreceği, dokunulduğunda hissedebileceği ve kendi bedeninden biteceği fikriyle dayı ve baba aynı düzleme taşınır. Bıyık simgesi dayıyı baba yerine koyma nedenlerin biridir. Diğer bir sebep ise içkinin etkisiyle dayısının yüzünü kendi yüzünde gördüğü gün ile hiç alkol kullanmayan dayının içki içmeye başlamasının aynı güne denk gelişidir. Bahsi geçen olay karşısında bilincini kontrol etmekte güçlük çeken başkışı, gerçeklik algısını yitirir. Onunla telepatik bir bağ kurduğuna inanır.

Başkışının babası şoförlük yapar. Uzun yollara gitme sebebiyle evinde az vakit geçirir. Anne erkek rol modelin yokluğunda çocukları ile eşini bekler. Bu bekleme eylemi çocuğun zihninde de aynı biçimde yer edinir. O da annesi gibi babasını bekler ve babasının var olmasını düşleyerek zaman geçirir. Bekleme durumu döngü halini alır ve hiç bitmez. Babaya benzeyen tavır ve görünüşü, şüpheden öteye geçemeyen babanın varlığı çocukta kalan izlerdir. Bedran, tahminle sınırlı babasını hayalindeki baba ile kıyaslar. Bilinenden çok uzakta, erkek ebeveyninin her eyleminin zıttı bir figür zihninde çizer. Şoför olmasına rağmen direksiyon tutamayan, babanın sevdiği şeylerden nefret eden bir kimlik kazandırır. Çocuk rol modelini beklemeyle sonsuzlaştırınca kendine baba yaratmaya başlar:

Bir baba yaratmanın tadı, yaşamın bütün tatlarından daha güzeldi çünkü; ister hamurdan yaratılsın, ister tahtadan, ister çamurdan, ister çer çöpten... İnanılmaz bir sarhoşluk veriyordu insana; kendi yokluğunu doğurmak gibi bir şeydi bu; var olmadan önceki boşluğunuza, var olduktan sonra dokunmaktı bir anlamda; o boşluğu gönlünüzce doldurmaktı; tatların, güzelliklerin ve şehvetin, evet pembemde ve karanlık bir şehvetin sınır çizgisini hızla geçip sonra yeniden hızla geçmekti... Belki bütün bunların temelinde, yenilenip değiştirilmeden sürdürülen, yenilenmesi hiç mümkün olmayan, tekdüze ve zorunlu bir baba sevgisi vardı. O sevgiden su içen çürümüş bir yorgunluk; düşmanlık yani; minik başkaldırılarla törpülenen ve üstü el öpmelerle, aynı sofraya oturmalarla, aynı ateşte ısınıp aynı soğukta üşümelerle örtülmüş, nedeni nedensizliğinde saklı, itirafı güç, hatta imkansız bir düşmanlık vardı (Toptaş, 2019: 52-53).

Doğmakla sınırlı kalmış çocuk tasarladığı yeni baba figürüyle hayal dünyasının çok ötesine geçer. Doğmadan önce bilinmeyenine sırrına erişir. Yeniden dönüşür ve kimlik kazanır. Varoluşsal boşluk adı verilen “kendi içsel boşlukları, kendi içlerindeki bir delik tarafından ele geçirilmiş ve tuzaga düşürülmüş” (Frankl, 2021: 111) bir hayatı sürdürmeye mecbur başkışı, öğrendiği kalıpları tasarladığı baba ile yıkar. Bedran’ın yokluğunun farkındalığı baba sevgisizliği aracılığıyla katlanarak büyür. Bedran; yalnız, mutsuz, sessiz, kıpırtıdan daha ötesini beceremeyen, korkak bir karaktere evrilir. Baba onun zihninde kirlili bir egzoz kokusu, ses ve korku biçimini alır. Otogara indiğinde egzoz kokusu onu geçmişine; eril rol modelin yanında bulunduğu zamana götürür. Sanayi çevresinde gezindiğindeki görüntüler ve kokularda yine aynı hissi yaratır. Meftune’nin ona bulduğu döküntü iş yeri kişiye yine çocukluğundaki o kokuyu hatırlatır. Çoğu insanda egzoz dumanı, sanayi, araç kokusu

olumsuz çağrışımlar içerir. Bedran da ise bu koku köklerine aittir. Egzoz kokusu kendi ben'iyle babasının ben'i arasındaki tek bağlantıdır. Duman, sanayi ve araç erkek ebeveynin çocuğundan daha çok sevdiği ve kıymet verdiği bir bebek gibi koruyup kolladığı araçlarının varlıksal simgeleridir. Bedran, şahsının hakkettiği değeri gören bu aletlere karşı hem nefret hem sevgi besler. Kimliğini o araçların yerine koyarak borçlu olduğu sevgiyi özümser. Baba minibüsüne çok kıymet verir. Ona piyango bileti alır, üstüne minibüsün yazarak aidiyet verir. Kasabadaki insanlar onun minibüse aidiyetini görür ve araç tıpkı bir insan gibi kimlik kazanır. Bedran ise minibüsün aksine baba figürünün tanımadığı bir çocuk olarak büyür.

Babasızlığından kaçıp kente geldiği ilk gün bindiği taksi şoförünü babasına benzetir. Bu benzerlik onda huzursuzluk yaratır. O, kaçtığı ve artık kurtulacağına inandığı kişinin benzerine dikiz aynasından bakar. Aynada yüzleştiği adamda eril ebeveynini görür. Fiziksel özellikleri ve tavırlarıyla erkek rol modelini andıran şoföre karşı tedirgin arayışa girer. Babasından uzakta onu kasabada bırakmasına karşı onunla aynı aracın içinde olduğunu zannetmeye başlar. Çocukluğunda bilinçaltına işleyen şoför baba yeniden şekillenir. Bu durum onda sevgi uyandırmadığı gibi korku duygusunu açığa çıkarır:

(..) konuşursam birdenbire çocukluğuma dönecekmişim de babamla olan ilişkimizi yeniden yaşayacakmışım, yeniden üzüldüm yeniden kahrolacakmışım ve kederli bir geçmişin karanlığına saplanıp kalacakmışım gibi, üst üste yutkundum. Şoförün, giderek babam gibi öksürmeye başladığını görünce de, düpedüz korktum ondan, arka koltuğa iyice gömüldüm ve başımı çevirip camdan geçen ıslak kent görüntülerine bakmaya başladım (Toptaş, 2019: 66-67).

Bedran için baba; mutsuzluk nedeni, korkulan, keder veren, kahırlanılan, karanlık bir görünüme sahiptir. Bu nedenle yetişkin olmuş, başka bir şehirde tek başına yaşamayı göze almış bir birey olmasına rağmen çocuk gibi koltuğa gömülme tepkisi verir. O, başka bir yerdedir; burada babasının yokluğunu bilir; bu gerçekliği zihninde oturtamaz. Orada oturanın onu azarlamak için bekleyen sevgisiz babası olduğu konusunda ısrar eder:

Bense, içimdeki merak kurdunu susturamadığım için, dikiz aynasına yeniden bakmaya başlamıştım. O anda, babama benzeyen şoförün babam olmadığına inanmaktan başka hiçbir şey istemiyordum. Ama babamdı o yüz, bana bakmıyordu belki, benimle konuşmuyor ve beni tanı mıyordu ama, babamdı. Oldukça soğuk bir görünümü vardı gerçi; gene de, çocukluğumun sıcak yazlarını buluyordum onda, terini tozunu ve bunaltısını buluyordum (Toptaş, 2019: 67).

Varken yok olan babasını arayışı, onunla aynada yüzleşmesi, sorgulaması, onu geçmişinde yeniden bulması hepsi o aynadaki adamı babası sanması ile gerçekleşir. Taksidaki yanılısma diyologsuz tek taraflı bir iletişimi aktarır. Çocuğun babasızlığından kaçarken babasıyla karşılaşması biçimini bulur. Daha sonra baba, aynada yüzleşilenden öteye geçerek Bedran'ın kendi bedeninde görülmeye başlanır. Bedran babası olur; kaçma arzusu gitmeyi izleyerek büyüdüğü babasından kaynaklıdır. Kendini "onun gidişlerinden artakalan herhangi bir şey" (Toptaş, 2019: 69) gibi

hisseder. Şeyleşen benliği babasının bedeninde görülmesi ile cisimsel bir karşılık bulur; bu kimlik biçimi onun isteklerinin zıttıdır.

Baba yerine geçen anne, dayı, şoför, İsvan, Gülferim Bedran'ın bedeninde ortaya çıksalar da ondan ayrı bir kümenin elemanlarını meydana getirirler. Her biri onun başka bir eksik yanının karşılığıdır. Ortaya çıkma sebepleri de babanın varken ki yokluğudur. Anne babaya karşı arzu edilen çatışma unsuru oluşu; İsvan babanın yokluğu nedeniyle doyuma ulaşamadığı dişil yanını; dayı babasının erkeliğini ve aidiyetini, şoför babasının mesleğini, onu kaybediş nedenini ve görünümünü; Gülferim baba ile çatışması sonucunda sahip olacağı kadını dolayısıyla babadan kopuşu kendileşme isteğini sembolize eder. Bedran, gerçek anlamda bulamadığı baba nedeniyle bu özdeşim öznelerini hayatına katar. Rol modeli ile özdeşleşmesi gerekirken onun yerine koydukları ile bütünleşmek zorunda kalır.

Sonsuzluğa Nokta eserinde, baba figürü dokunma, görme, dinleme gibi aidiyeti meydana getiren hareketlerden uzaktır. O, tüm bunların aksine yalnızca durur. Çocukken okulda yapılan törenlerde çocuğuna orada olduğunu hissettiren el sallamadan yoksundur. Bedran babası varken yok olduğu için çürümeye başlar:

Hayat yasalarının başında çürüme gelir: Kendi kalıntılarımıza, cansız nesnelerin kendi kalıntılarında olduklarından daha yakınızdır (...) Her fiil, kökenindeki Kaos'un, görünürde örgütlenmiş, özel bir durumdur. Kökü çağların başlangıcına dayanan bir girdabın içinde sürükleniriz; o girdabın düzen çehresine bürünmüş olması da, sadece bizi iyi kapıp sürüklemek içindir (Cioran, 2021: 48).

Bedran'ın çürümeye yatkınlığı da köklerinde bulunan trajedidir. Karısının çürümmesini umut ettiği başkışı, babasının sebebiyet verdiği kaotik gerçekliğiyle mücadele eder. Kendi yarım benliğine mahkumdur. Eril ebeveynin bıraktığı yıkıntının kalıntılarını tutunarak yaşamaya çabalar. Çabası sonuçsuz kalınca uykuya yaslanır. Ölmeyi dener; başaramaz; bu nedenle o da ölüme en yakın eylemi seçer. Babası dolmuşçuluk yaparken direksiyon başında uyur. Yolcular olaya vakıftır fakat tepki vermezler. Mevcut durumu benimseyen herkes yolculuğunu sessizce sürdürür. Babanın direksiyonun/ hakimiyetin elinde bulunduğu an uyuması ile çocuğuna babalık yapmak yerine uyuması paralel düzleme taşınır. Babalıkla ilgili tek hâkim kişi odur; ancak o uyanık ve doğru bir biçimde babalık yapmak yerine tıpkı direksiyon başında uyuması gibi uyur. İnsanların söz konusu yanlışlığı normal karşılanmasıyla kasabadaki tüm çocuklarının babalarının uyuduğu işaret edilir. Bedran, erkek rol modelinin uyuduğunu gördüğünde sesler çıkararak onu uyandırmaya çabalasa da başaramaz. Böylece uyuyarak baba görme yetisinden sonra bakma yetisini de kaybetmiş olur. Kaçmak hareketin üst noktasında bir eylemi ifade ederken uyumak hareketsizliğin bir başka noktasını ortaya çıkarır. Bedran, kaçış hayalini uykularında arar: “Uyuduğum sürece duracak ve yürüyen ne varsa benim uyanmamı bekleyecekmiş gibi geliyor bana çünkü” (Toptaş, 2019: 47-78) diyen başkışı, eylemsizlik içeren bir eylemle hakimiyeti ve yeniden doğumu gerçekleştirilmeyi düşler;

çünkü yaşadığı hayat birer yanılmasa o ise gölgedir. Yalnızca hayal dünyası ile saf bir varoluşa eğilim göstereceğine inanarak hareket eder.

Babanın korkuyla bütünlenen tavrı, ölmeye yakın uyku halindeki uyuşukluğu ve sahip olduğu araçlarla kasabalı ile oynadığı kanlı oyunu babayı Azrail adlandırmasına yakınlaştırır. Uzun yol şoförlüğü bittikten sonra baba kendine minibüs daha sonra otomobil alır. Bu araçların kapısını kilitlemez ve kasabadaki insanlar ona ait olan araçları kurcalamaya başlar. İnsanların araçları çalıp gezdiklerini bildiği halde bu duruma göz yuman baba, oluşan kazalar için kimseyi suçlamaz. Kaza haberleri sıklaşır. O, sanki bunu bilinçli bir ölüm oyununa dönüştürür. Anahtarı üzerinde unutulan araçlar ve kaza yapan çeşitli insanlar kısır bir döngüde devam eder. Bedran, babasının bunu isteyerek yaptığını düşünür. “Oyun somut deneyimler ile soyut düşünceler arasında köprüdür” (Ray, 2019: 23) Bedran’ın çocuk zihninde babasının eylemini oyuna benzetmesindeki amacı da bu arada kalmışlığıdır. Somut olarak deneyimlemediği babalığı olumsuz soyut düşünceleri ile bütünler. Onun bir Azrail olduğunu inanır: “Bir Azrail’di o; evet, kasabada babam suretinde yaşayıp insanların canlarıyla oynayan bir Azrail’di” (Toptaş, 2019: 154) Korku duygusunun baskın olduğu babalık rolü başka bir korku nesnesine benzetme yoluyla aktarılır. İnsanların ölüme yaklaşmasından zevk duyduğuna inandığı bu figürün yaşananlardaki sakinliği de olayın kanıtıdır. Bedran’ın babasından korkmasının sebebi hakimiyeti elinde bulunduruşudur. Erkek ebeveyn ailedeki gücün sembolüdür. Varlığından emin olunmasa da bu durum toplumsal bir bilincin yansımasıdır:

Çocuğun büyük cinsel organın sahibi olan babaya hayranlık duyduğuna ve kendi cinsel organına yönelik tehdit olarak gördüğü için de babadan korktuğuna dair pek çok ipucu bul(unur). Baba gerek Oidipus kompleksinde gerekse de kastrasyon kompleksinde çocuksu cinsel menfaatlerin korkulan rakibi rolünü oynar. Babadan kaynaklanan ceza tehdidi ise kastrasyon ve kastrasyonun ikamesi olan körleşmedir (Freud, 2021a: 139).

Bedran babasını onu öldürme potansiyeli olan güçlü bir simgeyle birleştirir. O, ilahi korkutucu bir roldedir. Hiçbir kazada kızmayan babanın kendi oğlu aynı şeyi yaptığındaki tavrı ile babanın kendi alanına müdahale eden muhtemel güce karşı verdiği tepkidir. Bu durum Bedran’ın babasının varlığına olan inanma arzusunu ve büyük penisin sahibi olma inancını kırar. Babasının ona bağırmasıyla üst ve alt hiyerarşik düzen kurulur. Azrail baba çocuğu öldürmeye yetişmediği için öfke duyar. Çocuk da o an ölmeyip babanın gücü altında yaşadığı için üzgündür. Atılan tokatta anneye kavuşma ve baba olma olanağını yok eder. Bir başka olayda babasının yanına giderken yediği iki tokadı unutadığını anlatır. Babadan yediği tokadın acısını, yaşadığı sürece bedeninde arar. Tokadın neresine atıldığını bilmez. Acıyan yerin neresi olduğunu kavrayamadığı için acıyla birlikte yok olur.

Sonsuzluğu Nokta eserinde anne figürü bedensel yakınlığın hissedildiği bir unsurdur. Anne çocuğa dokunan ve onun tensel varlığıyla çocuğun zihninde bütünlenen bir kişilik yapısı taşır. Çocuk annesiyle iletişimde fazlaca bağımlıdır. Çocukların özellikle erkek çocukların anneleriyle kurdukları bağ anlatı kişisinde kuvvetli bir aktarım içindedir. “Lacan’ın tezine göre başlangıç noktası

Bir'in kendi kendisine gecikmesi, kendi kendisine denk düşmemesidir; iki cinsiyet de bu açmazla baş etmenin iki yoludur” (Žižek, 2019: 115) Annenin kadın bedeni Bedran'ın erkek bedenine denk düşmediği için çocuk babasal doyumsuzluğun krizini yaşar. Arzu nesnesi annenin zorunlu tatminsizliği, babaya özdeşleşme ihtiyacını doğurur. Bedran, bu doyumunu gerçekleştirecek babaya sahip değildir; dolayısıyla erkek bedenini İsvan da arar; hatta ona dokunmak ister. Dokunma eylemi araya başkalarının girmesi nedeniyle sonuçlanamaz. Cinsiyetin belirlenmesi ve rolü kimliğimizin tamamlanmasında etkilidir:

Cinsiyet rolü teorisi, bireylerin toplumsal ilişkilere yerleştirilmesini betimlemek üzere basit bir çerçeve öneriyor. Temel görüş, bu sürecin “rolün öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” veya “içselleştirme” aracılığıyla gerçekleştiği. Böylece kadınlık karakteri kadınlık rolüne toplumsallaşma ile, aynı şekilde erkeklik karakteri kadınlık rolüne toplumsallaşma ile üretiliyor- bu bağlamda sapkınlar da, toplumsallaşma sürecinde meydana gelen kimi aksamalar sonucu sapma gösteriyor (Connell, 2019: 86).

Erkek bireyin eksikliği Bedran'ın zihninde karmaşaya yol açar. Anneden ayrılıp kente geldiğinde annenin yerine İsvan'ı koyma isteği aynı arzunun eksik kalan erkeklik görüntüsünün merakıdır. Erkek çocukta baba, birinci rol modeldir lakin onun böyle bir rol modeli yoktur. Erkek kimliğinin eksikliği yaşama mücadelesinde varlığını ortaya serer. Erkek bedenine sahip olamama ben'liğinde çatışmaya sebebiyet verir. Bedenini kadınsılığa yaklaştırır. Şizoid bir ben ve eşcinsel bir eğilimi ortaya çıkarır. Erkek bedeninde kadınsı özellikler gösteren İsvan'ın seçimi bu cinsel sapmanın sonucudur:

Bedran, örtük anima imgesinin etkisi altında hastalıklı anılar mağmasında olan bilinçdışından bilinç düzeyine çıkamaz. İdin devrede olduğu bu ruh halinde içgüdüler/ dürtüler etkindir. Gölge nitelikli anima, maskülen içsel kişilik animüs tarafından sürekli bastırılır. Bilinçdışındaki şok dışlanmalar, psişik karmaşaya dönüşerek çifcinsellik ile dışa vurulur. Ruhunda derin yaralar açılan ve ruhsal bütünlüğü parçalanan başkişi, tamlığa/ bütünlüğe kavuşmak için bu karmaşayı aşmaya gayret eder. Ancak geriye dönüş ile çöken ve taş kesilen kendilik zindanlarından çıkamaz (Eliuz ve Uyar, 2018: 328).

Topluma ait hissedememe, kalabalıktan hoşlanmama, bir krizle baş edememenin altında yatan nedenler bu rolün yoksunluğudur. Bu durum Bedran'ı anneye bağımlı bir çocuk yapar, bu bağımlık onu arzulama boyutundadır; “anneyi arzu nesnesi yapan gerçek babanın dışarıda tutulmasıdır (Leusord, 2018: 64). Jacques Lacan'ın baba figürüne yönelik savunusundaki annenin çocuğuyla aşırı bütünleşme isteği Bedran'ın annesinde de vardır. Lacan'ın annenin çocuğunu benimseyip eşini “Öteki”leştirmesinin temelinde bireyin kendi iç gerilimi yatar. Lacan'ın ikili karşıtlığın nedeni bir olmanın imkansızlığıdır. “Asli bölünme Bir ile Öteki arasında değil, kesinlikle Bir'e özgüdür” (Žižek, 2019: 116) Cinsel fark kuramının esasında ben'in taşıdığı içsel çatışma dıştakini redde neden olur. Kadın içinde bütünleştirdiği çocuğunu başka bir kişiyle paylaşmak istemez. Bu farklılaşmayı kabul etmeme bedenin dışındakini Ötekileştiren etkindir. “Bir'in bünyesinde taşıdığı bölünme ile patlak veren çokluk arasındaki bağının da bu şekilde tasavvur edilmesi gerekir: Çokluk asli ontolojik olgu değildir; çokluğun “aşkınsı” doğum yeri ikinci imleyenin eksikliğidir-yani çokluk

eksik olan ikinci imleyenin boşluğunu doldurma amaçlı bir dizi girişim olarak ortaya çıkar” (Žižek, 2019: 116) dolayısıyla bu eksiklik, yeni bir Bir’liği doğurarak kimlikleşene kadar bu süreç bedensel tamamlanmışlığın dışındaki Öteki yapar. “Öteki”nin varlığı öznenin imleyenidir. Öznenin varlığı ise, “Öteki”nin varlığının imleyenidir. Birbirine karşı ikinci imleyen olan bu ikili bağ ayrıklıktan doğan zorunlu bütünlüğü doğurur bu nedenle çocuk ikisi arasındaki konumu dengelemek var olmayı öğrenir. Lacan’ın annesiyle çocuğun özdeşleşen ilişkisi annenin çocuğunu tamamen benimseyip kendi içinde tutma arzusu başkışının annesinde baskın bir roldür. Annenin çocuğuyla bir olma çocuğun ise, anne ile tensel bir bütünlük içinde olma arzusu durumu bu eserde de mevcuttur. Anne çocuğu evlenirken durmadan ağlar. Sürekli ağlayan “yaşlı çeşme” (Toptaş, 2019: 28) diye tanımlanan anne, çocuğuna aşırı bağımlı bir yapıdadır. Düğünde kendi eşine baka baka ağlar. Birlikte olmak isteği çocuğunu bir başkasıyla paylaşmama isteğinin örtük söylemi gözyaşı aracılığıyla açığa çıkar. Çocuk için de bu durum aynıdır. O, babası nedeniyle sahip olamadığı annesini/ arzu nesnesini evlenerek terk eder. Karısıyla yaptığı dansta bile annesini izler:

Ama, evliliğimin temelinde saatlerdir gözyaşı döken annemin varlığını hesaba katmadan artık hiçbir şey yapamayacağımı, acı da olsa uzun süre düşündüm. Bir yandan da beni ona, onu bana bağlayan bağlara lanet okuyordum. O bağlar ister birkaç yudum sütün ılıkliğından, ister bir rahmin karanlık anılarından, isterse bir sarılışın sıcaklığından doğsun; hatta ister ilk lokmamızın hatırandan, ilk adımımızın sevincinden, ilk sözcüğümüzün tınısından ya da planlanmamış bir birlikteliğin planlanmamış fedakarlıklarından oluşsun, sonuçta ikimizi de biraz körleştiriyor, topallaştırıyor ve sağırlaştırıyordu” (Toptaş, 2019: 30).

Anne ile çocuğu bağlayan süt, anne rahmi, tensel sıcaklık, beslenme ve sözsözsel hakimiyet kazandırma yetileri güzünün önüne gelir. Birincil objektal ilişki içinde “anne imagosu” çocuk /özne ve anne/ nesnenin tamamen birbirinden ayıramaması, içsel ve dışsal bağlantı ağının devamlılığı ile ilintilidir. Çocuk tarafından idealize hale getirilen annenin/ nesnenin fizyolojik tatmin noktası oluşuyla kurulan ortaklıkta anneyi/ nesneyi kendisinden bağımsız göremez. Meme kaynaklı oral cinselliğin ilk nesnesi, yaşama dair fizyolojik doyumların sağlandığı, cinsel enerjinin yönelim unsuru anneden kopamayış ve yeni bir cinsel nesneye doğrulmanın verdiği lanet okuma isteği bu nedenledir. Çocuk bilinçdışını kaplayan “iyi anne imagosu”nun sürmesini arzular. Anneyi/ nesneyi öldürmek demek olan evlilik yoluyla öznenin kendisinin yok olacağı kaygısını doğurur. Bu evreye saplantılı kalma mutluluktan kaygıya hızlı bir geçişi ortaya çıkarır. (Mendel, 2000: 86-89) Planlanmış birlikteliğin planlanmamış fedakarlığı kısmı çocuğun anneye birlikte olamayacağını onun babaya ait olduğu anla ilgilidir. Başka bir kadınla evlenilerek ilk arzu nesnesi anne terk edilir. Anne karnındaki bağın “Hürü Teyze’nin küflü makasıyla kesil(mesi)” (Toptaş, 2019: 28) ile iyi bir başlangıç yapamayan Bedran, kendine en yakın hissettiği İsvan’ın sevdiği kızla evlenerek kaderini sürdürür ve bunu annesinin gözleri önünden ondan koparak yapar. Annede arzulanan tensel bağın net bir kopuşu olamamasının nedeni babanın anneye olan güçlü bağını gören çocuğun vazgeçme eğilimidir; baba çocuğa karşı tutumunu annesine de sergiler. Annesini de görmeyen duymayan baba çocuğu da göremez; böylece anne ile bebeklikte ortaya çıkan aşırı bağımlık hayatının her evresinde aynı yoğunlukta sürer:

Bir belirsizlik sarıyordu çevremi, tenime bir yabancılık sınıyordu. Belki de bu belirsizlikten kurtulmak için, annemden koparak, babamın peşine düşmüş kadınsı bir duygu yumağı halinde koşa koşa çarşıya gidiyordum sonra. Ellerimsiz gidiyordum, tenimsiz. Yada , annemin ellerini ellerimde, tenini tenimde, özellikle de babamın izleyip gözleyecek olan gözlerini gözlerimde yaşatarak gidiyordum (Toptaş, 2019: 70).

Bedran, babasının yanına giderken annesinden ayrıldığı anlarda kendini elsiz hisseder. Babayla olduğunda da bir el arayışındadır. Sürekli babanın ona dokunmaması, başını okşamaması, varlığını görmemesi, sesini duymaması ve hatta bir oğlu olup olmadığını bilmemesi ile karşılaşır. Annenin eline döktüğü su ile yüzünü yıkarken annesi olması, daha sonra o ele yabancılaşarak ondan kopmak için babaya yaklaşma eril gücün yerini alma arzusunu gösterir. Anlatı içinde “el” kelimesi baba arayışının işaretçisidir. El kelimesinin çocuğun varlığının görüldüğü dokunsal bir sembol olmasının dışında yabancı olması da anlatılır. Baba kendi oğluna “Bok torbası!” (Toptaş, 2019: 74) diye bağıır. Seslenişin tam anlamıyla ona mı söylediğinden emin değildir ama söyleyenin özellikleri çocuğa bu sözü üstüne alacak kadar açıktır. Sürekli uyku halindeki baba dokunma eyleminde de uyumayı sürdürür. Hissetmeyi arzuladığı ellerden kaçmak için kente gelir. Çünkü babanın elleri hayal edilen şefkate değildir. O da şefkati başka ellerde kendine yabancı düzeni başka bir memlekette/elin memleketinde arar. Kendine dokunan birçok kadın eline kavuşur fakat bu eller Bedran’ı hiç tatmin etmez.

Bedran çoğu kez intihar etmeyi tasarlar. Babasına muavinlik yaptığı zamanlarda uyuduğu için para alamadığı kişilere kızamayan babanın çocuğuna sürekli bağıırıp azarlaması sonucunda çocuk hep kendini öldürme arzusuna sığınır. Tabancayı bulamayıp öldüremediğinde yine bir şeyleri becerememe duygusuna kapılır: “Tabancayı bulamamak kahrediyordu beni, kendimi öldürmeyi bile beceremediğimi düşünüyordum. Çaresizliğimin ve yetersizliğimin boyutlarını kavradıkça da, sesim bir kat daha yükseliyordu tabii.” (Toptaş, 2019: 75) Babası tarafından azarlanmak sadece kötü bir şey yaptığında varlığının tanınması yalnızlık ve çaresizlik hissini doğurur. Bu hisler intihar ile yok edilmeye çabalanır fakat eylemin gerçekleşmemesi dolayısıyla sonuçsuz kalır. “Kendi gerçekliğinin kendi ölümü olma” (Cioran, 2018: 184) durumu Bedran için en uygun tanımlamadır. O, yazgısıyla fiziksel anlamda ölmeden ruhen ölür.

Eserde erkek ebevyinin baba gibi rol sergilediği tek bir yer vardır. Yaz aylarının sonunda yapılan aile gezilerinde baba herkes gibi davranır. Kalabalık içinde çocuklarıyla gezer, onların kendi çocukları olduğunu gösteren tutum sergiler. Çocukları için hayvanat bahçesine gitmeye katlanır. Çocuklarının gözünde tek mutlu sahnesi bu gezilerdir. Bedran bu anlarda babasının varlığını hisseder. Babanın inşa ettiği soğuk tavır, iletişimsizlik, duygu eksiklikleri nedeniyle güçlü bir karşıtlık içinde olan Bedran babasının anlık varlığına boyun eğer. Bu geziler vasıtasıyla hissedilen kısa zamanlı duygu kazanımı Bedran da çatışmaya neden olur. Gezilerde değişen ses tonu, aralarına sıızan sıcak bağ o günden sonra kopar. Bu anlık haz Bedran için ölümdür: “Hiç kuşkusuz, bir tür ölümdü bu; ayakları yere basmasa da, basit ve küçük görünse de, bütün ölümlerden daha gerçek,

daha acı ve daha berbat bir ölümdü... Çocuklara tattırılan ve babaların bol kemikli elleriyle yaşatılan gizli ve uzun süreli bir uykuydu ya da; evet, uykuydu” (Toptaş, 2019: 76) Bedran devamlılığı olmayan sadece bir ana sıkışmış babalık görevinin tamamlanamayışını ölerek tamamlamak ister. Kısıtlı tutumuyla varlık bulan baba ilgisiz baba tipinin bir örneğidir. “Çocuğun davranışları karşısında pasif, ilgisiz ve kayıtsız davranışlar sergileyen baba” (Karaköse ve Karaköse, 2019: 79) olarak tanımlanan bu tip, çocuğuna karşı hiçbir sorumluk hissetmeyen, onunla ilgilenmeyen, varlığını önemsemeyen ve umursamaz bir tavra sahiptir. Bedran’ın babası bu modelin taşıyıcısıdır.

Başkişinin ölme yöntemi bilinçli bir tercihtir. Çocukluğundan babasının zorbalıklardan kaçmak istediğinde babasının silahıyla intihar etmek ister. Hayalinde şoförü babasıyla özdeşleştirdiğinde öldürmek istediği yöntem yine silahla ve kurşunlanmadır. Karısının bakımına muhtaç biçimde yaşayan adam, karısı tarafından terk edeceğini bilerek yaşadığı zamanlarda bile ayaklanmaya çabalamaz. Söz konusu ölüm aracı silahı aramak olduğunda ayaklandığı görülür. Bedran’ın eyleme geçmeyi düşlediği tek an sadece babasının zihnindeki yokluk değil fiziksel bir yokluğa erişeceği ölüm anıdır. Çocukken yapamadığı eylemi çocuk bedenindeyken gerçekleştirir. Baba kaynaklı “kendi kendi(n)e mahkum olduğunu kabullenmek” (Toptaş, 2019: 100) başkişiyi bu sonuca iten etmendir. Çocukken intihar etmesinde kullanacağı silah babasınındır ve bu eylem gerçekleşmez çünkü babası eylemsizdir. O çocuğunu ne yaşatabilecek ne de öldürebilecek donanımına sahiptir. Bedran’ın hareketsizliği eşyalarına da siner. Karısının gidişle yatağında beklettiği silah ise Turan’ındır. Turan hedeflerini gerçekleştirmiş bir doktordur. Bedran’ın eğer isterse ayaklanabileceğini o söyler. Romanda başkişinin intihar eylemini gerçekleştirdiğini aktarmayan ancak düşündürülen sanatkarın seçimi, roman kişinin arafta kalan kimliğini anlatmaya yöneliktir. İsvan Bedran’ın kente gittiğinde kaldığı evdeki arkadaşlarından biridir. Bedran en çok ona yakın hisseder. Sessiz sakin oluşu, kente uyum sağlayamayan yapısı, silik benliğiyle kendine yakın görür. Sınırlı iletişim içinde olduğu İsvan ile gizli bir bağ kurar. Bedran’ın İsvan’a yönelimi eşcinsel bir arayıştır:

Nevrotik kişideki kadınsı eğilimlerin başlangıç noktası, çocuğun yetişkinler karşısında kapıldığı güçsüzlük duygusudur. Bu duygu bir destek gereksinimine, şefkat arayışını fizyolojik ve ruhsal bağımlılığa ve teslimiyete yol açar. (...) kişinin kendi yetkinliği konusundaki belirsizlik, kuşkulara, (heyecan, kaygı ve bunlara bağlı olgular gibi) “kadınsı” özellikler ile (ataklık, engellenemeyen içtepeler gibi) “erkeksi” özellikler arasında bocalamalara yol açar (Adler, 1999: 41).

Bedran gerekli ilgiyi bulamadığı ailesinden kaçarken yerleştiği evde İsvan ile tanışır. Fizyolojik ve psikolojik yoksunluğu ve İsvan’ın bu doyumunu gerçekleştirecek hissiyatı yaratmasıyla erildişilik ortaya çıkar. Başkişi, gelmediği günler İsvan’ı bekler, ev arkadaşının âşık olduğunu düşündüğü kadını onun adına düşler, arzuladığı erkek kimliğiyle içinden gizlice sohbet eder. İsvan’ı beklerken kadınsı özellikleri devreye girer. Tıpkı annesinin babasının yolunu gözlediği gibi İsvan’ın gelişini izler. Dişil yanının anne eylemini tekrar etmesi ise doğaldır; çünkü ilk ilk dişil görünüm anneden örnek alınır. O, gizlice arzuladığı erkeğin ölümünden sonra ailesine sahip çıkar. İsvan

“kendi kendini deşmeyi ve kendi kendini kanatmayı bilen” (Toptaş, 2019: 100) biridir. Kendisiyle olan çatışmasında önde olandır dolayısıyla İsvan Bedran’ın olmak istediği kişidir. Ben’liğinden bir parça olduğuna inandığı İsvan’ın ölümü de Bedran’ı ölme fikrine yaklaştıran etkenlerden biridir.

Hasan Ali Toptaş’ın bahsi geçen romanında babasızlığın ebeveyn eksikliğinden kaynaklanmayan kısmı verilir. Bedran’ın çocukluktan yetişkinliğe kadar geçen sürede maruz kaldığı babasızlık kimliğinin bşekillenmesinde etkendir. Anneye bağılılık takıntı aşamasında kalacak kadar çocuk kalmış başkişinin tamamlanamışlığı hayatının bütün alanlarında görülür. Boşluk, yalnızlık, çaresizlik, aidiyetsizlik, kimlik karmaşası, arayış, kaçış, saklanış etrafında kurgulanan eserdeki izlekler hep bir var olamayışı çağırıştırır. Kendini yüzyıllardır kayıp hisseden ve her seste, kokuda, ışıpta hak ettiği değeri göremeyen Bedran, babasız çocukluğuyla yüzleşir. Babasını hayal dünyasında bedenine ekleyerek var eder. Bu acılı yansımadan korku, endişe ve kaçma arzusu duymasına rağmen vazgeçmez. Unutamayış başkiyi ölüme kadar sürükler. “Hayat, ancak muhayyilemizin ve hafızamızın zayıflıklarıyla mümkündür” (Cioran, 2021: 34); fakat Bedran babasını gittiği her yerde anımsayarak hayatını kaybeder. Başkişi babayı simgesel düzlemde bedeninde taşır. Elleriyle babaya, bıyıklarıyla dayıya kadınsallığıyla anneye, cinsel eğilimi ile İsvan’a dair izler ile babayla bütünleşir. Mevcut dayanaklar Bedran’ı gerçek babanın sahibi yapmaya yetmez dolayısıyla Bedran bir boşluğun içinde yok olur.

2.2.7. Baba Figürünün Bozulan Yankısı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba

*Alırım intikamını,
belirsiz bir cinayetin*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’un *Nur Baba* adlı eseri 1922 yılında yayımlanır. Basıldığı an itibarıyla inanç temelli bir sistemi olumsuz bir algıya maruz bıraktığı öne sürülerek eleştirilen roman, Bektaşî dergâhına sözde şeyhlik yapan Nuri isimli kişi aracılığıyla bozulan düzenin bir kesitini sunar. Macid’in mektubunun aktarıldığı bölümde kahraman anlatıcının devreye girdiği, genel çizgide Tanrısal bakış açısı ve anlatıcı ile anlatılan *Nur Baba*, altı senelik bir zaman dilimini kapsar. Mevsim geçişleri, roman kişilerinin geçen zamanla ilgili söylemlerinden hareketlerle belirlenen zaman, bazı yerlerde tinsel açıdan daha yavaş veya daha hızlı geçerek şu anın insan üzerindeki etkisine yer verilir. Genel olarak anlatının mekânı İstanbul’dur. Özeldir bu alan Nuri Baba’nın şeyhlik yaptığı dergâh, Nigâr Hanımefendi’nin yalısı, Alhotoz Afife Hanım’ın evi ve buluşulan çarşı, Macid’in tuttuğu dairedir. Bir İzah, İkinci İzah, Zeyl başlıklı üç bölüm ve Bektaşilik ile ilgili adlandırmaların yer aldığı alt başlıklar ile on beş bölümden oluşur. Anlatıda merkezi noktanın etrafında Nigâr Hanım’ın Nur Baba’nın tesiriyle dergâha girişi, dergâhta ilerleyişi ve Nur Baba’dan kopamayışı biçiminde bölümlendirmekte mümkündür.

Nur Baba, birçok evlilik yapmasına rağmen yirmi beş sene çocuğu olmayan bir dergâh şeyhinin Nuri isimli babasız bir çocuğu evlat edinmesiyle başlar. Evlat edinilen bu çocuğun dergâha ve şeyhe verdiği olumsuz intiba nedeniyle yok oluşu yeni bir düzeni getirir. Şeyh'in karısını eş edinmeyle devredilen bu sistemi Nuri yeniden biçimlendirir. Dergâhın kurallarını babasından ayrıntıları ile öğrendiği temeller üzerine kurar; içerik bireysel bir fantezinin üzerine inşa edilir. Eserin adı bu dönüşümden meydana gelir. Ziba Hanım'ın şeyhe Nur Baba demesiyle şeyhin adı Nuri'den Nur Baba'ya evrilir:

Sen Nursun! Nur-u ilahisin. Nur Baba, nur, nur! Diyerek haykırdı ve sesinden daha hayret verici, daha çılgın bir harekete parmaklarından yüzüklerini, kulaklarından küpelerini sıyrdı. İnce bir zincirler boynuna asılı duran altın saatle altın örgülü para kesesini kopardı ve bunları avuç dolusu mürşidin kucığına attı.

-Bu andan itibaren canım da, malım gibi, şu makama feda olsun! Dedi, eğildi, derin bir hürmetle ile niyaz etti.

Nuri Baba-işte bu geceden sonradır ki herkes tarafından Nur Baba diye şöhet buldu (Karaosmanoğlu, 2021: 43).

Bir insana atfedilen, fiziksel varlığın karşılayıcı şeklinde kullanılan ve roman kişisine ad olmuş Nuri, maddesel bir isime Nur sıfatı eklenerek ruhsal bir mana kazanır. Yukarıda yer alan alıntıdan hareketle Ziba Hanım'ın üstündeki mücevherleri, para kesesini mürşidin kucığına atma, ona niyaz etme ve maddi-manevi ben'liğini şeyhine adama eylemleri aracılığıyla adını kutsala taşıdığı görülür. Dinsel bir ritüel biçimini alan ve tapınma ayinlerini çağrıştıran bu ifadelerle Nur Baba'nın statüsü aşkın bir biçim kazanır. Anlatı boyunca tekrar eden söylemler ve hareketler yoluyla ilahi bir kudret, Tanrısal bir kuvvet, bir tapınma aracı gibi görülen Nur Baba'nın, aldığı isimin daha güçlü ve inanç temelli nitelimeye aidiyet kazandığı görülür. Burada adlandırmanın "1. Aydınlık, ışıık, parlılık, ziya 2. İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık" anlamlarına gelen Nur ve "Tanrı portresi" (Fromm, 2017: 24) babanın birleşiminden doğuşuyla dergâh-şeyhlik arasındaki bağlantısı kurulur. Kelimelerin birleşiminden doğan tamamıyla kişinin görüntüsünün uyuşmayan tarafı içeriğe dair ipucudur. Nur Baba nur ifadesinin karşılığı olan aydınlığın zıttı kişilik özellikleri taşır: "Altı seneden beri hiçbir hattı bozulmayan çehresinde bu sakalın her vakitten ziyade siyah" (Karaosmanoğlu, 2021: 162) oluşuyla başkişinin karakterinin karanlık oluşu vurgulanır. Fiziksel özelliğinden kimliğine taşınan bu karanlıklık ve Tanrısal güce yakınlığın sağlanacağı inancın yönetişi olma durumunu kötüye kullanmasıyla devam eder. Böylece Nur Baba'nın cinsel doyumsuzluğu, para tutkusu ve göz önünde kalma arayışı aracılığıyla toplumsal ve sosyal çözülüş romana taşınır. Nur Baba'nın evlatlık alımı ile kurulan ailesel bağın ensest yasına aykırılığı, babanın yerine geçişi bir başka açıdan anlatının görünümüdür. İsimden itibaren içeriğe nüfuz eden karşıtlık eserin izleksel kurgusunun biçimlenmesini sağlar. *Nur Baba* anlatısı baba yerine koyulan, saygı duyulan, izinden gidilen ve babanın kapsadığı roller bütününe içine alan özellikleri aracılığıyla anlatıda baba figürünün yerini alır. Bu saygın kimlik ile biyolojik gerçekliğin aşımı sağlanır. Afife Baba'nın eşiyile birlikteliği sonucunda yıkılan ensest yasağı Nur Baba kimliğini kazandıktan sonra dergahtaki kadınlarla yaşadığı çarpık ilişkilerden dergâha mensup Nigar'ın Macid ile ilişkisine kadar

boyutlanarak devam eder. Mevcut olaylar “ailenin duygusal içyüzünün haritası” (Connell, 2019: 187) *Oidipus Kompleksi*’nin birer yansımasıdır.

Nur Baba romanında baba figürü Nuri’dir. Nuri’nin baba figürü sayılmasındaki neden biyolojik sınırı aşar; dolayısıyla eserde fiziksel baba görünümü yoktur. Bu nedenle enest yasağı bilinen anlamındaki gibi yer almaz. Genetik bağ aktarılmadan, toplumsal kabule dayanan evlat edinme eylemi aracılığıyla Nuri Afife Baba’nın oğlu olur. Nuri için Afife Baba öz baba değildir; fakat ona kazandırdığı aidiyet, sosyal yaşantıda bir kimliğin içinde yer edinme olanağı sağlama, bir babanın adında yeniden sıfatlanma, erkek evlat ve babanın adının, statüsünün taşıyıcısı konumuna erişme olanaklarını kazandırması bakımından öz baba tasarımına yaklaşan bir anlama dönüşür. Öz baba ve anneden yoksun büyüyen çocuk için bilinen biyolojik kimliğin ve aidiyetin dışında toplumsal tasarıma uygun biçimde baba adlandırması ve enest yasağının varlığından söz edilir. Bu baba türü algısaldır. Sınırları kişiler tarafından çizilir. Toplumsal çevre içinde saygın görülen kimlikler daha üst bir kimlik sayılan kimliğin tanımına dahil olur. Kökeni en yüce olana dayanan babalık ile şeyhliğin bütünleşmesi bu yönlüdür. Görev ve sorumlukları baba figürüyle paydaş olan şeyhlik babalık kavramına eklenir. Şeyhler, bir dergâhın maddi-manevi yükümlülüklerini taşıyan, müridlerini koruyan, onların iyiliğine yönelik atılımlar gerçekleştiren, bir çatı altında aynı amaç için buluşturan niteliklere sahip kişilerdir. “En yaygın eğitici kadrodur. (...) Kendilerine bağlı evlatların (öğrencilerinin) eğitimlerini yönlendirmekle görev yapmanın yanısıra onların her türlü ihtiyaçlarında, danışmak istedikleri her konuda yardımcı olmak üzere yine “derviş” sıfatıyla yanibaşlarındadır” (Temren, 1995: 121) Bu özellikler babalık ile şeyhliği birleştirir. Rol bölümlenmesinde ortak alanı kapsayan baba ve şeyh bütünleşik bir anlam kazanır. Şeyh baba isimlendirilmesinin temelinde bu benzerlik baş gösterir.

Dergâh içindeki hiyerarşik düzen kardeşlik bağıyla ilgilidir. *Nur Baba* romanı içerisinde tespit edilen ilişkilerin enest biçiminde nitelenmesinin kaynağı bu bakış açısidir. Alevi-Bektaşî geleneğinde ortak gaye esas kabul edilerek aynı mecliste birleşen insanların birbirindeki özellikli yeri kardeşliktir. Şeyh, tüm kardeşleri yönlendiren ve bağın değer yargılarındaki şeklini koruyan kişidir. Cinsel etkileşim söz konusu olduğunda kardeşlik bağının yıkımı devreye girer. Bu iletişim ağının doğru konumlanması düzenin devam etmesinde şarttır:

Cinse dayalı farklılaşmanın gerekli olduğu yer karıkocalık (evlilik) müessesidir, demektirler. Bektaşîler “evlilik kutsal bir akidleşmedir” diyerek bu konuda şu bilgileri vermektedirler: “Farklı iki cins, insan soyunun devamı, hayırlı evlatlar yetiştirme ve birbirlerini her bakımdan tamamlamak üzere bir sözleşme yaparlar. Bu sözleşmeden sonra birbirlerine karı-koca olarak bakarlar. Bu nedenle nasib töreninde herkesin kardeşlik bağını kurduğunu ortama eşlerden hangisi nasib alıyorsa diğeri, o sırada meydana giremez. Çünkü onun eşiyle bağı, kardeşlikten farklı bir bağıdır. Kardeşler asla karı-koca ilişkisine giremezler. Böylece, eşler sırasıyla biri dışarıda bekleyerek nasib akidleşmesini yaparlar. Her ikisi de meydana bulunanelerle kardeş İmuşlardır ama birbirleriyle değil.” Bu konunun üzerinde Bektaşîler titizlikle durduklarını çeşitli defalar belirtmişlerdir” (Temren, 1995: 168).

Bu doğrultuda nasib alan bireyler dergâha kabul edilir. Mürşide bağlanan ve gönüllü iletişim kuran kişiler aynı simgesel sözleşmeyi kabul ettikten sonra kardeşleşir. Bu gelenek içinde kardeş kabul edilen bireylerle evlenmek söz konusu değildir böylece dergâhta gerçekleşen cinsel ilişkiler ensest yasasının alanına dahil olur. *Nur Baba* romanında Nuri'nin Afife Baba'nın karısı yani annesiyle kurduğu ilişki ensestir. Şeyhin baba sayıldığı ortamda kadınlarla kurduğu özel bağ ensestir. Tüm dergahtaki kişilerin birbiriyle cinsel ilişki kurması aynı kabulün farklı görünümüdür. Buradaki bağlantı tıpkı baba figürünün algısal bir temele dayanması gibidir. Yaşamsal çerçevedeki ortak kabuller, anne-baba-çocuk ve kardeşler arasında nasıl yön buluyorsa kavramın benzerinden türeyen bu anlayışta da paydaş biçimde sürer. Mürşidin baba, dergâha gelenlerin evlat ve evlatların birbirine kardeş sayılması geleneğine dayanan Bektaşilik geleneğinin bir sonucu olarak algısal düzlemde babalık ve ensest yasağı anlatı içinde yer bulur.

Aralarında yakınlık bulunan akraba ilişkisi mevcut kişilerin birbiri ile birlikteliğinden doğan ensest yasası, *Nur Baba* eserinde Afife Baba'nın çocuksuzluğunu gidermek adına Nuri adlı ebeveynsiz bir çocuğu evlat kabul etmesiyle başlar. Karısının çocuksuzluk yüzünden yaptığı muamelelerden kaçarken sekiz dokuz yaşındaki Nuri'yi görüp sevgi bağı kurarak dergâhına getirir. Nuri'nin mürşidin müridlerine de yansıyan ve insanı etkileyen bakışları tercih edilmesindeki nedendir. Yaptığı taşkınlıklar, dergâhın düzenine aykırı eylemleriyle Afife Baba'nın itibarını zedeleyen çocuğun varlığı, babanın ruhsal yok oluşuna sebeptir. Freud'un çocuğun babayı öldürüp anneye sahip olma arzusunu niteleyen *Oidipus Kompleksi*'nin bir başka biçimi olan bu ilişkide tıpkı Oidipus'un annesiyle evlenip babasını öldürme efsanesinde olduğu gibi çocuk babayı hiçleştirir. Aradaki fark Oidipus bunu bilmeden Nuri ise bilinçli yapar. Oidipus'un bilip Nuri'nin bilmediği ise bir babanın onu evlat edineceğidir. Babanın eşine sahip olma yoluyla yerine geçme çocuğu Nur Baba yapar: “Çünkü Nur Baba, Nur Baba olarak doğmamıştı. O, bundan yirmi beş sene evvel, şimdi reşadet [şeyhlik] postunu işgal ettiği bu dergâhın aslı meçhul, cılız bir sığıntısı idi ve muhipler arasında sadece “Nuri” diye çağrılırdı” (Karaosmanoğlu, 2021: 35). Babasız, köksüz ve fiziksel görünümde bu eksikliği dikkat çeken bu çocuk, anneye sahip olunca herkesin saydığı, uğruna insanların canlarına kıydığı bir baba figürüne dönüşür. Freud'un *Totem ve Tabu*'sundaki (2021a) çocuklar hem sevdikleri hem de nefret ettikleri babanın yıkılmaz otoritesini yıkmak için babayı yemeye karar verirler lakin babayı öldürme mitinde çocuklar babayı sembolik olarak öldüremez; çünkü eğer babayı öldürürlerse kardeşlerin babalık savaşı başlayıp birbirlerini öldürme tehlikesi ortaya çıkacaktır. Baba cinayeti arzusu daha büyük bir babayı/ otoriteyi doğurur. O, artık kutsaldır. Yasak ve tabularla eril ebeveynin korunumu şarttır. Nur Baba ise, babayı kolayca öldürür; bunun nedeni savaşılacak kardeşin yokluğudur. Afife Baba'nın çocuksuzluk vurgusu, bu noktayı kolaylaştırır:

Çocuğun ne öldürmek istediği ne de öldürebildiği baba, çünkü onu koruyabilecek bir tek o vardır ve çocuğun arzu edebildiği ne de öldürebildiği anne, çünkü onsuz var olamaz. Arzularının gerçekleşemeyeceğini anlamış olarak, ebeveynleri gibi olmaktan vazgeçecek, fakat kendini olmadığı büyüklükte gördüğü için utanarak her birinde gördüğü kendilerine has niteliklere sahip

olabilmeyi isteyecektir. O halde Oidipus nitelikli trajikomedî, biri babanın erkeksi gücüne, öteki annenin kadınsı yumuşaklığına olmak üzere iki özdeşleşimin çatışmalı içselleştirmesini doğurarak tamamlanacaktır. Çocuğun narsist arzu ve nefretlerinin tümgüçlülüğünün öldürülmesinden çıkan baba üstbenliği ve anne üstbenliği bundan böyle onu suçlu ve sorumlu kılmaktan hiç vazgeçmeyecek içselleştirilmiş ebeveynlerin sesi olacak ve çocuğun tek amacı onları uzaklaştırmak ve kendini sevdirmek olacaktır (Dufour, 2014: 56).

Nur Baba, babanın kimliğini yok eder. Onun adını yabancılaştırıp kendi adını üstben yapar. Afife Baba dergâhı artık Nur Baba dergâhıdır. Afife Baba'nın karısı Celile Bacı boyalı saçları, değişen görünümü ile Nuri'nin karısıdır. Babanın geçmiş otoritesinden ve öğretilerinden öğrendikleriyle bağımsız bir güç kurar. Bakışlarıyla şahsını sevdirdiği ve Afife Babanın gönlünü çeldiği gibi müridlerinin de gönlünü alır. Böylece öldürdüğü ve arzularını gerçekleştirdiği baba ve annesinin varlığından kimliğini kurgular. Özdeşleştiği ailesinden yabancılaşarak hedefine ulaşır. Bunu yaparken içbenliğindeki varlıklarından faydalanır. *Nur Baba*, Oidipus mitinin yüzyıllar sonra yeniden ve başka bir boyutta kurgulanmış halidir. Nuri'nin bir topluluğun başı olması yoluyla elde ettiği babalık aynı zamanda Lacan'ın imgesel babasını da işaret eder. Lacancı anlayışta gerçek, simgesel ve imgesel biçimde üçlenen babalık görünümde: "Simgesel baba Babanın Adı'dır, imgesel baba babanın kendisine dair (saygın, muhterem) imgesidir, gerçek baba ise algılanmasıyla birlikte bu imgeyi travmatik biçimde sarsan keyif fazlalığıdır" (Žižek, 2019: 147-148). İmgesel olarak Nur Baba bir dergâh şeyhini yani yönlendiricilik özelliğine sahip oluşuyla baba figürü rol modelini edinir. Rolü arzu nesnesi anneyi elde ederek kazanır. Dergâha gelen insanlar Celile Hanım ile Nuri Bey'in birlikteliğini merak ederek toplanır böylece kadın Nuri'nin babalık vasfını elde etmesindeki en büyük etkidir: "Celile Bacı bütün muhibler aleminde temkin ve vakarı, fazla intizamseverliği, hatta biraz da ahlaki taassubile tanınmış, kırkına yaklaşmış bir kadın, kendi elinde büyüttüğü yirmi üçüne henüz basmış Nuri gibi çılgın ve havaî bir gencin kucağında böyle birdenbire düşüversin ve kendinde bu düşüşe meşru bir şekil verecek cesareti bulsun!" (Karaosmanoğlu, 2021: 37) Annesi konumundaki kadının çocukla olan ilişkisini gizli değil açıkça yaşama isteğini anlamlandıramayan insanlar, Nuri'nin celbeden görünümüne kapılarak dergâha katılırlar. Daha sonra yaşanan tüm bu karmaşıklık herkeste normalleşir. Evli kadın ve erkekler sevgilileriyle buluşmak amacıyla Nur Baba dergâhına gelir. Bozuk bir düzen üstüne kurulan sistem bozulmanın yayılımıyla yinelenir. Nuri, Afife Baba sayesinde babasızlıktan kurtulur; karısı aracılığıyla babalaşır. Yoksunluğunu babalık için gereken koşulları hızlıca sağlayarak giderir. Başlangıçta anne figüründen doğan sevgilinin/ Celile Bacı'nın sözleri vasıtasıyla dergâhı kurup yönetir daha sonra hakimiyeti tamamen ele geçirerek kadına da hükmetmeye başlar. Nuri'nin babası kadar bilgisi olmasına rağmen tecrübesizliğini annesi örter "şefkatli bir anne tebessümle ona doğru sokulu(arak) Dergâhın selâmet ve... refahı için!" (Karaosmanoğlu, 2021: 39) sözleri onu yönlendirir. Ziba Hanım ile birlikte olmak söz konusu olduğunda Nuri büyür bu söylemi tekrar ederek annesinden hakimiyeti tamamen alır. Babayı öldüren, anneyi arzulayan ve ona sahip olan daha sonra anneden vazgeçerek başka bir kadında ben'liğini arayan Nur Baba babalık gücünü, cinsel dürtüleri üzerine kurar. Babanın ölümüyle babanın arzulanan organının yitimi ortaya çıkar; "kadının kaderinin trajik özelliği" (Fromm, 2017: 105) nedeniyle annenin varlığı çocuğa doyum sağlamaz. O zaman çocuk erkeklik organının sözde gücünü

göstermek zorunda kalır. Nur Baba bunun için kontrolsüz doyum arayışına kendini teslim eder. Dergâhtaki çoğu kadınla cinsel bir bağ kurar. Bu ilişki ağını babadan kalma gücünü kullanarak ortaya çıkarır. Onun kadınlarda aradığı ben'liğidir. Her arzuladığı kadını elde etme çabasında başka bir çocuk yanı devreye girer:

Bunun için değil midir ki maddi ve şekilsever olan Celile Bacı'yı, hilkat [yaratılış] ve tabiatın yeknesak ve muttarit [düzenli] kuvvetlerinden biri gibi istilâ etti. Mağrur ve mütehakkim Ziba Hanımefendi'ye bir şımarık çocuk rolü oynadı. Şuh ve havaî Nasip Hanım'dan ise ara sıra, birtakım el ve dil şakaları yapmak suretile kâm aldı. Sadedil ve mutekidleri [saf yürekli] ağlamak ve ilâhilerle, geçkin ve cesaretsizlikleri rakı ve şarkılarla; sefih ve tecrübekâr olanları da karanlıklarda anî hamlelerle zapt etti. Şimdi ise tavırlarında bir küçük çocuk haşyeti [korkusu], göğsünde bir yeni anne şefkâti ve bakışlarında acemi bir cariyenin şaşkın mutavaati [baş eğme, uysallık] gizlenen bu yeni şikârını [avını] kâh munis seslerle çağırarak, kâh hasta, cılız bir çocuk gibi inliyerek, kâh haşin bir şehzade tavrı ile cebir ve tahakküm okunu sallayarak ister istemez kendine esir etmeği diliyor. Bu ürkek şıkar ise çoktan ağa düşmüş sayılır (Karaosmanlı, 2021: 130-131).

Çocukluğundaki gibi kurnaz ve kimin ne istediğinin farkındalığında eylemlerini gerçekleştirir. Dergâhta birlikte olmak istediği kadınları onların zaaflarına uygun şekilde ikna eder. Kadınlar, Nur Baba'nın kutsal kabul ettiklerini yanından dolayı eylemlerini kötülük şeklinde algılamaz ve onun arzuların teslim olurlar. Nur Baba'nın kadın bedenlerinde aradığı sembolik düzlemdeki babasıdır. Baba'ya ait olan anneye tam anlamıyla sahip olamayan çocuğun arayışı başka bir kadına yönelerek şekil değiştirir. Aslında bu eylemin amacı baba değildir. “İlk baba, ensestin yasaklanmasından öncesinin, Yasa'nın, hısımlık ve akrabalık yapıları düzeninin ortaya çıkmasından öncesinin, tek kelimeyle kültürün ortaya çıkışından öncesinin babasıdır” (Lacan, 2014: 78) Nur Baba'nın sembolik baba tasarımında kan bağı zorunlu değildir. Çünkü onun baba figürü biyolojik kökenliğinin toplumsal kabulde biçimlendiği gibidir. Şekilseldir. İlkel görünümde yer alan biçimine uygundur. Nuri'nin babalık çabası ilkel dürtülerinin sonucudur. Ensest yasaından önce bilmediği bir zamanda kaybettiği babalığını ensest yaşağının ortaya çıktığı devirde babanın eşine sahip olarak bulur. O, baba figürünü yok ederek babalaşır.

Baba ve kadınlar arasındaki bu arayışın kökeni *Baba'nın Adı*'dir. Kadınlara ait olan bir ada sahip Afife Baba, isminin göndermeleri aracılığıyla kadın bedenlerinde saklanır. Babanın var oluşsal gücüne yaslanarak babayla tamamlanıp onun varlığından ilerlemek yerine anneyi elde etmeyi istemesi de babanın adı ile de bağlantılıdır. Babanın adı Afife'dir. “İffetli Kadın” (TDK, 2011: 34) anlamı gelen bu kelime, kadınlığa aittir. Nuri'nin babayla bütünleşip var olmayı tercih etmemesindeki bir amaç budur. O, erkek çocuklarının model alacağı babalık vasfında olmasına rağmen kadını nitelemesiyle oğlu tarafından ciddiye alınmaz. Nuri, babasının adından vazgeçerek anneye yönelir. Babanın yerine geçmede “Afife Baba'nın ikinci nüshası gibi” (Karaosmanoğlu, 2021: 38) olan Nuri, babanın özelliklerinden doğan iş birliği alır; ama onun adını yok ederek kendi babalığının ve yasalarının geçerli olduğu yeni düzen kurar. Anne ile isim aktarımdan kaynaklanan homoseksüel ilişkiyi heteroseksüel yapıya taşır.

Nuri'nin Nur Baba'ya dönüşümündeki protezli yapı anneye olan ensest ilişkisidir. İllentinin fark edilmesi toplumsal bir iğdişi doğurur o zaman böyle bir tehlikenin yıkılması gerekir. Anlatı içindeki bozukluk fiziksel görüntülerdeki denlikle sağlanır. Annesi ile ilişkisindeki bedensel fark Nuri'nin olgun görüntü ve kadının yapay güzellik elementleriyle sağladığı örtük gençlikle kapanır. Oğlu ile ensest bağı sorgulamak için gelen insanlar karşılarında gördükleri erkek ve kadının uyumuyla karşılaşılır:

Mamafi, bu yeni çift haddizatında pek o kadar garip bir manzara arz etmiyordu, çünkü Afife Baba'nın genç halefi, vaktinden evvel yetişmiş gür ve siyah bir sakalla çerçevelenen ve taşkın bir cinsiyetin ifadesini taşıyan süzgün ve halden anlar gözleriyle çoktan bir olgun erkek vakarını takınmış; Celile Bacı ile vakıtsız bir humma ateşi içinde gibi temkini çoktan kaybetmiş, sesine adeta bir genç kız sesinin titrekliliği, yanaklarına adeta bir yeni gelin kırmızılığı gelmiş ve solgun saçları baştan başa parıltılı bir renge boyanmıştı. Böylece her ikisi de birbirine pek münasib görünüyordu. Fakat, bugünkü erkeğin siyah sakalı altında daima dünkü çocuğun müteceviz ve şımarık çenesini gören ve şimdiki genç zevcenin altın saçlarında biraz evvelki ak telleri hâlâ unutamayan eski tanıdıklar onları öyle yan yana gördükçe hayretlerine bir türlü nihayet veremiyorlardı (Karaosmanoğlu, 2021: 37-38).

Dışarıdan bakanlar, onları birbirine denk bulur ama içsel gerçekliğe hâkim olanlar bu illüzyona uyanık bir bilinçle mevcut durumu ve kişileri reddederler. Böylece Nur Baba'nın yeni düzenini yeni insanlarla kurma şansı oluşur. Babasının yanındaki çocuğu zihinlerinde taşıyanlarda silinince Nur Baba, kutsi görüntüsünü arz edenlere sunar. Bektaşî geleneklerinin çıkarlarına uygun düşenlerini seçer. Dergâhın gelenekleri onun inandığı ve uygulamak istediği şeyler olmaz. Onun için önemli olan geleneklerin korunması, inanan insanların gerçek bir inanan olması, dini ritüelleri yerine getirip bir kazanım elde etmesi değildir. Nur Baba, Bektaşîliği bir aracı gibi görerek bireysel çıkarlarına ulaşım sağlamayı hedefler. Mürşidliğin esası müridlik ve şeyhten nasip almadır; fakat Nur Baba bunların hiçbirini yapmaz. Mürid olmaz, müridliğin yollarından geçmez, nasip almadan yalnızca Afife Baba'nın adıyla anılmaktan ötürü ölümünden faydalanıp yerine oturur. Müşid'in yönlendiren anlamını doğru kullanamaz çünkü tüm bu aşamaları sadece babasını izleyerek öğrenir: “Bektaşîliğe göre nasip almak Allah adına Allah'ın tecelligâhı olduğuna terddütsüz inandığı, bir kâmil mürşide bağlanmakla mümkündür. Böylelikle dünyada iken, dünya nimetlerini terk etmiş olur” (Gümüsoğlu, 2005: 119). Nur Baba tarikatın gerçek esaslarından kopuktur. Dünyaya dair bağları kuvvetle devam eder. Cinsel dürtüleri, para hırsı, dünya'da rahat ve keyifle yaşama onun şeyh koltuğuna oturma sebepleridir. Gerçek bir tarikat üyesi gibi davranmaması bu esasları deneyimlememesi ile ilgilidir. Şeyhliği cinsel arzularını tatminde kullanır. Bir tarikat şeyhi olmak ona hayal edemediği kadar kadına temas olanağı sunar. O kadınlara etki edebilme ve bu etkiyi toplumsal kabullerin içine sığdırma şansı verir; çünkü şeyhe hizmet bir ibadettir. Kişiler bunun olumsuz getirilerine inanmaz. Hipnoz edilmiş bir zihinle sadece şeyhe hizmet amacı taşırlar:

Doğrusu genç mürşidin bütün bu hareketlerinde adeta birer keramet kokusu vardı. Nasib Hanım, hayli mutekit [inanmış] bir Bektaşî olduğu için bütün bunları bir mürşide göre pek tabii hallerden sayıyor ve-sadedilâne bir lisanla- muhibbesine bu gibi mümtaz ruhlara hâs esrarengiz

kuvvetlerden, bu kuvvetlerden başdöndürücü tecellilerinden ve aşkın ulûhiyetinden [Tanrısal niteliğinden] bahsediyordu (Karaosmanoğlu, 2021: 111).

Nigâr onu takip eden Nur Baba'nın yaptıklarını Nasib Hanım'a anlatırken gittiği her yerde onu nasıl bulduğunu anlayamadığını söyler. Nasip Hanım, olayı mürşidin kerameti biçiminde niteler. Anlamı aşan inanış Nur Baba'nın algısal boyutta yerini gösterir. Onu aşkın bir güç olarak tasvir eden insanlar yaptığı eylemlerde sorunlu bir yan aramaz. Nur Baba, onların nazarında ilahi bir kudrettir. Kutsalın olanaklarını benimseyen müridler mürşide özel bir anlam verir. Bektaşî şeyhliği Nuri'ye sınırsız bir yapabilite sunar. Gücünü Tanrısal donanımdan alana karşı bir bağ kurulur. Bu öyle bir bağlanma sağlar ki Celile Bacı ile birlikte olurken Ziba Hanım'ı, Ziba Hanım'ı arzularken Nigâr Hanım'ı birlikte aynı çatının altında paralel ve gönüllü bir yaşama boyun eğişe getirir. Aynı eylemleri gerçekleştiren kadınlar için şeyhin söyledikleri yeterlidir. Eserdeki kişilerin gözleri görürken körleşir. Nur Baba kadınlara cinsel bir tutkuyla bağlanırken onlara evlatlarını demeyi ihmal etmez. Onun doyumsuz ve sıradışı arzularına erişimi için şeyhlik görüntüsünün kalıcılığı esastır. Cinsel fantezi alemi parayla bütünleşiktir. Yaşı geçkin bir kadınla sadece kışlık konak için birlikte olur. Ziba Hanım, Nigâr Hanım çok zengindir. Onların varlığı ile konaktaki saltanat sürülür. Nur Baba'nın babanın yalnızca cinsel birliktelikle sağladığı gücünün değil; parasal kaynaklı otoritesinin de farkındadır. Nur Baba'nın ekonomik getirisi yüksek insanları seçimi mevcut iktidarı korumaya yönelik eylemini imler:

Nur Baba, ara sıra kendini bunlar önünde biraz da minnettar hisseder. Vakıa onun hayatı, önde iştahlı mey sofrası, arkada âhenkli bir tambur ve ney cemiyetile cûşişli [çoşkulu] ve sevdaî [sevda] bir alay halinde akıp gitmekte idi, fakat bu alay, fütur bilmez [korkusuz], dindar bir yardımla nöbetleşe yolunu aydınlatmış o iki lütufkâr meşalkeşten [meşale tutan, yol gösteren] bir ân için mahrum bulunmuş olsaydı, kim bilir, Nur Baba şimdi, hangi uçurumun kenarında kimsesiz ve çaresiz kalacaktı (Karaosmanoğlu, 2021: 35).

İçki sofraları, cem ayinlerindeki etkinlikler, eğlenceler, sınırsız içkiler, kalacak yerin sağlanmasının hepsi çalışmadan elde edilir. Nur Baba'nın hayatını kurduğu sistem para ve kadınlığın birleştiği her şeydir. Paranın neden olduğu çekiciliği şeyhliğin kutsal görünümüne birleştirerek narsist arzularını doyurmaya çabalar. Eserin Bektaşilik eleştirisi noktasındaki görüşler, bu doğrultuda çürümüş olur; çünkü Nur Baba'nın Bektaşiliği gereklilikleri ile ilgilenmediği açıkça ortaya koyulur. Gelişiyse yıktığı kutsal düzeni eylemlerinin olumsuzluğu ile yok etmeye devam eder. Nur Baba Bektaşiliği menfaatleri adına kullanan bir roman kişi biçiminde okunur. Eylemlerindeki gibi görünüşü de bir şeyhin insanların zihninde çizilenden çok uzaktır:

Nur Baba denilen adam tahmin ve tasavvurun çok fevkinde [üstünde] idi; şalvarlı değildi, ne de belinde kemeri vardı; koyu renk bir pantolon üstüne yakası kapalı beyaz bir keten yelek giymiş ve aba yerine sırtına ince siyah kumaştan bir cüppe geçirmişti. Bu kıyafetin kendine mahsus sade, zarif bir resmiyeti vardı. Yalnız, bazı bu düzgün kıyafet üstünde pek intizamsız, adeta perişan duruyordu. Saçları karmakarışık ve perçemleri tâ gözlerinin üstüne kadar sarkıyordu. Sakalı fazla uzun ve hiç taranmamış gibiydi, benzi pek solgundu, gözleri seyyal [kaygan] zannedilecek kadar süzgündü. Nigâr Hanım, bu çehreyi karakalemle çizilmiş bir havai resmine, bilhassa genç bir "Saint Jean"a benzetti (Karaosmanoğlu, 2021: 58).

Şeyhlerin giydiği kıyafetlerin dışındaki giyimi ile de içine girdiği figüre yabancılığı açığa çıkar. Elbiselerin sembolik anlamlarını yok sayarak kendine bilinenin ötesinde bir imaj çizer. Bir tarikatın kurallarını bozarak aidiyetsizliğini gösterir. İmgesel bir baba figürü şeyhliği kullanarak bireysel çıkarlarını korumayı sağlar. Babanın/ babasızlığın giderildiği baba figürünün daha olumsuz bir babalık kavramına dönüştüğü görülür. Bu kötü nam “Öteki”leşmeyi beraberinde getirir. Nur Baba’nın dergâhı, diğer dergahlar tarafından dışlanır:

(...) herkes bilir ki dergâhın malı olanlar diğerlerinde âdeta bir sığıntı haline girerler. Hele Nur Baba evlâtlarının diğer babalarla-her nedense-başları hoş değildir. Onlar Bektaşilik içinde diğer bir Bektaşiliğin mümessilleri, ayrı bir sınıf tarikat ehli gibidirler. Hele Sütlüce postunda oturan bir ihtiyar müşid Nur Baba’ya Âdeta bir mülhid [dinsiz] nazaretle bakıyor ve onun evlatlarına her yerde tesadüfte türlü türlü hakaretler etmekten kendini almıyordu. Doğrusu Nur Baba’nın (bütün bunları bildiği halde) sürüsünü velev bir mevsim için olsun böylece çobansız ve perişan bırakışı ihmal ve kayıtsızlıktan başka bir şey, Âdeta bir zulümdü (Karaosmanoğlu, 2021: 137).

Nur Baba dergâhının müridleri kötülenmesi babalarından kaynaklıdır. Şeyhlik görünümündeki babalık rolünü özümseyemeyen Nuri baba figürünün sahip olduğu sorumlulukları yerine getirmez. Koruyucu, aidiyet kazandırıcı, bir aile grubunun sorumluluğunda iyi birey yetiştirici kişi görevlerini reddeder. Çocukları yani müşidleri dışlanır. Baba çocukların toplumsal kabullenişlerinin belirler; ancak Nur Baba çocuklarını/müşidlerini koruyamaz. O, bu figürü yalnızca çıkarları için kullanır. Dergâha dahil olanların şey’leştiği, başkaları için değersiz ve aşağı tarif edildiği görülür. Müşidler Nur Baba’yı dinsizlikle suçlar, ona saygı duyanları kınar. Nur Baba dergâha ait olanlar, yalnızca toplumsal kabullerin dışında kurulan bu yeni sistemin içinde var olurlar. Çemberden dışarı çıktıkları anda psikolojik bir şiddetle mücadele etmek zorunda kalırlar. Müşid’in yönlendirmesine uygun harekete dahip müridler aidiyet kazandıkları mekanları dışında birer yabancıdırlar. Sosyal çevrelerce saygın sayılan bir eylem yapıyor gibi görünüşleri gerekirken toplu bir hakarete maruz kalırlar. “Öteki”leşmenin sebebi Nur Baba’yı takip etmeleridir. Nur Baba gerçek bir müşid değildir dolayısıyla bu yolu seçen, rehber arayan insanlar için uzak durulması gereken biridir. Bektaşilikte müşid mânâ eridir ve dünyayla ilgili hususlarla bağları kopuktur. Gerçek bir müşid ilmîni anlam üzerine kurar; ihtiras, kin, dünyevi hirs ve arzulardan sakınan kişidir; dolayısıyla dünya ve ahiretin birlikte yönetebilme kabiliyeti için uzun bir çaba gerekir. İkisini elde tutmak mümkün olmayınca müşid gerçek müşid olamaz. Geçici dünya ahlakına tabî olan müşid dünyadan kopmadan, ayrıklaşmadan kesret ile vahdeti birlikte yürütme kabiliyeti olanıdır. Allah’ın lütfu ve kerametlerini gizli tutar, onlar üzerinden bir güç elde etmeye çabalamaz (Gümüsoğlu, 2005: 117-118). Müşid’in saf anlamından kopuk Nur Baba’nın diğer dergâh şeyhleri tarafından yok sayılması olağandır. O, gerçek müşidlerin tam zıttı eylemleri ile bir rehber değil; bireysel tutkularını bu toplumsal vasfı kullanarak yöneten biridir. Bu nedenle Nur Baba önce kendine daha sonra topluma yabancıdır.

Bektaşilik dergâhında bir şeyhe ben’liklerini tamamen teslim eden, Nur Baba’nın avına düşen zengin kadınlardan ikisinin bir hala yeğen oluşu eserdeki yozlaşma temini ortaya çıkarır. Zengin bir ailenin kızı ve torunu bu iki kadın, babadan ve kocadan elde ettikleri servetleri şeyhin önüne serer.

Ziba Hanım ve yeğeni Nigâr Hanım bir babadan diğeri deden kalma bir soyaçekimle çapkın iki kişiye dönüşür; çünkü sahip oldukları kanda çapkınlık sonrakilere devreder. Safa Efendi Paris gezisinden getirdiği dürbünü ile dışarıdaki kadınları seyreden bir kişidir. Onun eylemi kızına yansır bu sefer Ziba Hanım dışarıdan seyredilen olur. Safa Efendi'nin kızı ve Safa Efendinin hafidesi [kız torunu], (Karaosmanoğlu, 2021: 51) biçiminde babalarının adını kendi adlarının önüne katan iki kadın gibi kan bağlarında durdurulamayan cinsel dürtülerini dizginleyememenin sebebi ait oldukları kökle ilişkilidir. Ziba Hanım'ın "Nihayet irşada muvaffak oldunuz; ne kadar olsa benim kanımdan, benim kanımdan... diye bağır(ışında)" (Karaosmanoğlu, 2021: 70) soy bağının etkisi ortaya çıkarılır. Ziba Hanım her şeyi reddederek Nur Baba dergâhında yaşamaya başlar. Üstünlüğü göstermek için yeğeni Nigar'ı Nur Baba ile tanıştırır. Hala, düştüğü duruma yeğenini de sürükler. Bu durum yaptıkları ve tercihleri nedeniyle kovulan halanın Nigar'ın odasında kanlı bir ışık bırakması biçiminde tasvir edilir. Nigar'ın temas ettiği kişinin onu felakete sürüklediği anlatılır:

"Nigâr Hanım, halası gittikten sonra yalının kan rengi bir ziya ile dolan büyük odalarından tatmini zor, gizli bir faaliyet ihtiyacile kararsız kaldı. Sanki Ziba Hanımefendi bütün bir günün manasını beraber aşıp gitmişti; genç kadın, şu dakikada o giden gibi kendini heyecanlara bırakmak, dedikodular içinde çırpınmak, iftiralara uğramak, bağırarak, uyumak, parasız kalmak, sonra koşup gitmek, misafirler beklemek istiyordu" (Karaosmanoğlu, 2021: 53).

Sakin, toplumsal kabulleri kapsayan, düzenli bir hayat sürdürürken kaotik bir hayatı arzulamasının sebebi halayla olan kan bağıdır. O, damarlarında taşıdığı fakat tanımlayamadığı arzuları arar. Kadın halasına benzeme hayalini kurar. Halası gibi ailesini terk ettiğinde Ziba Hanım'ın kaderini yaşar. Tıpkı halası gibi güzelliğini yitirir ve yerine daha güzel bir kadının Nur Baba ile ilişkisini izler. Parasını, çocuklarını, eşini, annesini kaybeden Nigâr, zaman içinde kişilik özelliklerini kaybederek gölgeleşir. Sesi gider. Güzelliği gibi bedenini bütünleyen her şeyi yitirir ve yaşananları sorgulamaya koyulur. Nur Baba'nın yerine başka bir kadını getirmesi ile soyaçekimin etkileri devam eder. O, da tıpkı geldiğinde halasının önemini kaybetmesi gibi Nur Baba için değersizleşir. Tüm bu olanlar Nigar'ın hem kendini hem de Nur Baba'yı tanımlayamamasına neden olur:

Ziba Hanımefendi'nin yeğeni kendisine bu acayip suali soran adamın yüzüne hayretle baktı. Artık onu tanıımıyordu. Kimdi bu adam? Kimdi bu adam? Nereden, nasıl ve niçin onun hayatına karışmıştı? Bu siyah sakal ve bu solgun beniz alâmeti? Bir an içinde arkasında bıraktığı bütün tanıdık çehreleri hatırladı. Bunlar zamanın ve mesafelerin uzunluğuna rağmen ona bu adamdan daha yakın görünüyorlardı (Karaosmanoğlu, 2021: 165).

Nigâr'da toplumsal kurallarla çevrili yaşamından kopup geldiği kişiyi artık tanıyamadığını düşünmesi duygusal bir boşluk yaratır. Kim olduğunu bilemediği bu adamda sorguladığı varlık ben'idir. Nigâr şahsiyetinin Nur Baba'da bulduğuna inanır. Babayı kaybettiğinde yok saydığı gerçekliğiyle yüzleşir. O, babasının adını, babasından rol model benimseyip tercih ettiği eşini ve çocuklarını kaybeder. Reddedtiği şeyhin terk etme eylemiyle buhran geçirir. Bu kriz babasızlığın yansımasıdır. Nigâr için artık çok geçtir; çünkü o baba için değersizdir. Vazgeçiş sorgulamayı sonuçsuz

bırakır. Nur Baba eylemlerini çevresindekileri önemsemeden sürdürür. Ondan önce Ziba Hanım ile Celile Bacı'yı aldatan Nur Baba, Nigâr ile de Ziba Hanım'ı aldatır. Aldatma eylemi ya babanın evlat saydığı kadınlardan ya da birbiriyle kan baba olan aile üyelerinden ilerler. Nur Baba'nın ensest birliktelik vasıtasıyla kurduğu düzen aynı biçimde yinelenir. İki çocuklu, evli Nigar'ın Nur Baba ile yaşadığı yasak aşk hem baba-kız hem de hala-enişte ilişkisi bakımından ensesti meydana getirir. Nigar'ın çarpık ilişki düzeni sadece bunlarla sınırlı değildir. Dergahtaki Alhotoz Afife Hanım'ın Nigâr ile kurmak istediği eşcinsel ilişki arzusu da yine aynı çözülüşün kardeş bağı cinsinden bir görüntüsüdür:

Mürşid bunu hissetmiş gibi sofrada onunla meşgul oluyor. Kâh kulağına gizli bir şeyler fısıldıyor, kâh-zannederim, mânası yalnız ikisi arasında malûm- birtakım tavırlar ve işaretlerle onu güldürmeğe çalışıyor ve arada bir kendi eliyle ayıkladığı mezelerden onun ağzına uzatıyordu. Aynı lûtfu Nasib Hanım Rauf Bey'ine ve Alhotoz Afife Hanım, Nigar'a yapıyor (Karaosmanoğlu, 2021: 100).

Kadının Nur Baba'nın babasıyla aynı ada sahip oluşu ile de karmaşık birliktelikler çoğaltılır. Dergâhın başındakinin baba olunca dergâha gelenler de kardeş sayılır. Afife Hanım'ın gizliden yanaşarak istediği bu biçim bir ilişki de ensestin farklı bir yansımasıdır. Dergâhtan önce akrabası Macid ile teması da yine aynı nedenlerle ensestir. Onun münasbetleri hem akraba hem de dergah üyesi bakımından sapkınlıktır. Babadan kaynaklı çözülme biyolojik babadan baba sayılan figüre kadar anlatı boyunca aktarılır. Nur Baba'nın gerçek bir tarikatın lideri aksine tutumları bu kaotik unsurların nedenidir: “Halbuki bizim bildiğimiz Mürşidin nazarı irşad eder [doğru yol gösterir] ifsad etmez [yoldan çıkarmaz]” (Karaosmanoğlu, 2021: 50) Romanda mürşidin eylemleri yoldan çıkarma üzerinedir. Mekana gelen herkes bu çarpık meseleleri benimser ya da zaten bu çarpıklığa meyilli kişilerdir: Nasip Hanım'ın evli kadın olmasına rağmen sevgilisi ile buluşmak için seçtiği yer dergahtır. “Zaten Bektaşiliği bir çocuk eğlencesine çevirdi; yalnız çocuk eğlencesi olsa iyi... O, dergâhları adeta birer randevu mahalli sanıyor” (Karaosmanoğlu, 2021: 49) Nur Baba'nın mekanını bir randevu evi sanışı, bu doğrultudaki bir örnektir. Nur Baba da sevgililerine kavuşmak ve dokunmak için dergâhı seçer. Nuri'nin yolundan gidenler de mürşidin bozuk düzenine uygun hareketler sergiler. Nigar'ı kurtarmak için çabalayan Macid dergâhın onlara yabancı bir yer oluşunu kanıtlanmak ister. Nigar'ı defalarca uyarır; bir apartman dairesinde çocuklarıyla yaşama fırsatı sunar. Nigâr tüm sorgulamaya rağmen çocuklarına kavuşma ihtimalini bile Nur Baba'ya danışması gerektiğini söyler. Onun saplantılı aşkı gerçekliğini yok eder. Gerçeklik ve gerçekdışılık arasında sıkışan Nigâr bir boşluğa teslim olur. O, “hayat'ın içinde kaybolmuş, yaratılış içinde tuhaf kaçan bir yaratık olmayı sürdürme(yi)” (Cioran, 2021: 33) seçer. Nur Baba Nigar'ın bastıramadığı ilkel dürtüsü biçimindeki id'dir; ego Nigar'ın kendisi, Meid ise süperegosu'dur. Nigâr id'in de takılı kaldığı için hiçbir zaman var olamaz. Bir gece olanlara karşı bir başkaldır gerçekleştirir “insan bir başkaldırı çığlığını gemleyemez hem her şey hem de hiçbir şey hakkında bağırıp çağırılmayı sürdürür” (Cioran, 2018: 17); fakat uzun sürmez. Kısa süreli bir başkaldırı gerçekleştirir; ancak direnişi

sonuçlandıramaz. Macid, Nigar'ı kurtarmak için harekete geçse de kadın sorunlu kısımda kalmayı ister.

Babanın varlığının yitimiyle ortaya çıkan babasızlık yerine babalık rolünü üstlenen kişilerin geçmesi ile biçim değiştirir. Biyolojik bir bağ bulunmayan bu transferde birey için psikolojik bir aidiyet süreci baş gösterir. Genetik bağların kurulduğu kişilerden yürüeyebilen bu ilişki birbiriyle sosyal bir bütünlük kurmuş bireyler ile de devam edebilir. *Nur Baba*, babalığın ilahi bir görüntüye yerleştirilmiş halidir. Bu yeni babalık görünümünde kutsal olana yaşama arzusu söz konusudur. Babasızlığın “Repertuar(ın)da hayatları tehlikede olan üç baba var: Gökyüzündeki baba, politik baba ve aile babası” (Thomä, 2011: 43) bu nedenle bu üç babalığın birinin gerçek veya sembolik ölümü aracılığıyla bir baba arayışı ortaya çıkar. Nuri, *Nur Baba* adlı eserde aile babasının yokluğundan ötürü babalık görünüm kazanır. Kutsal olana ulaşma vasıtası biçiminde görülen şeyhlik üzerinden babanın yerine geçen babalığın kurguya yansısı aktarılır. Romanda figürün olumsuz izlenimine yer vererek anlatım gerçekleşir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Baba sözcüğü kadın ve erkeğin birlikte kurdukları aile düzeni içerisinde çocuğun döllemedeki etken; dölleme sonucunda çocuğa sahip olan erkek birey; babaya dair rolleri özümsemiş, babasal duygu bütünlüğüne sahip kişi/ler; soy bağı temsilcisi birey, ata; rehber kişi demektir. Baba figürü, bireyin var oluşsal aşamalarını takip eden, sorumluluğunda bulunan çocuğun yaşamsal devamlılığını sağlamakla yükümlü, mevcut sisteme dahiliyeti oluşturan, koruyan, sevgisini yönlendirme biçimiyle denge kuran ve kimlik inşa eden unsurdur. Biyolojik aidiyeti aşan bu figür psikolojik, toplumsal, sosyal, ekonomik bir bütünlüğün işaretçisidir. Toplumda saygı gören kimse, ata ile başlayan babanın fiziksel tanımlamaları erkek bireylerin adı olur. Her dilde baba sözcüğünün yazılımında peder, papa, father, pappos, vater, pater, babba gibi şekilsel farklılıklar mevcut olsa da karşıladığı anlam örüntüsü aynıdır. Babalığın genetik unsurun harcinde algısal karşılığı da vardır. Biyolojik bir kurgu söz konusu olmasa da sokak diline taşınan öznenin şef, üstün nitelikli kişi anlamı da benzer amaca hizmet eder. Mevcut kimliğin görüntüsü baba, bu bağlantıdan hareketle şeyh-önder-rehber kişiler için de kullanılır. Kelime bilinen tanımı aşarak erkeliğin karşılığı biçimini alır. Söylemlerin değişimi, dönüşümü ve farklı alanlara taşınmasına rağmen baba kavramı paydaş noktaların işaretçidir. Sözcüğün bir önceki görünümü yok etmeden kendinden evvelki mananın üzerine eklenerek yeniden görünüm kazanan çok katmanlı bir tanıma sahip olduğu görülür.

Kelimenin birbiri üzerine inşa eden anlamı itibariyle biçimlenen babalık kavramı, insanın yaşam döngüsünün bir parçasıdır. Doğum ve ölüm arasında konumlanan bireyin hayatı, onu dünyaya getiren ebeveynlerin eylemleri ile bağlantılıdır. Evrenin dinamikleri canlıların çoğalması üzerine kuruludur. Her şeyin kendi bütünlüğünde kurgulanmış düzene yönelik oluşu, mevcut sistemlerin yinelenmesini doğurur. İnsanın çoğalması bu mekanizmanın eseridir. Doğum ve ölüm birlikteliği ve sıralı tekrarı, insanın kaderini şekillendirir. Aile, evrensel kurallar içinde inşa edilen bir kurumdur. Anne-baba-çocuk çemberinde kurulan bu ahenk kişilerin rollerinin sınırlarını belirler. Başlangıçta yalnızca eril/ dişil kimlikteki insanlar daha sonra baba/ anne, erkek çocuk/ kız çocuk, belirli meslek grubunun karşılayıcısı doktor, öğretmen, aşçı, mimar, marangoz vd., dede-babaanne/ ananene, amca, dayı, hala, teyze, patron, işçi, yönetici, yönetilen biçiminde farklı şekillerde adlandırılırlar. Her gelişim, yeni bir etiketi peşinden getirirken her doğum da yeni ismin başkasına taşınmasını sağlar.

Yaşam boyu edinilen kimlikler cinsiyet faktörüne göre şekillenir. Erkek cinsiyetinin öznesi için kullanılan babalığın yalnızca tek bir cinsi ifade etmeyen bir geçmişi vardır. Doğurgan kadının kutsal sayıldığı, saygınlığının ona adandığı, bereketli tüm nesnelere dişilikle bütünleştirildiği toplumlarda baba figürünün temsilcisi kadındır. Dişil kudretin sembolü Tanrıçalar, babalık kavramının koruma,

sevgi verme, güven, güç, otorite, dayanak ve saygı anlamlarını taşıyan bu adın sahibidir. Anaerkil düzende babalık, erkek cinsiyetinin adlandırması değildir. Babaya dair sorumlulukları ve hakları kadınlar taşır. Zaman için gerçekleşen algısal dönüşüm, ilahi görünüm kazanan kadınlık tanımını öteleyip erkek egemenliğine üst aşamaya geçirir. Artık kadın değil, erkek babalık tanımlarını sahibidir. Tek eşli hayat, çalışma prensiplerindeki dönüşüm, toplumsal büyümede savaşçılık rolü ve iş gücünün erkek ile özdeşleşmesi erilliği saygın konuma getirir. Ataerkil düzende kadın zayıflığın erkek ise güçlülüğün sembolüdür. Sosyal yaşantının ekonomik yaşamla ilintisi hızlı bir artış gerçekleştirir; böylece eril cinsiyet baba figürünün tek taşıyıcısı kalır. Ailenin otoritesi babanın görünümünde saklanır.

Baba figürünün tarihsel süreçte değişim gösteren bir yapısı vardır. Kendinden önceki dönemin anlamını tamamen yıkmadan yeni bir adda biçim bulan bu kavramın görünümleri, fiziksel babalığın tanımını ortaya çıkarır. Baba figürünün ilk yansıması yaratıcının baba olduğuna yönelik inanışlar temellidir. Mitolojik anlatılarda baba Tanrı/Tanrıça'dır. Zeus, Athena, Afrodit, Poseidon, Demeter, Kibebe, Ares, Hermes, Dionisos, Göktaarı, Kayra, Ülgen, Kubai, Umay, Fujin, Hiru-Ko vd. bu babalığın rollerine sahiptirler ve insanın hakimiyetini aşan deniz, toprak, gök, yer altı, savaş, aşk, bereket gibi alanların kontrolünü ele alırlar. Bu açıdan baba figürünün gücün tek bir yerde toplanmasını sağlayan karşılığıyla toplumsal çatışmanın önüne geçmeye hizmet ederler. İlahi gücü elinde taşıyan kimlikler, herkes adına mücadele eder. Böylece insanlar hem olağanüstü güçlerden korunduğuna inanır hem de kendi iktidar çabalarını dizginler. Dinlerin doğumu ve inanların ayrışımı Tanrı görünümünü dönüştürür. Bazı gruplar içinde Tanrı çoklu özne ile ilişkilidir. Tektanrıçılığın ortaya çıkışı, ilahi dinlerin doğumu ve yaratıcının esaslarının toplumlardaki yansımalarının çeşitlenmesine neden olur. Üç büyük kutsal din diye nitelenen Yahudilik, Hristiyanlık ve son din İslamiyet için ortak baba figürü ata, soy bağın ilk kurucusu ve yaratılan ilk insan Hz. Âdem'dir. Yaratılan insanların biyolojik çokluğunun aracı olan Hz. Âdem'in cennetten kovulup dünyaya gönderilmesiyle başlayan hikayesi, çocukların doğup birbiriyle evlenip üremesiyle insanlığın yazgısı çizilir. Hz. Âdem kaynaklı baba figürü, genetik bir koddur. İlahi ve yaratıcı bir kimlik değildir. Tanrı görünümünden sıyrılıp insan bedenindeki görüngünün ilk işaretidir. İnsanların dinlere ve kutsal kitaplara müdahalesiyle yeni babalık kavramları ortaya çıkar. Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın Rab biçiminde tanımlanmasıyla babalık anlayışı meydana gelir. Hristiyanların teolojik baba temsili, üç birlik kuralına dayanır. Bu din için, Hz. İsa'nın bakire Meryem'den olağandışı bir şekilde doğması ve Hz. İsa'nın kendini insanlar için kurban edışı inancı onun Tanrı sayılmasındaki etkendir. Bireylerin yüce olanın insan soyundan biri olması ihtimaline inanarak kurtuluşa ereceği görüşü, insan kimliğindeki İsa'nın Tanrılaşması ile aşkın bir hüviyet edineceği doğması, Hz. İsa'nın Tanrı yansıması ve Tanrı görünümüne alınmasının sebepleridir. Böylece Hristiyanlık anlatılarında yaratıcı tek aşkın Tanrı, insani özü ve aracısı oğul, icracı kutsal ruh olarak üçlükte birlik anlamını taşır. Son din Müslümanlıkta ise, böyle bir yaratıcı görünümü mümkün değildir. İslamiyetin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de yer alan ifadeleden anlaşıldığı üzere Allah tek ve en güçlü yaratıcıdır. Evrende başka bir suret bulmamış ve hakimiyeti tek kendinde olandır. Doğma ve doğurma eylemi söz konusu

olamaz ve cinsiyeti yoktur. Bireylerin algısal dünyalarında kurguladıkları baba figürü yaratıcı boyutunda değildir. Hz. Âdem'in insan soyunun ilk birleşeni olmasından kaynaklı ilk baba olarak anılışı insanların zihinde kurguladıkları bir şeydir. Dolayısıyla Hz. Âdem'in baba görünümü algısaldır ve bu zeminde baba figürü kazandığı görülür.

Baba figürünün ikinci görünümü, devletlerin ortaya çıkmasına dayanır. Otorite/ iktidar baba figürü olarak birleştirilen bu babalık Tanrı görünümünün yeniden şekillenmiş halidir. İlk çağrışımı siyasi tarafa yönelik otorite/ iktidarın tıpkı baba gibi çok katmanlı bir yapıyı işaret etmesi söz konusudur. İlki algısal düzlemde gücün tek elde toplanışıyla bütünleşik anlama taşınan devlet; diğeri ise iki şey arasında diğeri nazaranda daha geniş bir baskı ve hakimiyet kuranı işaret eden tutumun genel adı ve bu biçimi alan kişi/ kuruluş/ şeydir. Kelimenin baba ile eşleştirilmesi doğrudan kudret, itaat, güven, zorunlu veya iradeyle kurulan bağ ve kural ifadesinden kaynaklıdır. Tanrı, otorite ile çağrışımını kaybetmeden yerini yeni bir şeyin adına devreder. Otorite Tanrı demekken aynı zamanda onu içinde tutan başka bir görünüm de kazanır. Meşru bir düzeni kurgulayan ve bilinçli bir baş eğiş olan otorite ilahi düzende Tanrı; siyasal alanda devlet; sosyal alanda yöneten kimlik, alanında uzman kişi; ekonomide para ve ailede baba şeklini alır. Sanayi devriminin etkisi işçi babanın doğumu gerçekleştirir ve bu düzen para getiren kişiyi baba yapar. Anne çocuk için kutsal ve önemlidir söylemi ile erkek egemen baba kurgusu inşa edilir. İkinci Dünya Savaşı'nın azınlık haline getirdiği eril cinsiyetin yerine geçirilen dişilin çalışma düzenine dahil oluşuyla otorite/iktidar tanımı yeni bir boyuta taşınır.

Baba figürünün üçüncü karşılayıcısı, fiziksel babalıktır. Baba, genetik kodların aktarıcısı diye bilinir. Anne ve babanın birlikteliği sonucu doğan bireyler, ebeveynlerin genetik kodlarını alır esası bu baba figürünü soy ile bağdaştırır. Genlerin kuşaklar boyu aktarımı siyasi-sosyal-kültürel boyutta bir aidiyet sistemi oluşur. Yasalarla korunan bu mekanizmayla bireylerin sınırları belirlenir. Soy bağının baba figüründen ilerlemesi çoğu toplumun ortak bilincidir. Başlangıçta annenin soy bağına dayanan aktarım, zamanla eril cinsin algısal üstünlüğüyle dönüşüm gösterir. Anne karnında döllenmiş çocuğun biyolojik bireyleriyle tanışmasındaki sıra da onların konumlarını belirler. Anne, rahminde taşıdığı çocuğun temas ettiği ilk kişidir. Babanın etki alanını kısıtlayan yaratımsal gerçeklik, onu "Öteki" yapar. Anne ilk tanışılan baba ise dışarıdan ilk temas kurulan yabancıdır. Babanın döllenme sürecine uzaklığıyla gerçekten doğum olayına ortaklığı sorgulanır. Sürecin ilk zamanlarında varlığını fiziksel olarak hissedemeyen baba, çocuğa dair bir aidiyet hissetmekte zorlanır. Kendini ikili bir ilişki ağının dışı unsuru biçiminde görür. Çocuğun gelişimiyle anne-babanın başat unsur olduğu düzen yıkılır; yerine çocuğun merkezi öge olduğu bir yaşam kurulur. Öncelik onun kendiliğini inşa etme ve sosyal katılımına öncülük etmesidir. Babalık, içgüdüsel değil sonradan öğrenilen bir şeydir. Bu da çocuk ile birlikte kendi rolünü benimsemesi anlamını taşır. Babanın genetik unsur oluşundaki görüşler yalnızca anne ve babadan mı soyun ilerlediğine yönelik değildir. Yeni dönem babalık tanımlamaları içinde gen faktörünün yok olması ve laboratuvar ortamında üretilen bebeklerin mümkün olacağı fikirleri yaygındır. Robot insanlar, yapay bebekler ve cinsel birleşimin sonucu olmayan

çocukların üretileceği ihtimali soy bağı ve kuşak aktarıcı babalığın yok olması fikrini meydana getirir. Teknolojik gelişmelerin takibi ile baba figüründeki değişimleri olağan kılar. Baba figürünün tanımı ve görünümü için palimpsest bir yapıdadır demek mümkündür. Alttaki metnin silinmesine rağmen görünmeye devam ettiği ve altta kalan izlerden yeni bir metin inşa edilen palimpsesteki gibi babalığın alttaki metni korunarak yeni kavramın karşılayıcı olduğu görülür. Silme eylemi tamamen bir yok oluş ortaya çıkaramaz ve metin gölgesini taşıyarak yeniden yazılır. Baba kelimesinin dönüşüm süreçlerinde bu yönlüdür. Baba sözcük anlamını korur her yeni adlandırma ile üzerine yeni görevler ekleyerek başka bir sıfatın ismi olur. Böylece baba kelimesinin tanımlamasından itibaren çok katmanlı görünümüm açığa çıkar.

Yaşama adaptasyon sürecinde yönlendirilemeyen güçlerin karşılığı biçiminde teolojik bir adlandırma ile ortaya çıkan babalık, ilahi yaratımının sonucunu aşarak her toplumda başka bir biçim bulur. Bütün gücün ve yaratım esaslarının sahibi Tanrı'nın evrene yansısıyla birlikte baba figürü, Tanrı'nın buyruklarının taşıyıcısı konumundan sınırları belirlenen ilahi ve dünyevi kuralların koyucusu devlete doğru geçiş yapar. Devlet; kural koyan, koyulan kuralları işleten, mevcut düzenin hâkimiyetini sağlayan ve yöneten kimliğiyle baba figürünün aktarıcısıdır. İlahi yasanın koyucusu Tanrı'nın kökensel yapısındaki otoriter karşılık, anlamı Tanrı'dan devlete hızlıca kaydırır. Değişen sosyal düzen, gelişen inanç sistemleri, teknolojik dönüşüm ve bireysel başkalaşım babalığı gerçek babalık şeklinde nitelenen biyolojik unsur anlam alanına taşır. Baba, insan bedeninde bir varlığın adlandırmasını alarak aktif nitelikli kimlik kazanır. İnsanlığın atası Hz. Âdem'den başlayan fiziki baba tanımı soy bağı taşıyıcısı çocuk sahibi eril/ dişil bireylerin ya da çocuğa dair aidiyeti taşıyan erkek/kadınların davranışlarını özümseyen herkesin adı olur.

Baba figürünün toplum ve birey hayatına yansılarını dayanak/ sığınak baba ve babasızlık olarak görülür. Babanın varlığıyla şekillenen bireyin dış dünyaya tutumu ile babasız bireyin davranışları paralel değildir. Kendilik bilinci ve toplumsal aidiyeti sağlayan baba figürü, çocukları için rol modelidir. Evrensel düzen içerisinde konumunu ailedeki gördüklerinden ilerleten çocuklar için babalık kavramı başat unsurdur. Her iki cins çocuk için ayrı öneme sahip baba, çocukların genetiğinin ilk ögesi olması açısından geçmişlerini, hayat döngüsüne dahil oldukça da geleceklerini kurgular. Babanın, yaşamın tamamında aktif bir görevi vardır. Baba figürü, erkek çocuk için rol modelidir. Çocuk, nasıl davranacağını, erkekliğin boyutlarını, cinsiyetinin niteliklerini, toplumdaki yerini, ilgi ve yeteneklerini ve sorumluluklarını babasının aracılığıyla öğrenir. Kız çocuk için ise baba, gelecekteki muhtemel yaşantısının kendi dışındaki bireydeki görünümüdür. Erkeklerin dünyasını ve algısını baba figürü ile öğrenen kız çocuklarını eş seçimini ve yetiştireceği erkek çocuğunun temel izlenimi babasıyla oluşur. Sosyal ihtiyaçların karşılayıcısı, güvenli ortamının kurucusu, duygusal tatminin nesnesi, kişiler arası iletişiminin yön belirleyicisi, ekonomik refahın ilk öznesi, cinsel kimlik inşacı, denge koyucu ve ailenin temel ögesi babadır. Bütün bahsi geçen görevler kuşaklar boyu aktararak babalığın her devirde aynı önemde ve farklı biçiminde varlığına neden olur.

Güncel yaşantı içinde bir yer edinme baba figürünün varlığına bağlıdır. Çünkü babalık tanımlarının en temel rolü aidiyet ve kimlik krizinin çözümü oluşudur. Herkes için anne-baba-çocuk ortaklığı söz konusuysen bireyin yaşantısında öznelardan birinin eksikliği soyutlanmayı peşinden sürükler. Babasızlığın eksik ve yoksun kelimeleri ile bütünlemesinin nedeni budur. Ebeveynlerinden birinin eksikliği çocuk için bir yarım kalıştır. Artık kişi, yaptığı her eylemde korunaksız bulunduğu her ortamda eğreti hisseder. Babasızlık köksüzlüğü, tutunamayışı, simgesel esareti, pasif ve sınırlı eylemleri, yalnızlığı, mutsuzluğu, arayışı ve sevgisizliği getirir. Bireysel gelişim yarım kalır. Diğer insanlara karşı tutumu çoğunlukla babası var olanla aynı değildir. Babasızlığın görünümüleri, baba figürünün etkisini farklılaştırır. Babasızlık ölüm, çocuğu kabullenemeyip terk etme, var olsa da eyleme geçemeyip gölge biçimini alma, doğum sürecine adapte olamama, baba figürünü benimseme ve kendini dışlama gibi nedenlerle ortaya çıkar. Bütün yansılarda babasızlığın bireyin yaşamında farklı sonuçlar doğurduğu görülür. Baba figürünün yokluğu büyük yıkımları meydana getirdiği gibi bunun tam zıttı olarak eksikliğinden güç alma durumu da vardır. Sonuçlar ne olursa olsun baba figürünün bireyin tüm yaşamı boyunca etkisi değiştirilemez bir gerçektir.

Babasızlığın bir diğer görünümünde fiziksel baba olmadan babalık özelliklerini edinme söz konusudur. Babanın yokluğu durumlarda baba figürünün görevlerini üstlenen babaların ortaya çıktığı görülür. Babalaşan bireyler eril cinsiyetle özdeşleşmek zorunda değildir. Babalığın iki cinsiyete ad vermesi burada da yer alır. Babasızlık meydana geldiğinde ailenin paydaş öznesi anne babanın sorumluklarını devralarak bu figürün rolünü üstlenir. Hem erkek/baba hem de kadın/anne biçimini kazanır. Ailenin diğer unsurları da babanın soyundan kişiler amca, hala, babaanne, dede ya da anne soyundan dayı, teyze, ananene, dede gibi kişilerde babalığı kendine görev edinir. Biyolojik hiçbir ilişki olmaksızın sadece duygusal bir yakınlık nedeniyle -öğretmen, şeyh, rehber, devlet gibi- baba figürüne dönüşüm mümkündür. Böylece babalığın genetik ve cinsiyet ile temellenen anlamarı bozuma uğrar.

Babanın önemi ve birey yaşantısında kapsadığı alan baba figürü bağlamındaki çalışmaları beraberinde getirir. Sigmund Freud ve Jacques Lacan bu konu hakkında görüşler bildirir. Freud'un *Oidipus Kompleksi* ve *Elektra Karmaşası* adını taşıyan teorilerinde baba figürünün etkisi aktarılır. İnsan yaşantısının beş evrede şekillendiğini öne süren psikoseksüel kuramı ve id, ego, süperego olarak aşamalandırdığı içgüdü enerjileri ile bireyin bilinçsel dengesinin kurulacağını düşünür. Anne karnında başlayan insanın yaşam hikâyesi, annenin fallustan yoksun oluşunun fark edilmesiyle yeniden şekillenir. Annenin babanın organına sahip olamaması erkek çocukta babaya karşı nefreti ve anneye karşı arzuyu; kız çocukta ise anneye karşı nefreti ve babayı arzulamayı doğurur. Erkek çocuğun annenin rahmindeki korunaklı alanı terk etmeme isteği ve o alana sahip babayı bir rakip görmesi *Oidipus Kompleksi*'ni ortaya çıkarır. Baba, anneye ulaşmadaki en büyük engeldir ve ortadan kaldırılmak istenir. Büyük penisin sahibi babanın aşımı mümkün olmadığı fark edildiğinde enerji başka bir arzu nesnesine yönelerek çözüme ulaşır. *Oidipus Kompleksi*'nde erkek çocuk babayı birincil çatışma unsuruna dönüştürür. Daha sonra özdeşleşerek baba figürü içselleştirilir. Kız için

annede ve aynı cinsten olan kendindeki cinsel organın eksikliğini sorun görme ile ortaya çıkar. Asıl hedef, eksikliği gidermek için babaya yaklaşma anneyi dışlamadır. Böylece fiziksel eksiklik giderilerek aşkın konuma geçiş sağlanır. Doyumun mümkün olmadığını anladığında kız çocuk baba görünümündeki eril bireye yaklaşır ancak fallusun yoksunluğunu tatmin edemeyen kız çocuk, Freud'un kuramına göre arayışını tamamlayamaz. Teoriler üzerinden babanın yerini ve toplumsal düzen içerisindeki gelişimini açıklayan Freud, ilkel insanın yazgısını babayı öldürme arzusu-öldürme eylemi-ölü babadan yeni baba yaratma biçiminde sınırlandırıldığını ileri sürer. Baba figürü, kişinin temel noktasıdır. Lacan'ın görüşü Freud'unkinden uzak değildir. Babayı imgesel-simgesel-gerçek biçiminde üçe ayıran Lacan, babayı arzulanan anneye sahip ve hiçbir zaman kavuşulamayacak "Öteki" şeklinde görür. Anne özdeşim kurulması istenendir; baba ise bütünlük kurmayı engelleyendir. Çocuk sınırı aşamaz ve babanın gerçekliğini kabul ederek anneden uzaklaşır. Böylelikle annenin arzusuna yerine geçen şey *Babanın Adı* olur. Çocuk için anne ile bütünleşmek isteği önemlidir; fakat durumun mümkün kılınamayacağını anladığında anne-baba-çocuk üçgenini kabul ederek kimliğini tamamlama yolunu seçer. Arzu nesnelerine ulaşamamayı sağlayan her şey baba yerine geçer. İki kuramda da baba figürü cinsel kimliğin inşasında babanın kapsamı belirler.

Mitolojik anlatılar, kutsal dinler, değişen siyasi-sosyal yapı sonucunda biçimlenen ve tarihsel süreç içerisinde insanın yaratılışına kadar öncelenen baba figürü üzerine bilimsel çalışmalar uzun bir zamanı kapsamaz. Anne figürünün yanına baba figürünü de eklemeleri 1950'li yıllarda gerçekleşir. Daha önceleri anneliğin bireyin yaşamındaki etkisi ve kapsamı açıklanırken yeni düzende baba figürünün aksatıldığı fark edilir. 1970'li yıllara gelindiğinde bu çalışmalar ağırlık kazanır. Özellikle çalışmalar, Amerika'da babanın kişilerin yaşantısına ne oranda dahil olduğu üzerine yoğunlaşılır. Baba figürünün önemi ve konumu üzerine henüz yeterli ve kapsamlı çalışmalar yoktur. Yeni dönem çalışmalarda konu olmaya başlayan babalık kavramı, Türkiye'de de incelenmeye başlanır. Baba figürünün bilimin ve teknolojinin gelişmesi ile geçirdiği dönüşüm, biyolojik değil teknolojik anne-babalık ve eşcinsel ebeveynlerin üretimi ile yeni bir boyut kazanan baba figürüne yönelik fikirler popülerleşir. Dönüşümün hızla devam etmesi nedeniyle bu tür babalığın sınırlarının belirlenemediği saptanır.

Baba figürünün sanat eserlerine yansması da kelimenin kendi gibi her çağda başka bir anlam kazanır. Baba figürü, sözün ortaya çıktığı an itibarıyla gelişmeye başlayan sanatın kollarından biri olan edebiyata yansır. Dünya edebiyatında da karşılıkları bulunan figürün, roman türündeki görünüşleri her aşamada farklı bir biçim alır. Türk edebiyatındaki yazınsal serüveni Tanzimat'a dayanan bu türün benimsenmesi Batılılaşma etkisi altındaki Türk toplumun karmaşıklıklarla dolu zamanına isabet eder. Anlatılar, sorunları tartışma ve çözüme üzerinedir. Siyasal kimlik içerisinde yöneticinin yoklaştığını savunan sanatkarlar, bu durumu anlatılarında babasızlık şeklinde verirler. Gerçekle kurguyu birleştiren edebi eserlerde baba figürü ölüdür çünkü yazarlar toplumsal düzende babanın yoksun kaldığını düşünür ve baba figürü biçimini yazan kişiler devralır. Servet-i Fünun dönemi fiziksel baba figürünün silik bir görünümde de olsa görüldüğü dönemdir. Siyasi baskıdan

kaynaklanan bireysel konulara yönelik içinde anlatılarda baba figürü görülür. Babalık başkaldırı olan toplumsal meselelerden ziyade bireyin dinamiklerini ele almak ilgilidir. Milli edebiyat döneminde belirginleşen babalık kavramı Cumhuriyet devriyle tam anlamıyla metne dahil olur. Sanatkârlar, babanın kişiler düzlemindeki yeri ve etkileri yoluyla kavramın toplumdaki karşılığını sunar.

Her baba figürüne uygun biçimde eşleştirilen sekiz roman (*Orhan Pamuk-Sessiz Ev, Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü, Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı, Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar, Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği, Kemal Tahir-Devlet Ana, Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba*) aracılığıyla babalık görünümünü sunulan bu çalışmada yer alan eserlerden ilki Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev*'idir. Babalığın ilk görünümü Tanrı babanın Tanrısızlık aracılığıyla anlatıldığı *Sessiz Ev*'de dört fiziksel babanın-Fatma'nın babası, Selahattin, Doğan, İsmail- vasıtasıyla baba figürünün yansılarını verir. Öldürülerek yerine geçilmesi arzulan Tanrı babanın görünümüne ait olma mücadelesine değinen entrik kurguda, babasızlık tam bir tutunamayışı doğurur. Bu kavramının yarattığı tahribat nedeniyle kuşaklara aktaran baba travması babasızlığın doğumuna yol açar. Kalabalık gibi görünen aslında yalnızlıklarla dolu bir evin sessiz niteliğinin çağrışım gücüne dayandırıldığı romanda, kaotik bir iktidar savaşı ve ben'lik arayışı vardır. *Sessiz Ev*'de babanın istenmeyen varlığına isyan nitelikli eksikliğinin en belirgin ifadesi kaygıdır. Tanrı'nın yok sayılması kaygı merkezli içsel krizi doğurur. Varoluşsal kaygının sonucunda insan eliyle tasarlanmış bir baba yaratımı ortaya çıkarma anlatının temel önermesidir. Kendi ben'indeki buhranı aşamayan roman kişisi Selahattin'in çocuklarını aynı arayışa sürüklediği görülür. Fatma'nın babası ile başlayan eylemsizliği, Selahattin'in dört duvara sıkıştırdığı yaşamla kısırlaşan bir döngü halini alır. Bir kız çocuğu olarak babasında öğrendiği susuşu Selahattin'in sürgün nedeniyle getirdiği evde de sürdürür. Kısıtlanan özgürlüğü, kendi inancına ters görüşlü Selahattin ile koparamadığı zorunlu bağı ve iletişimsizliğin son hadde kadar yaşandığı evdeki mahkumiyetiyle babasının ısrarı sonucu evlenmesi arasında ilişki kurulur. Fatma, babasından öğrendiğini yaşayarak simgesel bir ölüm gerçekleştirir. Fatma'nın esareti, mezar biçimi alan odasında sürer. Evlenmeden önce pasif yönelimlerde durdurulan kimliği eşine karşı sergilediği tavırda aktifleşir. Selahattin'in hükümlerini yok sayan tavrı onu dışıl bir Tanrı konumuna erdirtir. Fatma'nın bilinçli bir tercihle almadığı lakin başarılı biçimde yönettiği bu adlandırması iktidarlık savaşını büyütür. Selahattin ve eşi paylaşamadıkları otoritenin kurbanları olur. Selahattin'in toplumdan sürülmesinden kaynaklan Tanrı ile bağlantısızlığı büyük bir sorgulamayı açarlar. O, Tanrı'nın yokluğunu kanıtlamak için verdiği çabada hiçleşir. Yaşamla ve insanlarla ilişkisi kesilir. Diğer insanlar tarafından "Öteki"leşir. Babalaşma arzusu kişiyi yaşadığı topluma yabancılaştırır. Böylece Selahattin aidiyetsiz, yalnız, mutsuz, tutunmayan bir kişi şeklinde ölür. Onun köksüzlüğü, meşru ve gayri meşru ilişkilerden dünyaya getirdiği çocuklarına aktarılır. Doğan Bey babasının izinden giderek rol modelinin kaderini tekrar eder. İsmail ve Recep gayri meşru ilişkinin sonucu doğmalarıyla baba merkezli bir aidiyetsizliğe mahkûm olur. Mevcut olaylar Recep'i cüce, İsmail'i de total yapar. Kendi babaları tarafından sahiplenilmedikleri için üvey baba elinde işkence gören iki çocuk hiçbir zaman tamamlanamayacak kusurlar edinir. Recep her gün annesi babası belli olmayan

çocuk hakaretine maruz kaldığı baba evinde, babasının yokluğunun sonuçlarını yaşar. İsmail çocuğuna doğru davranamayarak onun kaçışını seyreder. Tanrı ile hesaplaşması, varlıksal direniş, onu tamamlayacak güçlü bağı reddetmesi nedeniyle yok olan Selahattin'in kuşaklar boyu çocuklarına aktardığı gerçeği köksüzlüğüdür. *Sessiz Ev*, Tanrı Baba, "Öteki" baba, Üvey, baba, ilgisiz baba, rol model baba figürlerine yer verir. Romandaki kişilerle babanın yaşamsal devamlılığındaki konumu anlatılır. Görevlerini özümsemeyen erkek ebeveynin çocukları üzerinde yarattığı yıkımdan bahsedilir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yaprak Dökümü* adlı eserinde otorite/ iktidar babanın görünümü vardır. Ali Rıza Bey'in babanın evin ekonomik dayanağı kişi rolünü kaybetmesiyle devrettiği otoritesinin çocuğu tarafından yönetilememesi söz konusudur. Kişisel prensipleri ve değer yargılarına ters düşen işinden istifa edip yerini simgesel bir törenle oğlu Şevket'e devreden babanın yıkılan otoritesi sonucunda kaybettiği babalığı anlatılır. Paranın başat unsur sayılmasıyla şekillen iktidarlık mücadelesi ailenin yıkımını getirir. Toplumsal rollerde para getirenin baba; ev işlerini yönetenin anne olarak adlandırılması otoritenin cinsiyetini belirler. Geleneksel ve ataerkil bir düzene sahip Ali Rıza Bey'in ailesi ekonomik getirinin sahibini saygın bulurken bunlardan yoksun kişiyi önemsiz görür. Başkışı işinden ayrılıp potansiyel baba adayı oğlunu yerine oturttuğu anda statüsünü yitirir. Şevket fallusunun varlığıyla iktidar seçilir. Baba oğlunu aşkın bir mertebede görür. Anneyi arzulayan çocuğun maddi gücü eline geçirerek sağladığı hakimiyeti başka birinin karısını kendine eş yaparak büyür. Şevket hem anne-baba-kız kardeşlerden oluşan ailesinin hem de evlendiği kadınla kurduğu yuvanın babalığını üstlenir. Oğul, babasıyla girdiği çatımayı şeklen kazanır fakat anneyi elde edemez. Bu doyumsuzluk ve babadan ödünçlenen pasif kimlikle bütünlenecek yeni bir babalık formuna kavuşur. Şevket aile yönetmeyi daha çok parayla başaracağını düşünür. Borçlanır, eve yetemez hale gelir, evi ipotek ettirir ve en sonunda hapse girer. Ailenin başına geçen her iki babanın ekonomik gücünü elinden gitmesiyle çözülen aile bağlarını pasif kimlikleriyle kontrol altına alamaması onları yıkıma sürükler. Erkek çocuğun penisin varlığıyla kutsandığı romanda kız çocukları suç unsuru gibi gösterilir. Kızlar bedenlerindeki eksiklik ve yaratımsal trajedilerinden ötürü babanın yerine geçme olasılığı taşımazlar. Olaylara karşı tutumu, iç çatışmadaki kusurları görme becerisiyle sözü dinlenecek kişi görünümündeki Fikret dişil bedende doğduğu için babanın konumuna erişemez. O, babasının algısal alanında hadım edilmiş bir bireydir. Babası onun erkek olmasını hayal eder. Hayalden öteye geçemeyen durum sebebiyle kendi yerini Fikret'i değil Şevket'i devreder. Leyla ve Necla babanın iktidarlığını reddeden kişilerdir. Babayla bütünleneceğinin bilincindeki kızlar eğlenceler düzenleyerek eş arayışına girerler. Çalışan ve evdeki varlığı gölge şeklini alan erkek rol modelin noksanlığı Leyla ve Necla'da yanlış eş seçimini açığa çıkarır. Ali Rıza Bey, otoritesini kaybederek oğlu tarafından hadım edilirken kızlarının zihninde değersizleşir. Böylece başkışının, erkek ve kız çocuklarına karşı tutumundaki başarısızlık romanın tamamına yayılır. Ali Rıza Bey'in romandaki görünümünden babanın gerçek bir denge koruyucu olduğu açıkça belirginleştirilir. Anneyle sevgi bağı kuramayan babanın kendi çocuklarına hükmetmesi mümkün değildir. Aslında Ali Rıza Bey, anne ile birlikte bir otoriter kimlik kurgulamadığı için çocuklar

babanın doğrularını benimsemez. Zamanın çoğunu çalışma hayatında geçiren geleneksel babalıkta, baba figürü anne ile paylaşılır. Fakat anlatı içinde bu paydaşlığın yapılamadığı görülür; böylece çocuklar az görülen babanın geleneklerine sahip olamaz. Erkek çocuk rol modelinin sadece işte çalışan ve pasif kimliğini modeller. Kızlar özdeşim unsuru annelerinin gördüğü değersiz tutumun anneye hem cins olmaları nedeniyle kendilerine de yansıdığını bilerek yaşarlar. Anlatıda, babalık erkek cinsinden yürür ve eril merkezli aktarımıyla yeni bir babalık doğurur. Şevket *Odipus Kompleksi*'nin sonucu yeni baba inşa ederek otorite olmaya, kızlar ise *Elekta Karmaşası*'nin sonucu olarak koca bulup var olmaya çabalar. Biyolojik babanın erkek ve kız çocukların hayatındaki konumu belirginleştirilen *Yaprak Dökümü*, babanın otoriter kaybının yıkımını beraberinde getirdiği anlaşılır.

Güray Süngü'nün *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* adlı eseri kuşaklar boyu aktaran baba figürüne yer verir. Dede-baba-torun/çocuk biçiminde ilerleyen babalık kavramını dedenin baskı ve itaat üzerine inşa etmesiyle diğer kuşaklara olumsuz biçimde aktarması anlatılır. Dedenin başlattığı baba sorunsalında boyun eğdirme politikası çocuklarda tutunama, arayış, özlem, çürüme ve yalnızlık doğurur. Gen aktarımın erkek bireyden ilerlediği eserde, babanın yazgısının çocuğa taşındığı görülür. Bu taşınma yara, acı ve çürüme izlekleri yoluyla verilir. Ortak ilke ve değerler etrafında birleşmeyen baba ve çocuğun çatışmasında kendi de de baba olan çocuk oğlunu terk ederek yalnız bir hayat yaşar. Babasını dedesi ve annesi tarafından kötü bir adam biçiminde dinleyen çocuğun babasıyla tanıştığında hiç de öyle olmadığını görmesi bildiği baba algısını bozar. Fiziksel babasının ve babanın yerine geçen dedesinin varlığında rol model eksikliği yaşar. Sevgisiz ve arayış içinde geçen bir hayat yönetmek zorunda kalır. Yalnızlığın sonuçlarını annesine yükler ve babasını bulduktan sonra annesine nefret besler. Annesine duyduğu öfke nedeniyle her iki ebeveyne yoksun büyür. İlerideki yaşantısının kurgulayamaz. Baba tarafından kimsesiz bırakılan Mehmet, görevlerini tamamlayamayan ve doğru bir babalık sergileyemeyen babasının babasından kalma kaderini sürdürür. Üç kuşak süren olumsuz etkiler, her iki çocuğunda kimliğini bulamamasına sebep olur. Böylece babanın biyolojik biçimde çocuğun bilinçaltında bir kaos yarattığı izlenir. Ataerkil düzende babaya atfedilen soy taşıyıcılığı romanda kuşak boyu devam ettirilir. Arzu nesnesi anne için çatışılan eril bireyin eksikliği çocuk ve anne arasındaki bağı zayıflatır. Bu babanın anne-çocuk için köprü görevi görmesiyle ilintilidir. Baba yoksunluğu anneni varlığını tüketir. Her iki ebeveynin ruhsal eksikliği başkinin yaşamını etkiler. Ev sahibi Lena'yı anne yerine koyar. Dişil rol modelin gözlemlenememesi diğer kadınlarla ilişkisini olumsuz hale getirir. Çocuğun maruz kaldığı yalnızlık annenin tercihinden kaynaklıdır. Aşırı baskıcı dede, ona itaat ederek eşini yok sayan anne ve babasızlıkla büyüyen çocuk yetişkin insanların tutumlarına uyum sağlamakta zorlanır. Bir çocuk gibi Lena'nın kucağında ağlar. Düzenli hayat süremez. Yaşamı boyunca eril rol modelinin yoksunluğunun sonuçlarına katlanır. Anlatıda iki babanın çocuklarına takındığı tavırların yanlışı görünür biçimdedir. Mehmet soyaçekimle baba ve babalaşan birey dededen aidiyetsizliği, mutsuzluğu ve yarayı ödünçler.

Babanın “Öteki” liğini gösteren Alper Canıgüz’ün *Oğullar ve Renci Ruhlar- Cehennem Çiçeği* eserlerinde baba figürü Alper Kamu aracılığıyla aktarılır. Fiziksel babanın eserde bulunduğu; fakat sonuçlarının çocukta görüldüğü bu romanlarda, babanın anneye kuramadığı sevgi bağının sonuçları yer alır. *Oğullar ve Rencide Ruhlar* eseri ismi itibarıyla Hristiyanlık inancında bulunan baba-oğül-kutsal ruh üçlemesine göndergedir. Alper Kamu için fiziksel baba sevilen, bağlanan, saygınlaraştırılan alandır. Anne ise güvenli alanın sahibidir ama onunla iletişim kopuktur ve anne rahmine dönme isteğiyle kısıtlıdır. Alper Kamu anne-babasının varlığını anlamlandıramadığı için ilk baba Tanrı ile sorgulama içindedir. Oğul asli unsur, kurtarıcılık ve yaratıcılık esaslarına dayanan özellikleriyle teslisin ikinci unsuruyla eşleşir. Rencide ruh ise oğulun baba ve anne arasındaki çatışmanın sonucu oluşudur. Alper Kamu’nun babaya yaklaşım anneye uzak görmesi, babanın koruyan niteliğinin eksikliği kutsal ruh görünümünü gölgeleştirir. Anneye çocuğun ortak noktası doğum anı babayı “Öteki”leştirir. Böylece erkek özdeşim unsurunun keskin sınırla belirlenemeyen konumu çocuğu baba-anne çatışmasının maktulü yapar. Güç kaynağı baba figürünün silikliği bir diğer baba görünümü otoriteyi de kaotik algılamaya sebep olur. *Cehennem Çiçeği* eseri ikili görüme sahip bir ad alır. Cehennem çocuğun tutunamadığı ama yaşamak zorunda kaldığı dünya ve iktidarı; çiçek ise Alper Kamu ve halkı işaret eder. Babanın varken yokluğu, annenin babanın sevgisinden yoksunluğu, arayışlara geçen hayat, aidiyetsizlik hissi Alper Kamu’da ölme arzusunun baskınlaştırır. Oyunun ve cinayetin çevresinde dolaşan beş yaşındaki çocuğun korku duygusundan yoksunluğu bu tutunamışın karşılığıdır. Kendine döndüğü mekân divan altıdır. Burası ona anne rahmini hatırlatır. Alper Kamu babasıyla rekabet edip arzu nesnesine yönelmek ister. Başka bir kadını seven babası nedeniyle rekabet nesnesi kaybolur. Annenin babayla bütünleşememesi de çocuğu anneye yabancı yapar. Tüm bu sebepler doğrultusunda çocuk bilinaçtımda anneye ait duyguyu korur. Güvenli alana dönüşle baba “Öteki”leşir. Anne-baba-çocuk iletişimde doğumsal sürecin etkisiyle “Öteki”leşen babanın anneye değil başka bir kadını severek daha da uzaklaştığı görülür. Anne babanın ikili ilişkisinde çocuk “Öteki”, çocuk anne ilişkisinde baba “Öteki”, çocuk baba ilişkisinde anne “Öteki” olur. Her ikili ilişkide dışarıda kalan birey diğerinin yaşamında olumsuz bir iz bırakır. Alper Kamu yaşından büyük tavırları, korku duygusundan yoksunluğu, oyunu ölümlerle yaklaştıran istekleriyle diğer bireylerden farklıdır. Polisiye kurguyla belirginleştirilen anlatıda, bu türün getirirleri sayesinde çocukta baba etkisinin kaotik düzen içine taşınabileceği işaret edilir. Alper Kamu varoluş sancısı çeker, anne rahmine dönmek ve ölmek ister. Babası varken babasının çocukken ölmüş, kan kardeşi olduğu arkadaşıyla ben’liğini özdeşleştirir. Babasında bulamadığı baba figürünü kan bağıyla paylaştığı Öztürk’te arar. Babasının annesini sevmediğini, sevdiği diğer kadına giderken karısının hamile kalışı dolayısıyla kendi doğumuyla evliliği sürdürdüğünü bilmesi zorunlu bir aidiyet, bir günah ve mutsuzluk unsuru olduğunu düşüncesini getirir. O, anne-baba-kendi arasında sıkışarak yaşama tutunamaz. İntiharın sınırlarında gezen Alper Kamu, Tanrı dahil tüm otoriter kimlikleri reddeder. Baba figürünün görünümünün sonuçları Alper Kamu’da bir köksüzlük meydana getirir.

Dayanak ve Sığınak baba ve babasızlığın birlikte görüldüğü Kemal Tahir’in *Devlet Ana* romanında, Ertuğrul Bey, Osman Bey, Şeyh Edebalı, Demirci Kaplan Çavuş, Kara Vasil gibi kişiler

aracılığıyla dayanak ve sığınak baba figürünün gösterimi sağlanır. Bu bireyler çocuklarının aidiyetini, kimlik inşasını, tutum ve davranışlarını olumlu etkileyen figürlerdir. Çocuklarına babanın koruyucu, güven veren, seven, olumsuzlukları yok eden ve daima her koşulda destekleyen anlamlarını hissettiren dayanak/sığınak babalar, öldükten sonra da çocukların hayatta kalmalarını sağlayacak yetkinliği kazandırır. Fiziksel babaların yanı sıra, atalar, ozanlar ve şeyhler gibi baba olmadan baba figürüne dönüşen kimlikler eserde mevcuttur. Hristiyanlıktaki Tanrı ve İslamiyet'teki Allah inancının tekliği nedeniyle algısal anlamda insanın atası Hz. Âdem'in anlatı içinde kullanılması ile babalığın ilahi yansımaları aktarılır. Ertuğrul Gazi, Osman Bey vasıtasıyla babalığın devlet biçimi romanda bulunur. Tanrıdan devlete, devletten fiziksel babaya geçiş yoluyla *Devlet Ana*, baba ve babasızlığın karma yapısını sunar. Fiziksel olarak babasızlığın olumlu sonuçları Mavro; olumsuz sonuçları ise Şövalye Notüs Gladyüs ile verilir. Mavro babasızdır ancak bu yoksunluk ondan olumsuz bir etkiye neden olmaz. Mavro ölen babasından öğrendiği değerler, aldığı öğütler ile yaşamdaki zorluklarla mücadele eder. Babası yaşıyorken ondan deneyimledikleri, tutum ve davranışlarından çıkarımları, gözlemlene şansını yakaladığı kişilik özellikleri onun yaşamını kontrol altına alma becerisini sağlar. Çocuğunu koruyan yapısını kaybetmeyen baba, Mavro'nun doğru adımlar atmasından yönlendiricidir. Babası öldükten sonra ablası, ablası ölünce Bacıbey babalık görünümünü kazanır. Böylece Mavro babalık kavramının kapsamına hâkim biçimde büyür. Mavro'nun akisine babası belli olmayan, belirsiz babasının sözde gücüne yaslanarak var olmaya çalışan Şövalye Notüs Gladyüs için durum tam tersidir. O, babasını tanımaz, bilmez, hissetmez. Rol model benimseyecek erkek figür hayatında yoktur. Tek başına babasızlıktan kalma ağır bir etiketle büyür. Yaşamda tek başına mücadele eder ve kötülüğü kendine zırh edinir. Adını kendi koyar ve seçtiği isim babasızlığını vurgular. Babadan ödünçlediği tek olay tecavüzdür. Dolayısıyla o, saldırgan, cinsel doyumunu önceleyen, sınırlarını bilmeyen bir kimliğe bürünür. Babasızlığın iki yönlü etkisinin iki birey üzerindeki sonuçlarını aktarma imkânı sunan Mavro ve Notüs ile babanın önemi açıklanır. Kerimcan karakteriyle baba figürünün ölümü yoluyla onun yerini alan annenin baba figürüne dönüşümü gösterilir. Babasının doğrularını ve sorumluluklarını üstlenen annenin çocuğun baba eksikliğini hissetmeden yaşatabileceği ve baba figürünün taşıyıcı yansıması açıklanır. Bacıbey'in Devlet Hatuna evrilişi, oğullarını korumak adına kadınlığını arka plana atışı, babanın görevlerini üstlenmesi, koruyan, korkulan, güvenilen kimliğiyle babalaşması söz konusudur. Devlet beylerine hükmetmesiyle sadece bireysel baba figürü değil, toplumun babası görünümü alır. Güç, otorite, başkaldırı özelliklerini kapsayan görünümüyle dişil bir baba figürü çizilir. Babadan anneye geçen genetik babalık daha sonra Kerimcan'ın kırbaçı almasıyla oğula devreder. Romanda geçen çocuklar erkek ebeveynin iki yönlü tesirini işaret eder. Olay örüntüsü ve bireylerin yönelimleriyle babanın varlığı ve yokluğu arasındaki bağlantıyı bu rolü benimseyip benimsemekle ilişkisi açıklanır.

Hasan Ali Toptaş'ın *Sonsuzluğa Nokta* adlı romanında babanın varken de yok olabileceği anlatılır. Bedran'ın çocukuktan yetişkinliğe kadar geçirdiği periyotlarda babanın etkisi görülmez. Baba saplantılan, kriz doğuran ve tanımlanması mümkün olmayan bir görünüme sahiptir. Çocuğun geçmişinde baba sınırlı bir alana sahiptir. Sürekli giden ve her gittiğinde camda bekleneilen olur. Bu

bekleme eylemi başkişinin bütün hayatına yayılır. Bedran özdeşleşemediği baba figürünün zorunlu arayışıyla yaşar. Çocuğun eril rol modelinin hayatındaki azınlık konumu, onun kimliğinin kırılma noktasıdır. Babasızlığı başkalarının gözünden okunan kişi, tam anlamıyla görülmeme üzerine kurgulanan çocukluğu ve kaçmak-aramak-bulamamak arasına sıkışır. Babasızlığı fiziksel eksiklikle bütünlenen anlatı kişinin toplumsal kalıplara sığamaması ve aşırılışması söz konusudur. Arabalar ile kendi arasında kıyas yapılarak geçirdiği hayatı, babanın sınırları dışına çıkıldığında da eşyalar ve kendi olarak kıyaslanmayla devam eder. Kaçış yoluyla babasızlığını hayatından çıkarmak ister. Bilinaçlına ve genetik kodlarına yerleşen bu figürden ayrılamaz. Gittiği her yere onun yasmalarını getirir. Temas ettiği herkes babalaşır. Babasıyla özdeşleşemeyen çocuk, başka yüzlerde babanın ifadesiyle karşılaşır. Anlatı içinde babasızlığın sonuçları korku, üzüntü, eksilme, gölge ve karanlık bir kapsam kazanır. Baba figürün yoksunluğu anneye kontrolsüz bağlanmaya neden olur. Eserde, Bedran'ın annesiyle kurduğu iletişim ve erkek rol modelin eksikliği sebebiyet verdiği cinsiyet krizine yer verilir. O, annesiyle içselleşir. Ona dokunmasından haz duyar. Annenin eylemlerini görerek büyümek onu algısal boyutta dişil bireye dönüştürür. Birden çok kadınla cinsel ilişkisi, İsvan'a duyduğu gizil aşk, onun sevdiği kadını eş edinme vasıtasıyla İsvan'a sahip olma saplantısı cinsiyet faktörünü belirleyen ebeveynlerden birinin yokluğu diğerinin öteki bireye bağımlılığıyla ilintilidir. Dolayısıyla Bedran, dişil ve eril kimliklerden ikisini de taşır. Babasından kaçıp yerleştiği kente tanıştığı insanlara eğilimi babasızlığın yarattığı krizin sonucudur. Hayaller aracılığıyla baba tasarıma girişmesi yoksunluğunun işaretçisidir. Trafik kazası sonucu oluşan bedensel eksiklik kazanın babanın bütünleştiği araçla gerçekleşmesi ve eşinin onu terk etmesi Bedran'ın geçmişteki yaşantısının son bulmadığını ve şekil değiştirerek yeni hayatına eklendiği açıktır. *Sonsuzluğa Nokta*'da babanın var olmasına rağmen yok oluşu, çocuğun maddi manevi doyumunun eksikliğine yol açar. Bedran kimliği belirsiz bir bireye evrilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Nur Baba* adlı romanında baba figürünün toplumsal düzende baba rolünü sergileyen bireylere ad olması anlatılır. Biyolojik bağ yoksunu, yabancı insanların baba figürüne dönüşümü kişilerin baba şekillinde konumlanmasıyla mümkündür. Bu görüngüde Nur Baba bir dergâhın şeyhi olarak babalık alanına sahip olur. Şeyhliğin sınırlarını kendi çıkarları için kötüye kullanan Nur Baba'nın, biyolojik baba yoksunluğu bu eylemdeki olumsuzların temelidir. Çocuğu olmayan bir dergâh liderinin onu evlatlık alıp çocuğu sayması gerçek babanın yoksunluğunu ortadan kaldırmaz. Nur Baba bencil, aidiyetsiz ve bastırılmamış ilkel dürtüleriyle karar veren bir baba figürüne evrilir. Nuri adındaki kimsesiz çocuğun kutsallaşan ismi alışıyla Nur Baba'ya dönüşümü romanda yer alır. Nur Baba, babanın yerine anneyi kendine eş alarak geçer. Encest nitelikli birleşme babayı öldürüp yerini kazanma imkânı sunar. Böylece Nuri hem biyolojik yollu babasızlığını giderir hem de babalaşır. Bunu yaparken çatışacak bir kardeşin yokluğu doğrudan baba görünümünü elde etmesini sağlar. O, sıradan bir babalık kavramını üstlenmez. Toplumda saygınlığı yüksek, insanların değerler yargılarını ifade eden, kutsal bir görünüme kavuşur. Düzen içerisinde temeli aile mantığına dayanan ancak ondan daha yukarıda bir sistemin yöneticisi konumunu kazanır. Dergâh birçok kişiye babalık yapma olanağı sunar. Nur Baba'nın babalık anlayışı maneviyat merkezli değildir. O şeyhlik

rütbesini kullanarak bastırılmayan arzularını tatmin eder. Degahın ailenin yaşadığı ev, içindekilerin soy bağı unsuru bireyler anlamını doğurur. Nur Baba dergâhı bu mantıktan uzaktır. Mekân ensest ilişkilerin yaşandığı, değerlerin yıkımının görüldüğü, insanların sadece bedensel doyum yaşadığı yere evrilir. Yaşanılan yerin insana, bireyin de ait hissedilen mekâna etkisi belirginleştirilir. *Nur Baba* romanı, biyolojik kaynaklı yansıyı aşan algısal babalık görünümüne yer vererek bu figürün edebiyattaki konumunu gösterir.

Baba figürü çeşitlenen anlam aralığı, değişen görünümüleriyle anlatılar içinde bulunur. İncelenen *Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz- Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba* romanlara dayanarak baba figürünün Tanrı-otorite-fiziksel babalık sarmalını koruyarak biçimlendiği saptanır. Baskın bir babalık kavramının açıklanması amaçlanan çalışmada, baba figürünün sanat eserlerine ve bireyin hayatına etkisi gösterilir. Babanın teolojik konumunu merkeze alınan *Sessiz Ev*'de Tanrı/sızlık, babanın Öteki'leşmesi, babanın davranışlarının kuşaklar boyunca aktarımı anlatılır. *Oidipus Kompleksi*, Jacques Lacan'ın babalık ifadeleri ve ayna evresi baba figürünün ifade edilmesinde kullanılır. Üvey babalığın da var olduğu anlatıda erkek çocukları ve kız çocuğu üzerinden bu figür açıklanır. Otorite/İktidar baba başlığının karşılıycısı *Yaprak Dökümü* eserinde biyolojik/ fiziksel/ gerçek baba figürü aracılığıyla geleneksel aile sisteminde babanın önemi tespit edilir. *Oidipus ve Elektra Kompleks*'lerinin yer aldığı edebi metinde erkek ve kız çocuklarında babanın etkisi ve çocuktaki cinsiyet farklılığının babanın tutumuna yansımaya yer verilir. Erkek çocuğun soy taşıyıcısı kız çocukların ise ikincil yere sahip kişi durumunda görüldüğü tespit edilir. *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* romanında kuşaklar boyunca aktarılan babalık kavramı ve baskıcı tutum sonucunda yok olan aile yapısı vardır. *Oidipus Kompleksi*'nin yer aldığı eserde erkek çocuklar aracılığıyla gen taşıyıcısı bireyin baba olduğu imlenir. *Oğullar ve Rencide Ruhlar* ve *Cehennem Çiçeği*'nde baba figürü fiziksel baba ile değil babanın yansıısı oğul ile yansıtılır. Babanın varken varlığını belli edememesi, çocuğun anne rahmine dönmeye yönelik ölme eğilimi, baba figürünün duygusal yoksunluğuna bağlanır. Çocuğun modelleyemediği baba doğrultusunda baba görünümü kazanan Tanrı, devlet, otorite her şeye karşı sorgulama içinde olduğu vurgulanır. Roman öznesi, fiziksel babasının gölgesinde baba arayışına girer. Dayanak/ sığınak baba ve babasızlığın bir arada bulunduğu *Devlet Ana*'da erkek ve kız çocukları üzerinde olumlu tutumlar sergileyen fiziksel babalar ve biyolojik babalar haricinde ata, şeyh, ozan aşık gibi biyolojik özne olmadan baba olanlar vardır. İki din ve birden çok milletteki babalık kavramını görme imkânı sunan romandaki babasızlığın olumlu ve olumsuz sonuçları bulunur. Olumlu babasızlık özelliği taşıyan bunun yanı sıra annenin baba görünümü almasıyla yoksunluğu giderilen kişi mevcuttur. *Sonsuzluğa Nokta* romanı maddi varlığı olmasına rağmen manen yok görünümü kazanan babanın çocukta bıraktığı yıkım belirginleştirilir. Babanın Öteki'leşip annenin arzu nesnesine dönüşümü ve erkek rol modelin eksikliği nedeniyle eşcinsel yönelimi bulunan bir roman kişisi vardır. Aynı zamanda babanın özdeşim unsuru öznelere hareketle babalığın anlatımı

gerçekleşir. *Nur Baba* eserinde biyolojik baba yoksunluğu, eksikliği giderilmek istenen babalığın çocuk tarafından yıkımı, annenin arzusu nesnesi olup babanın ortadan kaldırışını merkezde tutan *Oidipus Kompleksi* ve toplumsaların algısal dünyasında babalık özellikleri kazanan şeyhlik bulunur. Tek bir başlığın karşılıycı niteliğiyle çalışmada yer alan *Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz-Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba* adlı sekiz sanat ürününün birden fazla babalığın karşılıyarak anlamını genişlettiği tespit edilir.

Orhan Pamuk-Sessiz Ev, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz- Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba* romanlarından hareketle baba figürünün izleksel karşılığı “Öteki”leşme/ yabancılaşma, arayış/ tutunamama/ köksüzlük, cinsel arzu, korku/ kaçış, hiçlik, mutsuzluk, başkaldırı, çözümlenme, ölüm/ intihar, yalnızlık, çaresizlik gibi karşıdeğer ve kimlik bilinci, aidiyet, sevgi, güven, varlık mutluluk, otorite, değerlere bağlılık, yaşam, kalabalıklaşma ve ümit ülküdeğeleri etrafında şekillenir. Eserlerde baba figürünün varlığı ve taşıdığı bilinen olumlu anlamları azınlıktadır. Babalık kavramının babasızlık veya baba varken yok olma durumuyla eserlerde yer aldığı görülür. Sekiz roman (*Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz- Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba*) içerisinde yer alan baba figürleri aracılığıyla babalık kavramının bireyin yaşamının tamamına etki ettiğini gösterir. Anlatılar içinde baba figüründe tek bir görünüme odaklanılmadığı anlaşılır. Baskın bir baba figürü ve onun özellikleri görülse de birden çok babalık kavramının aynı anda yer alması mümkündür. Baba kelimesinin kendi içinde bir anlamı karşılarken önceki manasının kaybetmeden diğerini de üstlenerek devam etmesi durumunun getirdiği çok katmanlılığın romanlardaki çoklu görünümün sebebi olduğu netleşir. Böylece yaşamın tamamına hakimiyet kuran babalık kavramının bireyin görüngü bulduğu her alana da aynı yoğunlukta egemendir.

Çalışmada incelenen *Orhan Pamuk-Sessiz Ev*, *Reşat Nuri Güntekin-Yaprak Dökümü*, *Güray Süngü-Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Alper Canıgüz- Oğullar ve Rencide Ruhlar*, *Alper Canıgüz- Cehennem Çiçeği*, *Kemal Tahir-Devlet Ana*, *Hasan Ali Toptaş-Sonsuzluğa Nokta* ve *Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Nur Baba* isimli sekiz roman, babalık kavramının görünümünü en kapsamlı şekilde sunma imkânı tanır. Evrenin toplumsal, siyasal, sosyal, psikolojik, ekonomik boyutunu anlatılarına konu eden sanatkarlarının bireyin yaşamının merkezindeki baba figürünü eserlerine dahil etme noktasında çekimser kalmadığı görülür. Romanlarda bu figürün *el*, *yüz* ve *ses* ile bütünleştirildiği tespit edilir. Baba bu üç sembolle tanınır, anlamlandırılır ve çocuğun algısında bu hatlarla yer edinir. Romanlar babanın dokunma, hissetme, duygu kontrolünü sağlama, denge,

varlığın ispatı, bir grubun parçası olma, yönetme, yönetilme, özgürleşme, kısıtlanma, eylem, baskı, direniş, başkaldırı, çılgılık, susma, cinsiyet belirleme, maddi-manevi doyuma erişme, güven, itaat, arayış, kabullenme, özümseme, yabancılaştırma, “Öteki”leştirme, kural, yasak, sınır, uyum, tutunamama, bekleme, harekete geçme, durma, devam etme, genetik çoğalma, hiçleşme, şeyleşme, özgünleşme, kaybolma, belirginleşme, gizlenme, suç unsuru biçimi alma, katil, maktul, inanç kaynağı, tepki öznesi, ölen, öldüren, eril dişil, oyuncu, rehber, otorite/iktidar, yoksunluk, köksüzlük gibi karşılıkları yer alır. Baba, bireyin dünyasında çoklu bir görünüm inşa eder. Kapsadığı alan geçmişten başlayarak şu ana kadar etkisini sürdürür. Kişilerin kendileşmesinde eril ebeveynin etkisi oldukça büyüktür. Roman kişileri kavramın birbirinin içine dahilini zorunlu olduğu hayatta mücadelenin yönünü belirler. İnsan zihnini aşan karanlık bir alandan taşınan bu figürden ayrıklaşma mümkün değildir böylece baba figürü bireyin seçimlerinin ana kaynağıdır.

Baba figürü, dişil ve eril kimliğin her ikisini de kapsayan bir tanıma sahiptir. Bu figürün geçirdiği dönüşümün kaynağı toplumsal düzenin ve ekonomik koşulların getirilerinin çeşitlenmesidir. Birbirine zıt iki anlamın tek bir ad etrafında buluşturulmuş tutumunu ifade eden babalık kavramı bu karşıtlığı bütünleştiren bir yönelim göstererek çok katmanlı yapılar ortaya çıkarır. Kelimenin çoklu görüntüsü, baba figürü üzerine fikirler öne süren kimliklerin babalığın boyutluluğunu destekleyen görüşleriyle birleşerek bütüncül hale gelir. Birey hayatının tüm alanına etki eden babalık kavramının eserlerde olumsuz biçimlerde karşılık bulduğu tespit edilir. Sanatkârlar, anlamın aksini gösterek olumsuzdan olumlu yönleri vurgulamaya çabalarlar. Baba figürünün yarattığı krizin sonuçları figürün önemini belirginleştirir. İyi baba tasarımı kötü babanın tanınması veya babasızlıkla açıklanmasıyla aktarılır. Kelimenin karşılığı ifadeler gösterir ki babalık yalnızca genetik temellere dayanmaz. O, biyolojik, toplumsal, siyasal, sosyal, ekonomik bir kökene sahiptir. Bilinen baba görünümü insanların babalık tanımlamalarını doğurarak algısal düzlemde bu alanların sınırlarını çizer. Böylece baba dişil-eril manasının yanında benzerin benzeri türettiği bir anlama taşınır. Tanrı’dan, devlete; devletten bireye aktaran babalık algısı dilin canlılığına uygun biçimde çağın getirilerine uyarlanarak dönüşümünü sürdürür.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred (1996), **Yaşamın Anlam ve Amacı** (Çev. Kamuran Şipal), 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- _____ (1999), **Cinsiyetler Arasında İşbirliği** (Çev. Seçkin Selvi), 1. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul.
- _____ (2002), **İnsanı Tanıma Sanatı** (Çev. Kâmuran Şipal), Say Yayınları, İstanbul.
- Akalın, Şükrü Haluk (Haz.) (2011), **Türkçe Sözlük**, 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aktunç, Hulki (1998), **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Arkun, Nezahat (1963), **İntiharın Psikodinamikleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Atasağun, Galip (2013), **Hristiyanlıkta Teslis İnancı ve İslâm Açısından Teslis'in Reddi**, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya.
- Ayvaz, Özgü (2016), "D. H Lawrence ve Baba Katilliği", **ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi** 1 (2), 37-45.
- Badinter, Elisabeth (1992), **Biri Ötekidir Kadınla Erkek Arasındaki Yeni İlişki ya da Androjin Devrim** (Çev. Şirin Tekeli), Afa Yayınevi, İstanbul.
- Blundell, Suzanne (2002), "Fatherless Sons Psychoanalytic Psychotherapy with Bereaved Boys", Judith Trowell and Alicia Ethegeyden Ed., **The Importance of Fathers: A Psychoanalytic Re-evaluation**, 1. Baskı içinde (155-166), Brunner- Routledge Taylor & Francis Group, USA.
- Bochenski, J. M. (2018), **Otorite Nedir? Otorite Mantığına Giriş**, 2. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Budak, Selçuk (2005), **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Camus, Albert (2006), **Sisifos Söyleni**, (Çev. Tahsin Yücel), Can Yayınları, İstanbul.
- Canıgüz, Alper (2018a), **Cehennem Çiçeği**, Apırl Yayıncılık, İstanbul.
- _____ (2018b), **Oğullar ve Rencide Ruhlar**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet (2002), **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, 5. Baskı, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cioran, E. M. (2018), **Var Olma Eğilimi** (Çev. Kenan Sarılioğlu), 3. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.

- _____ (2021), **Çürümenin Kitabı** (Çev. Haldun Bayrı), 8. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Connell, R. W (2019), **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar** (Çev. Cem Soydemir), 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Ejder (2015) “Batı Edebiyatında Polisiye Romanın Gelişimi Sürecinde Düşünsel ve Sosyal Etkiler”, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergi, (<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Polisiye-Romanin-Gelisimi-Mayis-2015.pdf>)
- Çetin, Nurullah (2013) **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara.
- Davids, M. Fakhry (2002), “Fathers in The Internal World-From Boy to Man To Father”, Judith Trowell and Alicia Ethegoyen Ed., **The Importance of Fathers: A Psychoanalytic Re-evaluation**, 1. Baskı içinde (61-83), Brunner- Routledge Taylor & Francis Group, USA.
- Delice, Murat vd. (2014), “Parmak İzi Tipi ile Suç Türü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, (43), 193-217. (E.T 23.06.2022 <https://www.akademikbakis.org/file/43.pdf>)
- Devellioğlu. Ferit (2009), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat: Eski ve Yeni Harflerle**, 29. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dufour, Jacques (2014), “Baba Cinayeti, Tümgüçlülüğün Ölümünden Doğan Gerçeklik (Freud’un Keşfinden Lacan’ın ve Bion’un Yaklaşımlarına)” (Çev. Sırma Naz Arım), M. Işıl Ertüzün (Der.), **Baba İşlevi**, 2. Baskı içinde (49-65), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Edgü, Ferit (2016) **Leş-Toplu Öyküler**, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Eliuz Ülkü, Uyar Fatih (2018), “Varoluşsal Çıkışın Engeli: Hasan Ali Toptaş’ın Sonsuzluğa Nokta Romanında Baba”, Hülya Argunşah (Ed.), **Sessizliğin Gölgesinde Hasan Ali Toptaş Kitabı**, 1. Baskı içinde (313-336) Kesit Yayınları, İstanbul.
- Eliuz, Ülkü (2009), **Tanzimat Dönemi Anlatılarında Feminist Söylem**, 1. Baskı, Serander Yayınevi, Trabzon.
- Eliuz, Ülkü, Şişman Gülşah (2021), “Bilge Karasu Öykülerinde Yabancılaşma”, **Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature TÜRKDED-2**, Haziran-June, Rize, 35-52.
- Engels, Friedrich (2019), **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni** (Çev. Mustafa Tüzel), 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Erdem, Nilüfer (2014), “Freud’un Kuramında Baba İşlevi”, M. Işıl Ertüzün (Der.), **Baba İşlevi**, 2. Baskı içinde (15-22), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergin Ayla, Özdilek Resmîye (2014), “Değişen Babalık Rolü ve Erkek Sağlığına Etkileri”, **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi**, 11:3-8.

- Erten, Yavuz (2014), “Oğlan Dayıya Kız Halaya...” Aile Dinamikleri ve Nesne İlişkilerinde Dayının Yeri ve Rolü” M. Işıl Ertüzün (Der.), **Baba İşlevi**, 2. Baskı *içinde* (105-111), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Etchegoyen, Alicia (2002), “Psychoanalytic Ideas About Fathers”, Judith Trowell and Alicia Etchegoyen Ed., **The Importance of Fathers: A Psychoanalytic Re-evaluation**, 1. Baskı *içinde* (18-37), Brunner- Routledge Taylor &Francis Group, USA.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki (2004), **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Fırat, Mehmet Zeki (2018), “Poetik Görüşlerinden Hareketle İsmet Özel'in “Esenlik Bildirisi” Şiiri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Academic Knowledge**, 1(1), 52-63.
- Fischer, Ruth MS (2015), “Babalar, Tarih ve Psikanaliz”, (Çev. İlhan Kandemir), Sanem Uygun Kılıç, Saniye Korkmaz Çetin (Ed.), **Gerçek ve Hayali Babalar**, 1. Baskı sayısı *içinde* (9-18), Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, İzmir.
- Forster, E.M (2016), **Roman Sanatı**. (Çev. Ünal Aytür), 2. Baskı, Milenyum Yayınları, İstanbul.
- Foucault, Michel (2019), “Özne ve İktidar”, **Özne ve İktidar** (Çev. Osman Akınhay), 6. Baskı *içinde* (57-81), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Frankl, Viktor E. (2021), **İnsanın Anlam Arayışı**, 104. Basım, Okuyan Us Yayınevi, İstanbul.
- Freeman, Tabitha Ph.D. (2008), “Psychoanalytic Concepts of Fatherhood: Patriarchal Paradoxes and the Presence of an Absent Authority”, **Studies in Gender and Sexuality**, 9(2), 113-139.
- Freud, Sigmund (1999), **Psikanalize Giriş Dersleri** (Çev. Selçuk Budak), Öteki Yayınevi, Ankara.
- _____ (2019), **Musa ve Tektanrıcılık** (Çev. Kâmuran Şipal), 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- _____ (2021a), **Totem ve Tabu** (Çev. Zehra Aksu Yılmazer), 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- _____ (2021b), **Uygarlığın Huzursuzluğu** (Çev. Haluk Barışcan), 8. Baskı, Metis Yayınlar, İstanbul.
- Fromm, Erich (2017), **İsa Dogması ve Din, Psikoloji, Kültür Yazıları** (Çev. Bozkurt Leblebicioğlu), 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- _____ (2019), **İnsan Olmak Üzerine Modern Dünyada Yabancılaşmaya Dair Hümanist Bakış** (Çev, Şükrü Alpagut), 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Geçtan, Engin (2007), **Varoluş ve Psikiyatri**, Metis Yayınları, İstanbul.
- _____ (2018), **İnsan Olmak**, 15. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gherovici, Patricia (2016) “Baba Erkek Olmak Zorunda mıdır?”, **Suret Psikokültürel Analiz Dergisi**, 55-70.

- Güçlü, Abdülbaki... [ve öte], (2003), **Felsefe Sözlüğü**, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Gümüş, Semih (2007), **Başkaldırı ve Roman Hayır... İçin Bir Çözümleme Denemesi**, Can Yayınları, İstanbul.
- Gümüşoğlu, Dursun (2005), “Bektâşiliğe Göre İnsan ve Mürşid Anlayışı”, **Uluslararası Bektâşilik ve Alevilik Sempozyumu I**, Fakülte Kitabevi Baskı Merkezi, Isparta, 111-121.
- Gündüz, Şinasi (2018), **Hıristiyanlık**, İsam Yayınları, Ankara.
- Güngörüş Özkardeş, Oya (2018), **Baba Olmak**, 4. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Güntekin, Reşat Nuri (2018), **Yaprak Dökümü**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul.
- Habip, Bella (2014a), “Kulisteki Baba: Winnicott ve Yapıtı”, M. Işıl Ertüzün (Der.), **Baba İşlevi**, 2. Baskı *içinde* (31-37), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- _____ (2014b), “Psikanaliz Kuramlarında Babanın Yeri Paneli Açılış Konuşması”, M. Işıl Ertüzün (Der.), **Baba İşlevi**, 2. Baskı *içinde* (3-5), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Halifeoğlu, Sezai (2014), “Babanın Alfa İşlevi”, M. Işıl Ertüzün (Der.), **Baba İşlevi**, 2. Baskı *içinde* (23-29), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İslam Ansiklopedisi (1997), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, MEB Devlet Kitapları, Eskişehir.
- Jones, Kim A. (2007), “Assesing the Impact of Father-Absence from a Psychoanalytic Perspective”, **Psychoanalytic Social Work**, 14:1, 43-58.
- Karaalioğlu, Seyit Kemal (1983), **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Karabekiroğlu, Koray (2018), **Baba Olmak Babanın Ruhsal Rehberi**, 3. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Karaköse, Şaban ve Karaköse, Rukiye (2019), **Çocuk Eğitiminde Baba Etkisi**, 3. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2021), **Nur Baba**, 25. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karauğuz, Güngör (2017), **Âdem’in Çocukları Çiviyazılı Kaynaklar, Tevrat, İnciller ve Kur’ân’a Göre**, 3. Baskı, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- Karol, Sevinç vd., (Haz.) (2010), **Biyoloji Terimleri Sözlüğü**, 5. Baskı, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kerman, Zeynep (1998), “Halid Ziya Uşaklıgil’in Romanlarında “Baba”, **Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri**, Akçağ Yayınevi, Ankara, 113-120

- Kısa, Mahmut (2012), **Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali**, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya.
- Korkmaz Ramazan (2007), "Servet-i Fünun Edebiyatı", (Ramazan Korkmaz Ed.), **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı**, 1839-2000, 4. Baskı *içinde* (121-168), Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- _____ (2008), **Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri**, 2. Baskı, Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- _____ (2015), "Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler", **Yazımsal Okumalar**, 1. Baskı *içinde* (100-114), Kesit Yayınları, İstanbul.
- Korulsan, Ceren (2016), "Baba İşlevi Hakkında Notlar", **Suret Psikokültürel Analiz Dergisi**, (8), 47-56.
- Kundera, Milan (2016), **Roman Sanatı**, (Çev. Aysel Bora), 6. Baskı, Can Yayınları, İstanbul.
- Kuran-ı Kerim, İncil ve Tevrat gibi kutsal kitaplar;
- Lacan, Jacques (2014), **Baba-nın-Adları**, (Çev. Murat Erşen). 1. Baskı, Monokl Yayınları, İstanbul.
- _____ (2019), **Psikanalizin Dört Temel Kavramı** (Çev. Nilüfer Erdem), 4. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- _____ (2020), **Psikanalizin Temel İlkeleri** (Çev. Mutluhan İzmir), 1. Baskı, Çolpan Kitap, Ankara.
- Lagache, Daniel (2005), **Psikanaliz**, (Çev. Evin Aktar). Dost Kitabevi, Ankara.
- Lesourd, Serge (2018), **Özne Nasıl Susturulur?** (Çev. Özge Soysal ve Ümit Edeş), 1. Baskı, DoğuBatı Yayınları, Ankara.
- Liaudet, Jean-Claude (2016), **Babasının Prensesi**, (Çev. Feray Taşkıran), 2. Baskı, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.
- Madrigal, Carlos (1995), **Hıristiyanların "Üçlü-Birlik" (Tevhit'te-Teslis) Ne Demektir? (Tanrıbilimsel Bir İnceleme)**, Müjde Yayıncılık, İstanbul.
- Mannoni, Octave (1971), "A Brief Introduction to Jacques Lacan", **Contemporary Psychoanalysis**, 8:1, 97-106
- Marshall, Gordon (2005), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akinhay, Derya Kömürcü), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Mendel, Gerard (2000), **Babaya İsyen** (Çev. Hüseyin Portakal), 1. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Mercan, Zerrin, Tezel Şahin Fatma (2017), "Babalık Rolü ve Farklı Kültürlerde Babalık Rolü Algısı", **Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi/ International Journal of Early Childhood Education Studies**, 2 (2), 1-10.

- Moran, Berna (2000), “Türk Romanı ve Batılılaşma Sorunu”, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış** 1, 9. Baskı içinde (9-20), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Nişanyan, Sevan (2009), **Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, 4. Baskı xviii, Everest Yayınları, İstanbul.
- Okay, Orhan (2005), **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, 1. Basım, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Öğütçen, Özgür (2016), “Ailem, Beni Dünyaya Getiren Ailem!”, **Suret Psikokültürel Analiz Dergisi**, S.8, s. 13-25)
- Özel, İsmet (2018), **Erbain**, Tiyo Yayınları, İstanbul.
- Palm, Glen (2014), “Attachment Theory and Fathers: Moving From “Being There” to “Being With””. **Journal of Family Theory & Review** 6 (December), 282–297.
- Pamuk, Orhan (2020), **Sessiz Ev**, 11. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Parla, Jale (2018), **Babalar ve Oğullar**, 13. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rank, Otto (2017), **Doğum Travması** (Çev.Sabir Yücesoy), 3. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Ray, Dee C., (2019), **İleri Düzey Oyun Terapisi** (Çev. Duygu Olgaç), 1. Baskı, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Ruggiero, Vincenzo (2009), **Edebiyat ve Suç** (Berna Kılınçer), 1 Baskı, Everest Yayınları, İstanbul.
- Sancar, Serpil (2016), **Erkeklik: İmkânsız İktidar- Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler**, 4. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sartre, Jean-Paul (2003), **Varoluşçuluk** (Çev. Asım Bezirci), Say Yayınları, İstanbul.
- Sennett, Richard (2017), **Otorite** (Çev. Kamil Durand), 5. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sophokles (2018), **Kral Oidipus** (Çev. Bedrettin Tuncel), İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Stevick, Philp (1988), **Roman Teorisi**, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Süngü, Güray (2015), **Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı**, 1. Baskı, Dedalus Kitap, İstanbul.
- Tahir, Kemal (2019), **Devlet Ana**, 20. Baskı, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Target Mary, Fonagy Peter (2002), “Fathers in Modern Psychoanalysis and in Society”, Judith Trowell and Alicia Ethegoyen Ed., **The Importance of Fathers: A Psychoanalytic Re-evaluation**, 1. Baskı içinde (41-60), Brunner- Routledge Taylor &Francis Group, USA.
- Temren, Belkıs (1995), **Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu**, 2. Baskı, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Tezel Şahin, Fatma (2007). “Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Baba Rolü”, **Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, ICANAS**, 765-773, Ankara.

- Thomä, Dieter (2011), **Babalar Modern Bir Kahramanlık Hikayesi** (Çev. Fikret Doğan), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Toptaş, Hasan Ali (2019), Sonsuzluğa Nokta, 7. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul.
- Trowll, Judith (2002), "Setting The Scene", Judith Trowell and Alicia Ethegoyen Ed., **The Importance of Fathers: A Psychoanalytic Re-evaluation**, 1. Baskı içinde (3-17), Brunner-Routledge Taylor & Francis Group, USA.
- Tuğluk, A. (2017), "İroni Nedir?", **İdil**, 6(29), 441-467.
- Tutkun Cansu, Tezel Şahin Fatma (2016), "Anne, Baba ve Çocukların Doğal Gözlemleri: Bir Kitapçı Ortamında Anne Çocuk mu? Baba Çocuk mu?", Kastamonu **Eğitim Dergisi**, 24(5), 2293-2308.
- Weber, Max (2018), **Sosyolojinin Temel Kavramları** (Çev. Medeni Beyaztaş), 11. Baskı, Yarın Yayınları, İstanbul.
- Woodhead, Linda (2006), **Hıristiyanlık**, (Çev. Sevdâ Çalışkan), Dost Kitapevi Yayınları Ankara.
- Yaman, Halis (2007), **Hıristiyanlığın İki Esası (Üçlü Teslis ve İnciller)**, Kalkan Matbaacılık, Ankara.
- Yardımcı, Alper Bilgehan (2018), "Sinoplu Filozof Diogenes (Diyojen) ve Etik Anlayışı", Özgür Kıran (Ed.), **Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop**, 1. Baskı içinde (385-397), Berikan Yayınevi, Ankara.
- Yavuzer, Haluk (2021), **Ana-Baba ve Çocuk**, 30. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Zeybekoğlu, Özge (2013), "Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile", **Mediterranean Journal of Humanities**, III/ 2, 297-328
- Žižek, Slavoj (2019), **Kendini Tutamayan Boşluk**, (Çev. Barış Engin Aksoy), Metis Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Gülenay Börekçi Röportajı (<https://egoistokur.com/alper-caniguz-cehennem-aynada-baslar/>) (E.T 11.10.2019).

ÖZGEÇMİŞ

2008 yılında Cemal Gürsel İlköğretim Okulu'nu; 2012 yılında Rami Atatürk Anadolu Lisesi'ni bitirdi. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

YAZICI bekar olup, İngilizce bilmektedir.

